

การพัฒนาเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา
ของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

ปริญญาณิพนธ์
ของ
พนารัตน์ สุภาคาร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา

มีนาคม 2548

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การพัฒนาเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา
ของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

ของ

พนารัตน์ สุภาคาร

26 เคย. 2548

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา

มีนาคม 2548

๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖

พนารัตน์ สุภาคาร (2548) การพัฒนาเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ปริญญาโท กศ ม (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา) กรุงเทพฯ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณะกรรมการควบคุม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร นิคม ดังคะพิภพ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระวีวรรณ พันธุ์พานิช

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งแบ่งเกณฑ์การประเมินออกเป็น 4 ด้านคือ (1) ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา (2) ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน (3) ด้านการบริหารและจัดการศึกษา และ (4) ด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน การวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 สร้างเกณฑ์ประเมิน ขั้นตอนที่ 2 ทดลองใช้เกณฑ์ในสภาพจริงเพื่อหาความเที่ยงตรงตามสภาพ กลุ่มตัวอย่างในขั้นตอนที่ 1 เป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 25 คน ที่ได้มาโดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเครือข่าย (Snowball Sampling) ส่วนกลุ่มตัวอย่างในขั้นตอนที่ 2 เป็นสถานศึกษาระดับประถมศึกษา 8 แห่ง โดยมีผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ตัวแทนครู ตัวแทนนักเรียน ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน ตัวแทนกรรมการสถานศึกษา และผู้นำชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 102 คน

ผลการวิจัยครั้งนี้ ได้เกณฑ์ประเมินที่มีความเหมาะสมในเชิงหลักการและทฤษฎี จำนวน 100 ข้อ และพบว่า มีเกณฑ์ที่มีความเหมาะสมกับการปฏิบัติ ที่สามารถนำไปใช้ประเมินในสภาวะปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ 43 ข้อ โดยเป็นเกณฑ์ประเมิน (1) ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา 14 ข้อ (2) ด้านสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน 5 ข้อ (3) ด้านการบริหารและจัดการศึกษา 14 ข้อ และ (4) ด้านปัจจัยภาพรวม 10 ข้อ เกณฑ์สำคัญในแต่ละด้านที่พบว่าสอดคล้องทั้งเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ ด้านชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ได้แก่ การนำนักเรียนไปเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน และมีวิทยากรภายนอกมาถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน ด้านสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนคือ สถานศึกษาเป็นแกนนำของชุมชนในการจัดกิจกรรมด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และการกีฬา ด้านการบริหารและจัดการศึกษาคือ กรรมการสถานศึกษาได้เห็นชอบ/อนุมัติแผนกลยุทธ์หรือแผนปฏิบัติการประจำปี และกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมบริจาคเพื่อระดมทุน แรงงาน วัสดุ อุปกรณ์สนับสนุนสถานศึกษา ด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมได้แก่ สัมพันธภาพของผู้บริหารกับผู้นำชุมชนและกรรมการสถานศึกษา, ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้บริหารสถานศึกษากับกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรศาสนา และผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

THE DEVELOPMENT OF EVALUATIVE CRITERIA FOR SCHOOL AND COMMUNITY
PARTICIPATION IN EDUCATIONAL MANAGEMENT FOR PRIMARY SCHOOLS
IN UBON RATCHATHANI PROVINCE

AN ABSTRACT
BY
PANARAT SUPAKARN

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Educational Research and Statistics
at Srinakharinwirot University
March 2005

Panarat Supakarn (2005) *The Development of Evaluative Criteria for School and Community Participation in Educational Management for Primary Schools in Ubon Ratchathani Province* Master thesis, M Ed (Educational Research and Statistics) Bangkok, Graduate School, Srinakharinwirot University Advisor Committee Assist Prof Dr Nikom Tangkapipop, Assist Prof Raweevan Panpanit

The purpose of this research was to develop the evaluative criteria for school and community participation in educational management for primary school in Ubon Ratchathani province in the following aspects. (1)community was learning sources of school (2)school was learning sources of community (3)participative in educational management and administration and (4)factor that related with school and community participation The study followed 2 steps of procedure, 1st step was constructing criteria, the 2nd step was trying out of criterion to study its concurrent validity 25 professors were the sample of the 1st step, drawn by snowball sampling. 8 primary schools were sample of the 2nd step which collected data from 102 representatives; directors, teachers, students, student's parents, school trustees and community leaders

The result of this research found 100 criterias that fit in theory but only 43 criterias were feasible and appropriate for primary schools consist of (1)14 criterias to evaluate community was learning sources of school (2) 5 criterias to evaluate school was learning sources of community (3) 4 criterias to evaluate participative in educational management and administration and(4) 10 criterias to evaluate factor that related with school and community participation. Major criterias to evaluate community learning sources of school consist of: student's learning in community and using local knowledge in schools Criteria to evaluate school learning sources of community was school was knowledge sources in education,region,art,culture and sport Criterias to evaluate participative in educational management and administration were school trustees's agreement with development and performance plan and finding educational supported. Criterias to evaluate factor that related with school and community participation were relationship of director,leader of community and school trustees,power of relationship of director,school trustees,community leader , region leader and tambon administrative organization leader and director's leadership.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

การพัฒนาเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา
ของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

ของ
พนารัตน์ สุภาคาร

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

วันที่ 2 เดือน... มีนาคม พ.ศ. 2548

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิคม ตั้งคะพิภพ)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ระวีวรรณ พันธุ์พานิช)

กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(รองศาสตราจารย์ชูศรี วงศ์รัตนะ)

กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. องอาจ นัยพัฒน์)

ประกาศคุณูปการ

งานวิจัยนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยการให้คำปรึกษา คำแนะนำ ความเมตตากรุณาและ
สละเวลาอันมีค่าของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร นิคม ตั้งคะพิภพ ประธานผู้ควบคุมปริญญาานิพนธ์ของ
ผู้วิจัย ที่ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ และขอกราบ
ขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระวีวรรณ พันธุ์พานิช กรรมการควบคุมปริญญาานิพนธ์ที่ได้กรุณาให้
คำชี้แนะ ความเมตตาและกำลังใจแก่ผู้วิจัยอย่างมาก นอกจากนี้ ขอกราบขอบพระคุณ
รองศาสตราจารย์ ชูศรี วงศ์รัตนะ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร งามอาจ นัยพัฒน์ กรรมการสอบ
ปากเปล่าปริญญาานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำชี้แนะซึ่งทำให้งานวิจัยนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อีกทั้งขอกราบ
ขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัยให้มีความกล้าในการคิด และ
ตัดสินใจในเชิงวิชาการมากขึ้น

ขอขอบพระคุณดร อุทัย ดุลยเกษม คณบดีสำนักศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
นครศรีธรรมราช ที่สละเวลาให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยได้เข้าพบและสัมภาษณ์ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้ข้อคิดที่
ต้องกลับมาทบทวนปัญหาการวิจัยของตนเอง ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร สุรวุฒิ บัดโธสง
รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนาระบบและบุคคล มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่กรุณาให้แนวคิดการทำวิจัย
ขอบพระคุณอาจารย์นคร ตั้งคะพิภพ ผู้อำนวยการโรงเรียนเบญจมเทพอุทิศจังหวัดเพชรบุรี ที่สละ
เวลาแก่ผู้วิจัยในการสัมภาษณ์เพื่อกำหนดกรอบการวิจัยและตรวจเครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ที่สละเวลาอันมีค่าตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่
ช่วยให้งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จ ขอขอบคุณสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ที่
อำนวยความสะดวกอย่างดียิ่งแก่ผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขอขอบคุณสถานศึกษาและผู้มี
ส่วนเกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยตลอดกระบวนการวิจัย

ขอขอบคุณ ดร มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ ที่ให้คำชี้แนะถึงวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งเป็น
น้ำใจที่มีอาจลืมได้ ขอขอบคุณผู้ช่วยผู้วิจัย 2 ท่าน คือ คุณสุรัตยา เกษมศิริ และคุณรุจิรัตน์
จิระวุฒินันท์ ที่สละเวลามาเป็นผู้ช่วยผู้วิจัยช่วยเหลือในเก็บรวบรวมข้อมูล และขอขอบคุณในความ
ช่วยเหลือของคุณพิมพ์นทิพา มาลาหอม และคุณอรวรรณ อนุพันธ์างกูร จากศูนย์ประสานงานโครงการ
ความร่วมมือไทย-สหรัฐ ด้านสาธารณสุข ที่ช่วยอ่านและตรวจบทความคัดย่อภาษาอังกฤษให้ผู้วิจัย

ที่สำคัญอย่างยิ่ง ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และขอบคุณทุกท่านกำลังใจจาก
เพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมรุ่น ที่มีให้ผู้วิจัยตลอดมา

พนารัตน์ สุภาคาร

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทที่ 3(สร้างองค์ความรู้ใหม่)

จาก

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
จุดประสงค์ของการวิจัย	5
ความสำคัญของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
การศึกษาตามแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542	12
แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนและชุมชน	15
ความหมายของชุมชน	15
ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน	16
บทบาทของสถานศึกษาต่อชุมชน.	16
บทบาทของชุมชนต่อสถานศึกษา	18
ปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน	19
บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	20
องค์ประกอบที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	20
แนวคิดและหลักการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม .	21
ความหมายของการมีส่วนร่วม	21
ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา	22
หลักทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	22
รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา	25
ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน	36

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
2(ต่อ)แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการสร้างเกณฑ์การประเมิน	45
ความหมายของการประเมิน	45
แนวคิดพื้นฐานในการประเมิน	46
ทฤษฎีเกณฑ์การประเมิน	46
ประโยชน์ของการประเมิน	51
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเทคนิคเดลฟาย	51
ความหมายของเทคนิคเดลฟาย	52
ขั้นตอนการดำเนินงาน	52
ข้อสังเกตของเทคนิคเดลฟาย	54
จุดเด่นของเทคนิคเดลฟาย	56
จุดด้อยของเทคนิคเดลฟาย.	56
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.	57
3 วิธีดำเนินการวิจัย	69
การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	69
ประชากร.	69
กลุ่มตัวอย่าง	70
ลำดับขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	74
การดำเนินการวิจัยขั้นที่ 1	76
การดำเนินการวิจัยขั้นที่ 2.	78
เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย	79
ตัวอย่างเครื่องมือ.	81
วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล	86
การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการดำเนินการวิจัยครั้งที่ 1	86
การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการดำเนินการวิจัยครั้งที่ 2	87
การวิเคราะห์ข้อมูล .	88

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	91
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสร้างเกณฑ์ประเมิน	91
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1	92
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2	104
ผลการประเมินประสิทธิผลของเกณฑ์ประเมินที่สร้างขึ้น.	123
วิธีการนำเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนไปใช้	133
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	138
สรุปผลการวิจัย	139
อภิปรายผล	142
บทเรียนที่ได้จากการวิจัย	145
ปัญหา อุปสรรค	145
ข้อเสนอแนะ	146
บรรณานุกรม.	148
ภาคผนวก	156
ประวัติย่อผู้วิจัย.	175

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนข้อของแบบสอบถามแยกตามลักษณะและมิติของการมีส่วนร่วมจาก ข้อคำถามที่ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1	92
2 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา มิติด้านปัจจัย	93
3 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา มิติด้านการปฏิบัติ	94
4 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา มิติด้านผลผลิต	95
5 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน มิติด้านปัจจัย	96
6 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน มิติด้านการปฏิบัติ	97
7 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน มิติด้านผลผลิต	98
8 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการบริหารและจัดการศึกษา มิติด้านปัจจัย	99
9 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการบริหารและจัดการศึกษา มิติด้านการปฏิบัติ	100
10 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการบริหารและจัดการศึกษา มิติด้านผลผลิต	101
11 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านปัจจัยอื่นๆที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม	102
12 จำนวนข้อของแบบสอบถามแยกตามลักษณะและมิติของ การมีส่วนร่วมจากข้อคำถามที่ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2	104
13 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา มิติด้านปัจจัย	105

บัญชีตาราง(ต่อ)

ตาราง	หน้า
14 คำมาตรฐานและคำพินัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา มิติด้านการปฏิบัติ	106
15 คำมาตรฐานและคำพินัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา มิติด้านผลผลิต	108
16 คำมาตรฐานและคำพินัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน มิติด้านปัจจัย	109
17 คำมาตรฐานและคำพินัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน มิติด้านการปฏิบัติ.	110
18 คำมาตรฐานและคำพินัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน มิติด้านผลผลิต	111
19 คำมาตรฐานและคำพินัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการบริหารและจัดการศึกษา มิติด้านปัจจัย	112
20 คำมาตรฐานและคำพินัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการบริหารและจัดการศึกษา มิติด้านการปฏิบัติ.	113
21 คำมาตรฐานและคำพินัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านการบริหารและจัดการศึกษา มิติด้านผลผลิต	115
22 คำมาตรฐานและคำพินัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมิน ด้านปัจจัยอื่นๆที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม.	116
23 ผลการพิจารณาคัดเลือกดัชนีที่มีความสำคัญในระดับมาก 5 ลำดับแรกของแต่ละมิติ ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา.	118
24 ผลการพิจารณาคัดเลือกดัชนีที่มีความสำคัญในระดับมาก 5 ลำดับแรกของแต่ละมิติ ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน	120
25 ผลการพิจารณาคัดเลือกดัชนีที่มีความสำคัญในระดับมาก 5 ลำดับแรกของแต่ละมิติ ด้านการบริหารและจัดการศึกษา	121

บัญชีตาราง(ต่อ)

ตาราง	หน้า
26 ผลการพิจารณาคัดเลือกดัชนีที่มีความสำคัญในระดับมาก 5 ลำดับแรกของปัจจัย ด้านภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม	123
27 จำนวนเกณฑ์ที่สร้างและพัฒนาขึ้นจากกระบวนการวิจัย	140

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 โมเดลการกำหนดเกณฑ์การประเมิน	47
2 การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างของการดำเนินการวิจัยขั้นที่ 1	71
3 ลำดับขั้นของการดำเนินการวิจัย	75

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การจัดการศึกษาตามรูปแบบสมัยใหม่ที่มีสถานศึกษา ครู นักเรียน หลักสูตร เริ่มมีขึ้นในประเทศไทยนับตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2464 ซึ่งแตกต่างไปจากการศึกษาแบบดั้งเดิม ที่การจัดการศึกษานั้นเป็นภาระหน้าที่ของครอบครัวและชุมชนหรือท้องถิ่น โดยอาศัยองค์กรหลักที่สำคัญ ได้แก่ วัด โดยมีพระ หรือผู้เฒ่าผู้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน หมอชาวบ้านเป็นครูตามธรรมชาติ ทำการถ่ายทอดความรู้แก่บุตรหลาน ทั้งด้านวิชาการและอาชีพในลักษณะสืบทอดต่อกันมา ซึ่งการจัดการศึกษาในลักษณะนี้จะสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน เพราะกระบวนการสร้างองค์ความรู้มาจากการดำเนินชีวิตของชุมชน ในขณะที่การศึกษาตามรูปแบบสมัยใหม่ที่นำมาจากชาติตะวันตก จะมีลักษณะการจัดการศึกษาเป็นแบบรวมศูนย์ไว้ที่ศูนย์กลาง ทั้งการบริหาร หลักสูตร งบประมาณ และบุคลากร ซึ่งการศึกษารูปแบบนี้ได้ก่อให้เกิดวิกฤตทางการศึกษาที่ค่อยๆ เป็นปัญหามากขึ้น คนที่มีฐานะยากจนต้องหลุดออกจากวงจรของการศึกษาในระบบ เพราะเป็นการจัดในลักษณะการแข่งขัน มีผู้แพ้และผู้ชนะ ที่ส่วนมากผู้แพ้มักเป็นคนจนและคนในชนบท ส่วนผู้ชนะมักเป็นคนรวยและเป็นคนในเมืองยิ่งกว่านั้น หลักสูตรการศึกษาซึ่งกำหนดจากส่วนกลางโดยมุ่งพัฒนาคนในทุกท้องที่ให้มีรูปแบบเดียวกันทั้งประเทศสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งสู่ความทันสมัย ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ส่งเสริมต่อระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพา สิ่งนี้เองที่ทำให้คนยากจนหรือคนในชนบทที่ได้รับการศึกษาจากระบบสถานศึกษา มีลักษณะแปลกแยกไปจากชุมชน มีรสนิยมแบบคนเมือง ถูกวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของตนเอง แต่ในขณะเดียวกันโอกาสที่จะหางานทำในเมืองก็สู้คนรวยหรือคนในเมืองไม่ได้ (ไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา โชควรวัฒนกร. 2545 2; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2543: 140)

ระบบการศึกษาดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบคือ (1) ภูมิปัญญาไทยแต่ดั้งเดิมที่มีพระ หมอชาวบ้าน ผู้อาวุโส ถูกกีดกันให้อยู่นอกเส้นทางการพัฒนา การจัดการศึกษาถูกผูกขาดโดยอำนาจรัฐส่วนกลางที่มีสถานศึกษา ครู นักการศึกษา และผู้ที่อ้างตัวว่าเป็นผู้รู้เฉพาะศาสตร์ทางการศึกษาเป็นตัวแทนเท่านั้น (2) ภายในตัวระบบการศึกษาเองก็ถูกแบ่งแยกออกเป็นเศษเสี้ยว โดยที่แต่ละส่วนก็มีผู้รับผิดชอบเฉพาะของตน และทั้งหมดก็หาได้มีส่วนสัมพันธ์กับสภาพปัญหาและความต้องการในกระบวนการเรียนรู้ของชาวชนบท (3) เกิดภาวะสมองไหลจากชนบทเข้าสู่เมือง ผลมาจากค่านิยมแห่งการไต่เต้าทางการศึกษา เด็กที่เรียนจบไม่สามารถนำความรู้กลับไปพัฒนา

สร้างสรรค์ชุมชนของตนเองได้ (4) การศึกษากลายเป็นกระบวนการครอบงำของตะวันตก กลายเป็นสิ่งที่แปลกแยกกับชุมชน ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดความต้องการทางการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของชุมชนที่แตกต่างไปในแต่ละแห่ง ทำลายภูมิปัญญาและระบบการพึ่งตนเองของชุมชนให้ตกอยู่ภายใต้ภาวะการพึ่งพาจากสังคมภายนอก(วิโรจน์ สารรัตนะ 2543 125-126) และผลกระทบอีกประการหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ คือ ความเห็นห่างระหว่างชุมชนกับสถานศึกษานับวันจะมีมากขึ้น และการศึกษาที่แตกต่างไปจากวิถีชีวิตของชุมชนนี้เอง ทำให้ชุมชนมองว่าหน้าที่ในการจัดการศึกษาเป็นของสถานศึกษา เพราะชุมชนไม่มีความรู้ตามแบบสมัยใหม่ตามที่การศึกษาในระบบสถานศึกษาถ่ายทอด จากผลกระทบที่เกิดขึ้นนี้ ได้มีนักการศึกษาและบุคคลให้ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขว่า จะต้อง"คืนอำนาจในการจัดการศึกษาสู่ประชาชน"(อุทัย ดุลยเกษม, อรศรี รามวิทยาพงศ์ 2540 คำนำ, เจือจันทร์ จงสถิตย์อยู่ 2541 22 , พนม พงษ์ไพบูลย์ 2541, วิชิต นันทะสุวรรณ, และจ้านง แรกพินิจ 2541 55-56, ประเวศ วะสี 2542 1-2, และวิโรจน์ สารรัตนะ 2543) โดยรัฐให้ความสำคัญและยอมรับที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น โดยที่หลักสูตรร่วมยังคงจำเป็นที่จะต้องมียู่ แต่ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรที่สัมพันธ์กับท้องถิ่นในอัตราส่วนที่มากยิ่งขึ้น โดยการมีส่วนร่วมนั้นหมายรวมถึงระดับการตัดสินใจ ในการกำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน มิใช่การมีส่วนร่วมในความหมายที่เป็นฝ่ายถูกกระทำ คือ การบริจาคเงิน วัสดุ แรงงานดังที่เป็นมา แนวทางในการจัดการศึกษาในลักษณะดังกล่าวนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนปรัชญาการศึกษาและบทบาทที่เป็นอยู่ใหม่ ซึ่งสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ได้นำไปสู่การปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษา เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง รูปแบบ กระบวนการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการ การเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ให้สอดคล้องกับสังคมใหม่(สำนักงานปฏิรูปการศึกษา 2545: 2-3) โดยมีหลักการสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา คือ การกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษา และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาเด็กและเยาวชนคนไทยให้เป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นคนเก่ง คิดดี ทำงานได้ดี มีคุณภาพ มีความเป็นไทย สามารถปรับตัวได้เหมาะสมกับสภาพการณ์โลกและสังคมที่เปลี่ยนแปลง(สำนักงานปฏิรูปการศึกษา 2545 1) โดยเฉพาะในสังคมโลกทุกวันนี้และในอนาคต เป็นสังคมแห่งฐานความรู้ ที่การเรียนรู้ ความรู้ และนวัตกรรมเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนา จำเป็นที่จะต้องส่งเสริมและสร้างสภาพการณ์เพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพ และขีดความสามารถของคนส่วนใหญ่ในประเทศ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การศึกษาของไทยสิ่งแรกที่ต้องปฏิรูป คือ ปรัชญาหรือแนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษา นั่นคือ จะต้องมองว่าการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาของคนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตลอดช่วงชีวิตของคนแต่ละคนจะต้องสัมพันธ์กับสถาบัน

ทางสังคมต่างๆมากมาย รวมทั้งสัมพันธ์กับธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ตลอดจนวัฒนธรรมและอารยธรรมที่มนุษย์ได้สร้างสรรคขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนมีส่วนในการกล่อมเกลา และมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของคนตลอดช่วงชีวิต ดังนั้น สถานศึกษาจึงไม่ใช่ที่เดียวที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคน และกระทรวงศึกษาธิการกับทบวงมหาวิทยาลัย ก็มีใช้ฝ่ายเดียวที่ต้องรับผิดชอบการจัดการศึกษา การศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์จะต้องเป็นเรื่องของหลายคน หลายสถาบัน ที่เข้ามาช่วยกันรับผิดชอบ นับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา สถานศึกษา สถานที่ทำงาน ไปจนถึงสื่อมวลชน (สิปปพันธ์ เกตุทัต. 2539: 33) ทุกส่วนในสังคมจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้จะทำให้เกิดพลังชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการพัฒนาประเทศอย่างมีเสถียรภาพ และยั่งยืนตลอดไป(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2545 3-4)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดสาระสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาไว้ในมาตรา 43 และมาตรา 81(มนตรี รูปสุวรรณ, และคนอื่น ๆ 2542 114,167) และจากสาระในมาตราดังกล่าวนี้ได้นำไปสู่การจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมและบทบาทของสถานศึกษาในการจัดการศึกษาไว้ในหมวด 1 มาตรา 8 ว่า การจัดการศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมีการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ในหมวด 4 มาตรา 23 แนวการจัดการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบการศึกษา นอกกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา และสถานศึกษาต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ โดยมีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ และในมาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร รู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545: 6, 13, 16-17) ซึ่งจะเห็นได้ว่าเจตนารมณ์การจัดการศึกษาตั้งแต่มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 นั้น ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนกับการมีส่วนร่วมมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การกำหนดแนวการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การร่วมจัดกระบวนการเรียนรู้ การบริหารการจัดการในฐานะเป็น กรรมการสถานศึกษา ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญในการรองรับการกระจายอำนาจ การบริหารการจัดการศึกษาด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป การระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนและทรัพยากรอื่นๆ(กรมสามัญศึกษา 2543 คำนำ) สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับลักษณะการมีส่วนร่วมได้ว่า ชุมชนสามารถเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาด้านการบริหารจัดการ การจัดกระบวนการเรียนรู้ การเป็นแหล่งเรียนรู้ และตัวสถานศึกษาเองก็ต้องเป็นแหล่งวิทยาการเรียนรู้ให้กับชุมชนในเวลาเดียวกันด้วย

จากการศึกษาลักษณะปัญหา และสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาน้อยมาก ยังขาดเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในลักษณะการบริจาควัสดุ สิ่งของ งบประมาณ หรือแรงงาน ถึงแม้กฎหมายจะเอื้อต่อการเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาของชุมชนในลักษณะของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ก็ยังมีปัญหาที่เกิดจากการไม่รู้หน้าที่ดีพอ การขาดความรู้ และประสบการณ์ในการจัดการศึกษา คณะกรรมการไม่ค่อยมีเวลามาประชุม และร่วมกิจกรรมของสถานศึกษาเพราะต้องประกอบอาชีพ แม้จะมีเวลามาเข้าร่วมประชุมก็ไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น และการมีความคิดดั้งเดิมทั้งของชุมชนและสถานศึกษา ที่เห็นว่าหน้าที่ในการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา ซึ่งปัจจัยที่สำคัญของการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ที่ตัวผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ ที่จะต้องมีความเป็นผู้นำ มีความตั้งใจในการทำงาน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับวัด เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ หรือการที่ผู้บริหารหรือครูเป็นคนในพื้นที่ ก็จะทำให้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับชุมชน เข้าใจในปัญหาของชุมชน นอกจากนี้ ปัญหาที่พบยังเกิดจากการที่ผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษาไม่ให้การยอมรับชุมชน และสถานศึกษาบางแห่งให้ความสำคัญงานด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนน้อย(ทศพล เมืองฮาม, และคนอื่นๆ 2541 บทคัดย่อ, วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข. 2542 บทคัดย่อ, กรมสามัญศึกษา 2543: 106; นภาพรณ์ หะวานนท์; และคนอื่นๆ 2543. 110-111; ชูชาติ พ่วงสมจิตร 2543 8; ลัดดา ผลวัฒน์ 2543. 84-99, พจนา เทียนธาดา 2543 บทคัดย่อ, บุญชม ศรีสะอาด, และคนอื่นๆ 2544, บุญเสริม ศรีทา 2544 บทคัดย่อ, สำราญ หาญประเสริฐ 2544 บทคัดย่อ, สมประสงค์ วิทยเกียรติ; และคนอื่นๆ 2545 10-13, จารุมาศ บุญอินทร์ 2545 บทคัดย่อ)

จากสภาพ ปัญหา และความสำคัญของการจัดการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังที่กล่าวมาแล้ว หากเราสามารถตรวจสอบได้ว่า สถานศึกษาแต่ละแห่งมีการปฏิบัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการจัดการศึกษาอย่างไรบ้าง และมีคุณภาพเพียงใด ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาการจัดการศึกษา ที่เน้น

การมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะสร้างเกณฑ์ ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษาระดับ ประถมศึกษา ตามแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตามลักษณะการมี ส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนใน 4 ด้าน คือ ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับ สถานศึกษา ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน ด้านการบริหารและจัดการศึกษา และด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน และประเมิน ประสิทธิภาพของเกณฑ์ประเมินที่สร้างขึ้น ด้วยการนำไปทดลองใช้ในสภาพการณ์จริง

จุดประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายในการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อสร้างเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในการจัด การศึกษาของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งได้แก่

1.1 ดัชนีบ่งชี้การมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่ง เรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน ด้านการบริหารและจัด การศึกษา และด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน

1.2 นำหนักความสำคัญของดัชนีบ่งชี้การมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชน ด้าน การใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน และด้านการบริหารและจัดการศึกษา

1.3 วิธีการประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้ชุมชนเป็น แหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน ด้านการบริหาร และจัดการศึกษา และด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน

2. เพื่อประเมินประสิทธิผลการใช้เกณฑ์และแบบประเมิน การมีส่วนร่วมของ สถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ที่สร้างขึ้นจากการนำไปทดลองใช้ในสภาพการณ์จริง โดยพิจารณาความเที่ยงตรงตามสภาพของ แบบประเมิน และความเหมาะสมในการใช้แบบประเมินในสถานการณ์จริง

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับสถานศึกษา ในการนำไปเป็น กรอบและแนวปฏิบัติในการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในการจัด การศึกษา และยังเกิดประโยชน์แก่หน่วยงานทางการศึกษา สำหรับประเมินผลการปฏิบัติงานของ

สถานศึกษาในสังกัด ด้านการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ตามแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งหากสถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาได้มีการดำเนินการตรวจสอบการปฏิบัติงานของตนเอง ก็จะทำให้ทราบถึงข้อบกพร่อง เพื่อการปรับปรุงแก้ไขได้อย่างตรงจุด อันจะนำไปสู่การพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น อีกทั้ง การที่ผู้วิจัยได้นำเกณฑ์ประเมินไปใช้ในสภาพการณ์จริงในสถานศึกษา จะทำให้ทราบถึงความเหมาะสมของเกณฑ์ที่สร้างขึ้นและวิธีการนำเกณฑ์ไปใช้ประเมิน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำมาปรับปรุงแก้ไขเกณฑ์/ดัชนี และจัดทำรูปแบบการประเมินให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาต่อไป และนอกจากนั้น ยังอาจนำเกณฑ์ประเมินตลอดจนวิธีการประเมินนี้ ไปปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่นๆ ในประเทศไทยได้อีกในโอกาสต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มประชากรที่ใช้ในการพิจารณาความเหมาะสมของเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ระดับประถมศึกษา โดยใช้เทคนิคเดลฟาย ประยุกต์ (Adjusted Delphi Technique) ได้แก่ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักวิชาการทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารหน่วยงานทางการศึกษา จากหน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษา

2. กลุ่มประชากรที่ใช้ในการประเมินประสิทธิผลการใช้เกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ระดับประถมศึกษา เป็นสถานศึกษาระดับประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 จำนวน 124 แห่ง ซึ่งผู้วิจัยจัดแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลการดำเนินงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมาก และกลุ่มสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลการดำเนินงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับน้อย โดยสถานศึกษาแต่ละแห่งจะมีผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้นำชุมชน

กลุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพิจารณาความเหมาะสมของเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเครือข่าย (Snowball Sampling) (Cohen, Louis, 2002, 104) โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเป็นพิเศษ ในด้านการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน

ประกอบด้วย นักวิชาการทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารหน่วยงานทางการศึกษา จากสถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา จำนวน 25 คน

2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินประสิทธิผลการใช้เกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ระดับประถมศึกษา เป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จำนวน 8 แห่ง ที่ได้มาด้วยวิธีการเลือกสถานศึกษา ที่มีประสิทธิผลการดำเนินงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมากมาจำนวน 5 แห่ง และสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลการดำเนินงานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนอยู่ในระดับน้อยมาจำนวน 3 แห่ง โดยแต่ละสถานศึกษาจะมีหน่วยการวัด หรือผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ตัวแทนครู ตัวแทนนักเรียน ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน ตัวแทนกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้นำชุมชน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 102 คน

ลักษณะการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน

งานวิจัยนี้ แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา
2. ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน
3. ด้านการบริหารและจัดการศึกษา
4. ด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1.ชุมชน หมายถึง ชุมชนที่แบ่งตามลักษณะการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 โดยแบ่งออกเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ มีการกำหนดจำนวนประชากรและอาณาเขตที่แน่นอน ซึ่งชุมชนดังกล่าวมีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน มีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในการทำงาน เพื่อแก้ปัญหาและหาทางเลือกการพัฒนาที่เหมาะสม มีการจัดองค์กรเพื่อการบริหารงาน และแบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างกรรมการและสมาชิก เพื่อให้สามารถทำงานได้คล่องตามเป้าหมายของกลุ่ม มีความสนใจและมีปัญหาร่วมกัน หรือมีวัฒนธรรมความเชื่อ หรือวิถีชีวิตคล้ายคลึงกัน

3 สถานศึกษาที่มีประสิทธิผลการดำเนินงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมาก หมายถึง สถานศึกษาระดับประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ที่มีประสิทธิผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมาก โดยพิจารณาจากความสอดคล้องของข้อมูลระดับคุณภาพสถานศึกษา และผลการประเมินประสิทธิผลการปฏิบัติงานด้านดังกล่าวของสถานศึกษาตามความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์

4 สถานศึกษาที่มีประสิทธิผลการดำเนินงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับน้อย หมายถึง สถานศึกษาระดับประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ที่มีประสิทธิผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับน้อย โดยพิจารณาจากความสอดคล้องของข้อมูลระดับคุณภาพสถานศึกษา และผลการประเมินประสิทธิผลการปฏิบัติงานด้านดังกล่าวของสถานศึกษาตามความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์

5.การจัดการศึกษา หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาของสถานศึกษา

6.การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาและชุมชน หมายถึง การที่สมาชิกของชุมชนและสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แนวทางการจัดการศึกษา ร่วมตัดสินใจ ร่วมสนับสนุนและส่งเสริมกิจการใดๆ ที่มีผลกระทบต่อถึงนักเรียน คนในชุมชน และสถานศึกษา ตลอดจนร่วมรับผิดชอบ และรับประโยชน์จากการดำเนินการร่วมกัน ซึ่งในงานวิจัยนี้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้คือ

6.1 ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา หมายถึง การที่สถานศึกษาและชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติ ติดตามประเมินผล และรับประโยชน์ร่วมกัน ในการนำชุมชนมาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษาด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ให้ผู้เรียนได้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนของตนเอง และหมายรวมถึงการเตรียมการของสถานศึกษาที่จะนำมาซึ่งการนำชุมชนมาเป็นแหล่งเรียนรู้

6.2 ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน หมายถึง การที่สถานศึกษาและชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติ ติดตามประเมินผล และรับประโยชน์ร่วมกัน ในการที่จะทำให้อสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน เพื่อให้ชุมชนและสถานศึกษาสามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีสถานศึกษาให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในด้านวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน และหมายรวมถึงการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษาในการพัฒนาตนเองให้เป็นแหล่งเรียนรู้

6.3 ด้านการบริหารและจัดการศึกษา หมายถึง การมีส่วนร่วมในรูปแบบของ คณะกรรมการสถานศึกษา โดยกรรมการสถานศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดวางแผน ปฏิบัติ ติดตามประเมินผล และรับประโยชน์ร่วมกัน ในการบริหารและจัดการศึกษาในงานด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษาและคนในชุมชน และหมายรวมถึงการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษาในการอำนวยความสะดวกให้กรรมการสถานศึกษา ได้ทำงานอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ

6.4 ด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน หมายถึง ปัจจัยด้านสถานศึกษา ด้านชุมชน ด้านสภาพแวดล้อม ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน

7.เกณฑ์การประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน หมายถึง กลุ่มดัชนีบ่งชี้พฤติกรรมกรรมการปฏิบัติที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในการจัดการศึกษา ในแต่ละด้าน ซึ่งจำแนกไว้ 4 ด้าน คือ ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน ด้านการบริหารและจัดการศึกษา และด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ซึ่งเกณฑ์ประเมินแต่ละด้านจะประกอบด้วย เกณฑ์ประเมินใน 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านปัจจัย ด้านการปฏิบัติ และด้านผลผลิต และจะหมายรวมไปถึงระดับน้ำหนักความสำคัญของดัชนีแต่ละตัวในแต่ละกลุ่มดัชนี ที่บ่งชี้การมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนแต่ละด้าน สำหรับการถ่วงน้ำหนักในการคำนวณระดับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในแต่ละด้านของการมีส่วนร่วม ซึ่งทั้งดัชนีและน้ำหนักความสำคัญของดัชนีแต่ละตัว แต่ละด้านของการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ได้มาจากวิธีการสรุป สังเคราะห์จากแหล่งข้อมูล 4 แหล่ง คือ ทฤษฎีแนวคิด เอกสารและงานวิจัย การวิเคราะห์งาน และการสัมภาษณ์ และความเห็นที่สอดคล้องกับของผู้เชี่ยวชาญของกระบวนการการวิจัยที่กำหนดตามจุดประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1

8.ความเหมาะสมของเกณฑ์ประเมิน หมายถึง ความเหมาะสมของการนำเกณฑ์การประเมิน วิธีการประเมิน ตลอดจนการประมวลผลการประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน จากการนำเกณฑ์การประเมินดังกล่าวไปใช้ในสภาพการณ์จริง โดยสอบถามความเหมาะสมของเกณฑ์และน้ำหนักความสำคัญของดัชนี ลักษณะและวิธีการประเมิน การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผลจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอันได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ตัวแทนครู ตัวแทนนักเรียน ตัวแทนผู้ปกครอง ตัวแทนกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้นำชุมชน หลังเก็บรวบรวมข้อมูลตามเกณฑ์ประเมินแล้ว ตลอดจนการประมวลปัญหาอุปสรรคจากผู้เกี่ยวข้อง และปัญหาอุปสรรคที่

เกิดขึ้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัย ความมีประสิทธิภาพ ทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

9 วิธีการประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน หมายถึง ลักษณะหรือวิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ในแต่ละด้านของการมีส่วนร่วมที่จำแนกไว้ 4 ด้าน คือ ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน ด้านการบริหารและจัดการศึกษา และด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน

10 เทคนิคเดลฟายประยุกต์(Adjusted Delphi Technique) หมายถึง กระบวนการที่รวบรวมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาสรุปประเด็นสำคัญ โดยการทำซ้ำหลายๆ ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกัน มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ โดยในการวิจัยครั้งนี้ รอบที่หนึ่งผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถามที่มีลักษณะปลายปิด ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาถึงความเหมาะสมของเกณฑ์ดัชนีการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในการจัดการศึกษา และมีคำถามปลายเปิดสำหรับกรณีที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า ควรเพิ่มเติมเกณฑ์ดัชนี หรือแก้ไขข้อความที่เป็นเกณฑ์หรือดัชนี แทนการส่งแบบสอบถามที่มีลักษณะปลายเปิดเพียงอย่างเดียว และเมื่อเก็บรวบรวมแบบสอบถามในรอบที่หนึ่งแล้ว จัดทำเป็นแบบสอบถามส่งให้ผู้เชี่ยวชาญรอบที่สอง โดยในรอบนี้จะมีการแสดงคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่าน และหากรอบที่สองยังไม่ได้ข้อยุติ ก็ดำเนินการในลักษณะเช่นเดิมในรอบที่สาม หรือรอบที่สี่ต่อไป

11.ความเที่ยงตรงตามสภาพ(Concurrent Validity) หมายถึง คุณภาพของเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษาที่พัฒนาขึ้น สามารถบ่งชี้ได้ตรงตามสถานการณ์จริงในปัจจุบัน กล่าวคือ สอดคล้องกับผลการจำแนกคุณภาพสถานศึกษา ที่มีประสิทธิผลการปฏิบัติงานด้านการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในระดับมากและระดับน้อย

12.กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึงกรรมการในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้รับแต่งตั้งตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการอย่างน้อยสถานศึกษาละ 7 คน แต่ไม่เกิน 15 คน ที่เป็นตัวแทนจากผู้ปกครอง ครู องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ

13.ตัวแทนผู้ปกครอง หมายถึง ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน ของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน ทำหน้าที่เป็นตัวแทน

ประชาชนในชุมชน และต้องไม่เป็นกรรมการในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสถานศึกษา นั้น

14 ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน ของหมู่บ้านที่สถานศึกษานั้นตั้งอยู่

15 ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง บุคคลที่ เป็นผู้รู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวกับงานด้าน สถานศึกษาและชุมชน ที่ทำงานเป็นนักวิชาการทางการศึกษา ผู้บริหารหน่วยงานทางการศึกษา หรือ ผู้บริหารสถานศึกษา โดยพิจารณา ดังนี้

15.1 เป็นผู้ที่มีผลงานวิจัยหรือตำรา หรือบทความเกี่ยวกับบทบาทของ สถานศึกษากับชุมชน หรือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

15.2 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การบริหารงานในสถานศึกษาหรือหน่วยงานทาง การศึกษาไม่น้อยกว่า 10 ปี

15.3 เป็นผู้ที่ได้รับประกาศเกียรติคุณ และได้รับการยอมรับว่ามีผลงานด้าน สถานศึกษาและชุมชนดีเด่น

15.4 เป็นบุคคลตามที่บุคคลในข้อ 1 และ 2 เสนอแนะว่าเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ ในด้านนี้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

- 1 การศึกษาตามแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
- 2 แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนและชุมชน
- 3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเกณฑ์การประเมิน
- 5 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเทคนิคเดลฟาย
- 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาตามแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

การศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุน ให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวการจัดการศึกษา ไว้ดังนี้

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่องจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

(4) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

(5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและการแก้ไขปัญหา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอน สามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียง และมีประสิทธิภาพ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ และรูปแบบการศึกษา

ให้สถานศึกษาใช้วิธีการหลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวรรคหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 28 หลักสูตรการศึกษาระดับต่างๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาสำหรับบุคคล ตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ

สาระของหลักสูตรทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษานอกจากคุณลักษณะในวรรคหนึ่ง และวรรคสองแล้ว ยังมีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะพัฒนาวิชาการ วิชาชีพชั้นสูง และการค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ และพัฒนาสังคม

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอน สามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนและชุมชน

ความหมายของชุมชน

ราชบัณฑิตยสถาน(2546) ให้ความหมายชุมชนว่า หมู่ชน กลุ่มคน ที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน

วิชิต นันทะสุวรรณ และจำนง แรกพินิจ(2541 5) กล่าวว่า ชุมชน เป็นการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนในพื้นที่หรือขอบเขตที่แน่นอนหนึ่ง มีความผูกพันซึ่งกันและกัน อันเป็นผลมาจากการมีกิจกรรมทางการผลิต มีวิถีการผลิตที่เหมือนหรือใกล้เคียงกัน หรือเกื้อกูลกัน มีกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนภายในกลุ่ม และเกิดจากกลุ่มชาติพันธุ์ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน และรวมถึงความคิดทางการเมือง หรือมีกระบวนการในการตัดสินใจร่วมกัน

ประเวศ วะสี(วิชิต นันทะสุวรรณ และจำนง แรกพินิจ 2541 3, อ้างอิงจาก ประเวศ วะสี ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายและความสำคัญของชุมชนไว้ว่า ชุมชน คือ การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความเป็นชุมชนมีพลัง มีศักยภาพสูงในการแก้ปัญหา ทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมือง ชุมชนที่เข้มแข็งจะก่อให้เกิดการพัฒนาทุกด้าน

สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์(วิชิต นันทะสุวรรณ และจำนง แรกพินิจ. 2541 3, อ้างอิงจาก สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์ ม.ป.ป.) กล่าวว่า ชุมชน คือ กลุ่มชนซึ่งอยู่รวมกันโดยมีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะโดยอาศัยหลักผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนาเดียวกันก็ตาม ที่ทำให้แต่ละบุคคลมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น

สุนทร สุนันท์ชัย(2542:151) กล่าวว่า ชุมชน หมายถึงองค์กรทุกประเภทที่จัดกิจกรรม อันมีผลต่อการเรียนรู้ เช่น กิจกรรมธุรกิจ กิจกรรมอุตสาหกรรม กิจกรรมเกษตร กิจกรรมสื่อสาร บริการสังคมต่างๆ กลุ่มการเมือง สมาคม การปกครอง การพัฒนาชุมชน การศึกษา เป็นต้น

จากความหมายของชุมชนตามทีนักวิชาการ และนักการศึกษาได้ให้คำนิยามไว้สรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างคนภายในกลุ่ม มีวิถีชีวิต มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ในการดำเนินชีวิตอย่างเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน มีมิตรภาพมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความสนใจและมีปัญหาาร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ปัญหา และหาทางเลือกเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสม

ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

สถานศึกษาเป็นสถาบันการศึกษา ที่จัดตั้งขึ้นตามความต้องการของชุมชนเพื่อมุ่งสร้าง สิ่งที่เกิดประโยชน์ให้แก่ชุมชนและท้องถิ่น รับผิดชอบพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชนด้วยความ ต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถปรับตัว และดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข การสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนนั้น เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดย อันดับแรกสถานศึกษาจะต้องเป็นฝ่ายริเริ่มเชื่อมโยงเข้าสู่ชุมชนก่อน ผู้บริหารและบุคลากรใน สถานศึกษาควรให้ความสำคัญ และคำนึงถึงวิธีการหรือแนวทางที่จะส่งผลให้การประสานงาน ตลอดจนการติดต่อกับชุมชนดำเนินไปด้วยความราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งจะต้องยึดหลักการ 6 ประการ(กมล ตราชู 2541 10-13) คือ

- 1 สถานศึกษากับชุมชน จัดให้มีการดำเนินกิจกรรมด้วยความบริสุทธิ์ใจ และมีความจริงใจ ต่อกัน
- 2 สถานศึกษากับชุมชน จัดให้มีการดำเนินกิจกรรมด้วยความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
- 3 สถานศึกษากับชุมชน จัดให้มีการดำเนินการพัฒนางานให้ครบทุกด้านและครอบคลุม
- 4 สถานศึกษากับชุมชน จัดให้มีการดำเนินการร่วมกันด้วยความเรียบง่าย ใช้ภาษาสื่อสารเข้าใจตรงกัน
- 5 สถานศึกษากับชุมชน จัดให้มีการดำเนินการด้วยวิธีการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ตามหลักเกณฑ์แห่งความถูกต้อง
6. สถานศึกษากับชุมชน จัดให้มีการดำเนินการด้วยความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลัง และเต็มความสามารถ

บทบาทของสถานศึกษาต่อชุมชน

จากการศึกษาบทบาทของสถานศึกษาต่อชุมชน สรุปได้ดังนี้

- 1 หน้าที่ในการเป็นแหล่งอบรมคนให้ชุมชน ตามแนวทางที่ชุมชนหรือสังคมนั้น ต้องการ ตั้งแต่การเรียนรู้กระบวนการสื่อความหมายต่างๆ ที่ใช้ในสังคมนั้น โดยเฉพาะการสื่อความหมายอย่างเป็นทางการ และที่มีความซับซ้อนมากกว่าที่สถาบันอื่นๆ เช่น ครอบครัว หมู่บ้าน จะทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ในขณะที่เดียวกันก็พยายามสร้างบุคลิกภาพ หรือคุณสมบัติที่เหมาะสมตามความต้องการของชุมชนให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก ทั้งยังช่วยอบรมให้นักเรียนได้รู้จัก และเห็นความแตกต่างในบทบาทหน้าที่ของบุคคลต่างๆในสังคมด้วย เป้าหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การให้สมาชิกของสังคมสามารถเลี้ยงตนเองได้ ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

2 บทบาทในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่ชุมชน ชุมชนหรือสังคมใดก็ตาม จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการวางแผน หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดตามธรรมชาติ ดังนั้น สถานศึกษาจึงไม่ควรแต่จะสอนหนังสือให้แก่เยาวชนเท่านั้น แต่ควรที่จะพยายามคิดสิ่งใหม่ๆ ที่จะนำความเจริญมาสู่ชุมชนอยู่เสมอ เพราะการที่ชุมชนมีความเจริญ มีความก้าวหน้า ผลสะท้อนก็จะกลับมาที่สถานศึกษาด้วย

3 บทบาทในฐานะสถาบันฝึกวิชาชีพ เนื่องจากมีการปรับปรุงหลักสูตรการเรียน การสอนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทำให้บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาที่สอนเฉพาะ วิชาสามัญ ต้องมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพแก่ผู้เรียน ตามความมุ่งหมายที่ หลักสูตรแต่ละระดับกำหนดไว้ โดยระดับประถมศึกษาชั้นนั้น มีเจตนาหรือความมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียน ได้รู้จัก และเกิดเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพต่างๆ โดยที่หลักสูตรมุ่งให้ผู้เรียนได้รู้จักอาชีพในชุมชนให้มากที่สุด ซึ่งจัดเข้าอยู่ในกลุ่มวิชาการงานอาชีพพื้นฐาน นอกจากนี้ สถานศึกษายังเป็นสถานที่ให้บริการ แก่คนนอกระบบสถานศึกษา ในการฝึกวิชาชีพตามความสนใจ โดยเปิดทำการสอนวิชาชีพให้แก่ สมาชิกในชุมชน

4 บทบาทในฐานะเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชน สถานศึกษาในฐานะเป็นแหล่ง หรือศูนย์รวมทางวิทยากรของชุมชนควรมีบทบาทดังต่อไปนี้

4.1 เป็นศูนย์รวมของข่าวสาร ซึ่งอาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น การเปิด ห้องสมุดให้ชุมชนได้ใช้ จัดที่อ่านหนังสือสำหรับชุมชนไว้ในสถานศึกษา การออกข่าวสารของ สถานศึกษา เป็นต้น

4.2 ศูนย์รวมเกี่ยวกับความรู้ด้านอาชีพ โดยสถานศึกษาเป็นผู้ประสาน ระหว่างความต้องการของชุมชนกับวิทยากรจากภายนอก โดยอาจให้ใช้สถานที่ เครื่องมือในการ อบรม เป็นต้น

4.3 เป็นตัวอย่างการดำเนินงาน เช่น การประกอบอาชีพบางอย่างจำเป็นที่ผู้ ได้รับการสอนต้องมีตัวอย่างการดำเนินงานที่ถูกต้อง เช่น การทำเกษตรกรรม จำเป็นต้องมีแปลง สาธิต สถานศึกษาจึงอาจมีบทบาทในด้านนี้

4.4 เป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมในการดำเนินงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีของ ท้องถิ่น สถานศึกษาควรมีบทบาทสำคัญด้วย ซึ่งโดยทั่วไปมักมีการจัดงานประเพณีต่างๆ การ ประกวด การละเล่น การแข่งขันกีฬา โดยใช้สถานที่ของสถานศึกษาและบุคลากรจัดงาน

บทบาทของชุมชนต่อสถานศึกษา

จากการศึกษาบทบาทของชุมชนต่อสถานศึกษา พบว่าบทบาทหน้าที่สำคัญของชุมชนต่อสถานศึกษา มีดังนี้

1 บทบาทในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายของสถานศึกษา เนื่องจากสถานศึกษาเป็นสถาบันของชุมชน ที่ตั้งขึ้นโดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชน ดังนั้น ชุมชนจึงควรเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและเป้าหมาย รวมทั้งมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย เช่น ชุมชนควรมีสิทธิ์ที่จะรู้และกำหนดได้บ้างว่า บุตรหลานของตนควรมีลักษณะอย่างไร มีความสามารถด้านไหน ทำอะไรได้บ้าง และในอนาคตจะเป็นอย่างไร เพราะการที่ผู้ปกครองมีส่วนรับรู้เช่นนี้ ยังจะช่วยแก้ปัญหาการโยนความผิดซึ่งกันและกันได้ด้วย เพราะเมื่อมีปัญหาใดๆเกิดขึ้นในการให้การศึกษาบอบรมและดูแล ก็จะได้ว่าเป็นความรับผิดชอบร่วมกัน และจะช่วยให้สถานศึกษาได้ดำเนินกิจกรรมไปอย่างรอบคอบ เหมาะสม ตามความต้องการของชุมชนมากขึ้น และจะทำให้ชุมชนเต็มใจที่จะเข้ามาเกี่ยวข้อง และให้ความร่วมมือ ชุมชนจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความรู้สึกร่วมได้ร่วมเสีย มีความพร้อมที่จะแก้ปัญหาของสถานศึกษา เมื่อสถานศึกษามีปัญหาอะไรชุมชนก็จะเข้าใจปัญหาได้ดี การขอความร่วมมือช่วยเหลือก็จะทำได้ง่ายและสะดวก เนื่องจากชุมชนรู้ปัญหาอยู่แล้ว บทบาทในการมีส่วนร่วมกำหนดเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษานี้ ชุมชนอาจมีส่วนร่วมใน 3 ระดับ คือ (1) มีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ (2) มีส่วนร่วมในการตีความข้อมูลและเสนอแนะทางเลือก (3) มีส่วนร่วมในการกำหนดทางเลือกและข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินงาน ซึ่งการมีส่วนร่วมในขั้นสุดท้ายนี้ เป็นสิ่งสำคัญที่ชุมชนจะต้องรับรู้ รับทราบ และมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะจะมีโครงการหลายโครงการที่ต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชน หากตัวแทนชุมชนไม่ร่วมตัดสินใจด้วย ก็จะทำให้การดำเนินงานหรือการปฏิบัติตามนโยบายนั้นไม่ได้ผล สมความมุ่งหมายเท่าที่ควร ประการสำคัญคือ เมื่อมีการตัดสินใจเรื่องใดไปแล้ว ควรมีการประชาสัมพันธ์(communicating) ให้ชุมชนได้รับรู้รับทราบทั่วกัน โดยใช้เครื่องมือและวิธีการทุกรูปแบบ เช่น จดหมายข่าวของสถานศึกษาแจ้งผ่านนักเรียน ออกข่าวในสื่อมวลชนท้องถิ่น เป็นต้น

นอกจากนี้ ชุมชนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทในการกำหนดเป้าหมาย และทิศทางการจัดการศึกษาของสถานศึกษาคือ กลุ่มอิทธิพลต่างๆ กลุ่มนี้จะไม่มีองค์กรโดยตรง ไม่มีหน้าที่ทางสังคมโดยตรง แต่จะเกิดขึ้นเมื่อผลประโยชน์ด้านใดด้านหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งเข้าไปเกี่ยวข้อง สถานศึกษาควรให้คนเหล่านี้ เข้ามามีส่วนกำหนดนโยบายตั้งแต่เบื้องต้น โดยอาจตั้งให้เป็นกรรมการด้วย หรืออาจขอความคิดเห็นเพิ่มเติม หรือให้ข้อมูลเพิ่มเติม เป็นต้น และควรให้บุคคลหลายๆกลุ่ม หลายๆ พรรคนะร่วมเป็นกรรมการ เพื่อลด แรงกดดันจากกลุ่มอิทธิพลต่างๆ ให้น้อยลง

2 บทบาทในการสนับสนุนภารกิจหลักของสถานศึกษา บทบาทในการสนับสนุนภารกิจหลักของสถานศึกษานี้ ได้แก่ (1) บทบาทต่อการเรียนการสอน ซึ่งบทบาทนี้ถือว่าเป็นบทบาทที่พ่อแม่ ผู้ปกครองทำอยู่แล้วคือ การให้การศึกษาอบรมนอกสถานศึกษา เพียงแต่จะมีเวลามากหรือน้อย แต่ในสภาพสังคมที่เร่งรีบบทบาทนี้อาจลดน้อยลง แต่กระนั้นก็เป็นบทบาทที่จะละเลยเสียไม่ได้ (2) บทบาทในการให้ข้อมูลป้อนกลับแก่สถานศึกษาทั้งในเชิงประเมินและเชิงเสนอแนะ เพราะพ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด และมีผลประโยชน์โดยตรงแก่ผู้เรียนอย่างแท้จริง การให้ข้อมูลป้อนกลับนี้จะทำให้สถานศึกษารู้ได้ว่า จัดการศึกษาไปอย่างไรได้ผลหรือไม่ได้ผลมากน้อยเพียงใด

3. บทบาทในการให้บริการด้านทรัพยากรแก่สถานศึกษา สภาพการจัดการศึกษาในสังคมไทย หลีกเลียงไม่ได้ที่ชุมชนต้องให้ความช่วยเหลือในด้านทรัพยากร เพราะสถานศึกษามีข้อจำกัดหลายประการ ในขณะที่ชุมชนมีความพร้อมบางประการ เพราะโรงเรียนก็เหมือนหน่วยงานราชการอื่น ที่พบปัญหาในเรื่องของทรัพยากรและบุคลากร เช่น การขาดงบประมาณด้านจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ การขาดแคลนครูเฉพาะด้าน ครูบางสาขาวิชา โดยเหตุนี้ จึงเป็นบทบาทของชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่จะต้องช่วยเหลือและให้การสนับสนุนแก่โรงเรียนลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เพราะโรงเรียนเป็นสมบัติของชุมชน เพื่อให้โรงเรียนดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพเป็นประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง รูปแบบการให้ความช่วยเหลือหรือการให้บริการของชุมชนนั้น อาจขึ้นอยู่กับลักษณะของทรัพยากร ดังนี้ (1) ทรัพยากรมนุษย์ รูปแบบการให้บริการมีลักษณะเป็นที่ปรึกษา เป็นวิทยากร หรือช่วยสอนประจำ (2) ทรัพยากรการเงิน ให้บริการในลักษณะให้เปล่า สมทบให้เฉพาะเรื่องตั้งเป็นกองทุน (3) ทรัพยากรอุปกรณ์อาจให้ยืมใช้เป็นครั้งคราว แลกเปลี่ยนกันระหว่างชุมชน และสถานศึกษาบริจาคให้ (4) ทรัพยากรวัสดุ อาจบริจาค หรือขายในราคาถูก (5) ทรัพยากรอาคาร สถานที่ที่มีการให้ยืม บริการให้ใช้เป็นสถานที่ฝึก (6) ทรัพยากรธรรมชาติ สถานศึกษาใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากสภาพจริง (7) ทรัพยากรด้านเทคโนโลยี เป็นที่ให้ความรู้ทางเทคโนโลยี เช่น โรงงาน โรงสี โรงเลื่อย ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร เป็นต้น

ปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

จากการศึกษาปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. เกิดจากความขัดแย้งระหว่างบุคคล เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากความประทุติ หรือความขัดแย้งส่วนตัวระหว่างผู้บริหารสถานศึกษากับผู้นำชุมชน จึงทำให้ไม่มีความร่วมมือระหว่างสองสถาบัน

2 ความขัดแย้งระหว่างสถาบัน เช่น ระหว่างสถานศึกษากับวัดหรือสถานศึกษากับหน่วยงานอื่นในชุมชน ซึ่งอาจเกิดจากความคิดเห็นไม่ตรงกัน ผลที่ตามมาทำให้ชุมชนไม่แน่ใจว่าจะให้ความร่วมมือดีหรือไม่

3 ความไม่เข้าใจในบทบาทของตน เป็นปัญหาที่เกิดเนื่องจากสถานศึกษาไม่ค่อยยอมรับข้อเสนอแนะจากชุมชน หรือบางครั้งชุมชนพยายามที่จะเข้าไปก้าวก้าวยการดำเนินงานของสถานศึกษา

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นดังนี้

1 เป็นผู้กำหนดรูปแบบหรือแนวทางการประสานงานว่า จะให้รูปแบบความสัมพันธ์เป็นแบบใด และการประสานสัมพันธ์จะกระทำโดยทางใด เช่น อาจทำโดยผ่านคณะกรรมการสถานศึกษา สมาคมผู้ปกครอง เป็นต้น

2 เป็นผู้ประสานงาน ในลักษณะการประสานงานระหว่างชุมชนกับแหล่งวิทยากร หรือหน่วยงานอื่นในการพัฒนาชุมชนนั้น

3. เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารถือว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน และเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเชื่อถือ ดังนั้น เมื่อมีการนำเอาความรู้หรือวิทยากรใหม่ๆ เข้าสู่ชุมชน ผู้บริหารจะมีบทบาทสำคัญในการนำการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ชุมชน

4. เป็นผู้แก้ปัญหา ปัญหาบางประการของชุมชนที่ไม่สามารถตกลงกันเองได้ จำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก บทบาทนี้มักจะตกอยู่กับผู้บริหารในการให้คำแนะนำช่วยเหลือ

5 การทำตนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน เพื่อให้การช่วยเหลือ อบรม หรือเป็นวิทยากรในบางเรื่อง

องค์ประกอบที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่

1. แนวนโยบายของสถานศึกษา ถ้าสถานศึกษามีแนวนโยบายที่จะเปิดประตูสถานศึกษาแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนก็จะเป็นไปในทางที่ดี

2. ความร่วมมือของบุคลากรในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน บุคลากรในสถานศึกษาทุกคน รวมถึงนักเรียนต้องประสานกันทุกฝ่ายจึงจะทำให้สำเร็จลุล่วง

3 ความพร้อมของสถานศึกษา ซึ่งหมายถึงความพร้อมด้านอาคารสถานที่ และเครื่องอำนวยความสะดวก ที่จะให้ความช่วยเหลือร่วมมือกับชุมชน

4 ความพร้อมของชุมชน เป็นความพร้อมด้านความคิดเห็น และความพร้อมด้านทรัพยากรชุมชน

จะเห็นได้ว่า จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสถานศึกษาและชุมชน การสร้างความสัมพันธ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างมากในฐานะที่สถานศึกษาตั้งอยู่ในชุมชน และเป็นของชุมชน ดังนั้น ตัวที่จะบ่งชี้ถึงความเจริญ ความเสื่อม ของสถานศึกษาประการหนึ่งก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนนั่นเอง

แนวคิดและหลักการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

ศิริกุล กลลิววัฒน์(2542 20) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมพัฒนาด้วยความสมัครใจ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด เพื่อพัฒนาชุมชนของตนด้วยความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้น

กรมสามัญศึกษา(2543 12) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง ความรู้สึกที่มีเจตนาในการมีส่วนเป็นเจ้าของ มีความรู้สึกรับผิดชอบในความสำเร็จ และมีส่วนร่วมในฐานะมีส่วนได้ส่วนเสียในการปฏิบัติงานร่วมกัน

เดวิดและนิวสตรอม(ไพรัช อรรถกामานนท์; และมัทนา ไชควรวัดมนกร 2545 8, อ้างอิงจาก Davis and Newstrom n d) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมนั้นเกี่ยวข้องกับ (1) การเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย (involvement) (2) การให้ หรือ ใ้ ประโยชน์ (contribution) และ (3) การรับผิดชอบ(responsibility)

ปรัชญา เวสารัชช์(ไพรัช อรรถกामานนท์, และมัทนา ไชควรวัดมนกร. 2545. 8, อ้างอิงจาก ปรัชญา เวสารัชช์ ม ป ป) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม เป็นการที่ประชาชนได้ใช้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรบางอย่างของตน เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน เงินทุน วัสดุ ในกิจกรรมพัฒนานั้น การมีส่วนร่วมจะทำให้ประชาชนหลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนา และเป็นผู้กระทำให้เกิดกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมจึงเป็นไปได้ทั้งวิธีการซึ่งนำไปสู่การพัฒนาและเป็นเป้าหมายของการพัฒนาด้วย

ไพรัช อรรถกामานนท์ และมัทนา ไชควรวัดมนกร(2545 9) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษา หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและท้องถิ่น ได้เข้าไปเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยร่วมแสดงความคิดเห็นและกระทำในสิ่งที่เห็นพ้องต้องกัน ตลอดจนร่วมพิจารณากำหนดปัญหา ความต้องการของประชาชน ชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาหาแนวทางทางพัฒนาโรงเรียน

จากความหมายของการมีส่วนร่วมสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย หรือสมาชิกในองค์กร เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดภารกิจ การปฏิบัติงาน การตัดสินใจ การร่วมแก้ปัญหา การตรวจสอบ ไปจนถึงร่วมผิดชอบในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในองค์กร

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นประเด็นสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนในส่วนของแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ คือ ให้รัฐส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้นำแนวนโยบายดังกล่าวมากำหนดเป็นเจตนารมณ์และแนวทางที่จะทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้า มีบุคคลที่กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง(2544 :11) กล่าวว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วม มีดังนี้

1 การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการระดมความคิด และอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความคิดเห็นที่หลากหลาย ทำให้การปฏิบัติมีความเป็นไปได้มากกว่าการคิดเพียงคนเดียว

2 การมีส่วนร่วมมีผลในทางจิตวิทยาคือทำให้เกิดการต่อต้านน้อยลง ในขณะที่เดียวกันก็จะเกิดการยอมรับมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นวิธีการที่ผู้บริหารสามารถใช้ทดสอบว่าสิ่งที่ตนเองรู้ตรงกับสิ่งที่ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาหรือไม่

3. เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารที่ดีกว่า สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน ตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

4 เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงาน หรือผู้เกี่ยวข้องมีโอกาสได้ใช้ความสามารถ และทักษะในการทำงานร่วมกัน เกิดความมีน้ำใจ(Team Spirit) และความจงรักภักดีต่อหน่วยงานมากขึ้น

5. การมีส่วนร่วมทำให้ผลการปฏิบัติงานดีขึ้น การตัดสินใจมีคุณภาพมากขึ้น และส่งเสริมให้การปรับปรุงงานมีความเป็นไปได้สูง ตลอดจนผู้ร่วมงานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากขึ้นด้วย

หลักทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

โคเฮนและอัฟฮอฟฟ์(Cohen, & Uphoff 1980: 219-222) แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วม ออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้คือ

1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

วรูม และเยทตัน(Vroom and Yetton อ้างใน เสริมศักดิ์ ศึกษาลาภรณ์ 2537 183-184) ได้เสนอแนะว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ควรขึ้นกับธรรมชาติของปัญหาและสถานการณ์ ในการกำหนดรูปแบบและปริมาณของการมีส่วนร่วม ซึ่งในการตัดสินใจ วรูมและเยทตันเสนอกฎไว้ 2 กลุ่ม คือ (1) กฎกลุ่มแรกเป็นการส่งเสริมคุณภาพของการตัดสินใจ (2) กฎกลุ่มที่สองเป็นการส่งเสริมการยอมรับการตัดสินใจ โดยมีทางเลือกในการตัดสินใจดังนี้

1. ผู้บริหารใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วตัดสินใจเองตามลำพัง

2. ผู้บริหารแสวงหาข้อมูลจากผู้อื่นแล้วตัดสินใจเอง

3. ผู้บริหารหารือกับผู้เกี่ยวข้องเป็นรายคน แสวงหาความคิดและข้อเสนอแนะ แล้วตัดสินใจเอง

4. ผู้บริหารปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องเป็นกลุ่ม แสวงหาความคิดเห็นร่วมกันโดยการอภิปรายแล้วตัดสินใจ

5. ผู้บริหารร่วมคิดกับกลุ่มเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาแล้วให้กลุ่มตัดสินใจ

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทย์พงศ์(2540: 93-94) กล่าวถึงกระบวนการเกิดและลักษณะความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนว่า อาจเป็นดังนี้

1. แสวงหาระบบหรือกลไกที่จะสร้างหรือพัฒนานุเคราะห์ ให้มีทัศนคติและวิสัยทัศน์ที่เอื้อต่อการเกิดความร่วมมือ และการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หรือเพื่อปรึกษาหารือร่วมกัน ระหว่างผู้ที่มองเห็นประเด็นปัญหาหรือมีวิสัยทัศน์ร่วมกันอยู่แล้ว

2. เมื่อผ่านการปรึกษาหารือและมองเห็นปัญหาร่วมกันแล้ว ก็ขยายไปสู่การร่วมคิด วิเคราะห์ กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา การวางแผนกิจกรรม เพื่อนำไปสู่การร่วมมือกันจัดกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่จะช่วยแก้ไขปัญหานั้นที่ประสบอยู่ และพัฒนาเจตคติ ความสามารถ สติปัญญาของบุคคล เพื่อทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และเกิดบูรณาการในการศึกษาของชุมชน

3 จัดกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ และการจัดการตามกิจกรรมที่กำหนด ในข้อ 2 โดยมีการสรุปประเมินผลการดำเนินการร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำมาพัฒนากิจกรรมและความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง

4 แสวงหาแนวทางของการขยายความคิด กิจกรรมการเรียนรู้ไปสู่ประชาชน ในชุมชน เพื่อขยายการมีส่วนร่วมให้ทั่วถึง และผลักดันให้เกิดโครงสร้างของกิจกรรมแบบแนวร่วม อย่างต่อเนื่องในชุมชน

5 สสำรวจหารูปแบบและระบบของความร่วมมือและความสัมพันธ์กับภายนอก ชุมชน ที่จะพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่นเพื่อความเข้มแข็งของบุคคล โรงเรียนและชุมชน เช่น เครือข่ายงานพัฒนาในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยมุ่งให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นบูรณาการ

อริศรา ชูชาติ และคนอื่น ๆ (2538 16-17) กล่าวว่า หลักสำคัญของการมีส่วนร่วม มี 5 ประการ ดังนี้

1. การยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก การยอมรับซึ่งกันและกัน ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้การมีส่วนร่วมประสบผลสำเร็จ โดยทุกคนควรจะต้องยอมรับ และเชื่อว่า บุคคลแต่ละคนมีความสามารถ มีความคิดสร้างสรรค์ มีศักยภาพในการที่จะคัดเลือก กำหนด วิเคราะห์ปัญหา ค้นหา และแก้ปัญหาของตนได้

2. การพัฒนาการทำงานร่วมกัน ทุกคนจะต้องเชื่อว่าเมื่อบุคคลรวมกันเป็นกลุ่ม กลุ่มสามารถที่จะมีการดำเนินการที่เข้มแข็ง และพัฒนาสังคมและชุมชนของตนเองได้

3. ทุกคนคือทรัพยากรที่สำคัญของชุมชน ต้องมีความเชื่อและศรัทธาว่า แต่ละคนต่างก็เป็นทรัพยากรที่สำคัญของชุมชน วิธีการที่จะพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน คือ การนำทรัพยากร ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และความชำนาญของสมาชิกในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนนั้น

4. การกำหนดแผนปฏิบัติการ การเปลี่ยนแปลงใดๆ จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อ กลุ่มมีการวางแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหา

5. ความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้การทำงานเป็นไปตามแผน และบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

องค์การอนามัยโลก(อ้างในไพรัช อรรถกामานนท์, และมัทนา โชควรวัดมนกร. 2545: 10-11) ได้เสนอรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ 4 ขั้นตอน ได้แก่

1 การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผล และประการสำคัญคือ ต้องตัดสินใจด้วยตนเอง

2 การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และการบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน

3 การใช้ประโยชน์ ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มการพึ่งตนเองและควบคุมทางสังคม

4. การได้รับประโยชน์ ประชาชนต้องได้รับผลประโยชน์ในชุมชนในพื้นที่ฐานเท่าเทียมกัน ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือในรูปวัตถุก็ได้

ชูชาติ พ่วงสมจิตร(2540: 19) ได้จำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วมเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ และแนวทางการดำเนินงานและกำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือโดยการบริหารงาน และประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนในการประเมินว่า โครงการที่พวกเขาดำเนินการนั้น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย(formative evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการ ที่กระทำกันเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม(summative evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปยอดของโครงการ

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

จากการศึกษาบทบาทของชุมชน และรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ได้มีหน่วยงานและนักการศึกษาเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ดังนี้

วิชิต นันทะสุวรรณ และจำนง แรกพินิจ(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ: ม ป ป.; อ้างอิงจาก วิชิต นันทะสุวรรณ และจำนง แรกพินิจ. 2541 46-49) ได้ทำการศึกษา รูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชนในการ จัดการศึกษา พบบทบาทและรูปแบบสำคัญ ดังนี้

1 บทบาทผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์

ชุมชนเข้าไปมีบทบาทในด้านนี้ผ่านทางผู้นำ และผู้รู้ หรือผู้ทรงภูมิปัญญา ตลอดจนประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ที่สามารถนำมาเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และระบบคุณค่าที่ชุมชนมีอยู่ไปสู่นักเรียน ซึ่งการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ โดยผู้นำและผู้รู้ของชุมชนในระบบการศึกษาของโรงเรียน มักทำอย่างเป็นทางการ คนเหล่านี้จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นครูชาวบ้าน หรือวิทยากรภายนอกหรือผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้รับมอบหมายจากโรงเรียนให้ทำหน้าที่สอน หรือถ่ายทอดความรู้ตลอดจนประสบการณ์ที่มีอยู่ให้แก่ นักเรียน ซึ่งส่วนใหญ่จัดขึ้นภายใต้ระบบการเรียนการสอนของโรงเรียน อาจมีบ้างที่จัดให้นักเรียนได้เรียนรู้จากวิถีชีวิต หรือบริบทของการเรียนการสอนของครูชาวบ้านเอง นอกจากนี้ ชุมชนยังได้ใช้ประเพณีและพิธีกรรม ที่จัดขึ้นตามวัฏจักรของแต่ละชุมชนมาเป็นเครื่องมือดึงนักเรียนให้เข้าไปเรียนรู้ ซึ่งนับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของชุมชน

2 บทบาทการบริหารและจัดการศึกษาในโรงเรียน

บทบาทนี้ของชุมชนได้ปรากฏหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่บทบาทในด้านนี้ของชุมชนจะได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการจากโรงเรียน โดยอาศัยระเบียบและคำสั่งของทางราชการเข้ามารองรับ เช่น คณะกรรมการโรงเรียน ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการบริหารและจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และโรงเรียนตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานอื่นๆ ได้อีกตามความจำเป็น

การมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.

2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้ให้ความสำคัญต่อยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งเห็นได้จากบทบัญญัติในหลายมาตรา เช่น ในหมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 8(2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 9(2)(5)(6) ให้มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษาให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นมีส่วนร่วมในการจัดระบบโครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ในหมวด 2 สิทธิหน้าที่ทางการศึกษา มาตรา 12 นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 24 ให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน ส่วนในหมวด 5 การบริหารและจัดการศึกษา กำหนดให้มีองค์คณะบุคคลในการบริหารและจัดการศึกษาในระดับต่างๆ ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับสถานศึกษา โดยให้มีตัวแทนองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรวิชาชีพอยู่ในองค์คณะบุคคลนั้น(มาตรา 32-35,38,40) ในหมวด 7 ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ในมาตรา 57 กำหนดให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่อง เชิดชู ผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา และในหมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา มาตรา 61 ให้มีการระดมทรัพยากร และการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ชุมชน ท้องถิ่น มาใช้จัดการศึกษาโดยอาจเป็นผู้จัดหรือมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็น(สำนักนายกรัฐมนตรี. 2545. 6,8,14-15,16-17,18-21,23-24,32,36; ไพรัช อรรถกามานนท์, และมัทนา ไชรวัดมนกร. 2545. 5-7)

สำนักนายกรัฐมนตรี(2541. 7-8,17-18) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านโนนจัน และโรงเรียนบ้านโชคชัยพัฒนา พบว่า ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของโรงเรียนโดยคณะกรรมการโรงเรียนที่มาจากชาวบ้าน โดยที่โรงเรียนทั้งสองแห่งนี้จะกำหนดทิศทางถึงขนาดว่าลูกหลานในชุมชน ต่อไปจะเรียนถึงชั้นไหน และชุมชนยังมีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรสอนวิชาชีพต่างๆ แก่บุตรหลานของตนเองในโรงเรียน การบริจาคที่ดินงบประมาณก่อสร้างอาคาร วัสดุอุปกรณ์

ไพรัช อรรถกामานนท์ และมัธนา ไชควรวัดมนกร(2545 20-27) จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษาเป็น 2 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมในฐานะปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บทบาทในฐานะเป็นปัจเจกบุคคล หมายถึง การที่บุคคล พ่อแม่ ผู้ปกครอง คนในชุมชนท้องถิ่น ได้เข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่สำคัญคือ

1 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้จัดการศึกษา

บุคคล ครอบครัว ชุมชนและท้องถิ่นสามารถเป็นผู้จัดการศึกษาได้โดยตรง(มาตรา 12) โดยจัดในรูปขององค์กรต่างๆ เข้ามาดำเนินการและจัดการศึกษาในสถานศึกษาซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่ สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้(มาตรา 18)

2 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้มีสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง กฎหมายได้กำหนดให้มีหน้าที่จัดให้บุตร หรือผู้ที่อยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ ตลอดจนให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจากภาคบังคับ ตามความพร้อมของครอบครัว(มาตรา 11) ถ้าบิดามารดาหรือผู้ปกครอง จัดการศึกษาให้แก่บุตรหรือผู้อยู่ในความดูแลดังกล่าวแล้ว จะได้รับสิทธิประโยชน์คือ ได้รับการสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และการให้การศึกษาแก่บุตรหรือผู้อยู่ในความดูแล นอกจากนี้ รัฐยังให้เงินอุดหนุนสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งครอบครัวได้จัดให้ ตลอดจนได้รับการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด(มาตรา 13)

3 การมีส่วนร่วมในฐานะกรรมการในคณะกรรมการที่กฎหมายกำหนด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น โดยมีส่วนร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการต่างๆ ทั้งในระดับชาติ ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับสถานศึกษา องค์ประกอบของคณะกรรมการทุกระดับ นอกจากจะประกอบด้วยบุคคลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแล้ว ยังมีตัวแทนของชุมชนและท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นกรรมการด้วย ในฐานะเป็นผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรวิชาชีพ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ มีจำนวนไม่น้อยกว่าจำนวนกรรมการประเภทอื่นรวมกัน สำหรับคณะกรรมการในระดับเขตพื้นที่การศึกษา นอกจากจะประกอบด้วยกรรมการที่เป็นผู้แทนองค์กรดังกล่าวแล้ว ยังมีผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการวิชาชีพครู ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา ผู้แทนสมาคมผู้ปกครองและครู และผู้นำทางศาสนาเข้าร่วมเป็นกรรมการด้วย ส่วนคณะกรรมการในระดับ

สถานศึกษามีผู้แทนของสมาคมศิษย์เก่าเข้าร่วมเป็นกรรมการ เพิ่มเติมจากตัวแทนขององค์กรชุมชนอื่นๆ อีกด้วย

4 การมีส่วนร่วมในฐานะทรัพยากรบุคคล

กฎหมายได้ให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษา โดยให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ความรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา

5 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งเสริมสนับสนุนช่วยเหลือทั่วไป

บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง คือ การอบรมเลี้ยงดูที่บ้าน การเข้าร่วมในระดับปฏิบัติการต่างๆ ร่วมกับสถานศึกษา ซึ่งสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างกว้างขวางในหลายโอกาส หลายกิจกรรม เช่น การเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในงานต่างๆ ร่วมเป็นครูช่วยสอนในวิชาที่มีประสบการณ์ การรวมกลุ่มระหว่างผู้ปกครองเป็นชมรม สมาคม องค์กร เพื่อจัดกิจกรรมให้แก่เด็ก ช่วยเหลือสถานศึกษาในภาวะที่ขาดแคลนครู เช่น เป็นบรรณารักษ์ ครู พยาบาล เป็นต้น การมีส่วนร่วมในระดับการบริหารและการตัดสินใจ เช่น ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมเสนอแนะ เมื่อมีการประชุม จนถึงการร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงาน การให้คำปรึกษา การเป็นวิทยากรท้องถิ่น เป็นต้น การมีส่วนร่วมที่สำคัญในปัจจุบัน คือ การมีส่วนร่วมส่งเสริมสนับสนุนด้านทรัพยากรและการลงทุน ด้านงบประมาณ การเงินและทรัพย์สิน

บทบาทในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่

1. บทบาทในฐานะผู้จัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ 2542 ได้ระบุชัดเจนในการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น กล่าวคือ ให้สิทธิองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่ง หรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น(มาตรา41) โดยกระทรวงเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษา ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล เมืองพัทยา และกรุงเทพมหานคร จึงมีสิทธิในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับนโยบายและได้มาตรฐานการศึกษา นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในฐานะผู้จัดการศึกษามายาวนานแล้ว ส่วนใหญ่จะจัดการศึกษาภาคบังคับ และจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา

2 บทบาทในฐานะเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา

2.1 การสนับสนุนด้านงบประมาณสมทบกับงบประมาณของแผ่นดิน ที่รัฐบาลได้จัดสรรเป็นเงินอุดหนุน เช่น กรุงเทพมหานครได้รับงบประมาณจากรัฐปีละ 3,700 ล้านบาท กรุงเทพมหานครได้สมทบงบประมาณ เพื่อใช้ในการดำเนินโครงการพัฒนา และการให้บริการสงเคราะห์แก่เด็ก ของกรุงเทพมหานครอีกปีละประมาณ 2,000 ล้านบาท เป็นต้น

2.2 การมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพอนามัยของนักเรียน โดยศูนย์สาธารณสุขของกรุงเทพมหานคร เช่น การตรวจภาวะทุพโภชนาการ การฉีดวัคซีนป้องกันโรค การดูแลรักษาสุขภาพอนามัยทั่วไป เช่น ฉีวัคซีน ผสม เป็นต้น

2.3 การให้บริการสงเคราะห์ในเรื่องอาหารกลางวัน อาหารเสริม (นม) เสื้อผ้า เครื่องเขียน แบบเรียน ทุนการศึกษา ให้แก่นักเรียนในพื้นที่สมทบกับที่รัฐอุดหนุนให้ นอกจากนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่ง เช่น เทศบาลนครศรีธรรมราชได้สนับสนุนให้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญที่อยู่ใกล้เคียง โดยให้เป็นเงินทุนการศึกษาพร้อมทั้งค่าใช้จ่าย เช่น ค่าพาหนะ เป็นต้น

2.4 การส่งเสริมสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ ตามแนวทางของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และตามความต้องการของชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี จัดหาครูพิเศษสอนภาษาอังกฤษ จ้างครูบรรณารักษ์ ตลอดจนสนับสนุนสื่อการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้ได้บรรลุเป้าหมายคุณภาพการศึกษาอย่างแท้จริง

2.5 การตรวจสอบคุณภาพและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยสภาท้องถิ่น เช่น สมาชิกสภากรุงเทพมหานครได้ตั้งกระทู้ถาม และการตั้งญัตติเพื่อให้ผู้บริหารกรุงเทพมหานครชี้แจง และแก้ไขปัญหา เป็นต้น

2.6 การช่วยเหลืออำนวยความสะดวกจากสำนักงานเขตให้แก่สถานศึกษา สถานศึกษาสามารถขอความช่วยเหลือจากเขตที่สถานศึกษาดังอยู่ ในด้านความสะดวกในเรื่องยานพาหนะ การแก้ปัญหาหน้าท่วม การระบายน้ำ การตกแต่งสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ตลอดจนการจัดกิจกรรมของสถานศึกษา

2.7 การส่งเสริมการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้มีระเบียบว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียน ซึ่งเพิ่มบทบาทของคณะกรรมการการศึกษาให้อำนาจในการกำกับ ตรวจสอบคุณภาพการศึกษาตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตลอดจนให้สถานศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน สถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ชุมชนสามารถใกล้ชิดและใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งบริการชุมชน เช่น ใช้สนามกีฬาเป็นลาน

กีฬาของชุมชน ห้องสมุด ห้องประชุมเป็นสถานที่จัดงาน ตลอดจนเป็นสถานที่ให้หน่วยงานอื่นๆ มาใช้บริการได้

การมีส่วนร่วมโดยผ่านคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 ได้ปรับปรุงแก้ไขขึ้นเพื่อให้การบริหารจัดการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ประกอบกับ มาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2534 ซึ่งวางระเบียบไว้ดังนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้ เรียกว่า "ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543"

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากประกาศเป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้ยกเลิก "ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2539"

บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และคำสั่งอื่นใดในส่วนที่กำหนดไว้แล้ว ในระเบียบนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

"สถานศึกษา" หมายความว่า โรงเรียนของรัฐที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ไม่หมายรวมถึงสถานศึกษาที่จัดการศึกษาเฉพาะทาง

"ผู้บริหารสถานศึกษา" หมายความว่า ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการที่รับผิดชอบบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

"คณะกรรมการ" หมายความว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

"กรรมการ" หมายความว่า กรรมการในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อ 5 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างน้อยสถานศึกษาละเจ็ดคน แต่ไม่เกินสิบห้าคน ประกอบด้วย

(1) ผู้แทนผู้ปกครอง ได้แก่ ผู้แทนของผู้มีรายชื่อเป็นผู้ปกครองตามทะเบียนนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน

(2) ผู้แทนครู ได้แก่ ผู้แทนของข้าราชการครูผู้ปฏิบัติการสอนและผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน

(3) ผู้แทนองค์กรชุมชน ได้แก่ ผู้แทนของชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชน หรือกลุ่มบุคคลในรูปอื่น ที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ และมีที่ตั้งอยู่ในเขตบริการของสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน

(4) ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้แทนของเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบอื่น จำนวนไม่เกินสองคน

(5) ผู้แทนศิษย์เก่า ได้แก่ ผู้แทนของสมาคมศิษย์เก่า ชมรมศิษย์เก่า หรือบุคคลที่เคยศึกษาจากสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน

(6) ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ ข้าราชการอื่นนอกสังกัดสถานศึกษา พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานอื่นของรัฐ เจ้าของหรือผู้บริหารสถานประกอบการ ทั้งในและนอกเขตบริการของสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสี่คน

ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้คณะกรรมการเลือกกรรมการคนหนึ่งในข้อ (1) (3) (4) (5) และ (6) เป็นประธาน และอีกคนหนึ่งเป็นรองประธาน

ข้อ 6 ให้คณะกรรมการกำหนดจำนวนและสัดส่วนของคณะกรรมการ เพื่อให้ได้มาซึ่งคณะกรรมการตามข้อ 5 โดยคำนึงถึงจำนวนและสัดส่วนของคณะกรรมการที่เป็นสตรี จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของคณะกรรมการทั้งหมด

ข้อ 7 การให้ได้มาซึ่งคณะกรรมการ ให้ดำเนินการดังนี้

(1) ให้สถานศึกษาประกาศรับสมัครผู้แทนตามข้อ 5(1) (2) (3) (4) และ (5)

(2) ให้ผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกตามข้อ 7(1) คัดเลือกกันเองให้เหลือเท่ากับจำนวนตามที่กำหนดไว้ในข้อ 6

(3) ให้ผู้ได้รับการคัดเลือกตามข้อ 7(2) และผู้บริหารสถานศึกษา เสนอรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตามที่ตนเห็นสมควร จำนวนสองเท่าของจำนวนที่กำหนดไว้ในข้อ 6 และให้ที่ประชุมคัดเลือกให้เหลือเท่ากับจำนวนที่กำหนดไว้ในข้อ 6

(4) ให้ผู้บริหารสถานศึกษานำรายชื่อเสนอผู้มีอำนาจตามข้อ 9 เป็นผู้ลงนามแต่งตั้ง

ในกรณีที่ไม่มีผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกเป็นผู้แทนในองค์ประกอบใด ให้คณะกรรมการเสนอรายชื่อบุคคลในองค์ประกอบนั้น จำนวนสองเท่าของจำนวนที่กำหนดไว้ในข้อ 6 และให้ผู้ได้รับการเสนอชื่อคัดเลือกกันเองให้เหลือเท่ากับจำนวนตามที่กำหนดไว้

ในกรณีที่ผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกในองค์ประกอบใด ไม่ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ในข้อ 6 ให้ถือว่าผู้สมัครเท่าที่ได้รับการคัดเลือกเท่าที่มีอยู่ในองค์ประกอบนั้น แล้วให้คณะกรรมการเสนอรายชื่อบุคคลในองค์ประกอบนั้น จำนวนสองเท่าของจำนวนที่ยังขาดอยู่ และให้ผู้ได้รับการเสนอชื่อคัดเลือกกันเองให้เหลือตามจำนวนที่กำหนดไว้

ในกรณีที่มีผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกในองค์ประกอบใด มีจำนวนเท่ากับจำนวนกรรมการที่กำหนดไว้ในข้อ 6 ให้ถือว่าผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกดังกล่าว เป็นกรรมการในองค์ประกอบนั้น

ข้อ 8 คุณสมบัติทั่วไปของคณะกรรมการ

- (1) เป็นผู้สนใจในการพัฒนาการศึกษา
- (2) เป็นผู้มีความประพฤติดี
- (3) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย
- (4) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่เป็นโทษ

สำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

ข้อ 9 ให้ผู้บังคับบัญชาเหนือสถานศึกษาขึ้นไปหนึ่งระดับ เป็นผู้ลงนามในการแต่งตั้งและอนุญาตการลาออกของคณะกรรมการ

ข้อ 10 ให้คณะกรรมการมีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี นับตั้งแต่วันที่ได้รับการแต่งตั้ง

คณะกรรมการซึ่งได้มาตามระเบียบนี้ในวาระแรก เมื่อครบกำหนดสองปี ให้จับสลากออกกึ่งหนึ่ง ในกรณีที่เป็นจำนวนคี่ ให้พิเศษเพิ่มเป็นหนึ่งคน เว้นกรรมการและเลขานุการ

ให้สถานศึกษาดำเนินการสรรหากรรมการทดแทนกรรมการที่พ้นจากตำแหน่งตามวาระสอง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อ 7 โดยให้อยู่ในตำแหน่งตามวาระในวาระหนึ่ง

การสรรหากรรมการใหม่แทนกรรมการที่พ้นจากตำแหน่งตามวาระหนึ่ง และวาระสอง ให้ดำเนินการภายในสี่สิบห้าวันนับจากวันครบวาระ หรือครบกำหนดแล้วแต่กรณี

ในกรณีที่กรรมการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ แต่ยังมีได้มีการแต่งตั้งกรรมการใหม่ ให้กรรมการชุดเดิมปฏิบัติหน้าที่ไปจนกว่าจะมีการประกาศแต่งตั้งกรรมการใหม่

กรรมการที่พ้นวาระ อาจได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งใน
คณะกรรมการได้อีก

ข้อ 11 กรรมการจะพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) ออกตามวาระ
- (2) ตาย
- (3) ลาออก
- (4) ขาดคุณสมบัติตามข้อ 8
- (5) เป็นบุคคลล้มละลาย
- (6) เป็นบุคคลไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
- (7) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่เป็นโทษสำหรับ

ความผิดที่กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

- (8) พ้นจากตำแหน่งในสถานศึกษานั้น สำหรับกรรมการตามข้อ 5(2)

และผู้บริหารสถานศึกษา

- (9) พ้นจากสถานภาพการเป็นผู้ปกครองนักเรียนหรือสถานศึกษานั้น

สำหรับกรรมการตาม ข้อ 5(1)

- (10) พ้นจากสถานภาพการเป็นผู้แทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำหรับกรรมการตามข้อ 5(4)

- (11) คณะกรรมการจำนวนไม่น้อยกว่าสองในสาม มีมติให้ออก

ยกเว้นตำแหน่งกรรมการและเลขานุการ

ข้อ 12 ในกรณีที่กรรมการในองค์ประกอบใด วางลงก่อนครบวาระเกิน
กว่าเก้าสิบวัน ให้สถานศึกษาดำเนินการตามข้อ 7 เพื่อให้ได้มาซึ่งกรรมการในองค์ประกอบนั้น
ภายในสามสิบวัน นับตั้งแต่วันที่วางลง และให้อยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการที่
ตนแทน

ข้อ 13 คณะกรรมการ มีหน้าที่ดังนี้

- (1) กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา
- (2) ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
- (3) ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตร ให้สอดคล้องกับ

ความต้องการของท้องถิ่น

- (4) กำกับ และติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา

(5) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการ ได้รับการศึกษา
ขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน

(6) ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส
และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

(7) เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ
ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา

(8) ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากร
ภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีต
ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ

(9) เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจน
ประสานงานกับองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน และ
มีส่วนในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

(10) ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของ
สถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน

(11) แต่งตั้งที่ปรึกษา และหรือคณะอนุกรรมการ เพื่อการดำเนินงาน
ตามระเบียบนี้ตามที่เห็นสมควร

(12) ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย จากหน่วยงานต้นสังกัดของ
สถานศึกษานั้น

ข้อ 14 ให้มีการประชุมคณะกรรมการอย่างน้อยภาคเรียนละสองครั้ง

การดำเนินการประชุมคณะกรรมการ ให้เป็นไปตามระเบียบ วิธีการ ที่
คณะกรรมการกำหนด โดยให้มีกรรมการเข้าร่วมประชุม ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการที่มี
อยู่ในขณะนั้น และให้มีผู้แทนของนักเรียนเข้าร่วมรับฟังและแสดงความคิดเห็น ตามที่คณะกรรมการ
เห็นสมควรแล้วแต่กรณี

ในกรณีที่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์ของนักเรียนโดยตรง ให้
รับฟังความคิดเห็นของนักเรียนประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการด้วย

ให้ผู้บริหารสถานศึกษารายงานผลการประชุมต่อผู้บังคับบัญชาเหนือ
ขึ้นไปชั้นหนึ่ง ภายใน สิบห้าวันนับแต่วันที่มีการประชุม

ข้อ 15 ในวาระเริ่มแรก ให้กรมหรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น และมี
ฐานะเป็นกรมที่มีสถานศึกษาในสังกัด ดำเนินการให้ได้มาซึ่งคณะกรรมการให้แล้วเสร็จภายในหนึ่ง
ร้อยยี่สิบวัน นับแต่วันประกาศใช้ระเบียบนี้

สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ให้คณะกรรมการโรงเรียนตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียน ประถมศึกษา พ.ศ. 2539 ปฏิบัติหน้าที่ไปจนกว่าจะมีการประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการตามระเบียบนี้ รวมทั้งดำเนินการให้เป็นไปตามข้อ 6 และ ข้อ 7 แล้วแต่กรณี

สถานศึกษาที่ไม่มีคณะกรรมการสถานศึกษา หรือคณะกรรมการโรงเรียนอยู่ในวันที่ประกาศใช้ระเบียบนี้ ให้กรมหรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น และมีฐานะเป็น กรมซึ่งเป็นเจ้าสังกัดกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้เป็นไปตามข้อ 6 และข้อ 7 แล้วแต่กรณี

ข้อ 16 ให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2543

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามพิทยาพงศ์(2540, 84-89) ได้กล่าวถึงปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน ว่ามีดังนี้

1. มีวิสัยทัศน์ในเรื่องการศึกษาของชุมชนร่วมกัน

บุคลากรทั้งของโรงเรียนและชุมชน รวมทั้งภาคอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา หากขาดวิสัยทัศน์ที่ตรงกัน ในประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน เช่น เข้าใจไม่ตรงกันเรื่อง "ชุมชนเข้มแข็ง" "การศึกษาเพื่อชีวิต" "กระบวนการเรียนรู้" และอื่นๆ ก็จะทำให้เกิดอุปสรรคในการร่วมมือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกำหนดกระบวนการของการทำงาน ที่จะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งควรเกิดจากการร่วมคิด ร่วมวางแผน และทำงานร่วมกันของชุมชนและโรงเรียน

2. การมีส่วนร่วมและความสนับสนุนจากภาคีอื่นๆ

การแสวงหาความร่วมมือและความสนับสนุนจากภาคีอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้โรงเรียนและชุมชนร่วมกันสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้มากยิ่งขึ้น เพราะในสถานการณ์ที่ชุมชนอ่อนแอ นั้น มีความจำเป็นที่ต้องแสวงหาความรู้ ความคิด กำลังใจ ประสบการณ์ บทเรียน งบประมาณ ฯลฯ จากภายนอก เพื่อเป็นแนวทางให้เกิดความร่วมมือและพัฒนาความร่วมมือนั้น ไปสู่การผลักดันให้การศึกษาทำหน้าที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ภาคีอื่นๆ ที่กล่าวถึงคือ ครอบครัว สถาบันศาสนา กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพ ต่างๆ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ชุมชน อื่นๆ เป็นต้น

3 โครงสร้างของการจัดการศึกษาเป็นแบบแนวราบ

โครงสร้างของการศึกษาแบบแนวตั้งในปัจจุบัน ไม่เอื้อให้โรงเรียนทำงานร่วมกับชุมชนได้อย่างคล่องตัว ความร่วมมือที่เกิดขึ้นจากชุมชนบางแห่งในปัจจุบันนั้น เกิดจากความสามารถและความตั้งใจเฉพาะบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนบางคนซึ่งมีอยู่โดยจำกัด ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการศึกษาให้เป็นแบบแนวราบ จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญและจำเป็นที่จะเอื้อให้โรงเรียนและชุมชนโดยทั่วไปเกิดความร่วมมือกันมากขึ้น

4 นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐ

นโยบายที่เป็นเงื่อนไขสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้น ได้แก่ การขยายเป้าหมายของรัฐในการจัดการศึกษา จากความต้องการของรัฐเพียงฝ่ายเดียว มาสู่ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน การเลิกผูกขาดการจัดการศึกษาของรัฐ แล้วกระจายการศึกษาจากแหล่งเดียวคือโรงเรียนไปสู่แหล่งที่หลากหลาย การปรับปรุงระบบการบริหารจัดการของโรงเรียน จากระบบแนวตั้งมาเป็นแนวราบมากขึ้น เพื่อเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของภาคีอื่น รวมทั้งปรับปรุงระบบการบริหารบุคคล งบประมาณ การประเมินผลการศึกษา การประเมินผลงานครู และอื่นๆ ให้เอื้อต่อการที่โรงเรียนจะทำงานร่วมกับชุมชนได้อย่างคล่องตัว มีประสิทธิภาพโดยยั่งยืน การให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบโรงเรียน รวมทั้งครูให้มีสัมมาทิวาฐิในเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชน รวมทั้งพัฒนาครูให้มีเครื่องมือที่จะทำงานกับชุมชนได้ การปรับปรุงหลักสูตร กระบวนการเรียน การสอนให้สอดคล้องกับการพัฒนาวิถีชีวิตของบุคคลและชุมชน และเอื้อต่อการถ่ายทอดสติปัญญาอย่างต่อเนื่องของชุมชน

5. ชุมชนมีเงื่อนไขของการพัฒนา

เงื่อนไขประการนี้ จะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนและชุมชนให้เกิดได้ง่ายขึ้น เพราะการฟื้นฟูความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ต้องมีเงื่อนไขว่า ชุมชนดังกล่าวยังมีทรัพยากรพื้นฐานเหลืออยู่ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ บุคคล ผลผลิต รายได้ ฯลฯ หรือมีปัจจัยแห่งความเข้มแข็งบางส่วนคงอยู่ เช่น กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ ความสัมพันธ์เชิงสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรืออื่นๆ ที่อยู่ในวิสัยจะฟื้นฟูได้ เพราะหากชุมชนมีปัจจัยเหล่านี้ ย่อมทำให้โรงเรียนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมสนับสนุนการพัฒนาในด้านต่างๆ ของชุมชนได้มากขึ้น และช่วยให้เกิดกิจกรรมของการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนได้ง่ายกว่าด้วย

ชูชาติ พ่วงสมจิตร(2542 7-10) กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า อาจทำได้ดังนี้

1 ศึกษาสภาพแวดล้อมของชุมชน

การศึกษาสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ถึงผลกระทบของสภาพแวดล้อมที่มีต่อชุมชน โดยผลกระทบดังกล่าวมีทั้งส่วนที่ช่วยให้ชุมชนมีความพร้อม มีความสามารถในการเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษามากขึ้น และส่วนที่เป็นอุปสรรคหรือส่วนที่ลดความพร้อมความสามารถของชุมชนลง สภาพแวดล้อมดังกล่าว ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี การมีความรู้ความเข้าใจดังกล่าวทำให้สถานศึกษาสามารถเลือกเวลา โอกาส กลุ่มบุคคล และกิจกรรมที่เหมาะสมเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ ในกรณีที่สภาพแวดล้อมส่งผลให้ชุมชนได้รับความเดือดร้อนขัดสน สถานศึกษาก็สามารถนำความรู้ความเข้าใจดังกล่าว มาจัดกิจกรรมให้ชุมชนคลายความเดือดร้อนและมีความเข้มแข็งขึ้นได้ ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนเต็มใจเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนสถานศึกษาในโอกาสต่อไป

2 ศึกษาประวัติความเป็นมาและสภาพของชุมชน

การจะส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา จำเป็นต้องรู้ประวัติความเป็นมา และสภาพของชุมชนเป็นอย่างดี โดยควรศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

2.1 การก่อกำเนิดของชุมชน เนื่องจากความเป็นมาของการก่อกำเนิดชุมชนช่วยให้เราเข้าใจพื้นฐาน และวิวัฒนาการของชุมชนได้ดีขึ้น

2.2 กลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ก่อตั้งชุมชน กรณีที่สามารถสืบทราบลงไปจนถึงกลุ่มบุคคลที่ร่วมกันก่อตั้งชุมชนได้ จะช่วยให้สถานศึกษาสามารถเข้าถึงกลุ่มบุคคลที่เป็นแกนของชุมชนได้ง่ายขึ้น เพราะโดยทั่วไปลูกหลานของผู้ก่อตั้งชุมชน มักได้รับการยอมรับนับถือจากคนในชุมชนต่อมา

2.3 ขอบเขตและอาณาบริเวณของชุมชน การรู้จักขอบเขตและอาณาบริเวณของชุมชนอย่างแท้จริง ช่วยให้สถานศึกษาทราบว่าผู้รับบริการของสถานศึกษาอยู่ที่ใด พร้อมกันนั้นก็ทำให้ทราบด้วยว่า ผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมและช่วยส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาอยู่ที่ใดด้วย แต่มีข้อควรคำนึงคือ ความเป็นชุมชนนั้น ไม่ได้ถูกตัดขาดด้วยเขตแดนที่ทางราชการกำหนดเสมอไป สถานศึกษาควรพิจารณาถึงความเกี่ยวข้องผูกพันของคนในชุมชนอันเนื่องมาจากเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรมของกลุ่มคนด้วย เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากในการดำเนินกิจกรรมของสถานศึกษา

2.4 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน ซึ่งได้แก่ลักษณะภูมิอากาศ ลักษณะภูมิประเทศ และเส้นทางคมนาคมในชุมชน เป็นต้น

25 ลักษณะทางชีวภาพของชุมชน เช่น สัตว์ป่า พืชพรรณในท้องถิ่น รวมทั้งระบบนิเวศน์ในถิ่นที่ชุมชนตั้งอยู่

26 ผู้นำชุมชน บุคคลสำคัญของชุมชน และบทบาทที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา

27 ระบบเครือข่ายชุมชน เช่น การรวมกลุ่มขององค์กรชุมชน ความโยงใย และความสัมพันธ์ของตระกูลต่างๆ ในชุมชน เป็นต้น

2.8 ประชากรในชุมชน ได้แก่ จำนวนประชากร เพศ อายุ การเกิด การตาย การย้ายถิ่น กลุ่มตระกูลต่างๆ ในชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็นข้อมูลให้สถานศึกษานำมาประกอบการตัดสินใจ และวางแผนการดำเนินงานได้ดียิ่งขึ้น

2.9 ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต สิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน และลักษณะนิสัยพื้นฐานของคนในชุมชน

2.10 สถานที่สำคัญของชุมชน เช่น วัด โบสถ์ สุเหร่า สถานศึกษา สถานที่ราชการ และปูชนียสถานอื่นๆ เป็นต้น

2.11 ระบบเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพของประชาชนการพึ่งพาทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนและระหว่างชุมชน

2.12 ระบบการเมืองการปกครองและกลุ่มทางการเมืองของคนในชุมชน การศึกษาในประเด็นข้างต้น ควรศึกษาให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้เห็นถึงความเคลื่อนไหว และความคลี่คลายของเหตุการณ์ในชุมชน สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้สถานศึกษาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างระบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม ตัวอย่างเช่น ความรู้ในเรื่องผู้นำชุมชนและระบบเครือข่ายของชุมชน ช่วยให้สถานศึกษาทราบว่าการจะติดต่อกับชุมชน สถานศึกษาควรเริ่มต้นจากใคร เส้นทางของการสื่อสารโยงใยเป็นอย่างไร เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งกับชุมชน สถานศึกษาก็สามารถเข้าใจถึงความโยงใยต่างๆ ทำให้สามารถหาวิธีแก้ไขปัญหได้ง่ายขึ้น

3. ศึกษาประวัติความเป็นมาและสภาพของสถานศึกษา

การศึกษาประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของสถานศึกษา มีสิ่งที่ควรศึกษาดังนี้

3.1 ประวัติการก่อตั้งสถานศึกษา

3.2 กลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อตั้งสถานศึกษา

3.3 ผู้อุปการะและผู้ให้การสนับสนุนสถานศึกษา

3 4 ผู้บริหารสถานศึกษาดั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และผลงานของผู้บริหารแต่ละคน

3 5 ความสัมพันธ์ของสถานศึกษากับชุมชน

3 6 ที่ตั้ง แผนที่ แผนผังของสถานศึกษา

3 7 สภาพแวดล้อมของสถานศึกษา

3 8 ลักษณะทางกายภาพของสถานศึกษา

3 9 ผู้บริหาร ครู และบุคลากรของสถานศึกษาในปัจจุบัน

3 10 ปริมาณงาน ผลการปฏิบัติงาน และปัญหาของสถานศึกษา

3 11 ความสัมพันธ์ของสถานศึกษากับชุมชนในปัจจุบัน

การศึกษาประวัติความเป็นมาและสภาพของสถานศึกษา จะทำให้เข้าใจเรื่องราวในอดีต ซึ่งนำมาสู่การสานต่อความสัมพันธ์กับชุมชน ช่วยให้สถานศึกษาสามารถฟื้นฟูความสัมพันธ์ในอดีตที่ขาดตอนไป ได้แนวทางในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีมาแต่อดีต ทำให้สถานศึกษาไม่ละเลยที่จะยกย่องให้เกียรติ และรักษาน้ำใจคนรุ่นเก่า ที่เคยสนับสนุนงานของสถานศึกษา ซึ่งการกระทำดังกล่าวจะทำให้ได้น้ำใจจากคนรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานคนรุ่นเก่า และทั้งหมดนี้จะนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

4 ปรับบุคลิกภาพการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารคือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของสถานศึกษา และผู้บริหารมักเป็นทั้งผู้นำและสัญลักษณ์ของหน่วยงาน การปรับบุคลิกภาพให้เอื้อกับการทำงานร่วมกับชุมชน ย่อมช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาได้มากขึ้น โดยผู้บริหารควรมีลักษณะการทำงานและลักษณะดังนี้

4.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีอัธยาศัยอันดี มีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน เป็นผู้ให้เกียรติกับประชาชนเสมอ สามารถทำงานร่วมกับผู้นำชุมชนและประชาชนได้ เป็นผู้วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ทั้งยามปกติและยามที่ต้องขอรับการสนับสนุนจากประชาชน

4 2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรวางตนเสมอกับประชาชน ไม่ถือว่ามีตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงกว่า ให้ความเคารพต่อความคิดเห็นของประชาชนเสมอ

4.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะของนักประชาธิปไตย โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ให้สมาชิกทุกคนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น มีอำนาจในการตัดสินใจได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่รวบอำนาจการตัดสินใจไว้ที่ตนเองผู้เดียว

4.4 ผู้บริหารสถานศึกษาควรเข้าไปร่วมงานกับชุมชนตามโอกาสอันควร เช่น วาระที่มีงานเทศกาลของชุมชน หรือช่วงที่ชาวบ้านมีงานบุญ งานประเพณี เพราะการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว จะช่วยให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคยกับชุมชนและเข้าใจชุมชนมากขึ้น โดยคนในชุมชนถือว่าการเข้าร่วมกิจกรรมเช่นนี้ เป็นการให้เกียรติเขา

4.5 ผู้บริหารควรเป็นผู้มีความประพฤติดี เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น มีความรู้ความสามารถดี และมีความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน โดยสรุปแล้วควรเป็นทั้งครู ของนักเรียน ครูของครู และครูของผู้ปกครอง

4.6 ผู้บริหารสถานศึกษาควรแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีความรัก ความผูกพันกับสถานศึกษาและชุมชนด้วยการทุ่มเทเวลา ทุ่มเทความรู้ความสามารถ เพื่อทำงานให้กับสถานศึกษา เพราะคนในชุมชนจะเฝ้าสังเกตพฤติกรรมของผู้บริหารว่า รักและทุ่มเทการทำงานให้กับสถานศึกษาเพียงใด ถ้าเขาพบว่า แม้แต่ผู้บริหารยังไม่รักไม่ผูกพันกับสถานศึกษา ชาวบ้านก็จะดูอยู่ห่างๆ แต่ถ้าเป็นในทางตรงกันข้าม ชาวบ้านก็จะเต็มใจเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมสถานศึกษา

4.7 ผู้บริหารสถานศึกษาควรจำบุคคลที่เคยให้ความช่วยเหลือสนับสนุนงานของสถานศึกษาได้ เพราะเป็นการแสดงถึงการให้เกียรติและให้ความสำคัญอย่างหนึ่ง

4.8 ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้เกียรติ และเชิดชูคุณความดีของบุคคล และตระกูลที่เป็นผู้มีอุปการคุณแก่สถานศึกษาทั้งในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งการให้เกียรติศิษย์เก่า อดีตครู อดีตผู้บริหาร คณะกรรมการที่เคยปฏิบัติงานให้กับสถานศึกษามาก่อน เพราะนอกจากแสดงถึงความเป็นผู้มีกตเวทิตาคุณแล้ว ยังช่วยให้ได้นำใจจากกลุ่มบุคคลดังกล่าวด้วย

4.9 ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญ และใส่ใจในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างสถานศึกษากับชุมชน และพยายามสร้างเสริมความเข้าใจอันดีต่อกัน เพราะความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกัน จะกลายเป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน

4.10 ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้เกียรติและยกย่องเชิดชูครูเก่าแก่ ศิษย์เก่าที่ปัจจุบันปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา เนื่องจากครูเก่าแก่และศิษย์เก่า มักจะมีสายสัมพันธ์ในชุมชนสูง การยกย่องให้เกียรติบุคคลกลุ่มนี้ ทำให้สถานศึกษาได้พลังที่จะช่วยสานให้คนในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนสถานศึกษาได้อย่างดี

5. การปรับบุคลิกภาพและการทำงานของครู อาจารย์ และบุคลากรของสถานศึกษา

ครูอาจารย์และบุคลากรของสถานศึกษา เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของสถานศึกษาเป็นอย่างมาก รวมทั้งการมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชน โดยครู อาจารย์ และบุคลากรควรมีการปฏิบัติงานและลักษณะ ดังนี้

5.1 ครู อาจารย์ และบุคลากรของสถานศึกษา ควรมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ปฏิบัติต่อประชาชนอย่างให้เกียรติเสมอ

5.2 ครู อาจารย์ และบุคลากรของสถานศึกษา ควรแสดงให้เห็นว่า มีความรัก ความผูกพัน และรู้สึกเป็นเจ้าของสถานศึกษา ด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างดี พยายามรักษาชื่อเสียงของสถานศึกษา และสร้างความเข้าใจอันดีกับชุมชน

5.3 ครู อาจารย์ และบุคลากรของสถานศึกษา ควรมีความสมัครสมานสามัคคีกัน ร่วมมือกันทำงานเพื่อความเจริญก้าวหน้าของสถานศึกษา

เนื่องจากครู อาจารย์และบุคลากรของสถานศึกษา เป็นกลุ่มบุคคลที่ได้สัมผัสกับชุมชนมากที่สุด บางคนอาจเป็นทั้งบุคลากรของสถานศึกษาและเป็นสมาชิกของชุมชน การปรับบุคลิกภาพและการทำงานของคณาจารย์นี้ ย่อมช่วยให้สถานศึกษาได้ทั้งผลงานที่ดี และนักประชาสัมพันธ์ที่ยอดเยี่ยมไปพร้อมๆกัน สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น

6 ปรับปรุงวิธีการดำเนินงานและผลการดำเนินงานของสถานศึกษา

วิธีการปฏิบัติและผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษา เป็นทั้งสิ่งที่ส่งเสริมและสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน การส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการศึกษาให้มากขึ้น สถานศึกษาควรปรับปรุงวิธีการดำเนินงานและผลการดำเนินงาน ดังนี้

6.1 สถานศึกษาควรเป็นฝ่ายเริ่มต้นที่จะเข้าไปพบหาชุมชน และบอกสิ่งที่สถานศึกษาต้องการให้ชุมชนทราบ เนื่องจากปัจจุบันชุมชนค่อนข้างห่างเหินกับสถานศึกษา การจะส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา ฝ่ายสถานศึกษาควรเป็นผู้เริ่มต้นเข้าไปหาชุมชนก่อน

6.2 สถานศึกษาควรสร้างระบบเครือข่ายที่ครอบคลุมชุมชน เพื่อให้การติดต่อสื่อสาร และการรวมพลังจากชุมชนสามารถกระทำได้อย่างเป็นระบบ รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ การจัดระบบอาจทำได้หลายวิธี แต่วิธีหนึ่งคือการมอบหมายให้ครู อาจารย์ กรรมการสถานศึกษาแต่ละคนรับผิดชอบประสานงานกับหมู่บ้านต่าง ๆ

6.3 สถานศึกษาควรจัดสิ่งที่เป็นบริการแก่ชุมชน เช่น ให้ประชาชนยืมสถานที่ วัสดุสิ่งของ ไปใช้ในการจัดงานต่างๆ การเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน การจัดฝึกอบรมวิชาชีพ การประสานงานกับหน่วยราชการ หน่วยงานเอกชนเพื่อประโยชน์ของประชาชน เป็นต้น

6.4 สถานศึกษาควรสร้างความมั่นใจให้กับชุมชนว่า เด็กที่เข้ามาเรียนจะได้รับความปลอดภัย มีการพัฒนาสมวัยและเหมาะสมกับศักยภาพของเด็ก

65 สถานศึกษาควรสร้างความน่าเชื่อถือในเรื่องการเงิน โดยเฉพาะการบริหารเงินที่ชุมชนมีส่วนในการจัดหามาให้สถานศึกษา เพราะถ้าสถานศึกษาขาดความเชื่อถือในเรื่องนี้ ชุมชนก็จะไม่ให้การส่งเสริมสนับสนุนอีก

66 สถานศึกษาควรมีระบบที่ดีในการคัดเลือกตัวแทนของชุมชนเข้ามาเป็นกรรมการสถานศึกษา แม้จะมีระเบียบที่ให้อำนาจแก่ผู้บริหารสถานศึกษาในการเสนอชื่อบุคคลเข้ามาเป็นกรรมการสถานศึกษาก็ตาม แต่ถ้าสถานศึกษาสามารถสร้างระบบที่ทำให้ได้ตัวแทนที่ชุมชนยอมรับ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการชักจูงให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

67 สถานศึกษาควรสร้างความรู้สึกที่สถานศึกษาเป็นของชุมชน เพื่อให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบการดำเนินงานของสถานศึกษา การสร้างความรู้สึกดังกล่าว สถานศึกษาต้องศึกษาว่าประชาชนแต่ละคนมีความสัมพันธ์กับสถานศึกษาในลักษณะใด เช่น เป็นศิษย์เก่า เป็นผู้ปกครองนักเรียน เป็นผู้อุปการะและสนับสนุนสถานศึกษา เป็นต้น

68 สถานศึกษาควรพัฒนาประสิทธิภาพด้านการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ เพื่อให้ให้นักเรียนที่เป็นลูกหลานของชุมชนเป็นคนเก่ง และคนดีตามที่ชุมชนต้องการ

การปรับปรุงวิธีการดำเนินงาน และผลการดำเนินงานของสถานศึกษา เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องคุณภาพของนักเรียน นักศึกษา ทั้งนี้ เพราะชุมชนจะพิจารณาว่าสถานศึกษามีคุณภาพมากน้อยเพียงใด จากคุณภาพของนักเรียน นักศึกษา ถ้าสถานศึกษาสามารถสร้างนักเรียน นักศึกษาให้มีความรู้ความสามารถ และมีความประพฤติดี ชุมชนก็จะทุ่มเทสนับสนุนสถานศึกษาอย่างเต็มที่

อมรวิรัช นาครทรรพ และคนอื่นๆ(2543: 81-83) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษา กับวิถีชุมชน พบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีดังนี้

1. การมีผู้นำในชุมชนที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มุ่งมองที่ประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และเข้าใจคุณค่าของภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตน สามารถดึงทรัพยากรมาสนับสนุน และสามารถกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้าร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา

2. ความคุ้นเคยส่วนตัวระหว่างครูและชาวบ้าน โดยเฉพาะหากครูมีพื้นเพเป็นคนในพื้นที่ จะทำให้การสื่อสารขอความร่วมมือกับชุมชนเป็นไปได้อย่างราบรื่น

3. การจัดกิจกรรมของสถานศึกษา เป็นการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของชุมชนอย่างแท้จริง เช่น หากชุมชนมีปัญหาเรื่องการแพร่ระบาดของยาเสพติด และโรงเรียนจัดกิจกรรมให้ความรู้ หรือรณรงค์ต่อต้านการซื้อขายยาเสพติด คนในชุมชนย่อมสนใจ และให้การสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าว

4. องค์กรต่างๆ ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต) หรือ คณะกรรมการหมู่บ้าน(กม) หรืออาจเป็นกลุ่มประชาคม หรือองค์กรที่ไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น กลุ่มต่างๆ เหล่านี้ หากสามารถนำมาใช้เป็นแกนกลางในการพัฒนาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนได้แล้ว ก็จะเป็นกลไกที่สร้างประโยชน์ได้อย่างมาก

จากงานวิจัยของอมรวิชัย นาคทรพรพ ได้สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็น 3 ด้าน คือ

1 ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ได้แก่ ความเชื่อและค่านิยมต่อการศึกษา สภาพเศรษฐกิจที่มั่นคง และการแข่งขันทางการเมืองในท้องถิ่น ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้นักการเมืองท้องถิ่นเข้ามาทำงานกับโรงเรียน

2 ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ชุมชนมีความคาดหวังที่สูงต่อโรงเรียน ชุมชนมีระบบเครือญาติที่เข้มแข็ง ชุมชนมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลสำคัญในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน นักการเมือง และผู้ประกอบการในชุมชน เป็นต้น

3 ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ ความมีศรัทธาในตัวผู้บริหาร ครู และผู้บริหารมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ครูมีความผูกพันและรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน มีความสามัคคีกันในหมู่คณะครู โรงเรียนเอื้อเพื่อให้ชุมชนใช้ทรัพยากรของโรงเรียน และโรงเรียนมีชื่อเสียงทางวิชาการดี

จากการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน อาจสรุปโดยรวมได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้

1 ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่

1.1 ตัวผู้บริหารโรงเรียน ความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชน การเป็นคนในพื้นที่ การเป็นที่เคารพศรัทธาของผู้ได้บังคับบัญชาและชุมชน การยอมรับชุมชน การมีความรู้ ความสามารถในการบริหาร ความเป็นประชาธิปไตย มีคุณธรรม เสียสละ

1.2 ครูและบุคลากรในโรงเรียน มีความเข้าใจในบทบาทของชุมชนต่อการจัดการศึกษา มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน การเป็นคนในพื้นที่จะทำให้ใกล้ชิดและเข้าใจชุมชน การมีความสามัคคีกันหมู่คณะ

1.3 ขนาดของสถานศึกษา

1.4 ลักษณะการปฏิบัติงานของโรงเรียนเอื้อต่อการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการจัดกิจกรรมที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ

1.5 ชื่อเสียงทางวิชาการและชื่อเสียงด้านอื่นๆของโรงเรียน

1.6 สภาพทั่วไปของโรงเรียน มีความพร้อมด้านอาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ บุคลากร

2 ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่

2.1 การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง เสียสละ

2.2 คณะกรรมการสถานศึกษาที่เป็นตัวแทนชุมชน มีความรู้ความสามารถในการบริหารการจัดการศึกษา มีความเป็นผู้นำ เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง กล้าแสดงความคิดเห็น กล้าตัดสินใจมีความเสียสละ

2.3 ชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียน มีความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง

3. ปัจจัยด้านอื่นๆ ได้แก่

3.1 สภาพเศรษฐกิจของชุมชน การประกอบอาชีพของคนในชุมชน มีการอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

3.2 สภาพสังคมวัฒนธรรม ลักษณะนิสัยพื้นฐานของคนในชุมชน

3.3 การมีการแข่งขันกันทางการเมือง

3.4 สภาพการคมนาคม ความห่างไกลทุรกันดาร

3.5 ปัจจัยด้านเพศที่พบว่าเพศชายมักมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง

3.6 การยอมรับซึ่งกันและกันของสถานศึกษาและชุมชน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเกณฑ์การประเมิน

ความหมายของการประเมิน

กู๊ด(Good. 1973: 220) กล่าวว่า การประเมิน เป็นกระบวนการค้นหาหรือตัดสินคุณค่า หรือจำนวนของบางสิ่งบางอย่างโดยใช้มาตรฐานของการประเมิน รวมทั้งการตัดสินใจโดยอาศัยเกณฑ์ภายในและหรือเกณฑ์ภายนอก

ศิริชัย กาญจนวาสี(2537: 10) กล่าวว่า การประเมินเป็นการกำหนดคุณค่าของสิ่งที่สนใจภายใต้บริบทของสังคมที่ทำการศึกษ สำหรับการใช้ถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆภายในบริบทนั้น ขึ้นอยู่กับระบบความเชื่อ และประสบการณ์ของนักประเมินว่า ต้องการใช้มาตรการลักษณะใดทำการตัดสินคุณค่า

ส.วาสนา ประवालพฤษ์(2544: 16) ให้ความหมายการประเมินว่า เป็นกระบวนการในการตรวจสอบ หรือพิจารณาตัดสินคุณลักษณะของกิจกรรมหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อกำหนดคุณค่า คุณภาพความถูกต้อง ความเหมาะสม โดยใช้เกณฑ์(Criteria)เป็นหลัก

อนันต์ ศรีโสภาน(น 197) การประเมิน คือ กระบวนการตัดสินใจ หรือการพิจารณา ตีคุณค่าเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยการวางแผน การเก็บรวบรวมข้อมูล และการใช้ข้อมูลที่ผ่านวิเคราะห์ แล้ว เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งต่างๆ

จากความหมายของการประเมินสรุปได้ว่า การประเมินเป็นการระบุระดับคุณค่าของ สิ่งที่ต้องการวัดจากพฤติกรรมปฏิบัติ โดยผลของการตัดสินใจคุณค่าตามเกณฑ์นี้ จะช่วยให้ทราบถึง ความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของตนเอง

แนวคิดพื้นฐานในการประเมิน

แนวคิดกว้างๆ เกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการศึกษา ควรยึดหลักการ ดังนี้

1. การวัดและประเมิน เป็นวิธีการสืบค้น และตรวจสอบความเจริญก้าวหน้า
2. การวัดและประเมินจำเป็นต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ

หลายวิธี

3. การวัดและการประเมินจะช่วยให้จุดมุ่งหมายของการศึกษาชัดเจน แจ่มแจ้ง
4. การวัดและการประเมินเป็นกระบวนการควบคุมคุณภาพ
5. การวัดและประเมินเป็นเครื่องมือของการศึกษาที่จะต้องรับผิดชอบต่อผลที่

เกิดขึ้นในสังคมว่า การจัดการศึกษาที่ให้แก่ชุมชนนั้นเหมาะสมถูกต้อง หรือมีแนวทางอื่นที่ดีกว่า

ทฤษฎีเกณฑ์การประเมิน

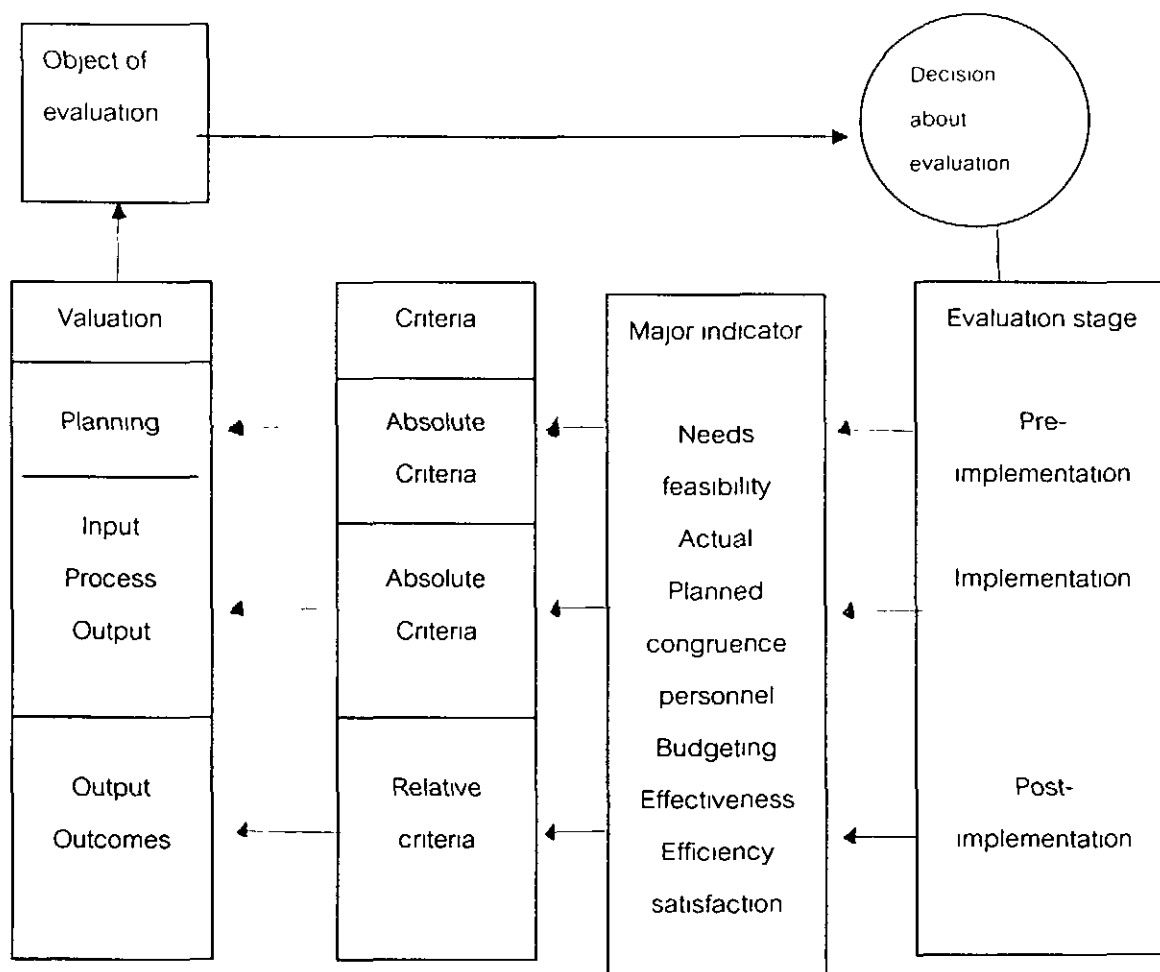
1. ทฤษฎี

การตัดสินใจคุณค่าภายนอกด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้านของสิ่งที่มุ่งประเมิน ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการประเมินบริบท ปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการ หรือผลที่ได้สามารถทำได้โดยการ อ้างอิงจากสิ่งที่สังเกตได้ตามตัวบ่งชี้ เพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่เหมาะสม โดยนักประเมินสามารถ เลือกใช้เกณฑ์มาตรฐานของสิ่งนั้น(เกณฑ์สัมบูรณ์) หรือเกณฑ์จากการเปรียบเทียบกับโครงการเดิมที่ ทำมาแล้ว หรือโครงการอื่นๆที่ใกล้เคียงกัน(เกณฑ์สัมพัทธ์) ในการเลือกใช้เกณฑ์อย่างเหมาะสม สำหรับใช้ตัดสินให้ครอบคลุมคุณค่าด้านที่ต้องการประเมิน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนา คุณค่าของสิ่งนั้น นักประเมินจะต้องพิจารณาถึงความสำคัญของบริบท และจุดเน้นของการประเมิน ในช่วงระยะเวลาที่ทำการประเมินนั้นๆ

ในการประเมินก่อนเริ่มปฏิบัติงาน (Pre-Implementation Evaluation) เพื่อ วางแผนโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง และการประเมินระหว่าง การปฏิบัติงาน(Implementation Evaluation) เพื่อกำกับติดตามการนำโครงการไปปฏิบัติ เป็นการ ประเมินที่มีลักษณะเฉพาะโครงการ จึงควรเลือกใช้เกณฑ์สัมบูรณ์สำหรับตัดสินคุณค่าตามมาตรฐาน

การปฏิบัติของโครงการที่สนองต่อความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง ความเป็นไปได้ การปฏิบัติตามแผน และการบริหารทรัพยากรภายใต้บริบทนั้น แต่ถ้าเป็นการประเมินหลังเสร็จสิ้นการปฏิบัติงาน(Post Implementation Evaluation) เพื่อสรุปผลของโครงการ เป็นการประเมินที่ผูกพันกับการตัดสินใจเชิงสรุปเปรียบเทียบเกี่ยวกับการเลือกทางเลือกระดับโครงการ จึงควรเลือกใช้เกณฑ์สัมพัทธ์สำหรับตัดสินคุณค่าของโครงการ ด้วยการเปรียบเทียบกับปกติวิสัยของประสิทธิผลและ/หรือประสิทธิภาพของโครงการเดิม หรือโครงการอื่นที่มีธรรมชาติคล้ายคลึงกัน

2. โมเดล

ภาพประกอบ 1 โมเดลการกำหนดเกณฑ์การประเมิน

การประเมินระยะก่อนเริ่มปฏิบัติงาน(Pre-Implementation Evaluation) ซึ่งเป็นช่วงของการพัฒนาโครงการ เพื่อประโยชน์สำหรับการวางแผนโครงการ ควรเริ่มต้นด้วยการประเมินบริบท(Context evaluation) เพื่อเตรียมโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการเตรียมเป้าหมายวัตถุประสงค์ของโครงการ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง ตัวยังชี้ความเหมาะสมของ

การเตรียมโครงการที่สำคัญ ได้แก่ การประเมินปัญหาความต้องการที่โครงการแก้ไข (Needs Assessment) และความเป็นไปได้ของโครงการ (Feasibility) การเตรียมโครงการที่เหมาะสมจึงขึ้นอยู่กับคุณลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายและบริบททางสังคม นักประเมินจึงควรใช้เกณฑ์สัมบูรณ์ตามความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย และความเป็นไปได้ของโครงการในบริบทของสังคมนั้น

การประเมินระหว่างการปฏิบัติงาน (Implementation Evaluation) ซึ่งเป็นช่วงของการนำโครงการไปปฏิบัติเพื่อประโยชน์สำหรับการติดตามการปฏิบัติงาน (Monitoring) โดยทั่วไปควรคำนึงถึงปัจจัยเบื้องต้น (Input) กระบวนการ (Process) และ/หรือผลปฏิบัติงานระยะสั้นที่เกิดขึ้น ตัวบ่งชี้ถึงความเหมาะสมของการปฏิบัติงาน สามารถพิจารณาได้จากความสอดคล้องระหว่างการปฏิบัติงานกับแผนการปฏิบัติ ประสิทธิภาพของการบริหารบุคลากรและงบประมาณของโครงการ นักประเมินจึงควรใช้เกณฑ์สัมบูรณ์ตัดสินคุณค่าของการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นเกณฑ์ตามแผนการเฉพาะของโครงการนั้นที่กำหนดไว้

การประเมินระยะหลังเสร็จสิ้นการปฏิบัติงาน (Post-Implementation Evaluation) ซึ่งเป็นช่วงเสร็จสิ้นโครงการแล้วเพื่อสรุปผลของโครงการ (Summating) อันเป็นผลโดยตรงจากโครงการและผลลัพธ์ (Outcome) อันเป็นผลต่อเนื่องภายนอก ซึ่งอาจเป็นผลพลอยได้และเป็นผลกระทบระยะยาว ตัวบ่งชี้ผลสำเร็จที่สำคัญ ได้แก่ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อการตัดสินสถานการณ์สรุปของโครงการ นักประเมินจึงควรใช้เกณฑ์สัมพัทธ์ เพื่อเปรียบเทียบมาตรฐานของโครงการกับโครงการเดิม หรือโครงการที่คล้ายคลึงกัน

3. มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้อง

3.1 เกณฑ์

เกณฑ์ หมายถึง ระดับหรือมาตรฐานที่ถือว่าเป็นความสำเร็จของการดำเนินงานหรือผลการดำเนินงาน เกณฑ์เป็นตัวตัดสินคุณภาพของการปฏิบัติหรือผลที่ได้รับ เกณฑ์อาจได้มาจากมาตรฐานทางวิชาชีพ มาตรฐานการกระทำ หรือระดับความคาดหวังที่พึงประสงค์ของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น มาตรฐานที่กำหนดโดยผู้เชี่ยวชาญ ความต้องการที่แท้จริงของผู้รับบริการ ค่านิยมของสังคม เป็นต้น

เกณฑ์ จำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1 เกณฑ์สัมพัทธ์ (Relative Criterion) เป็นเกณฑ์ที่พัฒนามาจากประสบการณ์ในการเปรียบเทียบผลระหว่างโครงการ หรือเปรียบเทียบผลที่เคยทำมาแล้ว หรือเปรียบเทียบกับปกติวิสัย (norm) ของการจัดโครงการโดยทั่วไป

2 เกณฑ์สัมบูรณ์(Absolute Criterion) เป็นเกณฑ์ที่พัฒนามาจากหลักเหตุผลเกี่ยวกับมาตรฐานของสิ่งนั้น หรือความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับ หรือคุณภาพของสิ่งนั้นอันเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ

3.2 ตัวบ่งชี้ผลสำเร็จของโครงการ

การวัดผลสำเร็จรวมสรุปของโครงการ ตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า โครงการเป็นกิจกรรมที่มีระบบแบบแผน ซึ่งมุ่งที่จะบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดไว้ โดยมีเป้าหมายในการนำผลการประเมินไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ต่อระบบการบริหารโครงการและสิ่งแวดล้อมภายนอก ซึ่งสัมพันธ์กับระบบ โครงการที่ประสบความสำเร็จจึงต้องมีองค์ประกอบที่สอดคล้องกันระหว่างบริบท ปัจจัยเบื้องต้น และการดำเนินงานตามลำดับ ความเหมาะสมของผลที่ได้นั้นสามารถประเมินได้จากตัวบ่งชี้สำคัญคือ ประสิทธิภาพ(Effectiveness) และประสิทธิภาพ(Efficiency)

ปัญหาความยุ่งยากหนึ่งของการประเมินผลสำเร็จของโครงการ คือ ความสับสนระหว่างคำว่า "ประสิทธิผล" และ "ประสิทธิภาพ" โดยประสิทธิผลเน้นการพิจารณาผลผลิต (Output) ที่สอดคล้องกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ส่วนประสิทธิภาพเน้นการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายโดยตรงต่อการสร้างผลผลิต 1 หน่วย จึงเห็นได้ว่าโครงการสามารถมีประสิทธิภาพได้โดยไม่มีประสิทธิผล และในทางกลับกัน โครงการอาจมีประสิทธิผลได้โดยไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดแต่ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน

1. ประสิทธิภาพ

วิธีการหนึ่งในการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน เช่น คุณค่าของโครงการ เป็นต้น สามารถกระทำได้โดยเปรียบเทียบผลที่ได้จากโครงการกับวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้อย่างครอบคลุม ตัวแปรที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาโครงการอย่างแท้จริง ความสำเร็จของผลที่ได้ย่อมอยู่บนพื้นฐานความเหมาะสมของบริบท การวางแผน และการดำเนินงานตามลำดับ ซึ่งความเหมาะสมของบริบทในการดำเนินโครงการ ควรประกอบด้วย ความจำเป็น(Needs)ของการพัฒนาโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของประชากรเป้าหมาย สถานการณ์และแนวโน้มของสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินโครงการ และผลสำเร็จของโครงการ ในด้านการวางแผนควรประกอบด้วย ความสมเหตุสมผลของแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้เป็นหลักในการบริหารและจัดการทรัพยากร เช่น บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ และงบประมาณ มีความเป็นไปได้ภายใน(ความพอเพียงและเหมาะสมของทรัพยากร) และมีความเป็นไปได้ภายนอก(แนวโน้มของการเกิดผลตามที่คาดหวัง) สำหรับความเหมาะสมของการดำเนินงาน ควรประกอบด้วยการบริหารบุคคล และงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ และมีการดำเนินงานตามแผนที่ดี

2 ประสิทธิภาพ

ผลสำเร็จด้านประสิทธิภาพของโครงการ ดูจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเบื้องต้นกับผลผลิตของโครงการ ความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ออกมาเป็นประสิทธิภาพภายใน (Internal efficiency) เป็นผลของโครงการจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเบื้องต้นกับผลผลิตภายในบริบทของโครงการ หรือสิ่งแวดล้อมของโครงการโดยตรง เป็นการศึกษาว่า ภายใต้ค่าใช้จ่ายที่ได้รับทั้งปริมาณและคุณภาพของปัจจัยเบื้องต้นและผลผลิต มีความสัมพันธ์กันอย่างไร และสอดคล้อง หรือเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ อีกประการหนึ่ง คือ ประสิทธิภาพภายนอก (External efficiency) เป็นการศึกษาคุณค่าของผลผลิตที่สนองต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกของโครงการหรือสังคมภายนอก ตัดสินจากความสมดุลของค่าใช้จ่ายทางสังคม (Social costs) และผลประโยชน์ทางสังคม (Social benefits) หรือความสำเร็จของโครงการในการตอบสนองความต้องการจากภายนอก เช่น ความพึงพอใจของผู้บริโภค ตลาดแรงงาน ระบบสังคมอื่นๆ เป็นต้น

3.3 การประเมินตามขั้นตอนของการดำเนินโครงการและการเลือกเกณฑ์

การประเมินตามขั้นตอน แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นวางแผนก่อนดำเนินโครงการ (Pre-Implementation Stage) การประเมินขั้นนี้ ควรเน้นการประเมินบริบท และการวางแผนโครงการว่าเป็นไปอย่างเหมาะสมเพียงใด โดยอาศัยตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวกับความจำเป็นในการพัฒนาโครงการ ความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของโครงการ และความเป็นไปได้ของการดำเนินงานและผลของโครงการ

2. ขั้นดำเนินงาน (Implementation Stage) ขั้นนี้ควรเน้นการปฏิบัติงานตามโครงการว่าเป็นไปอย่างเหมาะสมเพียงใด โดยอาศัยตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวกับประสิทธิภาพในการบริหารงานบุคคลและงบประมาณ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานอย่างเหมาะสม และการดำเนินงานตามแผน

3. ขั้นสรุปผลหลังการดำเนินโครงการ (Post-Implementation Stage) ขั้นนี้ ควรเน้นที่ผลของการดำเนินโครงการว่ามีคุณค่าความเหมาะสมเพียงใด โดยอาศัยตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวกับประสิทธิผลของผลผลิตและผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินโครงการ

สำหรับการเลือกเกณฑ์การประเมินที่เหมาะสม และมีความสอดคล้องกับธรรมชาติของเป้าหมายในการประเมินมากที่สุดนั้น ควรพิจารณาบริบทและช่วงระยะที่ทำการประเมินเป็นสำคัญ ดังนั้น การประเมินในขั้นของการวางแผนก่อนดำเนินงาน ขั้นการดำเนินงาน ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเฉพาะของโครงการต่อการสร้างผลของโครงการ จึงควรใช้เกณฑ์สัมบูรณ์ตาม

มาตรฐานการปฏิบัติงานของโครงการนั้นๆ แต่การประเมินในขั้นการสรุปผลหลังการดำเนินโครงการควรใช้เกณฑ์สัมพัทธ์ เพื่อให้ทราบถึงมาตรฐานของโครงการเมื่อเปรียบเทียบกับโครงการอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกัน

สตีฟเฟิลบีม และคณะ(Stufflebeam and others 1971 113) ได้กล่าวถึงปัญหาที่สำคัญที่เป็นอุปสรรคของการกำหนดเกณฑ์ประเมิน คือ แนวคิด ค่านิยม หรือความคาดหวังเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกประเมินจากบุคคล 4 กลุ่ม คือ ผู้บริหารระดับสูงขององค์กร บุคลากรนอกองค์กร เพื่อนร่วมงาน และผู้รับผิดชอบโครงการหรือองค์กรที่ถูกประเมิน ดังนั้น เพื่อเป็นการลดความขัดแย้งเกี่ยวกับการกำหนดเกณฑ์ประเมินควรต้องคำนึงถึง แนวคิด ค่านิยม หรือความคาดหวังของบุคคลดังที่กล่าวมาแล้วด้วย

ประโยชน์ของการประเมิน

แอนเดอร์สัน และบอล(Anderson and Ball อ้างในนิศา ชูโต 2538 12-13) กล่าวว่า การประเมินมีประโยชน์ ดังนี้

1. ช่วยในการตัดสินใจก่อนเริ่มดำเนินงาน ค้นหาความต้องการทดสอบแนวความคิดด้านเทคนิค และแหล่งทุน และความเป็นไปได้ในการดำเนินงาน
2. ช่วยสำหรับตัดสินใจว่าควรขยาย ดำเนินการต่อ หรือยุติการดำเนินงาน
3. ช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานในแง่มุมใด หรือจุดใดจุดหนึ่งในช่วงระยะเวลาที่กำลังดำเนินงานอยู่ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ บุคลากร หรือระบบการให้บริการ
4. เพื่อเป็นประจักษ์พยานและเป็นเครื่องมือในการหาการสนับสนุนเกี่ยวกับโครงการด้านสาธารณชน การเมือง การเงิน และด้านวิชาชีพ
5. เพื่อช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจและความรู้พื้นฐานในกระบวนการพัฒนาสังคมในด้านวิทยาการทางสังคมวิทยา จิตวิทยา และอื่นๆ นอกเหนือไปจากการให้ความรู้ข้อเท็จจริง และความเข้าใจเฉพาะที่เกี่ยวกับการดำเนินงาน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเทคนิคเดลฟาย

เทคนิคเดลฟาย เป็นเทคนิคการวิจัยประเภทหนึ่ง ที่ได้รับการยอมรับในหมู่นักวิจัยทางการศึกษาเป็นอย่างมากในปัจจุบัน ถูกค้นพบและพัฒนาโดยนักวิจัยบริษัทแรนด์(The Rand Corperation) ชื่อโอลาฟ เฮลเมอร์(Olaf Helmer) และนอร์แมน ดาลกี(Norman Dalkey) เมื่อต้น

ปี พ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) เพื่อใช้ในการถาม และเก็บความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับการพยากรณ์ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และนำเทคนิคนี้ออกเผยแพร่ เมื่อต้นปี พ.ศ. 2503 (ค.ศ. 1960) ทำให้เทคนิคเดลฟายเป็นที่รู้จักและนิยมกันมากขึ้น (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ 2537 : 24)

ความหมายของเทคนิคเดลฟาย(Delphi Technique)

มีผู้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายไว้ดังต่อไปนี้

ฟิล(Pill อ่างในวารโร เฟิงส์วัลด์ 2543 : 30) กล่าวว่า เทคนิคเดลฟาย เป็นวิธีการนำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาใช้ประโยชน์อย่างมีระบบ โดยมีแนวคิดพื้นฐานว่าการพิจารณาหาข้อสรุปหรือตัดสินใจเรื่องใดนั้น ควรได้มาจากกลุ่มบุคคลที่มีความรู้หรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี จะทำให้ผลการพิจารณาถูกต้องชัดเจนยิ่งขึ้น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์(2537 : 24) กล่าวว่า เทคนิคเดลฟาย เป็นกระบวนการที่รวบรวมความคิดเห็น หรือการตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับอนาคตจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้อง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากที่สุด

สวาสนา ประवालพฤษ์(2544 : 49) กล่าวถึง เทคนิคเดลฟายว่า เป็นการให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มหนึ่งแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลายเป็นช่วงอย่างอิสระ โดยไม่ให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านมีอิทธิพล หรือรับอิทธิพลแนวคิดจากคนอื่น ๆ แล้วรวบรวมมาสรุปประเด็นสำคัญ โดยการทำซ้ำหลายๆครั้ง จนกว่าจะได้ผลลัพธ์ที่สามารถสรุปเป็นแนวเดียวกันได้

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า เทคนิคเดลฟาย คือ กระบวนการรวบรวมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาสรุปประเด็นสำคัญ โดยการทำซ้ำหลายๆครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกัน มีความถูกต้อง และน่าเชื่อถือ

ขั้นตอนการดำเนินงาน

เทคนิคเดลฟาย มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้(สวาสนา ประवालพฤษ์ 2544 : 49-51)

1. เลือกประเด็นที่จะทำเดลฟายในรูปของคำถามที่เข้าใจง่าย
2. กำหนดจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่จะให้แสดงความคิดเห็นประมาณ 17-19 คน เพื่อให้มั่นใจว่าจะได้ข้อมูลกลับคืนครบถ้วนเพียงพอ
3. ติดต่อและชี้แจงขั้นตอนการทำเดลฟายในรายละเอียดว่าจะทำอย่างไร เหตุผลที่ทำ และจะใช้ผลที่ได้อย่างไร เพื่อให้เกิดความมั่นใจและความเข้าใจในกระบวนการดำเนินงาน

4 จัดจดหมายเพื่อส่งข้อความในรอบที่ 1 ซึ่งในจดหมายควรจะขอความร่วมมือ อธิบายความสำคัญ ขั้นตอนการดำเนินงาน และวิธีการนำไปใช้ โดยกำหนดวันให้ส่งข้อมูลกลับมา(สองสัปดาห์นับจากวันที่ส่งจดหมาย ควรพิมพ์จดหมายให้มีเนื้อหาไม่เกิน 1 หน้า จำนวนหน้าของ และติดแสตมป์ให้เรียบร้อย)

5 ส่งแบบสอบถามในรอบที่ 1 ทางไปรษณีย์ เพื่อให้ผู้ตอบเสนอความคิดเห็นหรือวิธีการต่างๆ ต่อประเด็นคำถาม โดยแยกประเด็นความคิดเป็นข้อๆ

6 กระตุ้นเตือนให้ส่งแบบสอบถามคืน เพราะบางคนอาจจะต้องขอความร่วมมือเป็นพิเศษ ซึ่งทำได้ 3 รูปแบบ คือ

6.1 ส่งจดหมายขอความร่วมมือหลังจากส่งแบบสอบถามไปแล้ว 1 สัปดาห์ เพื่อให้ส่งคืนภายในเวลาที่กำหนด และขอบคุณถ้าส่งคืนแล้ว

6.2 โทรศัพท์สอบถามปัญหาการตอบแบบสอบถามของแต่ละคน ขอความร่วมมือระบุวันที่จะส่งคืน โดยแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคำตอบจากทุกคน

6.3 ขอบพบเพื่อสัมภาษณ์โดยแสดงให้เห็นให้ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า คำตอบของผู้เชี่ยวชาญสำคัญมากต่อประเด็นที่กำลังศึกษา

7 รวบรวมคำตอบจากรอบที่ 1 และเขียนแต่ละประเด็นในบัตรเล็กๆ ซึ่งจะสะดวกในการได้คำตอบที่หลากหลาย จัดประเด็นที่เหมือนกันไว้ในกลุ่มเดียวกัน นับจำนวนกลุ่มที่ได้ อ่านข้อความแต่ละกลุ่ม แล้วเขียนเป็นประเด็นภาพรวมของทุกกลุ่ม จะทำให้ได้กลุ่มข้อความที่แทนคำตอบทั้งหมดที่ได้จากรอบ 1

8. เตรียมเนื้อหาสำหรับรอบที่ 2 โดยนำข้อความทั้งหมดที่ได้จากขั้นที่ 7 เพื่อให้ผู้ตอบเพิ่มประเด็นอื่นๆ หรือแสดงความคิดเห็นต่อคำตอบที่ได้ ให้เลือกข้อที่เชื่อว่ามี ความสำคัญที่สุด โดยผู้ทำเดลฟายเลือกวิธีการที่ใช้ในแบบสอบถาม เช่น ใช้มาตราวัดของลิเคิร์ต ใช้การจัดลำดับความสำคัญ 5 ลำดับ ใช้ Q-sort เป็นต้น

9. เตรียมจดหมายสำหรับรอบที่ 2 ซึ่งเนื้อหาควรขอบคุณที่ตอบรอบที่ 1 เน้นความสำคัญในการให้ความร่วมมือต่อ อธิบายการดำเนินงานในรอบที่ 2 กำหนดวันให้ส่งกลับ(2 สัปดาห์นับจากวันที่ส่งจดหมาย) จำนวนหน้าของและติดแสตมป์ให้เรียบร้อย

10. ส่งแบบสอบถามรอบที่ 2 ทางไปรษณีย์

11. กระตุ้นเตือนให้ส่งคืนโดยใช้จดหมายหรือโทรศัพท์ถึงแต่ละคน หลังจากผ่านไป 1 สัปดาห์

12 รวบรวมคำตอบในรอบที่ 2 นับความถี่แต่ละข้อที่ถูกเลือก สรุปข้อเสนอนั้นในแต่ละข้อ และเพิ่มประเด็นหัวข้อที่ได้ใหม่รวมเข้าไปด้วย

13 ปรับปรุงแบบสอบถามเพื่อดำเนินการรอบที่ 3 โดยใช้หัวข้อจากรอบที่ 2 รวมกับหัวข้อที่ได้ใหม่ แสดงความถี่ของแต่ละข้อพร้อมข้อเสนอนั้นที่ได้จากรอบ 2 โดยรอบที่ 3 ควรเรียงลำดับเนื้อหา โดยเทคนิคการจัดลำดับหรือ Q-sort

14 เตรียมจดหมายสำหรับรอบที่ 3

15 ส่งแบบสอบถามรอบที่ 3

16 ส่งจดหมายกระตุ้นให้ส่งคืน หรือโทรศัพท์ถ้าจำเป็น

17 รวบรวมคำตอบที่ได้จากรอบ 3 และเตรียมจัดทำรายงาน ถ้าจำเป็นอาจทำต่อในรอบที่ 4 หรือรอบที่ 5 ส่วนใหญ่แล้วในรอบที่ 3 (หรืออย่างมากที่สุดในรอบที่ 4) ก็จะมี ความชัดเจนและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว

ขั้นตอนสุดท้าย การจัดทำรายงานควรจะรวบรวมผลของแต่ละรอบ และผลสรุปขบยอดของการทำเดลฟาย ควรจัดส่งรายงานผลให้ผู้ตอบทุกคนเพื่อเป็นการขอบคุณที่ให้ความร่วมมือด้วยดี

ข้อสังเกตของเทคนิคเดลฟาย

1. เทคนิคเดลฟายใช้ได้ในการประชุม หรือการพบปะระหว่างบุคลากรต่างๆ ของโรงเรียนกับประชาชน จากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการหรือทางไปรษณีย์

2. แบบสอบถามรอบที่ 2 ควรเลือกหัวข้อที่ไม่ซ้ำซ้อนกับรอบที่ 1 โดยอาจคัดข้อที่มีผู้ตอบน้อยออกไป และหรือนำมาใช้ภายหลังจากการที่เก็บรวบรวมข้อมูลในรอบที่ 2 แล้ว

3. แบบสอบถามรอบที่ 2 ควรปรับปรุงจากหัวข้อที่ได้จากรอบที่ 1 ให้เป็นแบบสอบถามโดยใช้เทคนิควิธีการตามแบบมาตรฐานของลิเคิร์ต

4. แบบสอบถามในรอบที่ 1 อาจจะใช้เป็นฉบับที่ 1 ในรอบที่ 2 เป็นฉบับที่ 2 โดยอยู่บนพื้นฐานของคำตอบที่ได้จากรอบที่ 1 รวมกับหัวข้ออื่นๆ ที่มีความเหมาะสม ข้อที่มีผู้ตอบน้อย อาจจะให้ผู้ตอบระบุเหตุผลประกอบด้วย ในรอบที่ 3 เป็นการส่งผลสรุปจากคำตอบในรอบที่ 2 และเหตุผลในข้อที่มีความเห็นด้วยน้อย ขอความอนุเคราะห์ให้ตอบอีกครั้งเพื่อยืนยันผลที่ถูกต้อง ซึ่งเดิมอาจจะมองข้ามไป ผลสรุปสุดท้ายควรได้จากมัธยฐานของคำตอบจากเริ่มต้นจนถึงรอบสุดท้าย ซึ่งอาจเป็นรอบที่ 3 หรือรอบที่ 4

การทำเดลฟายโดยทั่วไปมักจะถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญประมาณ 3-4 รอบ ดังนี้

รอบที่ 1 นักวิจัยจะส่งแบบสอบถามปลายเปิดไปให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถามในรอบนี้ เป็นการถามอย่างกว้างๆ เพื่อต้องการเก็บรวบรวมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน ยกตัวอย่างเช่น (1) ในสภาพของสังคมปัจจุบันท่านคิดว่านักเรียนในระดับประถมศึกษามีปัญหา และความต้องการตลอดจนความสนใจอะไร (2) ท่านคิดว่าหลักสูตรในระดับประถมศึกษาที่ใช้อยู่ขณะนี้สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมและนักเรียนได้หรือไม่ เพราะเหตุใด (3) ท่านคิดว่าปัญหาและความต้องการ หรือความคาดหวังของสังคมต่อการศึกษานักเรียนในระดับประถมศึกษาเป็นอย่างไร เป็นต้น นักวิจัยอาจใช้วิธีการสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างแบบเปิด และไม่จำกัดคำตอบ(Nondirective, open-ended, semi-structured interview) คือมีการเตรียมหัวข้อหรือประเด็นที่จะถามไว้ล่วงหน้า ไม่ถามแบบชี้หน้า แต่จะปล่อยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์พูดแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ และมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ผู้สัมภาษณ์มีหน้าที่เพียงบันทึก และตั้งใจฟัง และทำการสรุปการสัมภาษณ์จากบันทึกที่จดไว้ เมื่อจบหัวข้อที่สัมภาษณ์ในข้อหนึ่งๆ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ปรับปรุงแก้ไขคำสัมภาษณ์ และผู้สัมภาษณ์มีความมั่นใจว่า ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เชื่อถือได้

รอบที่ 2 หลังจากที่ได้ข้อมูลจากแบบสอบถาม หรือการสัมภาษณ์ในรอบแรก จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแล้ว นักวิจัยจะรวบรวมความคิดเห็นที่ได้ทั้งหมดเข้าด้วยกัน แล้วนำมาวิเคราะห์พิจารณา รวมทั้งตัดข้อมูลที่ซ้ำซ้อนออก จากนั้นก็จัดสร้างเป็นแบบสอบถามรอบที่ 2 ส่งกลับไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นอีกครั้ง แบบสอบถามรอบนี้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนต้องลงมติจัดระดับความสำคัญของแต่ละข้อ ในรูปแบบของการให้เปอร์เซ็นต์(Percentage) หรือแบบมาตราวัดแบบลิเคิร์ต(Likert Scale) รวมทั้งเขียนเหตุผลที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยของแต่ละข้อ ลงในช่องว่างที่เว้นไว้ตอนท้ายประโยค นอกจากนี้ หากมีข้อความใดที่ไม่ชัดเจน หรือควรมีการแก้ไขจำนวนผู้เชี่ยวชาญสามารถเขียนคำแนะนำลงในช่องว่างดังกล่าวได้อีกด้วย

รอบที่ 3 หลังจากได้รับแบบสอบถามรอบที่ 2 จากผู้เชี่ยวชาญคืนแล้ว นักวิจัยจะนำคำตอบแต่ละข้อคำนวณหาค่ามัธยฐาน(Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์(Interquartile Range) แล้วสร้างแบบสอบถามใหม่โดยใช้ข้อความเดียวกันกับแบบสอบถามรอบที่ 2 เพียงแต่เพิ่มตำแหน่งมัธยฐาน, ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และตำแหน่งที่ผู้ตอบท่านนั้นๆ ได้ตอบในแบบสอบถามฉบับรอบที่ 2 แล้วส่งกลับไปให้ผู้ตอบท่านนั้นๆ อีกครั้งหนึ่ง จุดประสงค์ของแบบสอบถามรอบนี้ เพื่อให้ผู้ตอบได้เห็นความแตกต่างระหว่างคำตอบเดิมของตัวเอง มัธยฐานและค่าพิสัยระหว่าง

ควอโทล์ของคำตอบที่ได้จากกลุ่มผู้ตอบทั้งหมด แล้วพิจารณาบททวนอีกครั้งว่า ต้องการยืนยันคำตอบเดิม หรือต้องการเปลี่ยนแปลงคำตอบใหม่ หากต้องการยืนยันคำตอบเดิมก็เขียนเหตุผลสั้นๆ ลงตอนท้ายของแต่ละข้อด้วย การส่งแบบสอบถามในรอบนี้นั้น จะจัดส่งไปให้กับผู้ที่ตอบและส่งคืนแบบสอบถามรอบที่ 2 แล้วเท่านั้น

รอบที่ 4 นักวิจัยจะทำตามขั้นตอนเดียวกับรอบที่ 3 คือ คำนวณหาค่ามัธยฐาน, ค่าพิสัยระหว่างควอโทล์จากคำตอบที่ได้มาใหม่ แล้วใส่ลงในแบบสอบถามที่มีรูปแบบและเนื้อหาเช่นเดียวกับฉบับในรอบที่ 3 รวมทั้งใส่ตำแหน่งของผู้ตอบท่านนั้นๆ ในฉบับที่ 3 ด้วย จากนั้นส่งไปให้ผู้ตอบพิจารณาบททวนคำตอบอีกครั้ง

โดยทั่วไปมักจะตัดการส่งแบบสอบถามในรอบที่ 4 แล้วใช้ผลที่ได้ในรอบที่ 3 พิจารณาเสนอผลการวิจัย เพราะความคิดเห็นในรอบที่ 3 และรอบที่ 4 มักมีความแตกต่างกันน้อยมาก

จุดเด่นของเทคนิคเดลฟาย

1. เป็นเทคนิคที่สามารถรวบรวมความคิดเห็นโดยไม่ต้องมีการพบปะประชุมกัน ซึ่งเป็นการทุ่นเวลาและค่าใช้จ่ายอย่างมาก
2. ข้อมูลที่ได้เป็นคำตอบที่น่าเชื่อถือเพราะ
 - 2.1 เป็นความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นอย่างแท้จริง
 - 2.2 ได้มาจากการซักถามหลายรอบจึงเป็นคำตอบที่ได้กลั่นกรองมาอย่างรอบคอบ
 - 2.3 ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างเต็มที่และอิสระ ไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิด หรืออำนาจเสียงส่วนใหญ่ เพราะผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นไม่ทราบว่ามีใครอยู่ในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญบ้าง และไม่ทราบด้วยว่าแต่ละคนมีความคิดเห็นอย่างไร
3. นักวิจัยสามารถระดมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้โดยไม่จำกัด ทั้งในเรื่องจำนวนผู้เชี่ยวชาญ สภาพภูมิศาสตร์ หรือเวลา
4. เป็นเทคนิคที่มีขั้นตอนการดำเนินงานไม่ยากนัก และได้ผลอย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ
5. นักวิจัยสามารถทราบลำดับความสำคัญของข้อมูลและเหตุผลในการตอบ รวมทั้งความสอดคล้องในเรื่องความคิดเห็นได้เป็นอย่างดี

จุดด้อยของเทคนิคเดลฟาย

1. ผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการคัดเลือก มิใช่เป็นผู้มีความสามารถหรือเชี่ยวชาญในสาขานั้นอย่างแท้จริง ทำให้ข้อมูลขาดความเชื่อมั่นได้

- 2 ผู้เชี่ยวชาญไม่เต็มใจให้ความร่วมมือในการวิจัยอย่างแท้จริง
- 3 นักวิจัยขาดความรอบคอบหรือมีความลำเอียงในการพิจารณาวิเคราะห์คำตอบที่ได้ในแต่ละรอบ
- 4 แบบสอบถามที่ส่งไปสูญหายระหว่างทาง หรือไม่ได้รับคำตอบครบในแต่ละรอบ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชูชาติ พวงสมจิตร(2540 บทคัดย่อ) ศึกษาการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร ซึ่งผลการวิจัยพบว่า

1 ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน ประกอบด้วย 3 กลุ่มปัจจัย คือ

1.1 กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย (1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีอุตสาหกรรมเป็นแกนหลัก และสถานะในช่วงที่เศรษฐกิจดี (2) ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองท้องถิ่น กระตุ้นให้นักการเมืองท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน และ (3) ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม ได้แก่ ลักษณะนิสัยพื้นฐานของคนไทย

1.2 กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ความศรัทธา ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความเป็นห่วงสวัสดิภาพของบุตรหลาน ความเกี่ยวข้องผูกพันกับโรงเรียน สถานภาพของคนในชุมชน ความคาดหวังที่มีต่อโรงเรียน ลักษณะนิสัยพื้นฐานของคนในชุมชน เครือข่ายของชุมชน ผู้นำชุมชน ความพร้อมของคนในชุมชน การเห็นความสำคัญของตนเอง และการเห็นแก่ความเจริญของส่วนรวม

1.3 กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ประกอบด้วย (1) ปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรของโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารรุ่นก่อนสร้างสมศรัทธาไว้ให้ ผู้บริหารและครูมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ผู้บริหารทำงานกับกรรมการศึกษาได้ดี ผู้บริหารและครูให้เกียรติและให้กำลังใจแก่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม ผู้บริหารมีความรู้ความสามารถดี ผู้บริหารและครูประพฤติตนดี ครูรักผูกพันและรู้สึกว่าเป็นเจ้าของโรงเรียน โรงเรียนมีครูเก่าแก่หรือศิษย์เก่าอยู่ในโรงเรียน ครูสนใจเด็กและสอนดี และคณะครูมีความสามัคคี (2) ปัจจัยเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเป็นผู้เข้าไปขอความร่วมมือจากชุมชน สร้างระบบที่เอื้อให้ชุมชนมีส่วนร่วม ให้ความเอื้อเฟื้อแก่ชุมชน และสร้างความมั่นใจให้กับชุมชน (3) ปัจจัยเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมีแผนงานที่ดี มีความน่าเชื่อถือเรื่องการเงิน และมีการพัฒนาที่ดี (4) ปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน

ความเป็นโรงเรียนของชุมชน ชื่อของโรงเรียน การที่โรงเรียนเป็นแหล่งสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วม

2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน ประกอบด้วย 3 กลุ่มปัจจัยคือ

2.1 กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย (1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ โครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม ที่ทำให้คนในชุมชนไม่มีเวลาว่าง สภาพะในช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิตและระบบมาตรฐานสินค้า (2) ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครองในท้องถิ่นก่อให้เกิดความแตกแยกในชุมชน และระบบของการบรรจุแต่งตั้งข้าราชการครูไม่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2 กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ความเสื่อมศรัทธา ความไม่ผูกพันกับชุมชน การไม่มีเวลาว่าง การขาดความสัมพันธ์อันดีกับโรงเรียน และความขัดสนส่วนบุคคล

2.3 กลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวกับโรงเรียน ประกอบด้วย (1) ปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรของโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารและครูรุ่นปัจจุบันขาดความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน บุคลากรในฝ่ายบริหารไม่ให้ความสำคัญกับผู้เข้ามามีส่วนร่วม ผู้บริหารไม่อยู่บริหารโรงเรียน จำบุคคลที่ช่วยเหลือโรงเรียนไม่ได้ ทำงานโดยไม่ปรึกษาหารือ และไม่เร่งแก้ปัญหาความขัดแย้งกับชุมชน ครูมีทัศนคติที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมต่อชาวบ้าน ประพฤติตนไม่เหมาะสม และกีดกันการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน (2) วิธีการปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ ความเอาใจใส่ต่อนักเรียนน้อยลง โรงเรียนทำให้ประชาชนเดือดร้อน ยกเลิกสิทธิพิเศษของผู้มีอุปการะต่อโรงเรียน แต่งตั้งผู้มาทำงานกับชุมชนไม่เหมาะสม ไม่ตอบแทนชุมชน ไม่กำหนดบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมแก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วม (3) ผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ ความโดดเด่นด้านวิชาการของโรงเรียนลดลง และไม่มีผลงานที่ประสบความสำเร็จเสนอให้ชุมชนชื่นชม (4) ปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ ข้าราชการของโรงเรียน ความสัมพันธ์กับวัดไม่ดี การขาดบุคลากรที่จะเชื่อมโยงกับชุมชน และขาดทีมงานที่ดี

วรวรรณ เหมชะญาติ และคนอื่น ๆ (2542: 59) ได้ศึกษาวิจัยการพัฒนาระบบการเรียนรู้อันรุ่งเรืองของโรงเรียน โดยได้เสนอแนะในเรื่องการประสานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่า ผู้บริหารที่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยในการบริหารงานต่างๆ จะเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้เกิดการยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน จากผลการวิจัยผู้บริหารและครูผู้สอนมีความเห็นว่า ชุมชนควรได้มีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม และการ

ประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียน เพื่อที่นักเรียนจะได้ความรู้และประสบการณ์ ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง โดยบทบาทของชุมชนอาจอยู่ในรูปแบบของการร่วมเป็นวิทยากรในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน

นภาพรณ์ หนะวานนท์ และคนอื่นๆ(2543 บทคัดย่อ, 110-111) ศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จ ในการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียน พบว่า ในทางปฏิบัติความสำเร็จของการดำเนินงาน คณะกรรมการโรงเรียน ยังจำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน ในการแสวงหาทรัพยากรทางด้านวัตถุให้กับโรงเรียน และการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆที่โรงเรียนจัดขึ้นเป็น ครั้งคราว คณะกรรมการโรงเรียนไม่สามารถสร้างกลไกให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ของโรงเรียนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ โรงเรียนยังคงเป็นศูนย์กลางของการศึกษาในระดับท้องถิ่นเหมือนที่ เคยเป็นมา และข้อเสนอเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับเงื่อนไขความสำเร็จในการดำเนินงานของคณะกรรมการ โรงเรียน ได้แก่

1. โลกทัศน์ของคนในชุมชนที่จะต้องให้คุณค่ากับการศึกษาในระบบโรงเรียนว่า สามารถทำให้คนรุ่นใหม่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ชุมชนจึงจะเต็มใจที่จะช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียน
2. การที่ชุมชนกับโรงเรียนมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันมาเป็นเวลานาน ทำให้ คนมีความผูกพันกับโรงเรียน การเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนกลายเป็นบรรทัดฐานที่คนถือปฏิบัติ และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าชุมชนมีพันธกิจที่ต้องให้การสนับสนุนโรงเรียน
3. ชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ของคนที่มีคนเคยเสียสละเป็นอย่างสูงเพื่อช่วยเหลือ โรงเรียน มีผลทำให้คนมีแบบอย่างในอุดมคติเกี่ยวกับการเสียสละเพื่อการศึกษา รวมทั้งให้คุณค่ากับ โรงเรียนซึ่งก่อตั้งมาด้วยความยากลำบาก เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้คนมีอุดมการณ์ และมองการเข้า มาช่วยเหลือร่วมมือกับโรงเรียนตามความสามารถว่า เป็นคุณความดีที่คนส่วนใหญ่ต้องการทำด้วยความเต็มใจ
4. คุณลักษณะของผู้บริหาร ได้แก่ การแสดงความตั้งใจในการทำงาน ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข มีจริยธรรมและคุณธรรม มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ให้ความเป็นกันเองกับคนในชุมชน แสดงความเอาใจใส่เด็กนักเรียน และเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เป็นเงื่อนไขสำคัญ ที่ทำให้คนมีความยินดี และเต็มใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน
5. การที่โรงเรียนมีผู้บริหารทำงานอยู่ที่โรงเรียนเป็นเวลานาน โดยเฉพาะหากผู้บริหาร พักอาศัยอยู่ในชุมชน ทำให้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับคนในชุมชน มีการพึ่งพาอาศัยกันกับคนใน ชุมชน มีความเข้าใจในปัญหาของเด็ก ปัญหาของพ่อแม่และปัญหาอื่นๆของชุมชน ทำให้ผู้บริหาร

โรงเรียนมีฐานะเป็นผู้นำชุมชนด้วย มีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินงานคณะกรรมการโรงเรียน

6 การที่โรงเรียนมีสัดส่วนของครูที่เป็นคนในชุมชนสูง มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ช่องว่างในการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชนน้อยลง และทำให้ชุมชนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มากกว่าการที่มีครูส่วนใหญ่อยู่นอกชุมชน เพราะทำให้โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิด และนำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียน

7 การที่ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครู พยายามเข้าร่วมกิจกรรมและงานประเพณีต่างๆ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีส่วนสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนมีความเต็มใจที่จะร่วมมือกับโรงเรียน

8 การที่ชุมชนวัดเป็นศูนย์รวมของจิตใจ และมีพระสงฆ์ที่มีความสนใจในการศึกษา ในการแสดงธรรมหรือเทศนา มีการกล่าวถึงความสำคัญของการศึกษา และสอนให้คนเห็นความสำคัญกับการศึกษา ให้ช่วยกันเสียสละเพื่อสร้างความก้าวหน้าให้กับโรงเรียน มีส่วนสำคัญที่ทำให้คนเต็มใจเสียสละให้กับโรงเรียน

9 การมีองค์กรทางสังคมในชุมชนโดยเฉพาะวัด นำเงินรายได้และสิ่งของจากการทำบุญมาช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียน ทำให้โรงเรียนมีทรัพยากรมากขึ้น สามารถนำเงินและสิ่งของมาใช้ในการพัฒนาโรงเรียนได้

10 การที่ทางโรงเรียนโดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียน สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับองค์กรต่างๆ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล(อบต.) โดยในการประชุมหรือในการทำกิจกรรมใดๆ หากประสานงานให้มีผู้แทนจาก อบต มาร่วมงานด้วย จะทำให้โรงเรียนได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย

พจนี เทียมศักดิ์(2543: 39-40) ได้ศึกษาปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ระหว่างชุมชนและโรงเรียน พบว่ามีเงื่อนไข ดังนี้

1 อยู่ตัวผู้นำ บทบาทผู้นำ เช่น พระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์มีความใกล้ชิดกับประชาชนมาก มีบทบาทและหน้าที่หลายอย่างในสังคม เป็นผู้นำในการประกอบพิธีทางศาสนา ให้คำแนะนำสั่งสอน ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ และกระทำพิธีทางศาสนา กล่าวได้ว่า พระสงฆ์ในชุมชนยังคงแสดงบทบาทตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้าคุ้ม ผู้อาวุโส คณะกรรมการการศึกษา และครูในโรงเรียน ก็ถือเป็นผู้นำชุมชนที่เป็นที่พึ่งพาของชาวบ้านยามที่ต้องการความช่วยเหลือ ที่สามารถทำคุณประโยชน์ให้อย่างมาก ทั้งหมดล้วนเป็นผู้นำชุมชนที่มีบทบาทต่อการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างชุมชนและโรงเรียน

2 สภาพความห่างไกลทุรกันดาร วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนก็เพื่อให้การช่วยเหลือประชาชนยากจนที่อยู่ห่างไกลคมนาคม ให้มีโอกาสรับการศึกษาภาคบังคับ เช่นเดียวกับประชาชนที่อยู่ในชุมชนที่พัฒนาแล้ว และเพื่อขจัดความไม่รู้หนังสือของประชาชนให้หมดไปตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี และความเข้าใจระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้ได้รับทราบข่าวสารและความร่วมมือด้านต่างๆ จากชุมชนที่อยู่ห่างไกล อันจะเป็นประโยชน์ต่อทางราชการอย่างยิ่ง การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จะทำได้เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน และเชื่อมโยงให้โรงเรียนเข้าถึงชุมชน และให้ชุมชนมีความรู้สึกที่โรงเรียนเป็นหน่วยงานอย่างหนึ่งของชุมชนเป็นสมบัติของชุมชน

3 ชุมชนเข้มแข็งร่วมมือร่วมใจ และมีวัฒนธรรมเดียวกัน ราษฎรที่เป็นคนดั้งเดิมจะมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างเหนียวแน่น เพราะมีกิจกรรมทางสังคมเป็นประจำ โดยเฉพาะกิจกรรมทางศาสนาที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง นอกจากนี้ ยังจัดให้มีองค์กรชุมชนที่เป็นแหล่งรวมตัวกันทำงานเพื่อชุมชน เป็นกิจกรรมที่นับได้ว่าเป็นหัวใจในการดำเนินงานกิจกรรมในชุมชน คือ กิจกรรมสหกรณ์ร้านค้าของชุมชน เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการเรียนการสอนในโรงเรียนด้วย นักเรียนและชาวบ้านจะได้เรียนรู้การดำเนินงานจัดระบบกิจกรรมสหกรณ์ร้านค้าอย่างถูกต้องจากครูในโรงเรียน

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ(2543 ก-ญ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษา โดยเน้นศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับแนวการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษา และการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆ โดยใช้วิธีการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัย การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ รายงานการปฏิบัติงานของโรงเรียน และการสำรวจความคิดเห็นของบุคคลกลุ่มต่างๆ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสามัญศึกษาจังหวัด ผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง และผู้แทนชุมชน ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า

1. ประเด็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับแนวการจัดการศึกษา (1) จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัย พบว่า การจัดการศึกษาต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบและวิธีการให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยรัฐต้องลดบทบาทการควบคุมมาเป็นการส่งเสริม สนับสนุน กระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปให้ประชาชนโดยตรงในทุกๆ ด้าน และการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในคณะกรรมการชุดต่างๆ จะเป็นผลดีในแง่การจัดการศึกษาเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง เนื่องจากชุมชนได้มีโอกาสเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชนให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอน ที่พัฒนาผู้เรียนตรงตามความต้องการของชุมชน (2) จากการสังเคราะห์การสัมภาษณ์

ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า สถานศึกษาต้องเข้าไปร่วมกับชุมชนเพื่อกระตุ้น ส่งเสริม ชักจูง ผลักดัน และบริการชุมชน ซึ่งควรให้ชุมชนเข้ามาร่วมในการกำหนดทิศทาง นโยบายและเป้าหมายของการจัดการศึกษา เปิดโอกาสให้ชุมชนตรวจสอบและประเมินภายใน โดยให้โรงเรียนเป็นเครือข่ายของการเรียนรู้โดยสมบูรณ์ (3) จากการสำรวจความคิดเห็นของบุคคลกลุ่มต่างๆ พบว่าปัจจุบันชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมน้อยทุกกิจกรรม ทั้งการร่วมกำหนดนโยบายและการวางแผนพัฒนาโรงเรียน การร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการและกิจกรรมของโรงเรียน การร่วมประชุมเพื่อออกเสียงเลือกตั้งคณะกรรมการโรงเรียน การร่วมเป็นคณะกรรมการโรงเรียน การร่วมเป็นคณะกรรมการประเมินคุณภาพโรงเรียน การจัดเวทีชาวบ้านและการระดมความคิดเพื่อสร้างพลังของโรงเรียน แต่จากความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลมีความสอดคล้องกันว่า เป็นไปได้มากที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วม

2 ประเด็นของการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา (1) จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัย พบว่า ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบคณะกรรมการโรงเรียน แต่ไม่มีบทบาทในด้านการบริหารและการจัดการ โดยเฉพาะในด้านการวางแผนติดตามประเมินผลการจัดการศึกษา การบริหารงบประมาณ การจัดองค์การ การแบ่งสายงาน และการบริหารงานบุคคล ส่วนในด้านวิชาการ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นโดยเป็นวิทยากรท้องถิ่น (2) จากการสังเคราะห์การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า รูปแบบที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมได้ชัดเจน คือ การเป็นคณะกรรมการโรงเรียน เพื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและออกแบบโครงสร้างเนื้อหาสาระและการประเมินผลรวมทั้งการกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนที่ชุมชนต้องการ และโรงเรียนต้องตอบสนองแนวทางที่ชุมชนต้องการด้วย (3) จากการสำรวจความคิดเห็นของบุคคลกลุ่มต่างๆ ซึ่งพิจารณาจากกิจกรรมการร่วมเป็นคณะกรรมการโรงเรียน การร่วมตัดสินใจจัดหลักสูตรท้องถิ่น การร่วมเป็นสมาชิกของกิจกรรมระหว่างชุมชนกับโรงเรียน การร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์โครงการต่างๆ การร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานครูและผู้บริหารโรงเรียน การร่วมมีอดุลพฤติกรรมนักเรียน การร่วมจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การร่วมกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ซึ่งพบว่า สภาพปัจจุบันมีส่วนร่วมน้อยทุกกิจกรรม ยกเว้นการร่วมมีอดุลพฤติกรรมนักเรียน ที่บุคคลต่างๆ มีความคิดเห็นว่ายู่ในระดับมาก และมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในระดับมากกว่า มีความเป็นไปได้ที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วม

3 ประเด็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆ (1) จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัย พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในประเด็นนี้ในปริมาณที่สูง ทั้งในการเข้ามาร่วมบริจาคทรัพย์สินและวัสดุอุปกรณ์อื่นให้แก่สถานศึกษา เพื่อใช้ในกิจกรรมการเรียน

การสอน ร่วมเป็นวิทยากรท้องถิ่น ให้ทุนการศึกษา ตั้งองค์กรเพื่อสนับสนุนโรงเรียน และการนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ และมีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยว่า ควรให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการภาษีของชุมชนด้วยชุมชนเอง เพื่อชุมชนจะได้คำนึงถึงการสนับสนุนงบประมาณในการจัดการศึกษาให้มากขึ้น (2) จากการสังเคราะห์การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าควรให้มีการระดมทรัพยากรจากชุมชน เพื่อทำให้เกิดจิตสำนึกในการช่วยกันทำ เกิดความสำนึกในการจัดสรรทรัพยากร ทั้งทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ถ้าโรงเรียนจะต้องดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนอย่างแท้จริงแล้ว ชุมชนจะเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนด้วยความเต็มใจ และในอนาคตก็อาจขยายไปสู่การจัดตั้งกองทุนในวัดในหมู่บ้าน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาของชุมชนนั้นๆ (3) จากการสำรวจความคิดเห็นของบุคคลกลุ่มต่างๆ ซึ่งพิจารณาจากการร่วมเป็นวิทยากร การเป็นเครือข่ายแหล่งวิทยากรท้องถิ่น การร่วมมือดูแลพฤติกรรมนักเรียน การสนับสนุนเงินบริจาควัสดุ ที่ดิน และสิ่งก่อสร้าง การชักชวนให้ผู้อื่นสนับสนุนโรงเรียน การร่วมก่อตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา การรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน พบว่า บุคคลทุกกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่าในสภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับน้อย ยกเว้นการร่วมมือดูแลพฤติกรรมนักเรียน ที่ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง และผู้แทนชุมชน ที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงโรงเรียนเห็นว่าอยู่ในระดับมาก ส่วนความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก และมีความเป็นไปได้ในการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ยกเว้นผู้อำนวยการสามัญศึกษาจังหวัดมีความคิดเห็นว่าเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

พจนาน เทียนธาดา(2543: บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา ของโรงเรียนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่า ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปรับและหรือสร้างหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ ลักษณะที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม คือ เป็นผู้ให้ข้อมูลพื้นฐานร่วมวิเคราะห์สภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน และเป็นผู้ให้ความรู้ และหรือถ่ายทอดประสบการณ์ในการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ และชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเตรียมครู การจัดบริการวัสดุ หลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน และการประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่น ชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วม คือ ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ เป็นผู้ให้ข้อมูลพื้นฐาน เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ แต่ในด้านการประเมินผลหลักสูตรท้องถิ่นชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม เพราะชุมชนเห็นว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ส่วนปัญหาที่พบ

เกี่ยวกับความร่วมมือ คือ ชุมชนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร เนื่องจากมีภารกิจมาก และโรงเรียนกับชุมชนมีเวลาว่างไม่ตรงกัน

วันชัย รอดฉาย(2544 บทคัดย่อ) ศึกษาศึกษภาพชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน ประถมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองน้ำดำ จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ศึกษภาพชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษา คือ สภาพการคมนาคมขนส่งในชุมชน สามารถติดต่อกับชุมชนอื่นได้รวดเร็ว ทำให้ประชาชนมีเวลาช่วยพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษา ได้ทั้งที่ยากจน แต่อาชีพของประชาชนสามารถทำรายได้เสริมให้กับประชาชนตลอดปี ไม่ต้องอพยพแรงงานไปที่อื่นทำให้มีเวลาช่วยพัฒนาและช่วยเหลือด้านการเงินโรงเรียน และความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชนที่มีลักษณะเคารพผู้อาวุโส และรักกันฉันท์ญาติมิตรทำให้สังคมมีความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประกอบกับศักยภาพด้านภาวะผู้นำและกลุ่มผู้นำ เป็นศักยภาพที่สำคัญที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษา โดยคุณลักษณะผู้นำควรมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีคุณธรรม เสียสละ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ พยายามที่จะจัดตั้งกลุ่มเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน และเห็นความสำคัญของการศึกษา จะนำคณะกรรมการเข้ามาช่วยพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษา ตามระบอบและวิธีการประชาธิปไตย สำหรับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโรงเรียน คือ การมีส่วนร่วมตั้งแต่การรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร วางแผน ดำเนินการ และประเมินผล ตลอดจนรับผลประโยชน์ โดยมีโรงเรียนร่วมสนับสนุนในส่วนของงานธุรการและสถานที่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ การบอกเล่ากันโดยตรงโดยเปิดโอกาสให้ทุกคนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือสนใจมาประชุม และแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ตามแบบประชาธิปไตย แล้วนำเอาวิธีการที่คิดว่าน่าจะดำเนินการได้มาเป็นแนวทางไปสู่การปฏิบัติ

บุญเสริม ศรีทา(2544. บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา ในอำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ด้านการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการจัดการศึกษาอบรมและฝึกวิชาชีพ โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวที่เป็นข้าราชการครูและประชาชนในเขตพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยทั้ง 3 ด้าน ส่วนปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับโรงเรียนที่พบคือ โรงเรียนให้ความสำคัญต่อผู้นำของชุมชนหรือชาวบ้านน้อย โรงเรียนขาดการประชุมเพื่อชี้แจงให้ประชาชนได้รับทราบถึงรายละเอียดในการจัดการศึกษา และโรงเรียนให้ความสำคัญงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนน้อย ส่วนปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับประชาชนที่พบคือ ประชาชนถือว่าการดำเนินงานของโรงเรียน เป็นหน้าที่ของบุคลากรในโรงเรียนเท่านั้น ประชาชนยากจนจึงไม่สามารถช่วยเหลือโรงเรียนได้ และประชาชนไม่มีเวลาร่วมกิจกรรมของโรงเรียนเพราะต้องประกอบอาชีพ

ลัดดา ผลวัฒนะ(2544 บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยถึงองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า องค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วมมี 3 องค์ประกอบ คือ (1) องค์ประกอบอันเกิดจากสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษา ได้แก่ การมีส่วนร่วมของผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และชุมชน โดยมีบทบาทและกระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่สำคัญ คือ ด้านบทบาท มีการวางแผนและการกำหนดนโยบาย การจัดองค์การ การนำ และการกำกับติดตามด้านกระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญ คือ การมีภาวะผู้นำอยู่ในระดับสูง การมุ่งใจให้บุคลากรทำงานอย่างทุ่มเท เสียสละ การติดต่อสื่อสารแบบสองทาง การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม มีการกำหนดเป้าหมายขององค์กรร่วมกัน มีระบบควบคุมงานมีประสิทธิภาพ มีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานและฝึกอบรมเพื่อพัฒนา (2) ด้านองค์ประกอบจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านสังคม ซึ่งถ้าเป็นสังคมดั้งเดิมจะมีการมีส่วนร่วมสูง ด้านวัฒนธรรมความร่วมมือมีวัฒนธรรมสืบทอดกันมาระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน ด้านการเมืองการปกครอง ปัจจุบันมีการปฏิรูปการเมืองและการศึกษา และด้านเศรษฐกิจชุมชนที่มีเศรษฐกิจดีจะมีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากรสูง (3) องค์ประกอบหรือเงื่อนไขแห่งความสำเร็จอื่น ๆ ได้แก่ คุณลักษณะที่ดีของผู้บริหาร ผู้บริหารควรเป็นผู้นำทางวิชาการและเทคโนโลยี เป็นผู้ให้บริการที่ดี มีคุณธรรม และสามารถทำงานร่วมกับผู้นำชุมชนได้

ชำนานู ปาณาวงษ์(2544: บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร การศึกษาพหุกรณี พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ สภาพชุมชนเป็นแบบชนบท มีการอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน ชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีอาชีพอื่นเสริม และมีการรวมกลุ่มอาชีพกัน ชุมชนกับครูมีความสนิทสนมกันดี ผู้บริหารใส่ใจต่อยุทธศาสตร์ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ครูพักอาศัยอยู่ในชุมชน สถานภาพของครูส่วนใหญ่โสด มีอายุน้อย มีการจัดกิจกรรมต่างๆที่จะทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนปัจจัยที่ทำให้ชุมชนไม่เข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ สภาพชุมชนเป็นชุมชนเมือง มีแหล่งชุมชนแออัด ไม่มีการพึ่งพาอาศัยกัน ชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพส่วนตัว ไม่มีการรวมกลุ่มอาชีพกัน บางคนอาชีพไม่แน่นอน ครูกับชุมชนไม่มีเวลาพบปะสนทนากัน ผู้บริหารมีงานบริหารภายนอกโรงเรียน ไม่มีครูพักอาศัยในละแวกใกล้โรงเรียน ครูส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว มีอายุมาก ไม่มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน

สุทัศน์ วัฒนสุทธิ(2544 บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมบริหารโรงเรียนของ กรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลกใน 6 ด้าน คือ (1) การกำหนดแผนแม่บทและแผนพัฒนาโรงเรียน (2) การให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปี ของโรงเรียน (3) ให้คำปรึกษาเสนอแนะ แนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารการเงินและ งบประมาณของโรงเรียน (4) รับทราบความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนของโรงเรียน (5) ประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน กับชุมชน (6) แต่งตั้งที่ปรึกษาหรืออนุกรรมการเพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามที่ คณะกรรมการโรงเรียนมอบหมาย ซึ่งผลการวิจัยพบว่า สภาพการมีส่วนร่วมการบริหารโรงเรียนของ กรรมการโรงเรียนอยู่ในระดับมาก และสภาพการมีส่วนร่วมของโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็น โรงเรียนดีเด่น กับโรงเรียนที่ไม่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนดีเด่นไม่แตกต่างกัน

ธนพรรณ ธาณี(2545 บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบบ้าน วัด และโรงเรียนใน การสร้างความเข้มแข็งชุมชนของจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการทำกิจกรรมร่วมกัน ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ปัจจัยแรกคือ การมีผู้นำที่เข้มแข็ง เอาใจใส่เสียสละ ซื่อสัตย์สุจริต เป็น นักพัฒนา และกล้าตัดสินใจ มุ่งมั่นการพัฒนาด้วยจิตวิญญาณ และมุ่งความสำเร็จของงานโดยไม่ สนใจว่าเป็นงานของใคร และปัจจัยต่อมาเกิดจากพลังของชุมชนที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่ยึดเหนี่ยว ทางด้านจิตใจ ก่อให้เกิดคุณค่าของความร่วมมือแบบเครือญาติ เน้นคุณค่าของการช่วยเหลือเกื้อกูล กัน

สมประสงค์ วิทย์เกียรติ และคนอื่นๆ(2545 13) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการจัดการศึกษา พบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ใน ปัจจุบันเป็นดังนี้ (1) ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุดในเรื่องสำรวจปัญหาความต้องการทางการศึกษา รองลงมา คือ ร่วมเป็นวิทยากรและควบคุมดูแลการจัดการศึกษา (2) บุคคลหรือกลุ่มคนที่มีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษามากที่สุด คือ ผู้นำชุมชน รองลงมาคือ สมาชิก อบ ต และผู้นำทางศาสนา (3) เหตุผลที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่า เป็นโดยสมัครใจมากที่สุด รองลงมาคือ เป็นโดยตำแหน่ง (4) ประเภทการศึกษาที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุดคือ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ส่วนระดับที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุดคือ ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น รองลงมาคือ ระดับประถมศึกษา (5) ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา พบว่า ร่วมเป็นกรรมการมากที่สุด รองลงมาคือ ร่วมรับรู้และร่วมทำตามลำดับ (6) ผลของการมี ส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา พบว่า การจัดการศึกษาในชุมชนยังเหมือนเดิมมากที่สุด รองลงมา คือ ชุมชนเป็นสังคมการเรียนรู้มากขึ้น (7) ปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ

จัดการศึกษาที่มากที่สุด คือ ชุมชนไม่ค่อยมีเวลาให้มากนัก รองลงมาคือ ขาดงบประมาณในการดำเนินการ และชุมชนไม่ค่อยเข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษา และชุมชนอาจมีส่วนร่วมด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ร่วมเป็นกรรมการการศึกษา การบริจาคทรัพยากรหรือแรงงาน การมีส่วนร่วมในการร่วมปฏิบัติงานในฐานะเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น เป็นวิทยากร เป็นผู้ช่วย การมีส่วนร่วมในการชักชวนให้ผู้อื่นเข้ามาร่วมในการจัดการศึกษา

จากรูมาศ บุญอินทร์(2545 บทคัดย่อ) ศึกษาการจัดการขั้นพื้นฐานเพื่อชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนผลการวิจัยพบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีข้อจำกัดของแนวความคิดที่แตกต่างกันเรื่องการมีส่วนร่วมคือ หน่วยงานที่มีอำนาจสั่งการมีแนวคิดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การวางแผน ควบคุมกำกับ การดำเนินงานของสถานศึกษา ส่วนแนวคิดของประชาชน/ชุมชน มีความเข้าใจว่าการมีส่วนร่วมหมายถึง การที่ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนทุกอย่าง การบริจาคทรัพย์สิน แรงงาน และอื่นๆ ที่นอกเหนือจากการจัดการศึกษา เพราะชุมชนถือว่าเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของสถานศึกษา อีกทั้งคณะครูมิได้เปิดโอกาสให้ชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ด้วยมีข้อจำกัดของระบบราชการ และทัศนคติของครูที่มองว่าชุมชนมีความรู้่น้อย กระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นแบบผิวเผิน ผ่านทางคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน โดยมีผู้บริหารเป็นผู้นำเสนอข้อมูล และถือว่ามีมติของที่ประชุมเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การให้ความสนับสนุน และร่วมดำเนินงาน การตรวจสอบ และควบคุมการดำเนินงานของโรงเรียน และการมีส่วนร่วมรับบริการและรับประโยชน์จากโรงเรียน ส่วนบทบาทคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความสอดคล้องกับระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ 2543 แยกเป็นกลุ่มประเด็นคือ การกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา การให้ความเห็นชอบในการบริหารจัดการ การกำกับ ติดตามการดำเนินงานทั้งทางตรงและทางอ้อม การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การเป็นวิทยากรบุคคลภายนอก และการประสานงานการประชาสัมพันธ์ ข้อค้นพบที่แตกต่างจากระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 คือ คณะกรรมการมีบทบาทโดดเด่นในด้านการพัฒนาอาคารสถาน/โรงเรียน ส่วนด้านการสืบสานจารีตประเพณีท้องถิ่น ถือว่าเป็นวิถีชีวิตของชุมชน มิใช่บทบาทของคณะกรรมการแต่อย่างใด ด้านการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ เป็นหน้าที่ของผู้ปกครองและคณะครู ดังนั้น คณะกรรมการจึงมีบทบาทสำคัญอยู่ที่การเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาของผู้บริหารโรงเรียนเท่านั้น

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า บทบาทของชุมชนมีความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เนื่องจากเป็นองค์กรที่ใกล้ชิดชุมชน โดยลักษณะการมีส่วนร่วม อาจเข้ามาในฐานะปัจเจกบุคคล หรือในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมทั้งในฐานะที่ร่วมเป็นกรรมการต่างๆ ของสถานศึกษา เป็นผู้ให้ความร่วมมือในการส่งเสริมสนับสนุน ให้ความช่วยเหลือและอุปถัมภ์ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นผู้รับทราบผลการดำเนินงานของสถานศึกษา เป็นต้น ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงต้องการหาเกณฑ์ที่สามารถประเมิน หรือสะท้อนได้ว่าชุมชนและสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างไร และมากน้อยเพียงใด โดยผู้วิจัยแบ่งการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนออกเป็น 3 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมโดยใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา การมีส่วนร่วมโดยที่สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน และการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา ตามบทบาทของกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน และนอกจากนี้ ยังศึกษาเกณฑ์ประเมินด้านปัจจัยภาพรวม ที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนอีกด้วย โดยทำการศึกษาวิจัยกับสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี และใช้กระบวนการสร้างเกณฑ์ประเมินด้วยเทคนิคเดลฟายประยุกต์ ซึ่งเป็นกระบวนการนำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ด้านสถานศึกษาและชุมชน มาพิจารณานำข้อสรุป เพื่อให้ได้เกณฑ์ประเมิน และได้ลองนำเกณฑ์นั้นไปประเมินประสิทธิภาพในสภาพจริง เพื่อให้ได้เกณฑ์ที่มีความเหมาะสม และมีความสำคัญที่จะใช้ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในสภาวะปัจจุบัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นการสร้างเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษา และชุมชนในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีการดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นตอนการสร้างเกณฑ์ประเมิน

ขั้นที่ 2 เป็นขั้นตอนประเมินประสิทธิผลของเกณฑ์ที่สร้างขึ้น

ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าตามลำดับ ดังนี้

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. ลำดับขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

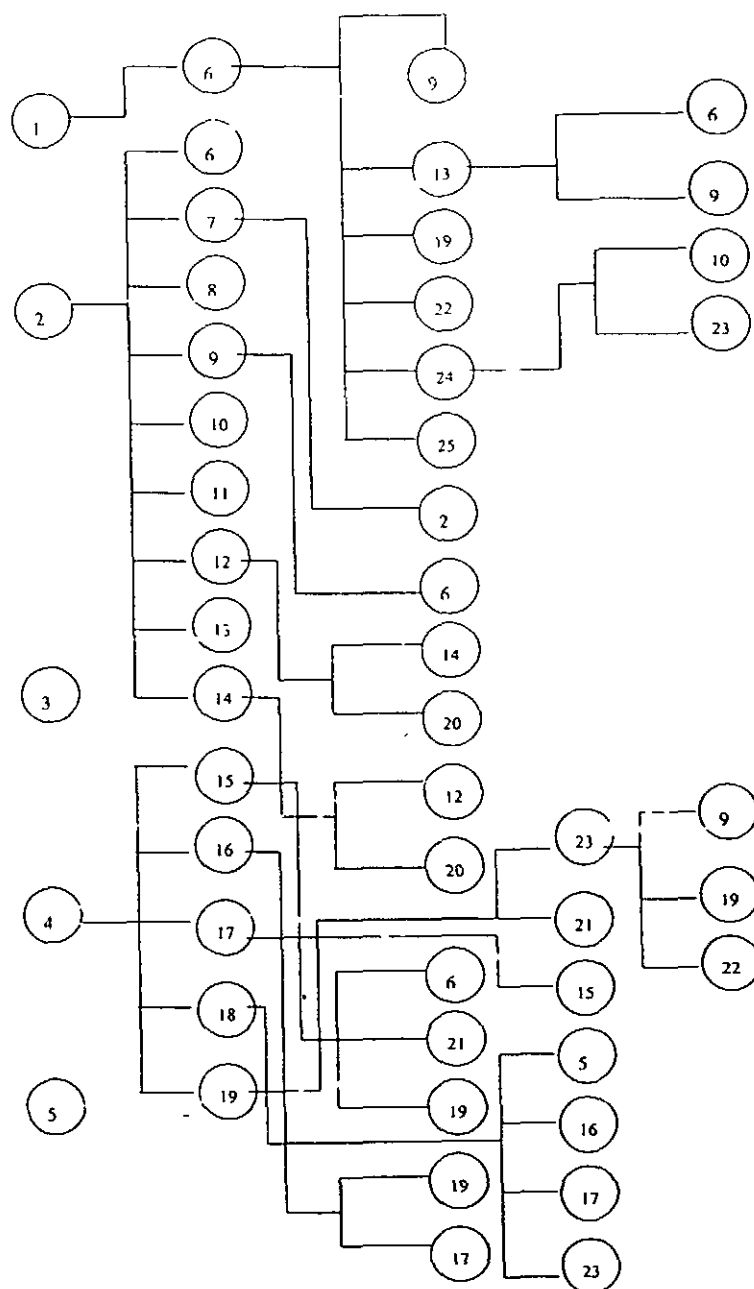
ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มประชากรที่ใช้ในการพิจารณาความเหมาะสมและระดับน้ำหนัก ความสำคัญของเกณฑ์/ ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา โดยใช้เทคนิคเดลฟายประยุกต์ ได้แก่ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถในด้านการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษาและชุมชน ที่เป็นนักวิชาการทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารในหน่วยงานทางการศึกษา จากหน่วยงานทางการศึกษา และสถานศึกษา โดยผู้เชี่ยวชาญที่ผู้วิจัยสนใจนั้น พิจารณาคุณสมบัติจากผู้ที่มีผลงานวิจัยหรือตำรา หรือบทความเกี่ยวกับบทบาทของสถานศึกษากับชุมชน หรือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา หรือผู้ที่ได้รับประกาศเกียรติคุณหรือได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีผลงานด้านสถานศึกษาและชุมชนดีเด่น หรือผู้ที่มีประสบการณ์การบริหารในสถานศึกษาหรือหน่วยงานทางการศึกษาไม่น้อยกว่า 10 ปี

2 กลุ่มประชากรที่ใช้ในการประเมินประสิทธิผลเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นสถานศึกษาระดับประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จำนวน 124 แห่ง ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสถานศึกษาที่มีผลการประเมินการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมาก และกลุ่มสถานศึกษาที่มีผลการประเมินการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับน้อย โดยในแต่ละสถานศึกษาจะเก็บข้อมูลจาก ผู้บริหารสถานศึกษา ตัวแทนครู ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน ตัวแทนกรรมการสถานศึกษา และผู้นำชุมชน

กลุ่มตัวอย่าง

1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการโดยพิจารณาความเหมาะสมของเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ตามลักษณะการมีส่วนร่วม 4 ด้าน คือ ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน ด้านการบริหารจัดการศึกษา และ ด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนโดยใช้เทคนิคเดลฟายประยุกต์นั้น ผู้วิจัยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเครือข่าย (Snowball Sampling) คือ คัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ประสพการณ์ด้านสถานศึกษาและชุมชนที่เป็นนักวิชาการทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารในหน่วยงานทางการศึกษา จากสถานศึกษาหรือหน่วยงานทางการศึกษา ที่มีผลงานวิจัยหรือตำรา หรือบทความเกี่ยวกับบทบาทของสถานศึกษากับชุมชน หรือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา หรือเป็นผู้ที่ได้รับประกาศเกียรติคุณและได้รับการยอมรับว่า มีผลงานด้านสถานศึกษาและชุมชนอย่างเป็นที่ประจักษ์ หรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์การบริหารในสถานศึกษาหรือหน่วยงานทางการศึกษาไม่น้อยกว่า 10 ปี นอกจากนี้ ยังพิจารณาจากบุคคลที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะว่าเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในด้านนี้ ซึ่งการได้มาของกลุ่มตัวอย่างแสดงตามภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างของการดำเนินการวิจัยชั้นที่ 1

จากภาพประกอบ 2 อธิบายขั้นตอนการดำเนินการได้ดังนี้

1.1 ชั้นที่หนึ่ง ผู้วิจัยกำหนดจุดเริ่มต้นของจำนวนผู้เชี่ยวชาญไว้ที่ 5 คน ในที่นี้ ผู้วิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญที่ผู้วิจัยเคยสัมภาษณ์ ในชั้นกำหนดกรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมของสถานศึกษา และชุมชน เป็นผู้พิจารณาความเหมาะสม/ระดับน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์ประเมินที่สร้างขึ้น

1.2 ขั้นที่สอง ผู้วิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน เสนอรายชื่อบุคคลที่ตนรู้จัก ที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกันโดยไม่จำกัดจำนวน เพื่อคัดเลือกให้เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสมของเกณฑ์/ดัชนี ซึ่งจากการเสนอชื่อพบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน เสนอรายชื่อบุคคลที่แต่ละท่าน รู้จักรวม 28 คนและมีรายชื่อที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอตรงกัน 1 คน ผู้วิจัยจึงคัดเลือกไว้ และติดต่อท่าน เพื่อขอความอนุเคราะห์ ส่วนอีก 27 ท่านที่เหลือ ผู้วิจัยนำมาพิจารณาคุณสมบัติของแต่ละท่านว่า เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยการสอบถามบุคคลในหน่วยงานท่านเพิ่มเติมถึงประวัติการทำงาน ผลงาน ตลอดจนการโทรศัพท์และเข้าพบโดยตรง เพื่อคุยถึงรายละเอียดโดยย่อของขั้นตอนการดำเนินการวิจัยในขั้นนี้ การดำเนินการเช่นนี้ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตัดสินใจว่า ยินดีให้ความอนุเคราะห์ที่จะช่วยในการพิจารณาเกณฑ์/ดัชนีประเมินแก่ผู้วิจัยหรือไม่ ซึ่งจากการดำเนินการทำให้ผู้วิจัยได้ผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ และยินดีให้ความช่วยเหลือจำนวน 15 ท่าน เมื่อดำเนินการถึงขั้นนี้ทำให้ผู้วิจัยได้ผู้เชี่ยวชาญแล้ว จำนวน 20 ท่าน

1.3 ให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 15 ท่าน ตามข้อ 1.2 ดำเนินการเช่นเดียวกันกับผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านแรก คือ เสนอรายชื่อบุคคลที่ตนรู้จักและมีคุณสมบัติเช่นเดียวกันโดยไม่จำกัดจำนวน ในรอบนี้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 15 ท่าน เสนอรายชื่อบุคคลที่ตนรู้จักรวมทั้งสิ้น จำนวน 24 ท่าน และในจำนวน 24 ท่านนี้ เป็นบุคคลที่เคยได้รับการเสนอชื่อแล้ว จำนวน 10 ท่าน และในรอบนี้ ผู้วิจัยพิจารณาคูณสมบัติของผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อเพิ่มเติมอีกจำนวน 5 ท่าน ตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งรวมจำนวนผู้เชี่ยวชาญจากข้อ 1.1 ถึง 1.3 มีผู้เชี่ยวชาญรวมทั้งสิ้น จำนวน 25 ท่าน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินประสิทธิผลของเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษอุบลราชธานี เขต 4 จำนวน 8 แห่ง ที่ได้มาโดยการคัดเลือกสถานศึกษาที่มีคุณสมบัติดังนี้คือ (1) เป็นสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมาก จำนวน 5 แห่ง และ (2) เป็นสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนอยู่ในระดับน้อย จำนวน 3 แห่ง การเก็บข้อมูลจากสถานศึกษาแต่ละแห่งจะมีผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ตัวแทนครู ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน ตัวแทนกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตัวแทนนักเรียน ผู้นำชุมชน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ รวมผู้ให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ไปรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา	จำนวน	5	คน
2. ตัวแทนครู	จำนวน	9	คน
3. ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน	จำนวน	36	คน
4. ตัวแทนกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	จำนวน	9	คน

5	ผู้นำชุมชน	จำนวน	8	คน
6	ตัวแทนนักเรียน	จำนวน	36	คน
	รวมทั้งสิ้น	จำนวน	102	คน

และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถานศึกษาเป็นหน่วยในการวิเคราะห์(Unit of Analysis) โดยขั้นตอนการเลือกกลุ่มตัวอย่าง มีวิธีการดังนี้

1. สํารวจข้อมูลหน่วยสมาชิกของประชากร จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ดังนี้

1.1 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสอบถามหัวหน้ากลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา และศึกษานิเทศก์ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จำนวน 13 คน เกี่ยวกับข้อมูลสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมาก และสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนอยู่ในระดับน้อย โดยให้แต่ละท่านเสนอชื่อสถานศึกษาตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว ซึ่งผลจากการสอบถามพบว่า ในการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จะมีการแบ่งความรับผิดชอบในการดูแลสถานศึกษาอย่างชัดเจน โดยศึกษานิเทศก์แต่ละคนจะรับผิดชอบในการกำกับดูแลสถานศึกษาประมาณ 5-7 แห่ง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอความร่วมมือให้ศึกษานิเทศก์ จำนวน 13 ท่าน เสนอรายชื่อสถานศึกษาในความรับผิดชอบที่มีผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมากและระดับน้อยไม่ระบุจำนวน ผลปรากฏว่าผู้วิจัยได้จำนวนสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติงานในระดับมาก จำนวน 68 แห่ง และสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติงานในระดับน้อย จำนวน 11 แห่ง

1.2 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยศึกษาจากข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับการจัดระดับคุณภาพของสถานศึกษา ที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จัดทำไว้

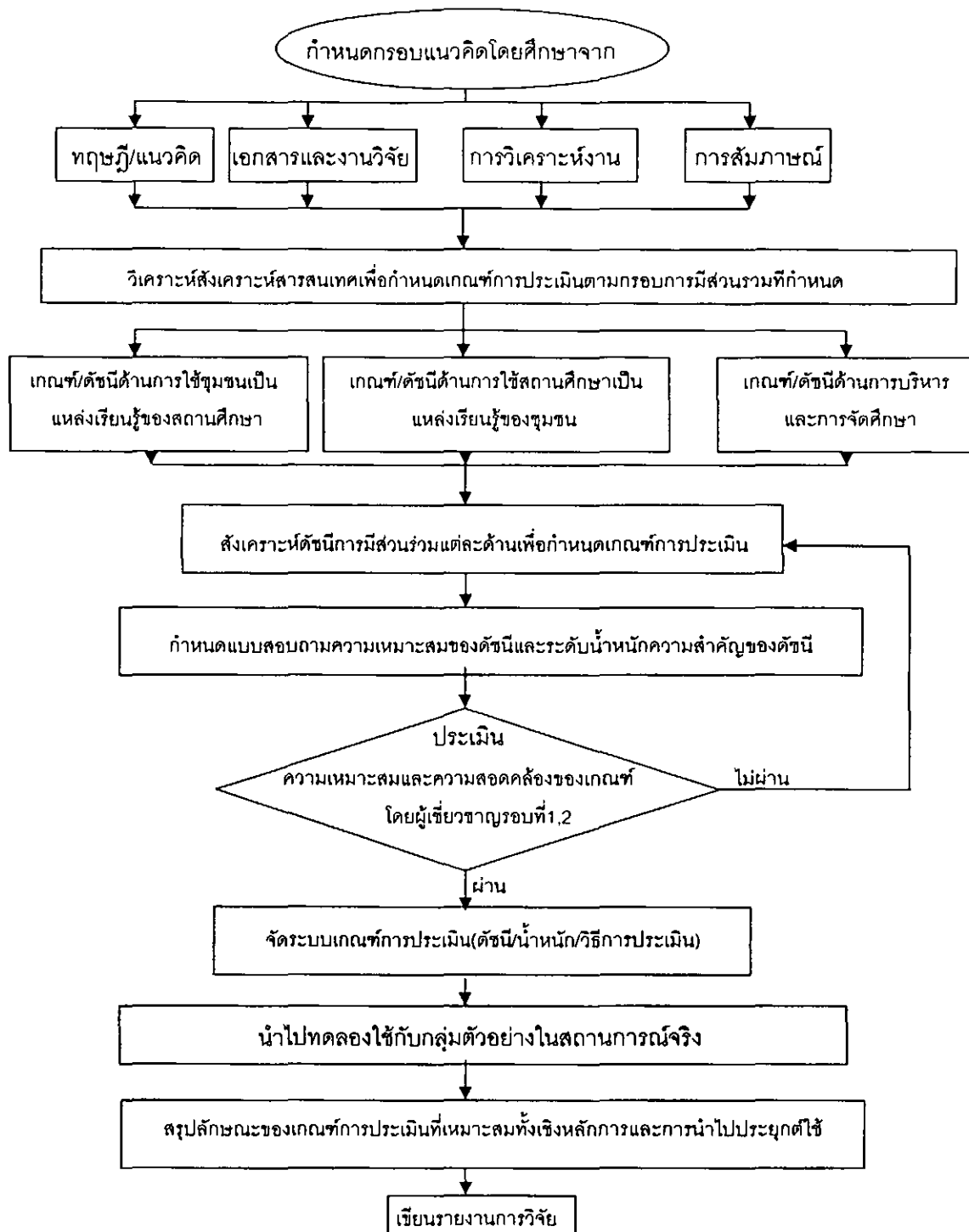
2. จากการสำรวจข้อมูลประชากรในเบื้องต้น ผู้วิจัยตรวจสอบรายชื่อสถานศึกษาที่หัวหน้ากลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา และศึกษานิเทศก์ได้เสนอไว้ มาตรวจสอบกับข้อมูลการจัดระดับคุณภาพของสถานศึกษาอีกครั้งว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ ซึ่งพบว่าสถานศึกษาที่มีผลการประเมินในระดับมากทั้ง 68 แห่ง จัดเป็นสถานศึกษาที่มีระดับคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนสถานศึกษาที่ศึกษานิเทศก์ให้ข้อมูลว่ามีผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับน้อย จำนวน 11 แห่ง ก็สอดคล้องกับผลการจัดระดับคุณภาพ

3. จากบัญชีรายชื่อสถานศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม ก่อนคัดเลือกให้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์นักวิชาการวัฒนธรรม ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่อำเภอซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับ

สถานศึกษาพิจารณาบัญชีรายชื่อ อีกครั้งว่ามีความเห็นสอดคล้องกับผลการประเมินหรือไม่ ผลการพิจารณาคือมีสถานศึกษา 22 แห่ง ที่นักวิชาการวัฒนธรรมเห็นว่ามี การปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมาก ส่วน สถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับน้อย มีจำนวน 3 แห่ง ผู้วิจัยจึงคัดเลือกสถานศึกษา กลุ่มแรกมา 5 แห่ง และกลุ่มที่ 2 คัดเลือกมาทั้ง 3 แห่ง เพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการประเมิน ประสิทธิภาพของเกณฑ์ที่สร้างขึ้นในครั้งนี้

ลำดับขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยบรรลุตามจุดประสงค์ของการวิจัยดังที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงกำหนดลำดับขั้นตอนของการดำเนินการวิจัยตามภาพประกอบ 3 ดังนี้

ภาพประกอบ 3 ลำดับขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย

จากภาพประกอบ 3 อธิบายลำดับขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ได้ดังนี้

การดำเนินการวิจัยขั้นที่ 1

การดำเนินการวิจัยขั้นที่ 1 เป็นการสร้างเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษา และชุมชนในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา มีขั้นตอนดังนี้

1 กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา จากการศึกษา ทฤษฎี แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสถานศึกษาและชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ตามแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 วิเคราะห์งานภารกิจของสถานศึกษาและชุมชนที่ต้องปฏิบัติในการจัดการศึกษา ศึกษาสภาพความเป็นจริงของการปฏิบัติจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ และได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 ท่าน โดยเป็นผู้บริหารในหน่วยงานทางการศึกษาที่มีผลงานวิจัยและตำราเกี่ยวกับงานด้านสถานศึกษาและชุมชน จำนวน 2 ท่าน และผู้บริหารที่มีผลงานดีเด่นระดับประเทศ จำนวน 1 ท่าน ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีผลงานด้านสถานศึกษากับชุมชนอย่างเป็นที่ประจักษ์ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต 1 จำนวน 1 ท่าน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต 4 จำนวน 2 ท่าน ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีผลงานวิจัยด้านสถานศึกษากับชุมชน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหารเขต 1 ท่าน สัมภาษณ์กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิ และมีตำแหน่งเป็นประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 1 ท่าน และตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันศาสนาที่เป็นเจ้าอาวาสวัด จำนวน 1 รูป โดยตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ได้รับการยอมรับว่ามีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการดำเนินงานของสถานศึกษา ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดเกณฑ์/ดัชนีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน

2 ดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลและสารสนเทศที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น เพื่อให้ได้รายละเอียดในการกำหนดเกณฑ์/ดัชนีการประเมินการมีส่วนร่วมที่กำหนดไว้ 4 ด้านคือ (1) เกณฑ์/ดัชนีด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา (2) เกณฑ์/ดัชนีด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ชุมชน (3) เกณฑ์/ดัชนีด้านการบริหารและจัดการศึกษา และ (4) เกณฑ์/ดัชนีด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน

3 นำผลที่ได้มาสร้างเกณฑ์/ดัชนีที่มีลักษณะเป็นข้อความ เพื่อใช้ในการประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน โดยแยกการมีส่วนร่วมแต่ละด้านเป็น 3 มิติ คือ ด้านปัจจัย(Input) ด้านการปฏิบัติงาน(Process) และด้านผลผลิต(Product) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เพิ่มข้อ

คำถามในส่วนที่เป็นปัจจัยด้านภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมไว้อีกส่วนหนึ่งด้วย โดยผู้วิจัยจัดทำเป็นแบบสอบถามปลายปิดและแบบสอบถามปลายเปิดรวมกัน โดยคำถามปลายปิดให้ผู้ตอบพิจารณาว่าข้อความนั้นๆ มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ในการใช้เป็นเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ในลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตอบตามกระบวนการของเทคนิคเดลฟายประยุกต์ ซึ่งในรอบที่ 1 นี้ จะเป็นการแสดงความคิดเห็นต่อความเหมาะสมและระดับน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีการประเมินในด้านต่างๆ และคำถามปลายเปิดในแบบสอบถาม จะใช้ในกรณีที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าควรแก้ไขปรับปรุงข้อความ หรือควรเพิ่มเติมเกณฑ์/ดัชนีการประเมิน ในแบบสอบถามรอบที่ 2 จะมีการแสดงค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยควอไทล์ (Interquartile Range) พร้อมทั้งคำตอบของผู้เชี่ยวชาญผู้หนึ่งที่ตอบในรอบที่ 1 ในการตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 นี้ ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะต้องทบทวนและพิจารณาคำตอบของตนเอง หรือจะยืนยันในคำตอบเดิม โดยพิจารณาเปรียบเทียบกับคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด ในกรณีที่คำตอบของผู้เชี่ยวชาญคนใดตกอยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าหรือต่ำกว่ามัธยฐานของกลุ่ม ผู้เชี่ยวชาญท่านนั้นจะต้องให้เหตุผลในการตอบเช่นนั้นประกอบ นอกจากนี้ ในตอนท้ายของแบบสอบถามรอบที่ 2 ผู้วิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาคัดเลือกเกณฑ์/ดัชนี แต่ละด้าน ที่คิดว่ามีความเหมาะสมในการนำไปใช้ประเมินการมีส่วนร่วมในปัจจุบัน โดยเรียงลำดับตามความสำคัญ ทั้งนี้ หากในรอบที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ไม่ได้ข้อยุติ ก็ดำเนินการในลักษณะเช่นเดิมในรอบที่ 3 รอบที่ 4 ต่อไป แต่ในงานวิจัยครั้งนี้การพิจารณาของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญยุติในรอบที่ 2 เนื่องจากรอบนี้ไม่มีความคิดเห็นที่แตกต่างและผู้เชี่ยวชาญไม่ให้ความเห็นเพิ่มเติม

4. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยคำนวณค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยควอไทล์จากผลการตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญเป็นรายชื่อ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมในแต่ละด้าน และคำนวณหาค่าความถี่ของข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาว่ามีความเหมาะสมในการนำไปใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในสภาพปัจจุบัน

5 การตัดสินใจเลือกเกณฑ์/ดัชนีที่เหมาะสมนั้น มีการพิจารณาดังนี้

5.1 เป็นข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในแหล่งข้อมูลที่ศึกษาอย่างน้อย 1 แหล่งข้อมูล หรือสอดคล้องกันหลายๆ แหล่งข้อมูล หรือผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องร่วมกัน

5.2 เกณฑ์การคัดเลือกเกณฑ์/ดัชนีที่เหมาะสมในแต่ละด้าน จากผลการวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องที่ได้จากการตอบแบบสอบถามชนิดประมาณค่า 5 ระดับ มีน้ำหนักคะแนน ดังนี้

- 1 หมายถึง เกณฑ์/ดัชนีมีความเหมาะสมน้อยที่สุด
- 2 หมายถึง เกณฑ์/ดัชนีมีความเหมาะสมน้อย
- 3 หมายถึง เกณฑ์/ดัชนีมีความเหมาะสมปานกลาง
- 4 หมายถึง เกณฑ์/ดัชนีมีความเหมาะสมมาก
- 5 หมายถึง เกณฑ์/ดัชนีมีความเหมาะสมมากที่สุด

เกณฑ์/ดัชนีใดที่จะได้รับเลือกเป็นเกณฑ์/ดัชนีที่ใช้ในการประเมิน จะต้องมີค่ามัธยฐานมากกว่าหรือเท่ากับ 3.50 (ฉัตรนภา พรหมมา 2528: 125) ซึ่งการแปลค่ามัธยฐานที่คำนวณได้เป็นดังนี้

- ต่ำกว่า 1.50 หมายถึง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะใช้
ข้อความนั้นเป็นเกณฑ์
- 1 50-2 49 หมายถึง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญไม่เห็นด้วยที่จะใช้ข้อความนั้น
เป็นเกณฑ์
 - 2 50-3 49 หมายถึง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญไม่แน่ใจว่าสมควรที่จะใช้
ข้อความนั้นเป็นเกณฑ์
 - 3 50-4 49 หมายถึง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยว่าสมควรใช้ข้อความ
นั้นเป็นเกณฑ์
 - 4 50 ขึ้นไป หมายถึง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าสมควรใช้
ข้อความนั้นเป็นเกณฑ์

เกณฑ์พิจารณาค่าความสอดคล้องกันของคำตอบ หรือพิสัยควอไทล์ใช้

หลักเกณฑ์การพิจารณาค่าที่น้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.50

การดำเนินการวิจัยขั้นที่ 2

การดำเนินการวิจัยขั้นที่ 2 นี้ เป็นการประเมินประสิทธิผลของเกณฑ์การประเมินที่สร้างขึ้น เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามสภาพของแบบประเมิน โดยการนำไปทดลองใช้ในสภาพการณ์จริงกับสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จำนวน 8 แห่ง โดยมีการดำเนินการตามลำดับ คือ

1. การเตรียมพื้นที่ที่จะดำเนินการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัย จากบัณฑิตวิทยาลัยถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 และขอความอนุเคราะห์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 แจ้งสถานศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 8 แห่ง ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในสังกัดให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ ทั้งนี้ ในการส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์นั้น

ผู้วิจัยจัดส่งหนังสือให้สถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง พร้อมทั้งนัดหมายวัน เวลา ที่จะออกมาเก็บข้อมูล อีกทั้ง ได้ขอข้อมูลเกี่ยวกับรายชื่อกรรมการสถานศึกษาและผู้นำชุมชนด้วย เพื่อจะได้ นัดหมายการเก็บข้อมูลเช่นเดียวกัน

2 ผู้วิจัยจัดทำโครงการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามขึ้น เพื่อเป็นการวางแผนการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ โดยมีการศึกษาพื้นที่และเส้นทางไปสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อความสะดวกในการเดินทาง

3 ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 8 แห่ง

4 ผู้วิจัยสรุปลักษณะของเกณฑ์ประเมินเกี่ยวกับความเป็นไปได้ ความเหมาะสมทั้งในเชิงหลักการและการนำไปประยุกต์ใช้ รวมทั้งปัญหาและข้อเสนอแนะ เพื่อการปรับปรุงเกณฑ์ให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

5 นำผลที่ได้มาเขียนรายงานการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาครั้งนี้ เป็นดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในขั้นสร้างเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนจะมี 3 ชุด คือ

1.1 แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการกำหนดขอบเขตของการมีส่วนร่วมและสร้างเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมโดยมีประเด็นการสัมภาษณ์อย่างกว้างๆ ว่า

"สถานศึกษาและชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้อย่างไร"

"ปัจจัยใดที่ทำให้การมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ"

"ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยแบ่งเป็น 3 ด้าน มีความครอบคลุมหรือไม่"

"จะดูได้จากอะไรว่าสถานศึกษาและชุมชนมีส่วนร่วมใน 3 ด้านนั้น"

1.2 แบบสอบถามระดับความเหมาะสม/ระดับความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนรอบที่ 1 แบบสอบถามนี้ใช้สำหรับผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสม/ระดับความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีประเมินซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ในตอนที่ 1 จะ

เป็นการสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อระดับความเหมาะสม/ระดับความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ส่วนตอนที่ 2 ของแบบสอบถามในรอบที่ 1 นั้น เป็นการสอบถามปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อเกณฑ์/ดัชนีที่สร้างขึ้น

1.3 แบบสอบถามระดับความเหมาะสม/ระดับความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนรอบที่ 2 แบบสอบถามนี้ใช้สำหรับผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสม/ระดับความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีประเมิน โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 จะเป็นการสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อระดับความเหมาะสม/ระดับความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ส่วนตอนที่ 2 ของแบบสอบถามในรอบที่ 2 จะให้ผู้เชี่ยวชาญเรียงลำดับความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีมิติดังกล่าวไม่เกิน 5 ข้อ จากทุกด้านของการมีส่วนร่วมที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าสำคัญในระดับมาก ที่สามารถนำไปใช้ประเมินการมีส่วนร่วมในสภาวะปัจจุบัน

ตัวอย่างเครื่องมือ

เกณฑ์/ดัชนี	ระดับความเหมาะสม/ระดับ น้ำหนักความสำคัญ					สำหรับผู้ วิจัย
	5	4	3	2	1	
<p>1 ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา</p> <p>มิติด้านปัจจัย</p> <p>0 มีแผนพัฒนาสถานศึกษา/ธรรมนูญสถานศึกษาที่กำหนด ยุทธศาสตร์ เกี่ยวกับการนำแหล่งเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน</p> <p>00 ครูเขียนแผนการสอนที่ระบุถึงการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน (ร้อยละของครูในสถานศึกษาที่ควรเขียนแผนการสอนที่ระบุถึงการใช้ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนคือร้อยละ)</p> <p>000 แผนงานในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น</p> <p>มิติด้านการปฏิบัติ</p> <p>0 มีการวางแผนร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชน/ ตัวแทนชุมชน ในการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน</p> <p>00 มีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อนำนักเรียนไปร่วมกิจกรรม</p> <p>000 มีการนำนักเรียนไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ที่ชุมชนจัดขึ้น</p> <p>(จำนวนครั้งที่เหมาะสมของการนำนักเรียนไปร่วมกิจกรรม อย่างน้อยควรร่วม..... ครั้ง/ภาคเรียน/ปีการศึกษา)</p> <p>มิติด้านผลผลิต</p> <p>0 มีข้อมูลและสารสนเทศด้านทรัพยากรชุมชนและสังคมที่เป็นปัจจุบัน</p> <p>00 มีสื่อการเรียนรู้ เช่น เอกสาร รูปภาพ เทป วีดิทัศน์ ฯลฯ ที่เป็นสาระเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและสังคม</p> <p>000 หลักสูตรท้องถิ่นที่มีตรงตามความต้องการของชุมชน</p>						

เกณฑ์/ดัชนี	ระดับความเหมาะสม/ระดับ น้ำหนักความสำคัญ					สำหรับ ผู้วิจัย
	5	4	3	2	1	
<p>2 ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน</p> <p>มิติด้านปัจจัย</p> <p>0 มีแผนพัฒนาสถานศึกษา/ธรรมนูญสถานศึกษาที่กำหนด ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการส่งเสริมความรู้ทางวิชาชีพ/ วิชาการแก่ ชุมชน</p> <p>00 บุคลากรในสถานศึกษามีความสามารถในการเป็นวิทยากรให้ ความรู้ แก่ชุมชนในโอกาสต่างๆ (จำนวนบุคลากรที่มีความสามารถในการเป็นวิทยากรคิดเป็น ร้อยละ . ของทั้งหมด)</p> <p>000 มีการตั้งคณะทำงาน/ศูนย์ประสานงานเพื่อให้บริการแก่ชุมชน ในด้านต่างๆ</p> <p>มิติด้านการปฏิบัติ</p> <p>0 มีการสำรวจข้อมูลความต้องการสนับสนุนด้านวิชาชีพ/วิชาการ ของชุมชน (จำนวนครั้งที่สำรวจอย่างน้อยคือ ครั้ง/ภาคเรียน/ ปีการศึกษา)</p> <p>00 มีการวางแผนร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชนเกี่ยวกับการ ให้การสนับสนุนทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน</p> <p>000 จัดอบรมด้านวิชาชีพ/วิชาการให้แก่ชุมชน (จำนวนครั้งของการจัดอบรมอย่างน้อยควรจัด ครั้ง/ ภาคเรียน/ ปีการศึกษา)</p> <p>มิติด้านผลผลิต</p> <p>0 ชุมชนได้รับการอบรมพัฒนาความรู้ด้านวิชาชีพ/วิชาการ อย่างต่อเนื่อง</p> <p>00 มีการติดตามผลภายหลังการจัดอบรมพัฒนาความรู้ ด้าน วิชาชีพ/ วิชาการ</p> <p>000 มีระเบียบ กฎเกณฑ์ หรือแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการให้บริการ ของสถานศึกษาในด้านต่างๆ</p>						

เกณฑ์/ดัชนี	ระดับความเหมาะสม/ระดับ น้ำหนักความสำคัญ					สำหรับ ผู้วิจัย
	5	4	3	2	1	
<p>3 ด้านการบริหารและจัดการศึกษา</p> <p>มิติด้านปัจจัย</p> <p>0 มีแผนพัฒนาสถานศึกษา/ธรรมนูญสถานศึกษาที่ตรงกับความต้องการ/ปัญหาของชุมชน</p> <p>00 มีปฏิทินหรือแผนการดำเนินงานของกรรมการสถานศึกษา</p> <p>000 มีตัวแทนผู้ปกครองรวมตัวกันตั้งเป็นชมรม/สมาคมผู้ปกครอง</p> <p>มิติด้านการปฏิบัติ</p> <p>0 กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการศึกษาสภาพปัญหาของชุมชน</p> <p>00 กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ แหล่งทรัพยากรบุคคล หน่วยงาน องค์กร และท้องถิ่นที่มีศักยภาพให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา</p> <p>000 กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา/ธรรมนูญสถานศึกษา</p>						
<p>ปัจจัยด้านภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม</p> <p>0 ลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้บริหารและผู้นำองค์กรในชุมชน และกรรมการสถานศึกษา</p> <p>- ผู้บริหารมักจะขอและรับฟังรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของ ผู้นำองค์กรในชุมชน กรรมการสถานศึกษา</p> <p>- บริหารนำข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ จากผู้นำชุมชน กรรมการสถานศึกษาไปประกอบการพิจารณาตัดสินใจ</p> <p>00 สัมพันธภาพระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นำองค์กรชุมชน ผู้นำ องค์กรศาสนา ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรเอกชนในชุมชน</p> <p>- ผู้บริหาร/บุคลากรในสถานศึกษา มักได้รับเชิญ ให้ร่วมเป็นกรรมการ/คณะทำงานในงานขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของ ชุมชนหรือกิจกรรมต่างๆ</p> <p>- ผู้บริหาร/บุคลากรในสถานศึกษา เข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น ทั้งที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการอย่างสม่ำเสมอ</p>						

2 เครื่องมือที่ใช้ในขั้นการประเมินประสิทธิผลของเกณฑ์/ดัชนีที่ได้ในสภาพจริง

การประเมินประสิทธิผลของเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนที่สร้างขึ้น เนื่องจากผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ จึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ได้แก่

2.1 ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัย เก็บข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการตรวจสอบเอกสาร ดังนั้น ความน่าเชื่อถือของข้อมูลจึงเกิดจากความไว้วางใจของผู้ให้ข้อมูลที่มีต่อผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัย ทักษะ และความสามารถของผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยในการสังเกต และการถามคำถาม ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูล และเนื่องจากงานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยครั้งแรกที่ผู้วิจัยยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพมาก่อน จึงได้มีการเตรียมตัวและเตรียมการ ดังนี้

2.1.1 ศึกษาวิธีการลงพื้นที่ภาคสนาม จากการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับ ดร.มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ(ในขณะนั้นเป็นนิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ)

2.1.2 ศึกษาความรู้เพิ่มเติมเรื่องการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสารและตำรา

2.1.3 ศึกษาทักษะที่สำคัญของนักวิจัยที่ต้องใช้และเรียนรู้ ซึ่งได้แก่ (1) วิธีการสร้างสัมพันธภาพ (2) การมีทักษะด้านการเป็นผู้ฟังที่ดี (3) ความเป็นมิตรและจริงใจ (4) การมองโลกในแง่ดี ซึ่งความรู้สึกนี้จะส่งผลให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน เกิดการสื่อสารในทางที่ดีระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล (5) ความเปิดเผยของผู้วิจัย คือผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยต้องพร้อมที่จะเปิดเผยตนเองว่าตนเองเป็นใคร มาด้วยจุดมุ่งหมายอะไร (6) การปฏิบัติตนอย่างเสมอภาคและให้เกียรติ (พันธทิพย์ รามสูตร 2540)

2.1.4 เรียนรู้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ จากผู้ช่วยผู้วิจัย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีผู้ช่วยผู้วิจัย 2 คน เป็นเพื่อนร่วมงานของผู้วิจัยที่เป็นนักวิชาการวัฒนธรรม 1 คน และเป็นพยาบาลวิชาชีพ 1 คน ซึ่งมีประสบการณ์ด้านการทำวิจัยเชิงคุณภาพ

2.2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์

แนวคำถามมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด(Open-ended question) เป็นคำถามที่นำไปสู่ภาพสะท้อนของการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษาและชุมชน โดยมีตัวอย่างคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ เช่น

" ชุมชนเข้ามามีบทบาทต่อการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาของท่าน อย่างไรบ้าง"

"ท่านคิดว่าชุมชนมีความสำคัญมากน้อยเพียงใดในการเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา"

"สถานศึกษาจะช่วยเหลือชุมชนในด้านใดได้บ้าง"

"กรรมการสถานศึกษามีความสำคัญและจำเป็นหรือไม่ และมีบทบาทอย่างไร"

"ท่านคิดว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ"

2.3 อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

อุปกรณ์อื่นๆ ที่ผู้วิจัยใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เทปบันทึกภาพ กล้องถ่ายภาพ ซึ่งใช้ในการเก็บภาพการสนทนา การสัมภาษณ์ โดยในการกระทำดังกล่าวจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลด้วย นอกจากนี้อีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญและจำเป็นคือ สมุดบันทึกภาคสนาม สำหรับบันทึกข้อมูลจากการสนทนา การสัมภาษณ์ และการสังเกต

ตัวอย่างเครื่องมือ

ประเด็นคำถามที่วิเคราะห์จากการตรวจสอบเอกสาร

ชื่อสถานศึกษา.. .. ตำบล .. อำเภอ/กิ่งอำเภอ

วันที่เก็บข้อมูล เดือน... .. พ.ศ.. 2547

ผู้ให้ข้อมูล.

ที่	ประเด็นคำถาม	การตรวจสอบ		หมายเหตุ
		มี	ไม่มี	
0	มีแผนกลยุทธ์/ธรรมนูญสถานศึกษา			
00	มีแผนปฏิบัติการประจำปี			
000	มีข้อมูลสารสนเทศด้านทรัพยากรชุมชน			

ประเด็นคำถามสัมภาษณ์

ผู้ให้ข้อมูล () ผู้บริหาร () ครู () กรรมการสถานศึกษา
() นักเรียน () ผู้ปกครองนักเรียน () ผู้นำชุมชน

1 ท่านคิดว่าชุมชนสำคัญหรือไม่ที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และจะเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างไร

2 สถานศึกษาจะให้อะไรแก่ชุมชนได้บ้าง

.....

3. สภาพและลักษณะการมีส่วนร่วมในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรและทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

.....

4. ท่านคิดว่าอะไรที่สำคัญที่สุดในการที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้มีลำดับขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน ผู้วิจัยจึงแยกการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการดำเนินการวิจัยขั้นที่ 1

1. ผู้วิจัยติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาความเหมาะสมของเกณฑ์/ดัชนี และนำนักความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน โดยที่ผู้วิจัยนำส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์และ แบบสอบถามด้วยตนเอง โดยการตอบแบบสอบถามในรอบนี้ ผู้วิจัยให้เวลาผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณา 3 สัปดาห์ เนื่องจากในรอบแรกผู้เชี่ยวชาญอาจต้องใช้เวลาในการพิจารณาพอสมควร

2 ผู้วิจัยประสานเตือนผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการส่งแบบสอบถามกลับคืน ก่อนที่จะครบกำหนดการส่งแบบสอบถามกลับคืน 1 สัปดาห์ โดยประสานด้วยตนเองและด้วยการติดต่อทางโทรศัพท์ และได้ขอบคุณกรณีที่ผู้เชี่ยวชาญได้ส่งแบบสอบถามกลับคืนให้ผู้วิจัยแล้ว ในรอบนี้ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามคืนครบทุกชุดคือ 25 ชุด ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงประมาณ 5 สัปดาห์(25 เมษายน – 30 พฤษภาคม 2547)

3 เมื่อรวบรวมแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญรอบที่ 1 ได้แล้ว ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ สรุป และจัดทำเป็นแบบสอบถามรอบที่ 2 โดยนำผลสรุปจากการรวบรวมข้อมูลในรอบที่ 1 มาแสดง คำมัธยฐาน และค่าพิสัยควอไทล์ ก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสมอีกครั้งหนึ่ง ในรอบที่ 2 นี้ ผู้วิจัยเพิ่มเติมรายการให้ผู้เชี่ยวชาญดำเนินการคือ ให้คัดเลือกเกณฑ์/ดัชนีที่คิดว่าจะมีความสำคัญ และเหมาะสมในการนำไปประเมินการมีส่วนร่วมในสภาวะปัจจุบัน และกำหนดเวลาให้ผู้เชี่ยวชาญ พิจารณา 2 สัปดาห์ แต่เนื่องจากมีผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 4 ท่าน ติดภารกิจและประสบอุบัติเหตุ จึงทำให้รอบนี้ผู้วิจัยได้แบบสอบถามคืน จำนวน 21 ชุด และใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญประมาณ 4 สัปดาห์(4 มิถุนายน – 30 มิถุนายน 2547)

4 เมื่อได้รับแบบสอบถามรอบที่ 2 คืนแล้ว ผู้วิจัยนำมาสรุปและหาวิธีการในการนำ เกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษาที่ได้ ไปประเมิน ประสิทธิภาพในสภาพจริงตามกระบวนการวิจัยขั้นที่ 2 ต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการดำเนินการวิจัยขั้นที่ 2

1. ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ เพื่อขอความอนุเคราะห์จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ในการเก็บ รวบรวมข้อมูลจากสถานศึกษาในสังกัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 8 แห่ง

2. นำสำเนาหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ยื่นต่อผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ นอกจากผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็น ผู้ที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยต้องขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหารสถานศึกษาในการเก็บ ข้อมูล จากผู้ที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลในสถานศึกษาซึ่งได้แก่ ตัวแทนครู ตัวแทนนักเรียน พร้อม นัดหมายวัน เวลา วิธีการที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และในส่วนของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน ตัวแทนกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้นำชุมชน นั้น บางส่วนผู้วิจัยได้ไปนัดหมาย และกำหนดวัน เวลา ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แต่บางส่วนก็เก็บรวบรวมข้อมูลในวันที่ลงพื้นที่ หาก ท่านมีเวลาว่างในการให้สัมภาษณ์

3. ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลตามวัน เวลา ที่ได้นัดหมายกับ สถานศึกษา ซึ่งการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลกับสถานศึกษาครั้งนี้ ประสบปัญหาด้านระยะเวลาที่มีการ เปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง เนื่องจากเป็นช่วงที่สถานศึกษามีภารกิจในการเตรียมรับการประเมินคุณภาพ สถานศึกษา และประเมินคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษา ทำให้ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล ภาคสนามกับสถานศึกษาประมาณ 14 สัปดาห์(2 กรกฎาคม – 10 ตุลาคม 2547) แต่ในส่วนของ ข้อมูลที่ต้องเก็บรวบรวมจากผู้นำชุมชน กรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน นั้น ผู้วิจัย

ใช้เวลาช่วงหัวค่ำ ซึ่งเป็นเวลาที่ชาวบ้านเสร็จภารกิจจากการประกอบอาชีพ เป็นเวลาที่เข้าไปพบและนัดหมายการสัมภาษณ์

4 เมื่อสิ้นสุดการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสถานศึกษาแต่ละแห่งในแต่ละวัน ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัย ได้มาวิเคราะห์ วิพากษ์ และสรุปประเด็นที่สำคัญร่วมกัน

5 ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 8 แห่ง มาวิเคราะห์ เพื่อสรุปเป็นภาพรวมของประสิทธิผลเกณฑ์/ดัชนีที่สร้างขึ้น ความแตกต่างของการนำเกณฑ์ไปใช้ในสถานศึกษาที่มีการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมากและระดับน้อย และแนวโน้มของการนำเกณฑ์/ดัชนีประเมินไปใช้ในอนาคต 3-5 ปี

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1 การวิเคราะห์ข้อมูลการดำเนินการวิจัยขั้นที่ 1 มีการดำเนินการดังนี้

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในรอบที่ 1 ซึ่งเป็นแบบสอบถามปลายเปิดและปลายปิดรวมกัน

1.1.1 ในส่วนที่เป็นแบบสอบถามปลายเปิด ใช้วิธีการนับความถี่ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ต่อเกณฑ์การประเมินในแต่ละด้าน และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เสนอแนะเพิ่มเติม

1.1.2 ในส่วนที่เป็นคำถามปลายปิดใช้วิธีการวิเคราะห์ ดังนี้

1.1.2.1 หาค่ามัธยฐาน(Median) ของคะแนนความคิดเห็นต่อเกณฑ์ประเมินในแต่ละด้าน ซึ่งมีสูตรในการคำนวณดังนี้

$$\text{Mdn} = L_o + \left\{ \frac{\frac{N}{2} - f_c}{f_m} \right\}_i$$

เมื่อกำหนดให้ Mdn คือ มัธยฐาน

L_o คือ ขอบเขตคะแนนต่ำสุดในแถว Mdn ตกอยู่

N คือ จำนวนคะแนนหรือจำนวนข้อมูล

F_c คือ ความถี่สะสมก่อนถึงคะแนนขอบเขตต่ำสุดในชั้น

Mdn ตกอยู่

F_m	คือ	ความถี่ของชั้นคะแนนที่ Mdn ตกอยู่
i	คือ	อันตรภาคในชั้นหนึ่งๆ

(อ้างอิงมาจาก ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ 2540 66)

1.1.2.2 หาค่าพิสัยควอไทล์ (Interquartile Range) ซึ่งมีสูตรในการคำนวณดังนี้

$$\text{Interquartile Range} = Q_3 - Q_1$$

$$\text{เมื่อ } Q_x = L_o + \left(\frac{\frac{N_x}{4} - F_c}{F_d} \right) i$$

Q_x	หมายถึง	จุดคะแนนควอไทล์ที่ X
L_o	หมายถึง	ขีดจำกัดล่างที่แท้จริงของชั้นที่ต่ำกว่า Q_x
F_c	หมายถึง	ความถี่สะสมก่อนถึงชั้นคะแนนที่ Q_x ตกอยู่
F_d	หมายถึง	ความถี่ของชั้นคะแนนที่ Q_x ตกอยู่
N	หมายถึง	จำนวนผู้ให้ข้อมูล
X	หมายถึง	ตำแหน่งของควอไทล์
i	หมายถึง	อันตรภาคในชั้นหนึ่งๆ

(อ้างอิงมาจาก ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ 2540 85-87)

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในรอบที่ 2 ดำเนินการดังนี้

- 1.2.1 หาค่ามัธยฐานของคะแนน
- 1.2.2 หาค่าพิสัยควอไทล์
- 1.2.3 นับความถี่ของคะแนนความคิดเห็น

เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา สำหรับสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ใช้เกณฑ์ค่ามัธยฐานมากกว่าหรือเท่ากับ 3.50 จากมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และค่าพิสัยควอไทล์น้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.50

2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากกระบวนการวิจัยขั้นที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งในการวิเคราะห์ผู้วิจัยใช้วิธีการจำแนกประเภทข้อมูล(สุมังค์ จันทวานิช 2545 152-153) โดยจัดประเภทของคำและข้อความที่จะวิเคราะห์ ดูว่าข้อความหรือคำพูดนั้นสื่อถึงอะไร มีทิศทางอย่างไร ลักษณะของการตอบเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เนื้อหากล่าวถึงการกระทำหรือพฤติกรรมของใคร ในข้อความมีความขัดแย้งหรือไม่ ถ้ามีระดับความขัดแย้งเป็นอย่างไร สร้างข้อสรุปหาความเกี่ยวโยงของเหตุการณ์กับกรอบแนวคิดและทฤษฎี

3 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล

กระบวนการวิจัยขั้นที่ 2 ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลโดยใช้เกณฑ์การตรวจสอบสามเส้า(Data triangulation) ลินคอนน์และกูปา(Lincoln, Guba 1991 185-186) เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มาถูกต้องหรือไม่ โดยตรวจสอบจากการซักถามผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่มในประเด็นคำถามเดียวกัน เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

4 จริยธรรมในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ระมัดระวังในด้านจริยธรรม ที่จะต้องไม่ให้เกิดผลเสียต่อสถานศึกษาและผู้ให้ข้อมูล จึงได้ยึดหลักจริยธรรม(วิจิตร ศรีสุพรรณ 2545) ดังนี้

4.1 ความลับ(Confidentiality Safeguarding) ข้อมูลทุกอย่างของผู้ให้ข้อมูลต้องได้รับการปกปิดเป็นความลับ ไม่เปิดเผยให้ผู้อื่นทราบ การเปิดเผยข้อมูลจะไม่มีทางอ้างอิงชื่อ จะไม่มีข้อมูลเฉพาะบุคคล ที่ทำให้สืบหาผู้ให้ข้อมูลได้(Anonymity) ยกเว้นกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลยินดีให้เปิดเผยข้อมูลได้

4.2 สิทธิที่จะตัดสินใจได้ด้วยตนเอง(Self determination) จะไม่มีการบังคับถ้าผู้ให้ข้อมูลไม่เต็มใจให้ข้อมูล รวมถึงการบันทึกเสียง บันทึกภาพด้วย

4.3 ความซื่อสัตย์(Fidelity Trust) ผู้วิจัยจะต้องเปิดเผยตนเองว่าเป็นใคร และมาด้วยจุดมุ่งหมายอะไร แจ้งรายละเอียดให้ผู้ให้ข้อมูลทราบ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแยกเป็น 3 ตอน ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสร้างเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินประสิทธิผลของเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนจากการนำไปใช้ในสภาพการณ์จริง
3. วิธีการนำเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนไปใช้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสร้างเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน

กระบวนการวิจัยขั้นที่ 1 ซึ่งเป็นขั้นตอนการสร้างเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ผู้วิจัยใช้กระบวนการของเทคนิคเดลฟายประยุกต์ (Adjusted Delphi Technique) โดยผู้เชี่ยวชาญที่พิจารณาความเหมาะสมของเกณฑ์ประเมินตามกระบวนการดังกล่าว ได้มาโดยวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเครือข่าย (Snowball Sampling) ซึ่งงานวิจัยในครั้งนี้ จำนวนผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสม/ระดับน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์ประเมินในรอบที่ 1 มีจำนวน 25 คน และจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่พิจารณาความเหมาะสม/ระดับน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีประเมินในรอบที่ 2 มีจำนวน 21 คน และในการพิจารณาข้อความที่จะนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมนั้น ผู้วิจัยคัดเลือกข้อความที่มีค่ามัธยฐานมากกว่า 3.50 และค่าพิสัยควอไทล์น้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.50 ซึ่งมีการนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพิจารณาข้อความที่จะนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพิจารณาข้อความที่จะนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2

1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพิจารณาข้อความที่จะนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนี ของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1 (ดังตาราง 1 ถึง 11)

ตาราง 1 จำนวนข้อของแบบสอบถามแยกตามลักษณะและมิติของการมีส่วนร่วมจากข้อคำถาม ที่ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาในรอบที่ 1

ด้าน	มิติ			อื่นๆ	รวม
	ปัจจัย	การปฏิบัติ	ผลผลิต		
1 การใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา	7	15	6	-	28
2 การใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน	5	11	4	-	20
3 การบริหารและจัดการศึกษา	6	15	7	-	28
4 ด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม	-	-	-	18	18
รวม	18	41	17	18	94

จากตาราง 1 จำนวนข้อคำถามในแบบสอบถามรอบที่ 1 ที่ผู้วิจัยนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาความเหมาะสม/น้ำหนักความสำคัญ ในการนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน มีจำนวนทั้งสิ้น 94 ข้อ แยกเป็นการมีส่วนร่วมด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา จำนวน 28 ข้อ, ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน จำนวน 20 ข้อ ด้านการบริหารและจัดการศึกษา จำนวน 28 ข้อ และด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม จำนวน 18 ข้อ และเมื่อพิจารณาแยกตามมิติของงาน เป็นข้อคำถามมิติด้านปัจจัย จำนวน 18 ข้อ, มิติด้านการปฏิบัติ จำนวน 41 ข้อ และมิติด้านผลผลิต จำนวน 18 ข้อ

ตาราง 2 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา มิติด้านปัจจัย (N = 25)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
มีแผนพัฒนาสถานศึกษา/ธรรมนูญสถานศึกษาที่กำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการนำแหล่งเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน	0.85	4.76	ผ่านเกณฑ์
มีโครงการที่บ่งบอกถึงการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	1.00	4.67	ผ่านเกณฑ์
ครูเขียนแผนการสอนที่ระบุถึงการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	1.33	4.67	ผ่านเกณฑ์
มีแผนงานในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	1.05	4.67	ผ่านเกณฑ์
มีแผนปฏิบัติการประจำปีที่ระบุถึงการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	0.99	4.61	ผ่านเกณฑ์
วิชาที่สอนนำแหล่งเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน	1.52	4.67	ไม่ผ่านเกณฑ์
มีการตั้งงบประมาณสำหรับนำนักเรียนไปเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	1.68	4.61	ไม่ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 2 พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความสำคัญมากที่สุดในการนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษามิติด้านปัจจัย คือ มีแผนพัฒนาสถานศึกษา/ธรรมนูญสถานศึกษาที่กำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการนำแหล่งเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน และมีข้อความ 2 ข้อ ที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินเนื่องจากมีค่าพิสัยควอไทล์สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ได้แก่ ข้อความการนำแหล่งเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน และการตั้งงบประมาณสำหรับนำนักเรียนไปเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน แสดงว่า เกณฑ์/ดัชนี 2 ข้อนี้ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจำเป็นต้องพิจารณาเป็นพิเศษอีกครั้งในการวิเคราะห์ข้อมูลรอบที่ 2

ตาราง 3 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อมูลที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา มิติด้านการปฏิบัติ (N = 25)

ข้อมูลที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
มีการจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจงการดำเนินงานของสถานศึกษาประจำภาคเรียน/ประจำปี	0 92	4 76	ผ่านเกณฑ์
มีการจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนการสอน	1 07	4 72	ผ่านเกณฑ์
มีการนำนักเรียนไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาวัฒนธรรมประเพณีที่ชุมชนจัดขึ้น	1 05	4 67	ผ่านเกณฑ์
มีการวางแผนร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน	1 23	4 61	ผ่านเกณฑ์
มีการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการประจำปี/โครงการที่ได้จัดทำไว้	1 09	4 54	ผ่านเกณฑ์
มีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี/โครงการ	1 24	4 54	ผ่านเกณฑ์
มีการรายงานผลการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี/โครงการ	1 09	4 45	ผ่านเกณฑ์
มีการนำนักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานศึกษา	1 32	4 44	ผ่านเกณฑ์
คณะทำงาน/ทีมงานได้ร่วมมือกับชุมชนในการสำรวจข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	1 21	4 35	ผ่านเกณฑ์
จัดจำนวนคาบสอนสำหรับวิทยากรภายนอก	1 21	4 35	ผ่านเกณฑ์
มีการวางแผนร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	1 05	4 31	ผ่านเกณฑ์
มีวิทยากรภายนอกมาถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนในสถานศึกษา	1 25	4 25	ผ่านเกณฑ์
มีการจัดทำปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นคำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่น	1 25	4 25	ผ่านเกณฑ์
มีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อนำนักเรียนไปร่วมกิจกรรม	1 06	4 23	ผ่านเกณฑ์
วิทยากรภายนอกมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหา/หลักสูตร/วิธีการจัดการเรียนการสอน	1 20	4 09	ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 3 พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความสำคัญมากที่สุดในการนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษามิติด้านการปฏิบัติ คือ มีการจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจงการดำเนินงานของสถานศึกษาประจำภาคเรียน ซึ่งข้อความทุกข้อในมิติด้านการปฏิบัติผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ข้อความที่บอกถึงการปฏิบัติในข้างต้น มีความเหมาะสมที่จะนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยจะได้พิจารณาความคงที่ของการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ จากการวิเคราะห์ข้อมูลในรอบที่ 2 ต่อไป

ตาราง 4 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา มิติด้านผลผลิต (N = 25)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเองในเรื่องต่างๆ เช่น บุคคลสำคัญ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ อาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี	0.95	4.72	ผ่านเกณฑ์
มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนสำหรับให้นักเรียนได้ศึกษาดูงาน	1.07	4.72	ผ่านเกณฑ์
มีข้อมูลและสารสนเทศด้านทรัพยากรชุมชนและสังคมที่เป็นปัจจุบัน	1.16	4.67	ผ่านเกณฑ์
มีสื่อการเรียนรู้ เช่น เอกสาร รูปภาพ เทป วีดิทัศน์ ฯลฯ ที่เป็นสาระเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและสังคม	1.24	4.54	ผ่านเกณฑ์
หลักสูตรท้องถิ่นที่มีตรงตามความต้องการของชุมชน	1.16	4.54	ผ่านเกณฑ์
มีรายวิชาที่กำหนดเป็นหลักสูตรท้องถิ่น	0.84	4.16	ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 4 พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความสำคัญมากที่สุดในการนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา มิติด้านผลผลิตคือ นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเองในเรื่องต่างๆ เช่น บุคคลสำคัญ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ อาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี และมีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนสำหรับให้นักเรียนได้ศึกษาดูงาน ซึ่งข้อความทุกข้อในมิติด้านผลผลิตผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงว่า กลุ่ม

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ข้อความที่บอกถึงมิติด้านผลผลิตของการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน ซึ่งผู้วิจัยจะได้พิจารณาความคงที่ของการประเมินของผู้เชี่ยวชาญอีกครั้งในรอบที่ 2

ตาราง 5 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน มิติด้านปัจจัย (N = 25)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
มีแผนพัฒนาสถานศึกษา/ธรรมนูญสถานศึกษาที่กำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการส่งเสริมความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการ	1 05	4 67	ผ่านเกณฑ์
มีโครงการที่บ่งบอกถึงการส่งเสริมความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	1 21	4 67	ผ่านเกณฑ์
มีแผนปฏิบัติการประจำปีที่ระบุถึงการส่งเสริมความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	1 24	4 55	ผ่านเกณฑ์
บุคลากรในสถานศึกษามีความสามารถในการเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ชุมชนในโอกาสต่างๆ	1 16	4 55	ผ่านเกณฑ์
มีการแต่งตั้งคณะทำงาน/ศูนย์ประสานงานเพื่อให้บริการแก่ชุมชนในด้านต่างๆ	1 05	4 15	ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 5 พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้นำน้ำหนักความสำคัญมากที่สุดในการนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนมิติด้านปัจจัยคือ มีแผนพัฒนาสถานศึกษา/ธรรมนูญสถานศึกษาที่กำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการส่งเสริมความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการ และมีโครงการที่บ่งบอกถึงการส่งเสริมความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน ซึ่งข้อความในมิติด้านปัจจัยผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกข้อ แสดงว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ข้อความที่บ่งบอกถึงมิติด้านปัจจัยของการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน ซึ่งผู้วิจัยจะได้พิจารณาอีกครั้งว่า ในรอบที่ 2 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมีความคงที่หรือไม่

ตาราง 6 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน มิติด้านการปฏิบัติ (N = 25)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
จัดสถานศึกษาให้เป็นที่สำหรับพักผ่อน/ออกกำลังกายแก่คนในชุมชน	0.90	4.81	ผ่านเกณฑ์
สถานศึกษาอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ ในการจัดอบรมวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	1.16	4.72	ผ่านเกณฑ์
จัดห้องสมุด/ที่อ่านหนังสือ ไว้บริการแก่คนในชุมชน	1.16	4.54	ผ่านเกณฑ์
สถานศึกษาเป็นแกนนำหรือเป็นกลุ่มองค์กรหลักแก่ชุมชน ในการจัดกิจกรรมด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และการกีฬา	1.16	4.54	ผ่านเกณฑ์
จัดทำเอกสาร สารสนเทศทางวิชาชีพ/วิชาการไว้ให้บริการแก่ชุมชน	1.32	4.43	ผ่านเกณฑ์
มีการวางแผนร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชนเกี่ยวกับการให้การสนับสนุนด้านวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	1.08	4.38	ผ่านเกณฑ์
มีการสำรวจข้อมูลความต้องการสนับสนุนด้านวิชาชีพ/วิชาการของชุมชน	1.29	4.33	ผ่านเกณฑ์
มีการจัดเตรียมพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรม/สาธิตความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	1.11	4.13	ผ่านเกณฑ์
จัดกิจกรรม/สาธิตความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	1.63	4.19	ไม่ผ่านเกณฑ์
จัดอบรมด้านวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	1.57	4.00	ไม่ผ่านเกณฑ์
เป็นแกนนำในการประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อช่วยเหลือด้านวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	1.69	3.75	ไม่ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 6 พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้นำน้ำหนักความสำคัญมากที่สุดในการนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนมิติด้านการปฏิบัติ คือ จัดสถานศึกษาให้เป็นที่สำหรับพักผ่อน/ออกกำลังกายแก่คนในชุมชน โดยมีข้อความในมิติด้านการปฏิบัติ 3 ข้อ ไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เนื่องจากมีค่าพิสัย

ควอไทล์มากกว่า 150 ได้แก่ ข้อความจัดอบรมด้านวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน, เป็นแกนนำในการประสานกับหน่วยงานอื่นเพื่อช่วยเหลือด้านวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน และจัดกิจกรรมสาธิตความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน แสดงว่า ข้อความใน 3 ข้อนี้ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นแตกต่างกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาเป็นพิเศษอีกครั้งในการวิเคราะห์ ข้อมูลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2

ตาราง 7 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน มิติด้านผลผลิต (N = 25)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
มีการรายงานผลการปฏิบัติงานของคณะทำงาน/ศูนย์ประสานงานที่รับผิดชอบในการประสานงานบริการแก่ชุมชน	1 48	4 54	ผ่านเกณฑ์
มีการติดตามผลภายหลังการจัดอบรมพัฒนาความรู้ด้านวิชาชีพ/วิชาการ	1 48	4 54	ผ่านเกณฑ์
ชุมชนได้รับการอบรม พัฒนาความรู้ด้านวิชาชีพ/วิชาการอย่างต่อเนื่อง	1.29	4 33	ผ่านเกณฑ์
มีระเบียบ กฎเกณฑ์ หรือแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการให้บริการของสถานศึกษาในด้านต่างๆ	1 28	4 15	ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 7 พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้นำหนักความสำคัญมากที่สุดในการนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนมิติด้านผลผลิต คือ มีการรายงานผลการปฏิบัติงานของคณะทำงาน/ศูนย์ประสานงานที่รับผิดชอบในการประสานงานบริการแก่ชุมชน และมีการติดตามผลภายหลังการจัดอบรมพัฒนาความรู้ด้านวิชาชีพ/วิชาการ โดยทุกข้อความในมิติด้านผลผลิตผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ข้อความที่บอกรถึงมิติด้านผลผลิต การมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน และผู้วิจัยจะได้พิจารณาความคงที่ของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญอีกครั้งในรอบที่ 2

ตาราง 8 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความ ที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการบริหาร และจัดการศึกษา มิติด้านปัจจัย (N = 25)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
มีแผนพัฒนาสถานศึกษา/ธรรมนูญสถานศึกษาที่ตรงกับความต้องการ/ปัญหาของชุมชน	0.66	4.84	ผ่านเกณฑ์
มีแผนปฏิบัติการประจำปี/โครงการที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาสถานศึกษา/ธรรมนูญสถานศึกษา	0.66	4.84	ผ่านเกณฑ์
มีปฏิทินหรือแผนการดำเนินงานของกรรมการสถานศึกษา	1.00	4.67	ผ่านเกณฑ์
มีการแต่งตั้งคณะทำงานช่วยปฏิบัติงานธุรการและบริการงานตามหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา	1.46	4.11	ผ่านเกณฑ์
มีตัวแทนผู้ปกครองรวมตัวกันตั้งเป็นชมรม/สมาคมผู้ปกครอง	1.56	4.11	ไม่ผ่านเกณฑ์
มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานการติดต่อประสานงานกับกรรมการสถานศึกษาและประชาชน	1.57	3.89	ไม่ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 8 พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้นำน้ำหนักความสำคัญมากที่สุดในการนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการบริหารและจัดการศึกษามิตัดด้านปัจจัย คือ มีแผนพัฒนาสถานศึกษา/ธรรมนูญสถานศึกษาที่ตรงกับความต้องการ/ปัญหาของชุมชน และมีแผนปฏิบัติการประจำปี/โครงการที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาสถานศึกษา/ธรรมนูญสถานศึกษา ซึ่งในมิตัดด้านปัจจัยนี้ มีข้อความ 2 ข้อ ที่ไม่ผ่านเกณฑ์เนื่องจากมีค่าพิสัยควอไทล์มากกว่า 1.50 ได้แก่ ข้อความมีตัวแทนผู้ปกครองรวมตัวกันตั้งเป็นชมรม/สมาคมผู้ปกครอง และมีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานการติดต่อประสานงานกับกรรมการสถานศึกษาและประชาชน แสดงว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นที่แตกต่างกันใน 2 ข้อนี้ ซึ่งผู้วิจัยจะต้องพิจารณาเป็นพิเศษอีกครั้งในการวิเคราะห์ข้อมูลรอบที่ 2

ตาราง 9 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความ ที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการบริหาร และจัดการศึกษา มิติด้านการปฏิบัติ (N = 25)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
มีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ	0.88	4.76	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา/ธรรมนูญสถานศึกษา	1.30	4.72	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการประสานงานกับชุมชนในการประชาสัมพันธ์กิจการของสถานศึกษา	1.00	4.72	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษาร่วมกันวางแผนและปฏิบัติกิจกรรมบริการและกิจกรรมหารายได้ เพื่อระดมทุน แรงงาน วัสดุอุปกรณ์สนับสนุนสถานศึกษา	1.00	4.72	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์แหล่งทรัพยากรบุคคลหน่วยงาน องค์กร ที่มีศักยภาพให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา	1.33	4.67	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิบัติเพื่อระดมทรัพยากรบุคคลสนับสนุนสถานศึกษา	1.12	4.67	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการศึกษาสภาพปัญหาของชุมชน	1.15	4.61	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาฯ/ธรรมนูญฯ	1.23	4.61	ผ่านเกณฑ์
การประชุมแต่ละครั้งกรรมการสถานศึกษาเข้าร่วมประชุมอย่างน้อย 3 ใน 4 ของคณะกรรมการทั้งหมด	1.35	4.61	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการติดตามผลการใช้งบประมาณ	1.14	4.36	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีการติดตามผลการดำเนินงานสถานศึกษาให้เป็นไปตามแผนพัฒนาสถานศึกษา/แผนปฏิบัติการประจำปี	1.21	4.35	ผ่านเกณฑ์
มีการกำหนดให้มีการสรุปผลการปฏิบัติงานของกรรมการสถานศึกษาประจำภาคเรียน	1.40	4.31	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการนำเสนอเรื่องเพื่อพิจารณาต่อที่ประชุม	1.17	4.27	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการเสนอโครงการและจัดตั้งงบประมาณดำเนินโครงการ	1.70	4.40	ไม่ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนอัตรากำลังฯ	2.00	3.45	ไม่ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 9 พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความสำคัญมากที่สุดในการนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการบริหารและจัดการศึกษามีติด้านการปฏิบัติ คือ มีการประชุมคณะกรรมการอย่างสม่ำเสมอ และในมิติด้านการปฏิบัติมีข้อความ 2 ข้อ ไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้เนื่องจากมีค่าพิสัยควอไทล์มากกว่า 1.50 ได้แก่ ข้อความกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษาและกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการเสนอโครงการและจัดตั้งงบประมาณดำเนินโครงการ แสดงว่า ใน 2 ข้อนี้ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาเป็นพิเศษในการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2

ตาราง 10 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการบริหารและจัดการศึกษา มิติด้านผลผลิต (N = 25)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
กรรมการสถานศึกษาได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของสถานศึกษา	0.78	4.81	ผ่านเกณฑ์
มีงบประมาณจากรัฐ/เอกชน/องค์กรชุมชนอื่นๆสำหรับเป็นทุนการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนที่ขาดแคลน	1.07	4.76	ผ่านเกณฑ์
มีงบประมาณจากรัฐ/เอกชน/องค์กรชุมชนอื่นๆเพียงพอสำหรับเป็นทุนโครงการอาหารกลางวัน/อาหารเสริม(นม)สำหรับเด็กนักเรียนที่ขาดแคลน	1.22	4.76	ผ่านเกณฑ์
มีทะเบียนข้อมูลนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือในด้านต่างๆ	1.07	4.72	ผ่านเกณฑ์
มีงบประมาณจากรัฐ/เอกชน/องค์กรชุมชน/อื่นๆเพียงพอสำหรับสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาในด้านอื่นๆ เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการต่างๆ	1.30	4.72	ผ่านเกณฑ์
ชุมชนได้รับทราบผลการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง	1.03	4.61	ผ่านเกณฑ์
มีทะเบียนข้อมูลบุคคล หน่วยงาน องค์กร ที่ให้การสนับสนุนสถานศึกษา	1.15	4.61	ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 10 พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความสำคัญมากที่สุดในการนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการบริหารและจัดการศึกษามิติด้านผลผลิต คือ กรรมการสถานศึกษาได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของสถานศึกษา โดยทุกข้อความในมิติด้านผลผลิตผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ข้อความที่บอกถึงมิติด้านผลผลิตของการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการบริหารและจัดการศึกษา มีความเหมาะสมในการนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน ซึ่งจะได้พิจารณาความคงที่ของการประเมินของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2 อีกครั้งหนึ่ง

ตาราง 11 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านปัจจัยอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม (N = 25)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
เจตคติต่อบทบาทการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา	0.63	4.88	ผ่านเกณฑ์
ชุมชนมีการรับรู้และตระหนักว่าสถานศึกษาเป็นสมบัติของชุมชน	0.66	4.84	ผ่านเกณฑ์
บุคลิกภาพความเป็นผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา	0.66	4.84	ผ่านเกณฑ์
คนในชุมชนส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษา	0.76	4.81	ผ่านเกณฑ์
ผู้บริหาร/บุคลากรในสถานศึกษา ได้รับเชิญให้ร่วมเป็นกรรมการ/คณะทำงานในงานขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน	0.88	4.76	ผ่านเกณฑ์
สถานศึกษามีวิธีการสื่อสารกับชุมชนที่หลากหลาย เช่น ผ่านนักเรียน หนังสือราชการ วารสารสมาคมผู้ปกครอง โยปลิว เสียงตามสายของหมู่บ้าน หรือแจ้งในที่ประชุมหมู่บ้าน	0.88	4.76	ผ่านเกณฑ์
ผู้บริหารมักจะขอและรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้ปกครองในชุมชน และกรรมการสถานศึกษา	0.95	4.72	ผ่านเกณฑ์
ผู้บริหารนำข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ จากผู้นำชุมชน กรรมการสถานศึกษา ไปประกอบการพิจารณาตัดสินใจ	0.95	4.72	ผ่านเกณฑ์
ผู้บริหาร/บุคลากรในสถานศึกษา เข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอย่างสม่ำเสมอ	0.95	4.72	ผ่านเกณฑ์
สถานศึกษามีการประสานงานกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง	0.95	4.72	ผ่านเกณฑ์

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
ผู้นำองค์กรชุมชนและประชาชนทั่วไปมีความรู้ ความเข้าใจถึงบทบาทของชุมชนที่มีต่อสถานศึกษา	1 16	4 72	ผ่านเกณฑ์
ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรศาสนา ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสนใจหรือให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา	1 12	4 67	ผ่านเกณฑ์
มีโครงการหรืองบประมาณจากองค์กรชุมชนสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา	1 24	4 54	ผ่านเกณฑ์
เจตคติต่อบทบาทการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนของกรรมการสถานศึกษา	1 04	4 54	ผ่านเกณฑ์
เจตคติต่อบทบาทการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนของผู้นำองค์กรท้องถิ่นและประชาชน	1 04	4 54	ผ่านเกณฑ์
เจตคติต่อบทบาทการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนของครูและบุคลากรในสถานศึกษา	1 00	4 32	ผ่านเกณฑ์
การมีครูหรือบุคลากรในสถานศึกษามีภูมิปัญญาหรือทักษะในพื้นที่ของชุมชน	1 66	4 06	ไม่ผ่านเกณฑ์
สถานภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในลักษณะที่พึ่งตนเองได้	1.34	4 05	ไม่ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 11 พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้นำน้ำหนักความสำคัญมากที่สุดว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน คือ ชุมชนมีการรับรู้และตระหนักว่าสถานศึกษาเป็นสมบัติของชุมชน และบุคลิภาพความเป็นผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา และมีข้อความ 2 ข้อ ที่ไม่ผ่านเกณฑ์เนื่องจากมีค่าพิสัยควอไทล์มากกว่า 1 50 ได้แก่ ข้อความการมีครูหรือบุคลากรในสถานศึกษามีภูมิปัญญาหรือทักษะในพื้นที่ของชุมชน และสถานภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในลักษณะที่พึ่งตนเองได้ แสดงว่า เกณฑ์/ดัชนี 2 ข้อนี้ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ดังนั้น จึงต้องพิจารณาเป็นพิเศษอีกครั้งในการประเมินของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2

2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพิจารณาข้อความที่จะนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนี ของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2

เมื่อผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1 เสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลการประเมินมาจัดทำแบบสอบถามเพื่อจัดส่งให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาในรอบที่ 2 ซึ่งในรอบนี้ ได้มีการปรับและเพิ่มเติมข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะไว้จากรอบที่ 1 ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2 ดังตาราง 12 ถึง 22

ตาราง 12 จำนวนข้อของแบบสอบถามแยกรายด้านและมิติของการมีส่วนร่วมจากข้อคำถามที่ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาในรอบที่ 2

ด้าน	มิติ			อื่นๆ	รวม
	ปัจจัย	การปฏิบัติ	ผลผลิต		
1 การใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา	8	16	7	-	31
2.การใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน	5	13	5	-	23
3 การบริหารและจัดการศึกษา	6	16	7	-	29
4.ด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม	-	-	-	19	19
รวม	19	45	19	19	102

จากตาราง 12 จำนวนข้อคำถามในแบบสอบถามรอบที่ 2 ที่ผู้วิจัยนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาความเหมาะสม/น้ำหนักความสำคัญ ในการนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน มีจำนวนทั้งสิ้น 102 ข้อ เนื่องจากผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1 ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมินฯเพิ่มเติม ซึ่งแยกเป็นการมีส่วนร่วมด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา จำนวน 31 ข้อ (เพิ่มเติมจากรอบที่ 1 จำนวน 3 ข้อ), ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน จำนวน 23 ข้อ(เพิ่มเติมจากรอบที่ 1 จำนวน 3 ข้อ), ด้านการบริหารและจัดการศึกษา จำนวน 29 ข้อ(เพิ่มเติมจากรอบที่ 1 จำนวน 1 ข้อ) และด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม จำนวน 19 ข้อ(เพิ่มเติมจากรอบที่ 1 จำนวน 1 ข้อ) และเมื่อพิจารณาแยกตามมิติของงาน เป็นข้อคำถามมิติด้านปัจจัย จำนวน 19 ข้อ (เพิ่มเติมจากรอบที่ 1 จำนวน 1 ข้อ), มิติด้านการปฏิบัติ จำนวน 45 ข้อ(เพิ่มเติมจากรอบที่ 1 จำนวน 4 ข้อ) และมิติด้านผลผลิต จำนวน 19 ข้อ(เพิ่มเติมจากรอบที่ 1 จำนวน 1 ข้อ)

ตาราง 13 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการใช้
ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา มิติด้านปัจจัย (N = 21)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
มีแผนกลยุทธ์/ธรรมนูญสถานศึกษาที่ระบุถึงการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	0 66	4 84	ผ่านเกณฑ์
มีโครงการที่บ่งบอกถึงการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	0 78	4 80	ผ่านเกณฑ์
มีทะเบียนแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	0 78	4 80	ผ่านเกณฑ์
มีแผนปฏิบัติการประจำปีที่ระบุถึงการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	0 88	4 75	ผ่านเกณฑ์
ร้อยละ 70 ของครูในสถานศึกษาเขียนแผนการจัดกิจกรรม/แผนการจัดการเรียนรู้ที่ระบุถึงการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	0 98	4 75	ผ่านเกณฑ์
ร้อยละ 60 ของรายวิชาทั้งหมดนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน	0 98	4 75	ผ่านเกณฑ์
มีแผนงานในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	0 92	4 75	ผ่านเกณฑ์
มีการตั้งงบประมาณสำหรับพานักเรียนไปใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	1 31	4 63	ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 13 พบว่า ข้อความที่จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษามิติด้านปัจจัย ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกข้อ โดยข้อความ 2 ข้อที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินในรอบที่ 1 ได้แก่ ข้อความการนำแหล่งเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน และการตั้งงบประมาณสำหรับพานักเรียนไปใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ผลการพิจารณาในรอบนี้ผ่านเกณฑ์ แสดงว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความเห็นแตกต่างในรอบที่ 1 ได้พิจารณาคำตอบของตนเอง แล้วเปลี่ยนแปลงคำตอบให้สอดคล้องกับความเห็นของกลุ่ม ดังนั้น จากการประเมินรอบที่ 2 จึงสรุปได้ว่าข้อความทุกข้อความสามารถนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมิน การมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ในมิติด้านปัจจัย และผลการให้น้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนี ในรอบที่ 2 นี้พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ มีแผนกลยุทธ์/ธรรมนูญ

สถานศึกษาที่ระบุถึงการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งผลการพิจารณาในรอบที่ 1 ผู้เชี่ยวชาญให้นำน้ำหนักความสำคัญต่อเกณฑ์/ดัชนีข้อนี้มากที่สุดเช่นเดียวกัน

ตาราง 14 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา มิติด้านการปฏิบัติ (N = 21)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
มีการจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อรับทราบปัญหา/ความต้องการในการจัดการเรียนการสอนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	0.66	4.84	ผ่านเกณฑ์
มีการจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจงการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	0.66	4.84	ผ่านเกณฑ์
มีการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการประจำปีที่ได้จัดทำไว้	0.92	4.75	ผ่านเกณฑ์
มีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	0.92	4.75	ผ่านเกณฑ์
มีการวางแผนร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน	0.99	4.69	ผ่านเกณฑ์
มีการนำนักเรียนไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาวัฒนธรรม ประเพณีที่ชุมชนจัดขึ้นอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง	0.95	4.69	ผ่านเกณฑ์
มีการรายงานผลการปฏิบัติงานตามแผนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	1.02	4.55	ผ่านเกณฑ์
กำหนดจำนวนชั่วโมงสอนสำหรับวิทยากรภายนอกอย่างน้อย 2 ชั่วโมง/สัปดาห์/ช่วงชั้น	1.12	4.55	ผ่านเกณฑ์
มีการนำนักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานศึกษาอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง/ช่วงชั้น	1.20	4.55	ผ่านเกณฑ์
มีการวางแผนร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	1.05	4.45	ผ่านเกณฑ์
คณะทำงานได้ร่วมมือกับชุมชนในการสำรวจข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	1.19	4.44	ผ่านเกณฑ์
มีการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโดยคำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่น	1.11	4.44	ผ่านเกณฑ์
มีวิทยากรภายนอกมาถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนในสถานศึกษาอย่างน้อย 2 คน/ช่วงชั้น	1.19	4.44	ผ่านเกณฑ์

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์ มัธยฐาน การพิจารณา		
มีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อนำนักเรียนไปร่วมกิจกรรม	0 98	4 38	ผ่านเกณฑ์
มีการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงในการจัดการเรียนการสอนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	1 03	4 38	ผ่านเกณฑ์
วิทยากรภายนอกมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร/เนื้อหา/วิธีการจัดการเรียนการสอน/การวัดประเมินผล	1 05	4 27	ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 14 พบว่า ข้อความที่จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษามิติด้านการปฏิบัติ ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกข้อ ซึ่งผลการประเมินในรอบที่ 1 ก็ผ่านเกณฑ์ทุกข้อเช่นเดียวกัน แสดงว่า ผลการประเมินของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคงที่ คือกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าข้อความที่บ่งบอกถึงการปฏิบัติทุกข้อความ มีความเหมาะสมที่จะนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษามิติด้านการปฏิบัติ และผลการให้น้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีในรอบที่ 2 นี้ พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ มีการจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อรับทราบปัญหา/ความต้องการในการจัดการเรียนการสอน และมีการจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจงการดำเนินงานของสถานศึกษา ซึ่งเหมือนกับผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1

ตาราง 15 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา มิติด้านผลผลิต (N = 21)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนสำหรับให้นักเรียนได้ศึกษาดูงานอย่างน้อย 3 แห่ง	0 66	4 84	ผ่านเกณฑ์
นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเองในเรื่องต่างๆ เช่น ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน บุคคลสำคัญ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ อาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี	0 66	4 84	ผ่านเกณฑ์
มีข้อมูลและสารสนเทศด้านทรัพยากรชุมชนที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน	0 78	4 80	ผ่านเกณฑ์
หลักสูตรท้องถิ่นที่มีตรงตามความต้องการของชุมชน	0 94	4 69	ผ่านเกณฑ์
นักเรียนมีผลงานจากการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน	0 94	4 69	ผ่านเกณฑ์
มีสื่อการเรียนรู้ เช่น เอกสาร รูปภาพ เทป วีดิทัศน์ ฯลฯ ที่เป็นสาระการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	0 98	4 63	ผ่านเกณฑ์
ร้อยละ 30 ของรายวิชาทั้งหมดเป็นหลักสูตรท้องถิ่น	0 88	4 25	ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 15 พบว่า ข้อความที่จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษามิติด้านผลผลิต ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกข้อ และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในรอบที่ 1 พบว่า ข้อความทุกข้อผ่านเกณฑ์การประเมินเช่นเดียวกัน แสดงว่า มีความคงที่ของการประเมินของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ หมายความว่า ทุกข้อความมีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษามิติด้านผลผลิต และผลการให้น้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีในรอบที่ 2 นี้ พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้นักเรียนได้ศึกษาดูงาน และนักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเองในเรื่องต่างๆ ซึ่งเหมือนกับผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1

ตาราง 16 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการใช้
สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน มิติด้านปัจจัย (N = 21)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
มีโครงการที่บ่งบอกถึงการส่งเสริมความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	0 78	4 80	ผ่านเกณฑ์
บุคลากรในสถานศึกษาอย่างน้อยร้อยละ 50มีความสามารถในการ เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ชุมชนในโอกาสต่างๆ	0 80	4 80	ผ่านเกณฑ์
มีแผนกลยุทธ์/ธรรมาณูสถานศึกษาที่ระบุถึงการส่งเสริมความรู้ทาง วิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	0 88	4 75	ผ่านเกณฑ์
มีแผนปฏิบัติการประจำปีที่ระบุถึงการส่งเสริมความรู้ทางวิชาชีพ/ วิชาการแก่ชุมชน	0 94	4 69	ผ่านเกณฑ์
มีการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อให้บริการแก่ชุมชนในด้านต่างๆ	1 03	4 55	ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 16 พบว่า ข้อความที่จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วม ของ
สถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนมิติด้านปัจจัย ผ่านเกณฑ์
ที่กำหนดไว้ทุกข้อ และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในรอบที่ 1 ทุกข้อความก็ผ่านเกณฑ์การประเมิน
เช่นเดียวกัน แสดงว่ามีความคงที่ของการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ หมายความว่าทุกข้อความที่บอก
ถึงมิติด้านปัจจัย มีความเหมาะสมที่จะนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษา
และชุมชน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน และผลการให้น้ำหนักความสำคัญของ
เกณฑ์/ดัชนีในรอบที่ 2 นี้ พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ มี
โครงการที่บ่งบอกถึงการส่งเสริมความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน และบุคลากรในสถานศึกษา
อย่างน้อยร้อยละ 50 มีความสามารถในการเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ชุมชนในโอกาสต่างๆ ซึ่ง
เหมือนกับผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1

ตาราง 17 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน มิติด้านการปฏิบัติ (N = 21)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
จัดสถานศึกษาให้เป็นที่สำหรับพักผ่อน/ออกกำลังกายแก่คนในชุมชน	0 58	4 92	ผ่านเกณฑ์
สถานศึกษาอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ในการจัดอบรมวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	0 66	4 84	ผ่านเกณฑ์
สถานศึกษาเป็นแกนนำของชุมชนในการจัดกิจกรรมด้านการศึกษาศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและการกีฬาอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง	0 88	4 75	ผ่านเกณฑ์
จัดห้องสมุดที่อ่านหนังสือ ให้บริการแก่คนในชุมชน	0 94	4 69	ผ่านเกณฑ์
จัดทำเอกสาร สารสนเทศทางวิชาชีพ/วิชาการไว้ให้บริการแก่ชุมชนอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 เรื่อง	1 15	4 69	ผ่านเกณฑ์
มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ อาคาร สถานที่และบริเวณให้เหมาะสมต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน	0 94	4 69	ผ่านเกณฑ์
มีการสำรวจข้อมูลความต้องการสนับสนุนด้านวิชาชีพ/วิชาการของชุมชน	1 12	4 55	ผ่านเกณฑ์
มีการวางแผนร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชนเกี่ยวกับการให้การสนับสนุนด้านวิชาชีพ/วิชาการ	1 00	4 55	ผ่านเกณฑ์
มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่ประชาชนด้านวิชาชีพ/วิชาการอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง	1 01	4 55	ผ่านเกณฑ์
จัดกิจกรรม/สาธิตความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 กิจกรรม	1 30	4 43	ผ่านเกณฑ์
มีการจัดเตรียมพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรม/สาธิตความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	1 12	4 25	ผ่านเกณฑ์
มีการจัดอบรมด้านวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชนอย่างน้อยปีการศึกษาละ 1 ครั้ง	1 21	4 22	ผ่านเกณฑ์
มีบทบาทในการประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อช่วยเหลือด้านวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	1 59	4 08	ไม่ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 17 พบว่า ข้อความที่จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนมิติด้านการปฏิบัติ มี 1 ข้อที่ไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เนื่องจากมีค่าพิสัยควอไทล์มากกว่า 1.50 ซึ่งข้อนี้ผลการประเมินในรอบที่ 1 ก็ไม่ผ่านเกณฑ์เช่นเดียวกัน แสดงว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ายังไม่เหมาะสมที่จะนำเกณฑ์/ดัชนีข้อนี้ไปใช้ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน นอกจากนี้ ยังมีเกณฑ์/ดัชนีอีก 2 ข้อ ที่พบว่าในรอบที่ 1 ไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แต่ผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2 ผ่านเกณฑ์คือ ข้อความจัดอบรมด้านวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน และจัดกิจกรรม/สาธิตความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน แสดงว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความเห็นแตกต่างในรอบที่ 1 ได้พิจารณาคำตอบของตนเอง แล้วเปลี่ยนแปลงคำตอบให้สอดคล้องกับความเห็นของกลุ่ม ดังนั้น จากการประเมินรอบที่ 2 จึงสรุปได้ว่า มีข้อความที่สามารถนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน ในมิติด้านการปฏิบัติทั้งสิ้น จำนวน 12 ข้อ และผลการให้น้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีในรอบที่ 2 นี้ พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ จัดสถานศึกษาให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ/ออกกำลังกายแก่คนในชุมชน ซึ่งเหมือนกับผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญใน รอบที่ 1

ตาราง 18 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน มิติด้านผลผลิต (N = 21)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
มีการรายงานผลการปฏิบัติงานของคณะทำงานที่รับผิดชอบในการประสานงานบริการแก่ชุมชน	1 06	4 69	ผ่านเกณฑ์
มีการติดตามผลภายหลังการจัดอบรมพัฒนาความรู้ด้านวิชาชีพ/วิชาการ	0 99	4 69	ผ่านเกณฑ์
ชุมชนได้รับการอบรม พัฒนาความรู้ด้านวิชาชีพ/วิชาการอย่างต่อเนื่อง	1 05	4 55	ผ่านเกณฑ์
มีการประเมินผลการให้บริการแก่ชุมชนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	1 11	4 44	ผ่านเกณฑ์
มีระเบียบ กฎเกณฑ์ หรือแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการให้บริการของสถานศึกษาในด้านต่างๆ	1 17	4 33	ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 18 พบว่า ข้อความที่จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนมิติด้านผลผลิตผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกข้อ และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในรอบที่ 1 ทุกข้อความผ่านเกณฑ์ประเมินที่กำหนดไว้เช่นเดียวกัน แสดงว่า ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญมีความคงที่ หมายความว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ทุกข้อความมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนในมิติด้านผลผลิตและผลการให้น้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีในรอบที่ 2 นี้ พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ มีการรายงานผลการปฏิบัติงานของคณะทำงานที่รับผิดชอบในการประสานงานบริการแก่ชุมชน และมีการติดตามผลภายหลังการจัดอบรมพัฒนาความรู้ด้านวิชาชีพ/วิชาการ ซึ่งเหมือนกับผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1

ตาราง 19 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินใน ด้านการบริหารและจัดการศึกษา มิติด้านปัจจัย (N = 21)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
มีแผนกลยุทธ์ที่ตรงกับความต้องการและปัญหาของชุมชน	0 58	4 92	ผ่านเกณฑ์
มีแผนปฏิบัติการประจำปีที่สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์สถานศึกษา	0.58	4 92	ผ่านเกณฑ์
มีปฏิทินหรือแผนการดำเนินงานของกรรมการสถานศึกษา	0 78	4 80	ผ่านเกณฑ์
มีตัวแทนผู้ปกครองรวมตัวกันตั้งเป็นชมรมหรือสมาคมผู้ปกครอง	1 09	4 35	ผ่านเกณฑ์
มีการแต่งตั้งคณะทำงานช่วยปฏิบัติงานธุรการและบริการงานตามหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา	1 26	4 31	ผ่านเกณฑ์
มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานการติดต่อประสานงานกับกรรมการสถานศึกษา และประชาชน	1 40	4 06	ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 19 พบว่า ข้อความที่จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการบริหารและจัดการศึกษามิติด้านปัจจัย ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกข้อ และเมื่อพิจารณาผลการประเมินจากรอบที่ 1 พบว่า มีข้อความ 2 ข้อ ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ ได้แก่ ข้อความมีตัวแทนผู้ปกครองรวมตัวกันตั้งเป็นชมรม/สมาคมผู้ปกครอง และมีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานการติดต่อประสานงานกับกรรมการสถานศึกษาและประชาชน แต่การประเมินในรอบที่ 2 ผ่านเกณฑ์ แสดงว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความคิดเห็นแตกต่างออกไป ได้พิจารณาคำตอบของตนเองอีก

ครั้ง แล้วเปลี่ยนแปลงคำตอบให้สอดคล้องกับกลุ่ม ดังนั้น จากการประเมินรอบที่ 2 จึงสรุปได้ว่า ข้อความทุกข้อความสามารถนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมิน การมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาของสถานศึกษาและชุมชน ในมิติด้านปัจจัย และผลการให้น้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีในรอบที่ 2 นี้ พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ มีแผนกลยุทธ์ที่ตรงกับความต้องการและปัญหาของชุมชน และมีแผนปฏิบัติการประจำปี ที่ สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์สถานศึกษา ซึ่งเหมือนกับผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1

ตาราง 20 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการบริหาร และจัดการศึกษา มิติด้านการปฏิบัติ (N = 21)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการประสานงานกับชุมชนในการประชาสัมพันธ์กิจการของสถานศึกษา	0 58	4 92	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษาได้เห็นชอบ/อนุมัติแผนกลยุทธ์/แผนปฏิบัติการฯ	0 58	4 92	ผ่านเกณฑ์
มีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง	0 62	4 88	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการคิด วางแผนการจัดทำแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา	0 66	4 84	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษาร่วมกันวางแผนและปฏิบัติกิจกรรมบริการ และกิจกรรมหารายได้ เพื่อระดมทุน แรงงาน วัสดุอุปกรณ์สนับสนุนสถานศึกษา	0 66	4 84	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการศึกษาสภาพปัญหาของชุมชน	0 78	4.80	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์แหล่งทรัพยากรบุคคล หน่วยงาน องค์กร ที่มีศักยภาพให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา	0 78	4 80	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีให้สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา	0 78	4 80	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิบัติเพื่อระดมทรัพยากรบุคคลสนับสนุนสถานศึกษา	0 78	4 80	ผ่านเกณฑ์
การประชุมแต่ละครั้งกรรมการสถานศึกษาเข้าร่วมประชุมอย่างน้อย 3 ใน 4 ของคณะกรรมการทั้งหมด	0 98	4 75	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการเสนอโครงการและจัดตั้งงบประมาณ	1 31	4.55	ผ่านเกณฑ์

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
กรรมการสถานศึกษามีการติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามแผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติการประจำปีอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	1 00	4 55	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการติดตามผลการใช้งบประมาณอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	1 00	4 55	ผ่านเกณฑ์
มีการกำหนดให้มีการสรุปผลการปฏิบัติงานของกรรมการฯประจำปีภาคเรียน	1 12	4 55	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการนำเสนอเรื่องเพื่อพิจารณาต่อที่ประชุม	1 03	4 55	ผ่านเกณฑ์
กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา	1 89	4 00	ไม่ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 20 พบว่า ข้อความที่จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการบริหารและจัดการศึกษามีติดด้านการปฏิบัติ มี 1 ข้อความ ไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ ข้อความกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งจากผลการประเมินในรอบที่ 1 ข้อความนี้ก็ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินเช่นเดียวกัน แสดงว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญยังคงมีความเห็นคงที่ว่าข้อความนี้ ไม่เหมาะสมที่จะนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในมิติด้านการปฏิบัติ ส่วนข้อความกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการเสนอโครงการและการจัดตั้งงบประมาณดำเนินโครงการที่ไม่ผ่านเกณฑ์ในรอบที่ 1 นั้น ผลการประเมินในรอบที่ 2 ผ่านเกณฑ์ นั่นคือ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความคิดเห็นแตกต่างในข้อนี้ ได้พิจารณาคำตอบของตนเองก่อนเปลี่ยนแปลงคำตอบให้สอดคล้องกับคำตอบของคนส่วนใหญ่ และผลการให้น้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีในรอบที่ 2 นี้ พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการประสานงานกับชุมชนในการประชาสัมพันธ์กิจการของสถานศึกษา และกรรมการสถานศึกษาได้เห็นชอบ/อนุมัติแผนกลยุทธ์/แผนปฏิบัติการ ซึ่งแตกต่างจากผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1 ที่ให้น้ำหนักความสำคัญกับเกณฑ์/ดัชนีข้อที่มีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษามากที่สุด

ตาราง 21 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านการบริหาร และจัดการศึกษา มิติด้านผลผลิต (N = 21)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
กรรมการสถานศึกษาได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของสถานศึกษาอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	0 58	4 92	ผ่านเกณฑ์
มีงบประมาณจากรัฐ/เอกชน/องค์กรชุมชน/อื่นๆสำหรับเป็นทุนการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนที่ขาดแคลน	0 62	4 88	ผ่านเกณฑ์
มีงบประมาณจากรัฐ/เอกชน/องค์กรชุมชน/อื่นๆเพียงพอสำหรับเป็นทุนโครงการอาหารกลางวัน/อาหารเสริม(นม)สำหรับนักเรียนขาดแคลน	0 62	4 88	ผ่านเกณฑ์
ชุมชนได้รับทราบผลการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง	0 78	4 80	ผ่านเกณฑ์
มีทะเบียนข้อมูลนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือในด้านต่างๆ	0 78	4 80	ผ่านเกณฑ์
มีงบประมาณจากรัฐ/เอกชน/องค์กรชุมชน/อื่นๆเพียงพอสำหรับสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาในด้านอื่นๆ เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการต่างๆ	0 78	4 80	ผ่านเกณฑ์
มีทะเบียนข้อมูลบุคคล หน่วยงาน องค์กร ที่ให้การสนับสนุนสถานศึกษา	0 99	4 69	ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 21 พบว่า ข้อความที่จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการบริหารและจัดการศึกษามิติด้านผลผลิต ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทุกข้อ และเมื่อพิจารณาผลการประเมินจากรอบที่ 1 ซึ่งผ่านเกณฑ์ทุกข้อเช่นเดียวกัน แสดงว่า ผลการประเมินของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคงที่ หมายความว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ทุกข้อความที่เป็นมิติด้านผลผลิต มีความเหมาะสมในการนำไปเป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านการบริหารจัดการศึกษา และผลการให้น้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีในรอบที่ 2 นี้ พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ กรรมการสถานศึกษาได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของสถานศึกษาอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง ซึ่งเหมือนกับผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1

ตาราง 22 ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ของข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินในด้านปัจจัย
ภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม (N = 21)

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
เจตคติของผู้บริหารตอบทบาทการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษาและ ชุมชน	0.58	4.92	ผ่านเกณฑ์
ผู้บริหารขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ปกครอง/กรรมการ กรรมการสถานศึกษา	0.62	4.88	ผ่านเกณฑ์
คนในชุมชนส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาของชุมชนคิดเป็น ร้อยละ 100	0.62	4.88	ผ่านเกณฑ์
สถานศึกษามีวิธีการสื่อสารกับชุมชนที่หลากหลาย เช่น ผ่านนักเรียน หนังสือราชการ วารสารสมาคมผู้ปกครอง ใบปลิว เสียงตามสายของ หมู่บ้านหรือแจ้งในที่ประชุมหมู่บ้าน	0.62	4.88	ผ่านเกณฑ์
ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา	0.62	4.88	ผ่านเกณฑ์
ผู้บริหารนำข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ จากผู้นำชุมชน กรรมการ สถานศึกษาไปประกอบการพิจารณาตัดสินใจ	0.66	4.84	ผ่านเกณฑ์
สถานศึกษามีการประสานงานกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง	0.66	4.84	ผ่านเกณฑ์
ผู้นำองค์กรชุมชนและประชาชนทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจถึงบทบาท ของชุมชนที่มีต่อสถานศึกษา	0.66	4.84	ผ่านเกณฑ์
ชุมชนมีการรับรู้และตระหนักว่าสถานศึกษาเป็นสมบัติของชุมชน	0.66	4.84	ผ่านเกณฑ์
ผู้บริหาร/บุคลากรในสถานศึกษา ได้รับเชิญให้ร่วมเป็นกรรมการ/ คณะทำงานในงานขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน	0.78	4.80	ผ่านเกณฑ์
ผู้บริหาร/บุคลากรในสถานศึกษา เข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นทั้งที่ เป็นทางการและไม่เป็นทางการอย่างสม่ำเสมอ	0.78	4.80	ผ่านเกณฑ์
ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรศาสนา ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความสนใจหรือให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา	0.78	4.80	ผ่านเกณฑ์
ชุมชนมีการประสานงานกับสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง	1.06	4.69	ผ่านเกณฑ์
มีงบประมาณจากองค์กรเอกชน/องค์กรชุมชนสนับสนุนกิจกรรมของ สถานศึกษาอย่างน้อย 1 โครงการต่อภาคเรียน	0.99	4.69	ผ่านเกณฑ์
เจตคติของกรรมการสถานศึกษาตอบทบาทการมีส่วนร่วมของ สถานศึกษาและชุมชน	0.94	4.69	ผ่านเกณฑ์

ข้อความที่จะใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีในการประเมิน	พิสัยควอไทล์	มัธยฐาน	การพิจารณา
เจตคติของผู้นำองค์กรท้องถิ่นและประชาชนต่อบทบาทการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษาและชุมชน	0 94	4 69	ผ่านเกณฑ์
มีครูหรือบุคลากรในสถานศึกษามีภูมิสำเนาหรือพักอาศัยในพื้นที่ชุมชน	1 26	4 31	ผ่านเกณฑ์
เจตคติของครูและบุคลากรในสถานศึกษาต่อบทบาทการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษาและชุมชน	0 98	4 38	ผ่านเกณฑ์
สถานภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในลักษณะที่พึ่งตนเองได้	1 21	4 22	ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 22 พบว่า ข้อความที่จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมผ่านเกณฑ์ทุกข้อ และเมื่อพิจารณาข้อความที่ไม่ผ่านเกณฑ์จากรอบที่ 1 ได้แก่ ข้อความการมีครูหรือบุคลากรในสถานศึกษาที่มีภูมิสำเนาหรือพักอาศัยในพื้นที่ของชุมชน และสถานภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในลักษณะที่พึ่งตนเองได้ ซึ่งในรอบที่ 2 นี้ผ่านเกณฑ์ แสดงว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความเห็นแตกต่างออกไป ได้พิจารณาคำตอบของตนเองอีกครั้ง แล้วได้เปลี่ยนแปลงคำตอบให้สอดคล้องกับกลุ่ม และผลการให้น้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์/ดัชนีในรอบที่ 2 นี้ พบว่า ข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญให้น้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ ผู้บริหารขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้นำองค์กรชุมชน/กรรมการสถานศึกษา, คนในชุมชนส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาของชุมชน สถานศึกษามีวิธีการสื่อสารกับชุมชนที่หลากหลาย และภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งผลการพิจารณาแตกต่างจากรอบที่ 1 ที่ให้น้ำหนักความสำคัญเกณฑ์/ดัชนีข้อเจตคติของผู้บริหารต่อบทบาทการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนมากที่สุด

ผลจากการสร้างเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน โดยให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้พิจารณาความเหมาะสมและน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์ที่สร้างขึ้น จากตาราง 1 ถึง 22 สรุปได้ว่า มีเกณฑ์ประเมินที่มีความเหมาะสมในเชิงหลักการและทฤษฎี จำนวนทั้งสิ้น 100 ข้อ โดยเป็นเกณฑ์ประเมินด้านชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา จำนวน 31 ข้อ เกณฑ์ประเมินสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน จำนวน 22 ข้อ เกณฑ์ประเมินด้านการบริหารและจัดการศึกษา จำนวน 28 ข้อ และเกณฑ์ประเมินด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม จำนวน 19 ข้อ ซึ่งก่อนนำเกณฑ์ประเมินที่สร้างขึ้นไปประเมินประสิทธิผล ด้วยการนำไปทดลองใช้ใน

สภาพจริงกับสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 8 แห่ง ผู้วิจัยได้ให้ผู้เชี่ยวชาญคัดเลือกเกณฑ์ประเมินที่คิดว่ามีความสำคัญและเหมาะสม ที่จะนำไปใช้ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในสภาวะปัจจุบัน จากเกณฑ์ประเมินแต่ละด้านมีดีละไม่เกิน 5 ข้อ เรียงลำดับตามความสำคัญ ส่วนเกณฑ์การคัดเลือกผู้วิจัยคัดเลือกจากข้อความที่มีความถี่มากที่สุด และมีค่ามัธยฐาน 4 50 ขึ้นไป (มัธยฐาน 4 50 ขึ้นไป หมายถึง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะใช้ข้อความนั้นเป็นเกณฑ์/ดัชนี) ผลการพิจารณาคัดเลือกได้เกณฑ์ที่จะนำไปทดลองใช้ดังตาราง 23 ถึง 26

ตาราง 23 ผลการพิจารณาคัดเลือกดัชนีที่มีความสำคัญในระดับมาก 5 ลำดับแรก เกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา(N = 21)

ด้าน/มิติ	ลำดับ	ข้อคำถาม	มัธยฐาน	ความถี่
1 การใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา				
ด้านปัจจัย	1	มีแผนกลยุทธ์/ธรรมนูญสถานศึกษาที่ระบุถึงการนำแหล่งเรียนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4 84	17
	2	มีแผนปฏิบัติการประจำปีที่ระบุถึงการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4 75	15
	3	มีโครงการที่บ่งบอกถึงการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4 80	9
	4	มีแผนงานในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	4 75	5
	5	มีทะเบียนแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	4.80	5
ด้านการปฏิบัติ				
	1	มีการวางแผนร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน	4 69	16
	2	มีการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการประจำปีที่ได้จัดทำไว้	4 75	13
	3	มีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	4 75	10
	4	มีการรายงานผลการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	4 55	4
	5	มีการจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจงการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	4 84	4

ด้าน/มิติ	ลำดับ	ข้อความ	มัธยมศึกษา	ความถี่
ด้านผลผลิต	1	มีข้อมูลและสารสนเทศด้านทรัพยากรชุมชนที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน	4 80	11
	2	มีสื่อการเรียนรู้ เช่น เอกสาร รูปภาพ เทป วิดิทัศน์ ฯลฯ ที่เป็นสาระเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	4 63	7
	3	มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนสำหรับให้นักเรียนได้ศึกษาดูงานอย่างน้อย 3 แห่ง	4 84	7
	4	นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเองในเรื่องต่างๆ เช่น ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน บุคคลสำคัญ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ อาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี	4 84	9
	5	นักเรียนมีผลงานจากการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน	4 69	6

จากตาราง 23 เกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า มีความสำคัญในการนำไปใช้ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนเป็นลำดับแรก ในมิติด้านปัจจัย การปฏิบัติ และผลผลิตตามลำดับ ได้แก่ มีแผนกลยุทธ์/ธรรมนูญสถานศึกษาที่ระบุถึงการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน, มีการวางแผนร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน และมีข้อมูลและสารสนเทศด้านทรัพยากรชุมชนที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน ซึ่งเกณฑ์/ดัชนีเหล่านี้ ผู้วิจัยจะได้นำไปประเมินในสภาพการณ์จริงอีกครั้งว่าสามารถสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษาได้จริงหรือไม่

ตาราง 24 ผลการพิจารณาคัดเลือกเกณฑ์/ดัชนีที่มีความสำคัญในระดับมาก 5 ลำดับแรกของแต่ละ
มิติจากเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน

ด้าน/มิติ	ลำดับ	ข้อความถาม	มัถยฐาน	ความถี่
2 ด้านการใช้สถานศึกษา				
เป็นแหล่งเรียนรู้				
ด้านปัจจัย				
	1	มีแผนกลยุทธ์/ธรรมนูญสถานศึกษาที่ระบุถึงการส่งเสริมความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	4 75	18
	2	มีแผนปฏิบัติการประจำปีที่ระบุถึงการส่งเสริมความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	4 69	17
	3	มีโครงการที่บ่งบอกถึงการส่งเสริมความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	4 80	16
	4	มีการแต่งตั้งคณะทำงานให้บริการแก่ชุมชนในด้านต่างๆ	4 55	12
	5	บุคลากรในสถานศึกษาอย่างน้อยร้อยละ 50 มีความสามารถในการเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ชุมชนในโอกาสต่างๆ	4 80	13
ด้านการปฏิบัติ				
	1	มีการสำรวจข้อมูลความต้องการสนับสนุนด้านวิชาชีพ/วิชาการของชุมชน	4 55	11
	2	มีการวางแผนร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชนเกี่ยวกับการให้การสนับสนุนด้านวิชาชีพ/วิชาการ	4 55	10
	3	จัดห้องสมุด/ ที่อ่านหนังสือ ไว้บริการแก่คนในชุมชน	4 69	4
	4	สถานศึกษาอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ในการจัดอบรมวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน	4 84	6
	5	จัดสถานศึกษาให้เป็นที่พักผ่อน ออกกำลังกายแก่คนในชุมชน	4 92	7
ด้านผลผลิต				
	1	มีการรายงานผลการปฏิบัติงานของคณะทำงานที่รับผิดชอบประสานงานบริการแก่ชุมชน	4 69	9
	2	ชุมชนได้รับการอบรม พัฒนาความรู้ด้านวิชาชีพ/วิชาการอย่างต่อเนื่อง	4 55	8
	3	มีการติดตามผลภายหลังการจัดอบรมพัฒนาความรู้ด้านวิชาชีพ/วิชาการ	4 69	7

จากตาราง 24 เกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ามีความสำคัญในการนำไปใช้ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนเป็นลำดับแรก ในมิติด้านปัจจัย การปฏิบัติ และผลผลิตตามลำดับ ได้แก่ มีแผนกลยุทธ์/ธรรมนูญสถานศึกษาที่ระบุถึงการส่งเสริมความรู้ทางวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน, มีการสำรวจข้อมูลความต้องการสนับสนุนด้านวิชาชีพ/วิชาการของชุมชน และมีการรายงานผลการปฏิบัติงานของคณะทำงานที่รับผิดชอบในการประสานงานบริการแก่ชุมชน ซึ่งเกณฑ์/ดัชนีเหล่านี้ ในมิติด้านผลผลิตเกณฑ์/ดัชนีที่ผู้วิจัยคัดเลือกไว้มีจำนวน 3 ข้อ เนื่องจากข้ออื่นๆที่ได้รับการคัดเลือกจากผู้เชี่ยวชาญมีค่ามัธยฐานต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งเกณฑ์เหล่านี้ผู้วิจัยจะได้นำไปประเมินในสภาพการณ์จริงอีกครั้งว่า สามารถสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนได้จริงหรือไม่

ตาราง 25 ผลการพิจารณาคัดเลือกดัชนีที่มีความสำคัญในระดับมาก 5 ลำดับแรกของแต่ละมิติจากเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมด้านการบริหารและจัดการศึกษา (N = 21)

ด้าน/มิติ	ลำดับ	ข้อคำถาม	มัธยฐาน	ความดี
3 ด้านการบริหารและจัดการ				
ศึกษา				
ด้านปัจจัย	1	มีแผนกลยุทธ์ที่ตรงกับความต้องการและปัญหาของชุมชน	4.92	18
	2	มีแผนปฏิบัติการประจำปีที่สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา	4.92	18
	3	มีปฏิทินหรือแผนการดำเนินงานของกรรมการสถานศึกษา	4.80	15
ด้านการปฏิบัติ	1	กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการศึกษาสภาพปัญหาของชุมชน	4.80	8
	2	กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์แหล่งทรัพยากรบุคคล หน่วยงาน องค์กร ที่มีศักยภาพให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา	4.80	6
	3	กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การจัดทำแผนกลยุทธ์	4.84	6

ด้านมิติ	ลำดับ	ข้อคำถาม	มัธยมศึกษา	ความถี่
	4	กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีให้สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา	4 80	5
	5	กรรมการสถานศึกษามีการติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามแผนกลยุทธ์/แผนปฏิบัติการประจำปี อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	4 55	5
ด้านผลผลิต	1	กรรมการสถานศึกษาได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของสถานศึกษาอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง	4 92	10
	2	ชุมชนได้รับทราบผลการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง	4 80	8
	3	มีทะเบียนข้อมูลบุคคล หน่วยงาน องค์กรที่ให้การสนับสนุนสถานศึกษา	4 69	8
	4	มีงบประมาณจากรัฐ เอกชน องค์กรชุมชน อื่นๆ สำหรับเป็นทุนโครงการอาหารกลางวัน,อาหารเสริม (นม)สำหรับนักเรียนขาดแคลน	4 88	7
	5	83 มีงบประมาณจากรัฐ เอกชน องค์กรชุมชน อื่นๆ เพียงพอสำหรับสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาในด้านอื่นๆ เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ	4 80	10

จากตาราง 25 เกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในการบริหารและจัดการศึกษา ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ามีค่าสำคัญเป็นลำดับแรก ในการนำไปใช้เป็นเกณฑ์ประเมินมิติด้านปัจจัย การปฏิบัติและผลผลิตตามลำดับ ได้แก่ มีแผนกลยุทธ์ที่ตรงกับความต้องการและปัญหาของชุมชน, กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการศึกษาสภาพปัญหาของชุมชน และกรรมการสถานศึกษาได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของสถานศึกษาอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง ซึ่งเกณฑ์/ดัชนีเหล่านี้ ผู้วิจัยจะได้นำไปประเมินในสภาพการณ์จริงอีกครั้งว่าสามารถสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในด้านการบริหารและจัดการศึกษาได้หรือไม่

ตาราง 26 ผลการพิจารณาคัดเลือกดัชนีที่มีความสำคัญในระดับมาก 5 ลำดับแรกของปัจจัยด้านภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษาและชุมชน (N = 21)

ด้าน/มิติ	ลำดับ	ข้อคำถาม	มัธยฐาน	ความถี่
4 ปัจจัยด้านภาพรวม	1	ผู้บริหารขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้นำองค์กรชุมชน/กรรมการสถานศึกษา	4.88	7
	2	ผู้บริหาร/บุคลากรในสถานศึกษา เข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอย่างสม่ำเสมอ	4.80	7
	3	ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรศาสนา ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความสนใจให้ความช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา	4.80	8
	4	ชุมชนมีการตระหนักและรับรู้ว่าสถานศึกษาเป็นของชุมชน	4.84	4
	5	ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา	4.88	4

จากตาราง 26 เกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ปัจจัยด้านภาพรวม ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ามีค่าสำคัญเป็นลำดับแรก ในการนำไปใช้เป็นเกณฑ์/ดัชนีประเมินคือ ด้านความสัมพันธ์เชิงอำนาจคือ การขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้นำองค์กรชุมชน/กรรมการสถานศึกษา ซึ่งเกณฑ์/ดัชนีนี้ ผู้วิจัยจะได้นำไปประเมินในสภาพการณ์จริงอีกครั้งว่า สามารถสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนได้หรือไม่

ผลการประเมินประสิทธิผลของเกณฑ์/ดัชนีประเมินที่สร้างขึ้นจากการนำไปใช้ในสภาพการณ์จริง

การประเมินประสิทธิผลของเกณฑ์/ดัชนีประเมินที่สร้างขึ้น เป็นกระบวนการวิจัยขั้นที่ 2 ของงานวิจัยในครั้งนี้ เพื่อต้องการทราบว่าเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนทั้ง 4 ด้านซึ่งได้แก่ เกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน ด้านการบริหารและจัดการศึกษา และด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมที่สร้างขึ้นนั้น นอกจากจะมีความเหมาะสมในเชิงทฤษฎีและหลักการแล้ว จะมีความเหมาะสมในเชิงปฏิบัติหรือการนำไปใช้หรือไม่ นั่นคือ สามารถสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนด้านต่างๆได้หรือไม่ และมีความเที่ยงตรงตามสภาพหรือไม่

ภายใต้เงื่อนไขในสภาวะปัจจุบัน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยคัดเลือกเพื่อประเมินประสิทธิผลของเกณฑ์ที่สร้างขึ้นในครั้งนี้ เป็นสถานศึกษาระดับประถมศึกษาที่มีผลการประเมินการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมากและระดับน้อย โดยการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยใช้สถานศึกษาแห่งแรก เป็นสถานศึกษานำร่องการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อหาแนวทางการจัดเก็บข้อมูล

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกระบวนการวิจัยขั้นที่ 2 ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอข้อมูลออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของสถานศึกษาชุมชน

ตอนที่ 2 ประสิทธิภาพของเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา

ตอนที่ 3 ประสิทธิภาพของเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน

ตอนที่ 4 ประสิทธิภาพของเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมด้านการบริหารและจัดการศึกษา

ตอนที่ 5 ประสิทธิภาพของเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของสถานศึกษาและชุมชน

สภาพทั่วไปของสถานศึกษา

สถานศึกษาระดับประถมศึกษาที่ผู้วิจัยไปเก็บข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ สถานศึกษาที่มีประสิทธิผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมาก จำนวน 5 แห่ง และสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับน้อย จำนวน 3 แห่ง รวม 8 แห่ง ซึ่งสถานศึกษากลุ่มตัวอย่างจัดเป็นสถานศึกษาขนาดเล็ก(นักเรียนไม่เกิน 20 คน) 3 แห่ง ขนาดกลาง(นักเรียน 121-300 คน) 4 แห่ง และขนาดใหญ่(นักเรียนมากกว่า 300 คน) 1 แห่ง และส่วนใหญ่อยู่ในเขตชนบท มีเพียงแห่งเดียวที่อยู่ในเขตเทศบาล คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา และรับจ้าง มีส่วนน้อยที่ประกอบอาชีพค้าขาย หรือรับราชการ สภาพของสถานศึกษาที่ผู้วิจัยสังเกตได้จากการลงพื้นที่ พบความแตกต่างด้านกายภาพ ด้านภูมิทัศน์ ระหว่างสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนแตกต่างกันคือ สถานศึกษาที่มีประสิทธิผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมาก สภาพโดยทั่วไปมักเป็นระเบียบ มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ที่สวยงาม นักเรียนมีระเบียบวินัยดี ซึ่งจะแตกต่างจากสถานศึกษาที่มีประสิทธิผล

การปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับน้อย ที่อาณาบริเวณค่อนข้าง สกปรก ไม่เป็นระเบียบ สภาพการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนมีลักษณะการมีส่วนร่วมที่ คล้ายคลึงกันคือ มีส่วนร่วมโดยผ่านคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งการได้มาของคณะกรรมการ สถานศึกษานั้น มีความเหมือนกันคือ คนในชุมชนจะเป็นคนเลือกคณะกรรมการด้วยตนเอง โดยการ เสนอรายชื่อบุคคลที่มีความเหมาะสม ผ่านการประชุมของหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านยกมือแสดงความ เห็นชอบ

ตอนที่ 2 ประสิทธิภาพของเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ให้กับสถานศึกษา

สภาพและลักษณะการมีส่วนร่วมด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ในปัจจุบัน

จากการลงพื้นที่ภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัย โดยวิธีการ สัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม ตลอดจนการตรวจสอบเอกสาร การสังเกตสภาพทั่วไปของ สถานศึกษา ชุมชน และพฤติกรรมกรรมการแสดงออกของผู้ให้ข้อมูล พบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของ สถานศึกษาและชุมชนในการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่พบคือ การใช้ชุมชนเป็นแหล่งทัศนศึกษา ดู งาน การให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการสอนวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ หรือนำนักเรียนไปเรียนกับ วิทยากรในชุมชน การนำนักเรียนไปร่วมกิจกรรมงานบุญ งานประเพณีที่ชุมชนจัดขึ้น นอกจากนี้ ยังมี การจัดทำทะเบียนข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยตรวจสอบได้จากแผน กลยุทธ์ แผนปฏิบัติการประจำปี โครงการที่สถานศึกษาจัดทำไว้ จากเอกสาร ผลงานของนักเรียน ดังคำบอกเล่าจากการสัมภาษณ์รายบุคคลและสนทนากลุ่ม เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงประเด็นการนำ ชุมชนมาเป็นแหล่งเรียนรู้กับนักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน และผู้ปกครองนักเรียน เช่น

“สินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์ในหมู่บ้านของเราคือ หน่อไม้ดองครูพาไปดูที่ชาวบ้านเขา ทำ ”(บันทึกภาคสนาม. 15 กรกฎาคม 2547)

“หนูได้เรียนทำไม้กวาด ครูให้พ่อใหญ่ที่ที่แกทำไม้กวาดเก่งๆมาสอน ”(บันทึก ภาคสนาม 14 สิงหาคม 2547)

“ปีนี้ครูพาไปทัศนศึกษาครั้งหนึ่ง ไปเที่ยวผาแต้ม...” (บันทึกภาคสนาม 14 สิงหาคม 2547)

“โรงเรียนของเราจะมีการสำรวจข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชน โดยให้เด็กนักเรียนมี ส่วนร่วมคือ ให้เขาไปช่วยกันสำรวจข้อมูลในชุมชนของเขาเอง.. ”(บันทึกภาคสนาม. 14 สิงหาคม 2547)

"เวลาทีมงานบุญโรงเรียนก็พาเด็กมาที่วัด บางทีก็มาทำความสะอาดเก็บขยะในหมู่บ้าน "(บันทึกภาคสนาม 15 สิงหาคม 2547)

"เห็นครูเขาพานักเรียนมาเรียนทอผ้าที่กลางหมู่บ้านตอนเทอมที่แล้ว แต่เทอมนี้รู้สึกว่าจะให้เด็กหัดทำไซเค็มสมุนไพรกับน้ำเสาวรส "(บันทึกภาคสนาม 9 กันยายน 2547)

จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ข้อค้นพบที่เป็นการปฏิบัติของสถานศึกษา มีความสอดคล้องกับเกณฑ์ประเมินที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าสามารถสะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษา และชุมชน ในด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา(ตาราง 23) จำนวน 11 ข้อ จากจำนวน 15 ข้อ ซึ่งข้อที่ไม่สะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนคือ การมีแผนงานในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การจัดทำมีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี การรายงานผลการดำเนินงานตามแผน และการจัดทำสื่อการเรียนรู้ เช่น เอกสาร รูปภาพ เทป วีดิทัศน์ ที่เป็นสาระเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เนื่องจากในสภาพจริงการดำเนินการดังกล่าว เป็นเพียงการดำเนินการของสถานศึกษาแต่เพียงฝ่ายเดียว ดังคำบอกเล่าตอนหนึ่งของตัวแทนครูจากสถานศึกษาในเรื่องการทำหลักสูตรท้องถิ่นที่ว่า

"หลักสูตรท้องถิ่นเราก็ทำไปอย่างนั้น ถ้าจะพูดตรงๆก็คือทำตามเขาบ้าง ครูทำเอง บางทีผู้บริหารก็ไม่ได้มาดูด้วย ชุมชนยิ่งแล้วใหญ่ ทำเสร็จแล้วก็ยังไม่ได้เอามาใช้..."(บันทึกภาคสนาม 15 กันยายน 2547)

จากสภาพการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว อาจกล่าวได้ว่า นอกจากเกณฑ์ประเมินที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญคัดเลือกไว้ว่ามีความสำคัญ และเหมาะสมที่จะนำไปใช้ประเมินในสภาพจริง ยังมีเกณฑ์/ดัชนีที่สามารถสะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษาได้อีกคือ มีวิทยากรภายนอกมาถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนในสถานศึกษา มีการนำนักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานศึกษา และมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงในการจัดการเรียนการสอน

ความแตกต่างระหว่างสถานศึกษาที่มีผลการประเมินด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมากและระดับน้อย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยพบว่า สถานศึกษาที่มีผลการประเมินด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนแตกต่างกัน มีความแตกต่างในระดับของการปฏิบัติ ในเรื่องหรือประเด็นเดียวกัน โดยสถานศึกษาที่มีผลการประเมินในระดับมากและระดับน้อย จะมีวิธีการดำเนินงานแตกต่างกัน เช่น 1) การสำรวจข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อจัดทำทะเบียน สถานศึกษาที่มีผลการประเมินในระดับมากจะให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูลชุมชนของตนเอง แต่สถานศึกษาที่มีผลการประเมินในระดับน้อย มักเป็นการสำรวจโดยครู 2) การตั้ง

งบประมาณสำหรับนำนักเรียนไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ สถานศึกษาที่มีผลการประเมินในระดับมาก จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในขณะที่สถานศึกษาที่มีผลการประเมินระดับน้อยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 แห่ง ไม่ได้รับงบประมาณหรือตั้งงบประมาณไว้สำหรับดำเนินการ มีเพียงแต่โครงการเท่านั้น 3) การจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อรายงานและรับทราบความต้องการของชุมชน สถานศึกษาที่มีผลการประเมินในระดับมาก จะจัดประชุมบ่อยครั้งกว่าสถานศึกษาที่มีผลการประเมินในระดับน้อย ดังคำพูดของกรรมการสถานศึกษาจากสถานศึกษาที่มีผลการประเมินในระดับมากที่บอกแก่ผู้วิจัยว่า “ครูใหญ่เรียกประชุมบ่อย จะทำอะไรก็เรียกประชุมตลอด” (บันทึกภาคสนาม 15 กรกฎาคม 2547) หรือคำพูดของกรรมการสถานศึกษาที่มีผลการประเมินในระดับน้อย “ถ้าจะเรียกประชุมกรรมการ เรื่องที่ประชุมโดยมากต้องเป็นเรื่องใหญ่ๆ เช่น ผ้าป่าจะมาลงโรงเรียน” (บันทึกภาคสนาม 15 สิงหาคม 2547) 4) การนำนักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานศึกษา สถานศึกษาที่มีผลการประเมินในระดับมาก จะนำนักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานศึกษาทุกปี การศึกษา ซึ่งแตกต่างจากสถานศึกษาที่มีผลการประเมินในระดับน้อย ที่กล่าวตรงกันว่าไม่ค่อยได้ดำเนินการในเรื่องนี้ ดังที่ตัวแทนครูสถานศึกษาแห่งหนึ่งบอกว่า “พูดกันตามตรงเลยว่า โรงเรียนของเราพาเด็กไปดูงานข้างนอกก็ไม่ได้ไป” (บันทึกภาคสนาม 15 กันยายน 2547) สิ่งทีกล่าวนมาแล้วข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมดังกล่าวมีความเที่ยงตรงตามสภาพ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสถานศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม จะมีวิธีการปฏิบัติบางเรื่องที่แตกต่างกัน แต่มีสิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยพบคือ ทั้งสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือในระดับมากและระดับน้อย ต่างมีความพยายามที่จะดำเนินการตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เพียงแต่ประสบปัญหา อุปสรรคที่คล้ายคลึงกัน

ในเบื้องต้นการเก็บข้อมูลกับสถานศึกษาตัวอย่างแห่งแรก ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยได้ทดลองใช้แบบสอบถามระดับการปฏิบัติ แบบตรวจสอบรายการ แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างที่สอบถามถึงการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ตามประเด็นที่ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาไว้ว่าสามารถสะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนได้ จากการดำเนินการเช่นนี้ ทำให้ผู้วิจัยพบปัญหาเรื่องความไม่สอดคล้องกันของข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เนื่องจากคะแนนระดับการปฏิบัติการมีส่วนร่วมที่ได้จากแบบสอบถามและแบบตรวจสอบรายการ นั้น ชี้ให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนว่ามีส่วนร่วมในระดับมาก แต่ข้อมูลที่ได้ไม่สามารถบอกถึงระดับของความเท่าเทียมกันของการมีส่วนร่วมได้ ซึ่งสิ่งนี้จะต้องอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ชุมชนก็ยังไม่ได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดหลักสูตร เนื้อหาการสอน หลักสูตรที่สร้างขึ้นครูเป็นผู้จัดทำ ดังคำบอกเล่าที่ว่า

"วิทยากรภายนอกของเราจะไม่มี เราใช้ครูสอนเอง จะเริ่มต้นจากพาเด็กไปดูที่กลุ่มแม่บ้านเขาทำ จากนั้นครูก็จะกลับมาทำหลักสูตรแล้วก็สอนเอง" (บันทึกภาคสนาม 16 กันยายน 2547)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ปรับกระบวนการประเมินประสิทธิผลของเกณฑ์ที่สร้างขึ้นใหม่ ด้วยการใช้วิธีการสังเกต ตรวจสอบเอกสาร และการสัมภาษณ์ โดยตัดการใช้แบบสอบถามระดับการปฏิบัติออก

ตอนที่ 2 ประสิทธิภาพของเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน

สภาพและลักษณะการมีส่วนร่วมด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนในปัจจุบัน

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามของผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัย พบว่า สถานศึกษาระดับประถมศึกษาที่มีข้อจำกัดในการปฏิบัติหน้าที่ด้านนี้ สภาพที่เป็นอยู่คือ สถานศึกษาทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านหรือชุมชน สถานศึกษาบางแห่งที่มีความพร้อม อาจจัดห้องสมุดไว้บริการแก่นักเรียนและคนในชุมชน สิ่งที่สถานศึกษาช่วยเหลือชุมชนได้มากคือ ช่วยอำนวยความสะดวกในด้านวัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ การเป็นวิทยากรในงานบุญ งานประเพณีต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น หรือเป็นกรรมการตัดสินเมื่อมีการแข่งขันกีฬาในชุมชน เป็นต้น ส่วนการทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ไว้บริการแก่คนในชุมชนยังเป็นส่วนน้อย ดังคำบอกเล่าจากการสัมภาษณ์รายบุคคลและสนทนากลุ่มเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่ว่า

"ที่เราทำก็จะเป็นเอกสารไว้ให้บริการ ส่วนด้านการจัดอบรม เราไม่มีงบประมาณส่วนมากหน่วยงานที่จัดจะเป็นพัฒนาชุมชนมากกว่าที่ช่วยเหลือชาวบ้านด้านนี้..." (บันทึกภาคสนาม 9 กันยายน 2547)

"ไปใช้บริการโรงเรียนก็จะเป็นเรื่องยืมวัสดุอุปกรณ์ ใช้สถานที่ แล้วก็มีส่วนกีฬาให้เด็กๆ ได้มาเล่น..." (บันทึกภาคสนาม. 15 กันยายน 2547)

"สิ่งที่โรงเรียนให้ชาวบ้าน ให้ชุมชน คือ เวลาในงานบุญ งานศพ ก็ไปช่วยงาน หรือไปเป็นกรรมการตัดสินกีฬา หรือให้ครูไปช่วยค้าประกัน" (บันทึกภาคสนาม 15 กันยายน 2547)

จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ข้อค้นพบสอดคล้องกับเกณฑ์ประเมินที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าสามารถสะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน (ตาราง 24) เพียง 4 ข้อ จากจำนวน 13 ข้อ ที่ผู้เชี่ยวชาญได้คัดเลือกไว้ โดยข้อที่สามารถสะท้อนการมีส่วนร่วมในด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน คือ การ

ที่บุคลากรในสถานศึกษามีความสามารถในการเป็นวิทยากรแก่ชุมชนในโอกาสต่างๆ การจัดห้องสมุด/ที่อ่านหนังสือไว้บริการแก่ชุมชน การจัดสถานศึกษาให้เป็นที่พักผ่อนออกกำลังกายแก่คนในชุมชน และการที่สถานศึกษาอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์แก่ชุมชน และจากข้อค้นพบนี้ สอดคล้องกับความคิดเห็นของครู ผู้บริหารสถานศึกษาที่บอกแก่ผู้วิจัยว่า การที่จะทำให้สถานศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนนั้นยังเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลา เนื่องจากขาดความพร้อมด้านบุคลากรและงบประมาณ ดังเช่น

“เวลาครูไปประชุม เด็กก็ไม่ได้เรียน เราไม่อยากได้อะไรจากโรงเรียนหรอก อยากให้แค่สอนลูกหลานเราให้เก่งๆ...”(บันทึกภาคสนาม. 15 สิงหาคม 2547)

“ยอมรับว่าการดำเนินงานในด้านนี้ สำหรับโรงเรียนประถมคงไปไม่ถึงขนาดนั้น เพราะครูเรามีแค่ไม่กี่คน แล้วงบประมาณก็จำกัด ”(บันทึกภาคสนาม 16 กันยายน 2547)

จากสภาพการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว อาจกล่าวได้ว่า นอกจากเกณฑ์ประเมินที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญคัดเลือกไว้ว่ามีความสำคัญ และเหมาะสมที่จะนำไปใช้ประเมินในสภาพจริง ยังมีเกณฑ์/ดัชนีที่สามารถสะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนอีก คือ การที่สถานศึกษาเป็นแกนนำของชุมชนในการจัดกิจกรรมด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และการกีฬา

ความแตกต่างระหว่างสถานศึกษาที่มีผลการประเมินด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมากและระดับน้อย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนนั้น สถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนแตกต่างกัน มีแนวทางการปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นการเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และการกีฬา หรือการเป็นวิทยากรในงานต่างๆที่ชุมชนจัดขึ้น เป็นต้น ถึงแม้ว่าแนวทางการปฏิบัติงานของสถานศึกษาทั้ง 2 กลุ่มจะไม่แตกต่างกัน แต่ข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยพบความแตกต่างของจำนวนครั้งที่ปฏิบัติในแต่ละเรื่อง คือ สถานศึกษาที่มีความร่วมมือกับชุมชนในระดับมาก จะมีจำนวนครั้งของการปฏิบัติและความพร้อมในการให้บริการมากกว่าสถานศึกษาที่มีความร่วมมือกับชุมชนในระดับน้อย ทั้งในด้านการเป็นวิทยากรแก่ชุมชนในโอกาสต่างๆ การอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์แก่ชุมชน การจัดห้องสมุด/ที่อ่านหนังสือไว้บริการแก่ชุมชน และการจัดสถานศึกษาสำหรับเป็นที่พักผ่อน/ออกกำลังกายแก่คนในชุมชน แสดงให้เห็นว่าเกณฑ์/ดัชนีประเมินการมีส่วนร่วมดังกล่าว มีความเที่ยงตรงตามสภาพ

ตอนที่ 3 ประสิทธิภาพของเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมด้านการบริหารและจัดการศึกษา

สภาพและลักษณะการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการบริหารและจัดการศึกษา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการบริหารและจัดการศึกษา สถานศึกษาได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษา ในลักษณะของการขอความเห็นมากกว่าเป็นการให้กรรมการสถานศึกษาได้เสนอปัญหา เสนอความต้องการ บทบาทของกรรมการสถานศึกษาที่พบในปัจจุบันคือ บทบาทในด้านการวางแผนและปฏิบัติกิจกรรมบริจาค และกิจกรรมหารายได้ เพื่อระดมทุน แรงงาน วัสดุอุปกรณ์สนับสนุนสถานศึกษา และบทบาทในการอนุมัติแผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติการของสถานศึกษา จากการได้พูดคุยถึงกระบวนการของการปฏิบัติทำให้ทราบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมไม่ใช่การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน ที่เริ่มต้นมาจากการวิเคราะห์ปัญหา มองปัญหา ร่วมกัน การวางแผนร่วมกัน ลงมือปฏิบัติด้วยกัน ร่วมกันติดตามประเมินผล ตลอดจนร่วมกันรับประโยชน์ ส่วนใหญ่แล้วสถานศึกษายังคงทำหน้าที่ในการชี้นำชุมชน และชุมชนก็คิดว่าครูมีความรู้มากกว่า ดังคำพูดจากการสัมภาษณ์รายบุคคล และสนทนากลุ่ม เช่น

"ในทางปฏิบัติ ชุมชนก็ยังคงคิดว่าเป็นเรื่องของโรงเรียนในการที่จะทำแผน และอีกอย่างชาวบ้านก็มองว่าตัวเองไม่ได้มีความรู้เท่ากับครู ส่วนใหญ่ถ้าครูว่าดี ชาวบ้านก็เห็นดีด้วย. "(บันทึกภาคสนาม.15 กรกฎาคม 2547)

"การทำแผนของโรงเรียน กรรมการไม่ได้ไปทำด้วย แต่ถ้าครูจะทำอะไรเขาก็จะบอกกรรมการให้รู้ก่อน..."(บันทึกภาคสนาม. 14 สิงหาคม 2547)

"ครูใหญ่จะเอาแผนมาให้เป็นเล่ม แล้วก็ให้กรรมการช่วยกันพิจารณาเป็นข้อๆ ว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ."(บันทึกภาคสนาม 15 สิงหาคม 2547)

"กรรมการไม่ได้วางแผน ทำแผนช่วยโรงเรียน ครูเขาเสนอมา เราก็ไปยกมือว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย..."(บันทึกภาคสนาม 14 สิงหาคม 2547)

แต่ถึงอย่างไร ทั้งสถานศึกษาและชุมชนต่างก็เห็นตรงกันว่า เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา ในรูปแบบของกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังคำพูดจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มที่กล่าวถึงความสำคัญของกรรมการสถานศึกษาไว้ว่า

"บทบาทของกรรมการนี้สำคัญ เพราะครู ผู้บริหารที่ย้ายมาใหม่ จะไม่รู้สภาพชุมชน ก็ต้องถามกรรมการโรงเรียน ."(บันทึกภาคสนาม.15 สิงหาคม 2547)

"การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นเป็นสิ่งดี เพราะโรงเรียนจัดการศึกษา ก็ทำเพื่อลูกหลานของคนใน ชุมชนนั้นๆ เขาอยากให้เห็นลูกหลานเขาเป็นยังไง เขาควรจะได้มีโอกาสเสนอ เพราะเป็นชุมชนของเขาเอง" (บันทึกภาคสนาม 15 กันยายน 2547)

จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล พบว่า การปฏิบัติด้านการมีส่วนร่วมในการบริหาร และจัดการศึกษาของสถานศึกษาและชุมชน ส่วนใหญ่สอดคล้องกับเกณฑ์ที่ผู้เชี่ยวชาญคัดเลือกไว้ ตามตาราง 25 ว่ามีความเหมาะสมในการนำไปประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในสภาวะปัจจุบัน (จำนวน 11 ข้อ จาก 13 ข้อ) ยกเว้นเกณฑ์การมีปฏิทินหรือแผนการดำเนินงานของกรรมการสถานศึกษา และเกณฑ์กรรมการสถานศึกษามีการติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษา ให้เป็นไปตามแผนกลยุทธ์/แผนปฏิบัติการประจำปี ที่จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามพบว่า เป็นเกณฑ์ที่สะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนได้น้อย ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาแห่งหนึ่งซึ่งพูดถึงการทำปฏิทินการปฏิบัติงานของกรรมการสถานศึกษาไว้ว่า

"โรงเรียนของเราไม่ได้ทำปฏิทินการทำงานของกรรมการโรงเรียน เพราะถึงจะทำได้ ถ้าไม่ได้ปฏิบัติ มันก็บอกไม่ได้ว่ามีส่วนร่วมหรือไม่ ให้ดูที่จำนวนครั้งของการมาประชุม หรือมามีส่วนร่วมกันทำอะไรน่าจะเป็นคำตอบที่ดีกว่า" (บันทึกภาคสนาม 9 กันยายน 2547)

จากสภาพการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว อาจกล่าวได้ว่า นอกจากเกณฑ์ประเมินที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญคัดเลือกไว้ว่ามีความสำคัญ และเหมาะสมที่จะนำไปใช้ประเมินในสภาพจริง ยังมีเกณฑ์ที่ได้จากการปฏิบัติในสภาพจริงที่สะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในด้านการบริหารและจัดการศึกษาได้อีกคือ การที่กรรมการสถานศึกษาได้เห็นชอบหรืออนุมัติแผนกลยุทธ์หรือแผนปฏิบัติการประจำปี การที่กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผน และปฏิบัติกิจกรรมบริจาคและกิจกรรมหารายได้ เพื่อระดมทุน แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ สนับสนุนสถานศึกษา และมีงบประมาณจากรัฐ เอกชน องค์กรชุมชน อื่นๆ เป็นทุนการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนที่ขาดแคลน ดังคำพูดของผู้บริหารสถานศึกษา 2 แห่ง ที่กล่าวถึงบทบาทในด้านนี้ว่า

"คอมพิวเตอร์นี้ กรรมการโรงเรียนเป็นคนหามา ก็ได้เงินมาจากลูกหลานที่ไปทำงานที่กรุงเทพ" (บันทึกภาคสนาม.14 สิงหาคม 2547) หรือ

"พรุ่งนี้โรงเรียนจะทำพิธีเปิดห้องสมุด ซึ่งได้เงินสร้างจากการระดมทุนของกรรมการโรงเรียน" (บันทึกภาคสนาม 15 สิงหาคม 2547)

ความแตกต่างระหว่างสถานศึกษาที่มีผลการประเมินด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมากและระดับน้อย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามยังพบว่า สถานศึกษาที่มีผลการประเมินด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนแตกต่างกัน จะมีวิธีการดำเนินงานแตกต่างกัน เช่น

การมีงบประมาณสำหรับเป็นทุนโครงการอาหารกลางวัน,อาหารเสริม(นม) สำหรับนักเรียนขาดแคลน และงบประมาณสำหรับสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาในด้านต่างๆ เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ ในสถานศึกษาที่มีผลการประเมินในระดับมาก ตัวแทนชุมชนคือกรรมการสถานศึกษาจะเข้ามามีบทบาทในเรื่องนี้ มากกว่าสถานศึกษาที่มีผลการประเมินในระดับน้อย แสดงให้เห็นว่าเกณฑ์/ดัชนี ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในการบริหารและจัดการศึกษาทุกข้อมีความเที่ยงตรงตามสภาพ

ตอนที่ 4 ประสิทธิภาพของเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยด้านภาพรวมที่มีความสำคัญ ที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การที่ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้บริหาร กับผู้นำองค์กรชุมชนซึ่งหมายถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการสถานศึกษา หากเป็นไปในแนวราบจะทำให้บรรยากาศของการมีส่วนร่วมเป็นไปด้วยดี การมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นำองค์กรชุมชน ผู้นำองค์กรศาสนา ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรเอกชนในชุมชน ดังคำกล่าว เช่น

“ถ้าชาวบ้านไม่ถูกกันกับครู กับผู้บริหาร มีอะไรก็ไม่ไปช่วย ต่อให้โรงเรียนล้มช้างก็ไม่ไปกิน”(บันทึกภาคสนาม 14 สิงหาคม 2547)

“โรงเรียนกับบ้าน จะไปได้ดีอยู่ที่ผู้บริหาร ถ้าผู้บริหารไม่สนใจ ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร อย่ง อดต.มาบอกว่าทำไมโรงเรียนไม่เสนอโครงการไปขอเงิน เราจะทำอะไรก็ได้ เพราะผู้บริหารเองยังไม่สนใจ...”(บันทึกภาคสนาม. 15 กันยายน 2547)

“ผู้บริหารคนที่เก่งๆ เขามาอยู่แค่ปีเดียวก็เข้ากับชาวบ้านได้แล้ว จากนั้นโรงเรียนมีอะไร ชาวบ้านก็มาช่วย .”(บันทึกภาคสนาม. 15 กันยายน 2547)

“สิ่งสำคัญที่โรงเรียนกับชุมชนจะเข้าใจกันคือ ครูต้องเข้ามาในบ้าน ไม่ใช่อยู่แต่ที่โรงเรียน ”(บันทึกภาคสนาม 15 กันยายน 2547)

ซึ่งคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล สอดคล้องกับเกณฑ์ในปัจจัยด้านภาพรวม ที่ผู้เชี่ยวชาญคัดเลือกไว้ในตาราง 26 ทั้ง 5 ข้อ เนื่องจากเมื่อนำไปประเมินในสภาพจริงสามารถสะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน และนอกจากนี้ เกณฑ์ข้ออื่นในปัจจัยด้านภาพรวมที่สามารถสะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน จากข้อมูลภาคสนามที่ผู้วิจัยพบคือ เกณฑ์ด้านการสื่อสารระหว่างสถานศึกษาและชุมชน คือสถานศึกษาและชุมชนต้องมีการประสานงานระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีรูปแบบการติดต่อสื่อสารในหลากหลายวิธี

ความแตกต่างระหว่างสถานศึกษาที่มีผลการประเมินด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในระดับมากและระดับน้อย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามพบว่า ปัจจัยด้านภาพรวมในเบื้องต้นเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ข้อค้นพบของผู้วิจัยทำให้ทราบว่า สถานศึกษาที่มีผลการประเมินด้านความร่วมมือในระดับมากจะเป็นสถานศึกษาที่ผู้บริหารมีภาวะผู้นำสูง ผู้บริหารและครูร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะแตกต่างกับสถานศึกษาที่มีผลการประเมินความร่วมมือในระดับน้อย ที่ผู้บริหารและครูมักไม่เข้าหาชาวบ้าน เข้าหาชุมชน แสดงว่าเกณฑ์/ดัชนีเหล่านี้มีความเที่ยงตรงตามสภาพ ดังคำบอกเล่าที่ว่า

"ผู้บริหารคนนี้ได้ เวลาชาวบ้านมีงานก็พาครูมาร่วมตลอด "(บันทึกภาคสนาม. 15 กันยายน 2547) คำพูดของผู้ปกครองนักเรียนสถานศึกษาที่มีผลการประเมินด้านความร่วมมือในระดับมาก

"ทุกอย่างมันอยู่ที่หัวเรือ คือผู้บริหาร ถ้าผู้บริหารไม่อำนวยความสะดวก ไม่ใช่ใจ ก็ไม่รู้จะทำยังไง อย่างผู้บริหารคนนี้ พูดตามตรงคือแทบจะไม่เคยประชุมกรรมการโรงเรียนเลย " (บันทึกภาคสนาม. 15 กันยายน 2547) คำพูดของครูในสถานศึกษาที่มีผลการประเมินด้านความร่วมมือในระดับน้อย

วิธีการนำเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนไปใช้

จากกระบวนการวิจัยทั้ง 2 ขั้นตอน ทำให้ทราบถึงความเหมาะสมของเกณฑ์ประเมิน ทั้งในเชิงหลักการและเชิงปฏิบัติ ซึ่งในสภาวะปัจจุบันและในอนาคตไม่เกิน 5 ปี หากต้องการประเมินประสิทธิผลการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนตามลักษณะการมีส่วนร่วม ที่แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ด้านสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน ด้านการบริหารและจัดการศึกษา และด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน เกณฑ์ประเมินที่สร้างขึ้น จำนวน 100 ข้อ จะเป็นเกณฑ์ที่สามารถประเมินได้ครอบคลุมทั้งปัจจัย กระบวนการ และผลผลิตที่เกิดจากการมีส่วนร่วมแต่ละด้าน ซึ่งในเบื้องต้นที่ผู้วิจัยนำเกณฑ์ประเมินไปทดลองใช้นั้น ได้ใช้วิธีการประเมินหลายวิธีซึ่งได้แก่

1) การใช้แบบตรวจสอบรายการ ตรวจสอบเอกสาร ร่องรอยการปฏิบัติของสถานศึกษา ซึ่งเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในแต่ละด้าน ที่เป็นมิติด้านปัจจัยและด้านผลผลิต

2) ใช้แบบสอบถามระดับการปฏิบัติของการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ลักษณะแบบสอบถามเป็นชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สอบถามถึงการมีส่วนร่วมในมิติด้านการปฏิบัติ

3) ใช้การสัมภาษณ์ ซึ่งการสัมภาษณ์จะมีการกำหนดแนวคำถามไว้ล่วงหน้า และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจากหลายกลุ่ม เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือ และเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามโรงเรียนแห่งแรก ผู้วิจัยได้ขอค้นพบเรื่องความไม่สอดคล้องกันของข้อมูลที่ได้จากวิธีการนำเกณฑ์ประเมินไปใช้ทั้ง 3 วิธี โดยเฉพาะข้อมูลจากการสอบถามระดับการปฏิบัติ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยพบว่า เมื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูล ตอบแบบสอบถามระดับการปฏิบัติของการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆของสถานศึกษาและชุมชน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงถึงการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาแห่งที่หนึ่งกับชุมชน มีส่วนร่วมในระดับมาก แต่ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บ่งบอกถึงความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น ครูที่ตอบแบบสอบถามมีความคิดว่าการที่กรรมการสถานศึกษาได้มีส่วนในการเห็นชอบหรืออนุมัติแผนปฏิบัติการประจำปี สะท้อนถึงการมีส่วนร่วมในระดับมาก จากการสัมภาษณ์กรรมการสถานศึกษาถึงกระบวนการจัดทำแผนของสถานศึกษาทำให้ทราบว่า กรรมการมีบทบาทเพียงการไปร่วมรับรู้ รับทราบแผนที่สถานศึกษาเป็นผู้จัดทำขึ้น โดยที่กรรมการไม่ได้มีส่วนในการคิดและวางแผนตั้งแต่เริ่มแรก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงคิดว่าวิธีการที่เหมาะสมในการนำเกณฑ์ประเมินไปใช้ประเมิน หากใช้แบบตรวจสอบรายการก็จะทำให้ทราบทิศทาง หรือแนวโน้มของการมีส่วนร่วมในเบื้องต้น และควรใช้วิธีการสัมภาษณ์ควบคู่กันไป ซึ่งผู้ให้ข้อมูลควรประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ครู กรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน เนื่องจากเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

จากการประเมินประสิทธิผลตามกระบวนการวิจัยขั้นที่ 2 ผู้วิจัยพบเกณฑ์ประเมินสำคัญที่สอดคล้องทั้งในเชิงหลักการและการปฏิบัติ จำนวน 43 เกณฑ์ ดังนี้

เกณฑ์ประเมินด้านชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา จำนวน 14 ข้อ ได้แก่

1. มีแผนกลยุทธ์/ธรรมนูญสถานศึกษาที่ระบุถึงการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
2. มีแผนปฏิบัติการประจำปีที่ระบุถึงการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

- 3 มีโครงการที่บ่งบอกถึงการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
- 4 มีทะเบียนแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- 5 มีการวางแผนร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน

- 6 มีการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการประจำปีที่ได้จัดทำไว้
- 7 มีการจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจงการดำเนินงานของสถานศึกษา
- 8 มีข้อมูลสารสนเทศด้านทรัพยากรชุมชนที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน
- 9 มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนสำหรับให้นักเรียนได้ศึกษาดูงานอย่างน้อย 3 แห่ง
- 10 นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเองในเรื่องต่างๆ
- 11 นักเรียนมีผลงานจากการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- 12 มีวิทยากรภายนอกมาถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนในสถานศึกษา
- 13 มีการนำนักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานศึกษา
- 14 มีการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงในการจัดการเรียน

การสอน

เกณฑ์ประเมินด้านสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน จำนวน 5 ข้อ ได้แก่

- 1 บุคลากรในสถานศึกษามีความสามารถในการเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ชุมชนในโอกาสต่างๆ
- 2 จัดห้องสมุด/ที่อ่านหนังสือไว้บริการแก่คนในชุมชน
- 3 สถานศึกษาอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ ในการจัดอบรมวิชาชีพวิชาการแก่ชุมชน
- 4 จัดสถานศึกษาสำหรับเป็นที่พักผ่อน ออกกำลังกายแก่คนในชุมชน
- 5 สถานศึกษาเป็นแกนนำของชุมชนในการจัดกิจกรรมด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และการกีฬา

เกณฑ์ประเมินด้านการบริหารและจัดการศึกษา จำนวน 14 ข้อ ได้แก่

1. มีแผนกลยุทธ์ที่ตรงกับความต้องการและปัญหาของชุมชน
2. มีแผนปฏิบัติการประจำปีที่สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา
3. กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการศึกษาสภาพปัญหาของชุมชน
4. กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การจัดทำแผนกลยุทธ์

5 กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีให้สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา

6 กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์แหล่งทรัพยากรบุคคล หน่วยงานองค์กร ที่มีศักยภาพให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา

7 กรรมการสถานศึกษาได้รับทราบผลการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

8 ชุมชนได้รับทราบผลการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

9 มีงบประมาณจากรัฐ เอกชน องค์กรชุมชน อื่นๆ เพียงพอสำหรับเป็นทุนการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนที่ขาดแคลน

10 มีทะเบียนข้อมูลบุคคล หน่วยงาน องค์กรที่ให้การสนับสนุนสถานศึกษา

11 มีงบประมาณจากรัฐ เอกชน องค์กรชุมชน อื่นๆ สำหรับเป็นทุนโครงการอาหารกลางวัน อาหารเสริม(นม) สำหรับนักเรียนขาดแคลน

12 มีงบประมาณจากรัฐ เอกชน องค์กรชุมชน อื่นๆ เพียงพอสำหรับสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาในด้านอื่นๆ เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ

13 กรรมการสถานศึกษาได้เห็นชอบ/อนุมัติแผนกลยุทธ์ หรือแผนปฏิบัติการประจำปี

14 กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิบัติเพื่อกิจกรรมบริจาคและกิจกรรมหารายได้เพื่อระดมทุน แรงงาน วัสดุอุปกรณ์สนับสนุนสถานศึกษา

เกณฑ์ประเมินด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน จำนวน 10 ข้อ

1.ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

2.ผู้บริหาร/บุคลากรในสถานศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอย่างสม่ำเสมอ

3.ผู้บริหารขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้นำองค์กรชุมชน/กรรมการสถานศึกษา

4 ชุมชนมีการตระหนักและรับรู้ว่าสถานศึกษาเป็นของชุมชน

5.ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรศาสนา ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความสนใจให้ความช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา

6.ผู้บริหารนำข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากผู้นำชุมชน กรรมการสถานศึกษาไปประกอบการพิจารณาตัดสินใจ

7 ผู้บริหาร/บุคลากรในสถานศึกษา ได้รับเชิญให้ร่วมเป็นกรรมการหรือคณะทำงานในงานขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน

8 สถานศึกษามีการประสานงานกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

9 ชุมชนมีการประสานงานกับสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

10 สถานศึกษามีวิธีการสื่อสารกับชุมชนที่หลากหลาย เช่น ผ่านนักเรียน หนังสือราชการ วารสารสมาคมผู้ปกครอง โบปลิว เสียงตามสายของหมู่บ้าน หรือแจ้งในที่ประชุมหมู่บ้าน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกระบวนการวิจัยทั้ง 2 ขั้นตอน สามารถสรุปได้ว่า เกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ที่มีความเหมาะสมในเชิงหลักการและทฤษฎี สามารถประเมินการมีส่วนร่วมใน 4 ด้าน ได้อย่างครอบคลุมมีจำนวนทั้งสิ้น 100 ข้อ แต่มีเกณฑ์ประเมิน 43 ข้อที่สอดคล้องทั้งเชิงหลักการและการปฏิบัติในสภาพความเป็นจริงของสถานศึกษา ซึ่งหมายความว่าในสภาวะปัจจุบันหากจะนำเกณฑ์ประเมินที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปใช้ เกณฑ์ 43 ข้อ ที่สอดคล้องในเชิงปฏิบัติ นี้ ก็สามารถสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การพัฒนาเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในการจัดการศึกษา สำหรับสถานศึกษาระดับประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี เกิดขึ้นจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงแนวทางการจัดการศึกษา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีเจตนารมณ์ให้ชุมชนกลับเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้การศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษา เป็นการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน หลังจากที่การศึกษาสมัยใหม่ตามแบบตะวันตก ได้ทำให้บทบาทของชุมชนจากที่เคยเป็นผู้จัดการศึกษาหายไป จากเจตนารมย์ดังกล่าวนี้เอง สถานศึกษาก็ได้มีความพยายามที่จะดำเนินการตามแนวนโยบายในการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบที่กฎหมายกำหนดโดยผ่านกรรมการสถานศึกษา หรือการนำวิทยากรจากชุมชนเข้ามาถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน ซึ่งสถานศึกษาคงจะปฏิเสธไม่ได้ว่า การให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการต่อไปให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม และด้วยความสำคัญของการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในการจัดการศึกษา นี้เอง ผู้วิจัยจึงต้องการสร้างเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา เพื่อตอบคำถามที่ว่า มีเกณฑ์หรือดัชนีใดบ้างที่สามารถสะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา และในสภาวะปัจจุบันหากจะนำเกณฑ์ที่สร้างขึ้นไปใช้ เกณฑ์หรือดัชนีใดบ้างที่มีความเหมาะสมและมีความสำคัญ ซึ่งคำถามนี้เป็นผลจากจุดประสงค์ที่ผู้วิจัยนำเกณฑ์ประเมินที่สร้างขึ้นไปใช้ในสภาพจริง

การดำเนินการวิจัย แบ่งกระบวนการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นขั้นการสร้างเกณฑ์ประเมิน โดยใช้เทคนิคเดลฟายประยุกต์ ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 25 คน เป็นผู้พิจารณาความเหมาะสมและน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์ประเมินที่สร้างขึ้น ในขั้นนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิดและปลายปิดรวมกัน แบบสอบถามปลายปิดเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจำนวน 2 รอบจึงได้ยุติ เนื่องจากในรอบที่ 2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไม่แตกต่างกันและไม่ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามปลายปิดใช้การวิเคราะห์โดยหาค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยควอไทล์ ซึ่งเกณฑ์/ดัชนีที่ผู้วิจัยคัดเลือกไว้ ต้องมีค่ามัธยฐานมากกว่าหรือเท่ากับ 3.50 และค่าพิสัยควอไทล์น้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.50 ส่วนแบบสอบถามปลายเปิดใช้การวิเคราะห์โดยการนับความถี่ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ กระบวนการวิจัยขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยใช้เวลาเก็บรวบรวมข้อมูล 9 สัปดาห์

ขั้นตอนที่ 2 เป็นขั้นการประเมินประสิทธิผลของเกณฑ์ที่สร้างขึ้น โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดุสิตธานี เขต 4 จำนวน 8 แห่ง ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่มีผลการประเมินการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนแตกต่างกัน โดยเป็นสถานศึกษาที่มีผลการประเมินด้านดังกล่าวในระดับมาก จำนวน 5 แห่ง และระดับน้อย จำนวน 3 แห่ง โดยมีผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และผู้ปกครองนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยขั้นนี้ ได้แก่ ตัวผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัย, แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และอุปกรณ์อื่นๆ เช่น เทปบันทึกภาพ กล้องถ่ายภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลโดยการตรวจสอบสามเส้า ทั้งนี้ การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยได้คำนึงถึงจริยธรรมในการวิจัยในด้านการรักษาข้อมูลเป็นความลับ การให้สิทธิแก่ผู้ให้ข้อมูลในการตัดสินใจด้วยตนเองที่จะให้ข้อมูล และความซื่อสัตย์ที่ผู้วิจัยต้องเปิดเผยตนเองว่าเป็นใครและมาด้วยจุดมุ่งหมายใด การวิจัยในขั้นนี้ผู้วิจัยใช้เวลาเก็บรวบรวมข้อมูล 14 สัปดาห์

ผลจากการพัฒนาเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี มีสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการสร้างและพัฒนาเกณฑ์ประเมิน โดยอาศัยการสรุปความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์ในด้านการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา และการประเมินประสิทธิผลของเกณฑ์ที่สร้างขึ้นในเชิงปฏิบัติ(practical) ได้ผลดังตาราง 27

ตาราง 27 จำนวนเกณฑ์ที่สร้างและพัฒนาขึ้นจากกระบวนการวิจัย

เกณฑ์ที่สร้าง และพัฒนา	ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้			สถานศึกษาเป็น			การบริหารและจัด			ปัจจัย ภาพรวม	รวม
	ให้กับสถานศึกษา			แหล่งเรียนรู้ให้ชุมชน			การศึกษา				
	ปัจจัย	ปฏิบัติ	ผลผลิต	ปัจจัย	ปฏิบัติ	ผลผลิต	ปัจจัย	ปฏิบัติ	ผลผลิต		
1 เกณฑ์ที่สร้าง ในรอบที่ 1	7	16	6	5	11	4	6	15	7	18	95
2 เกณฑ์ที่สร้าง ในรอบที่ 2	8	16	7	5	13	5	6	15	7	19	102
3 เกณฑ์ที่ผ่าน การคัดเลือก โดยผู้เชี่ยวชาญ	8	16	7	5	12	5	6	15	7	19	100
4 เกณฑ์ที่ สอดคล้องกับ การปฏิบัติ	4	6	4	1	4	-	2	6	6	10	43

จากตาราง 27 อธิบายได้ว่า ในเชิงหลักการและทฤษฎีเกณฑ์ที่มีความเหมาะสมในการนำไปประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ชุมชน ด้านการบริหารและจัดการศึกษา และด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม มีจำนวนทั้งสิ้น 100 ข้อ (รายละเอียดตามตาราง 12-22) ส่วนในทางปฏิบัติพบว่า เกณฑ์ที่มีความเหมาะสมในการนำไปใช้ประเมินมีจำนวน 43 ข้อ ซึ่งจำนวนข้อของเกณฑ์ดังกล่าวเป็นเกณฑ์ที่สะท้อนการมีส่วนร่วมด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ด้านการบริหารและจัดการศึกษา ด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม และด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ชุมชน จากมากไปหาน้อยตามลำดับ ในที่นี้ ผู้วิจัยขอเสนอเกณฑ์ประเมินแต่ละด้านที่มีความสำคัญ สามารถสะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนได้ในระดับมากด้านละ 5 ข้อ ดังนี้

การมีส่วนร่วมโดยชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา เกณฑ์สำคัญที่สามารถสะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ได้แก่

- มีการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- มีวิทยากรภายนอกมาถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนในสถานศึกษา
- มีการนำนักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานศึกษา
- นักเรียนมีผลงานจากการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเองในเรื่องต่างๆ

การมีส่วนร่วมโดยสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน เกณฑ์สำคัญที่สามารถสะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ได้แก่

- สถานศึกษาเป็นแกนนำของชุมชนในการจัดกิจกรรมด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และการกีฬา

- สถานศึกษาจัดห้องสมุด/ที่อ่านหนังสือไว้บริการแก่คนในชุมชน

- สถานศึกษาอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ในการจัดอบรม วิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน

- จัดสถานศึกษาสำหรับเป็นที่พักผ่อน/ออกกำลังกายแก่คนในชุมชน

การมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการบริหารและจัดการศึกษา เกณฑ์สำคัญที่สามารถสะท้อนการมีส่วนร่วมในด้านนี้ ได้แก่

- กรรมการสถานศึกษาได้เห็นชอบ/อนุมัติแผนกลยุทธ์/แผนปฏิบัติการประจำปี

- กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิบัติกิจกรรมบริจาคเพื่อ

ระดมทุน วัสดุ อุปกรณ์ สนับสนุนสถานศึกษา

- กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการคิดวางแผนการจัดทำแผนกลยุทธ์

- กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการคิด วางแผนการจัดทำแผนปฏิบัติการ

ประจำปีให้สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา

- กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์แหล่งทรัพยากร บุคคล หน่วยงาน

องค์กรที่มีศักยภาพให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา

ปัจจัยด้านภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ผลการวิจัยพบเกณฑ์ประเมินภาพรวมที่มีความสำคัญ ได้แก่

- เกณฑ์ด้านสัมพันธภาพของผู้บริหารและบุคลากรกับชุมชนซึ่งประเมินจากการที่

ผู้บริหารหรือบุคลากรในสถานศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

- เกณฑ์ด้านความสัมพันธ์เชิงอำนาจประเมินจากการขอความคิดเห็นจากผู้นำ

องค์กรชุมชนและกรรมการสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา

- ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

- เกณฑ์ประเมินด้านการติดต่อสื่อสารระหว่างสถานศึกษาและชุมชนที่ประเมินจาก

ความต่อเนื่องในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันทั้งของสถานศึกษาและชุมชน

วิธีการนำเกณฑ์ประเมินไปใช้ จากการทดลองประสิทธิผลของเกณฑ์ที่สร้างขึ้น พบว่าวิธีการที่เหมาะสมคือ การใช้แบบตรวจสอบรายการเพื่อสอบถามถึงการมีส่วนร่วมของสถานศึกษา

และชุมชนในมิติด้านปัจจัยและมิติด้านผลผลิต และใช้วิธีการสัมภาษณ์สอบถามมิติด้านการปฏิบัติ โดยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่มเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลไม่ว่าจะเป็น ผู้บริหาร สถานศึกษา ครู นักเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และผู้ปกครองนักเรียน

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ในเชิงหลักการและทฤษฎีแล้ว การที่จะทราบสถานศึกษา และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างไร มากน้อยเพียงใด ควรนำเกณฑ์ประเมิน จำนวน 100 ข้อ ที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นไปใช้ในการประเมินจึงจะมีประสิทธิผล แต่ทั้งนี้ หากมีข้อจำกัด ในด้านระยะเวลา บุคลากร และงบประมาณ ก็สามารถนำเกณฑ์ประเมินที่มีความสอดคล้องกับผลการปฏิบัติ จำนวน 43 ข้อ ไปใช้ได้ เนื่องจากผลของการนำไปประเมินประสิทธิผลในสภาวะปัจจุบัน พบว่าเป็นเกณฑ์ที่สะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

ผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ได้เกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนที่มีความเหมาะสมในเชิงหลักการและทฤษฎี จำนวน 100 ข้อ จากเกณฑ์ประเมินที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นทั้งสิ้น 102 ข้อ เกณฑ์ประเมิน 2 ข้อที่ไม่ผ่านการคัดเลือกนั้น เป็นเกณฑ์การมีส่วนร่วม โดยสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน 1 ข้อ และเกณฑ์ประเมินด้านการบริหารและจัดการศึกษา 1 ข้อ ได้แก่ การที่สถานศึกษามีบทบาทในการประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อจัดอบรมด้านวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน และกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการกำหนดอัตราค่าจ้างข้าราชการครูและบุคลากรในสถานศึกษา แม้จะมีการกำหนดว่าการปฏิบัติดังกล่าวเป็นภารกิจของสถานศึกษาและชุมชนควรมีส่วนร่วมในการดำเนินการ แต่ในสภาพจริงที่พบคือ สถานศึกษาไม่ได้มีบทบาทในการประสานงานด้านการจัดอบรมวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชน สถานศึกษาทำหน้าที่เพียงการจัดการศึกษาอบรมสำหรับนักเรียนในชุมชน หรืออำนวยความสะดวกในด้านวัสดุอุปกรณ์ สถานที่จัดอบรมวิชาชีพ/วิชาการแก่ชุมชนเท่านั้น ส่วนการกำหนดอัตราค่าจ้างข้าราชการครูและบุคลากรในสถานศึกษาก็เป็นการกำหนดจากหน่วยงานต้นสังกัด สถานศึกษาและชุมชนอาจมีส่วนร่วมในการสรรหา/คัดเลือกบุคคลมาปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา เช่น การสอบครูอัตราจ้าง เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อเกณฑ์ประเมิน 2 ข้อนี้ สอดคล้องกับการปฏิบัติของสถานศึกษา

เมื่อพิจารณาเกณฑ์ประเมินที่สอดคล้องกับการปฏิบัติ จากผลการวิจัยมีจำนวน 43 ข้อ โดยจำนวนข้อของเกณฑ์ประเมิน เป็นเกณฑ์ประเมินการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษาด้านการบริหารและจัดการศึกษา ด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม และด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนจากมากไปหาน้อยตามลำดับ ข้อค้นพบนี้เป็นดังที่คำตันเดชผล(บันทึกภาคสนาม. 4 กุมภาพันธ์ 2547) บอกไว้ว่า "การบริหารจัดการเป็นเรื่องของนโยบายที่

สถานศึกษาให้ความสำคัญ ส่วนการทำให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนให้น้ำหนักแค่ 10% เพราะมันขึ้นอยู่กับศักยภาพของสถานศึกษาแต่ละแห่ง” ซึ่งในอนาคตความสำคัญ/จำนวนเกณฑ์ประเมินที่สอดคล้องกับการปฏิบัติในแต่ละด้านของการมีส่วนร่วมอาจจะเปลี่ยนแปลงไป เพราะสิ่งนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายและความพร้อมของสถานศึกษา

เกณฑ์ประเมินที่มีความสำคัญของการมีส่วนร่วมในแต่ละด้าน คือเกณฑ์ที่นอกจากจะสอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎีและการปฏิบัติแล้ว ยังเป็นเกณฑ์ที่พบว่ามี ความแตกต่างกันในการปฏิบัติ ระหว่างสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือของสถานศึกษาและชุมชนแตกต่างกัน เกณฑ์ด้านชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษาที่พบว่าสะท้อนการมีส่วนร่วมได้มาก ดูจากการที่สถานศึกษามีการนำนักเรียนไปเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน นำนักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานศึกษา จัดให้มีวิทยากรภายนอกมาถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนในสถานศึกษา ซึ่งสภาพการปฏิบัติสอดคล้องตามผลการศึกษารายการ(2542 บทคัดย่อ) และสมประสงค์ วิทย์เกียรติและคนอื่น ๆ(2545: 13) ที่พบว่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในการเป็นวิทยากรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ เกณฑ์ประเมินอีกข้อหนึ่ง ที่ถึงแม้ว่าจะไม่สะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนด้านนี้ในสภาวะปัจจุบัน แต่ผู้วิจัยคิดว่าเป็นเกณฑ์ที่มีความสำคัญคือ เกณฑ์การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษา เนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 มีเจตนารมณ์ที่ต้องการให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรที่มาจากความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษา และท้องถิ่น ดังนั้น เชื่อได้ว่าในอนาคตเกณฑ์ข้อนี้น่าจะเป็นเกณฑ์สำคัญที่สะท้อนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกณฑ์ประเมินด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นการปฏิบัติของสถานศึกษาในด้านนี้ ที่มีส่วนร่วมด้วยชุมชนเพียง 5 ข้อ ซึ่งข้อค้นพบนี้ไม่ได้หมายความว่า การทำให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนไม่มีความสำคัญ หากแต่สถานศึกษาระดับประถมศึกษายังมีข้อจำกัดอยู่ในด้านความพร้อมของบุคลากรและงบประมาณ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของบุญเสริม ศรีทา(2544 บทคัดย่อ) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาในอำเภอเมืองจังหวัดแพร่ ด้านการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการจัดการศึกษาอบรมและฝึกวิชาชีพ ที่พบว่าการดำเนินการของสถานศึกษาในด้านนี้อยู่ในระดับน้อย อย่างไรก็ตาม เกณฑ์ประเมินที่พัฒนาขึ้น ก็เป็นเกณฑ์ที่ผู้วิจัยคิดว่ามีความสำคัญในการสะท้อนการมีส่วนร่วมในด้านนี้ เนื่องจากพบถึงความแตกต่างในการปฏิบัติของสถานศึกษาที่มีการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนแตกต่างกัน โดยเฉพาะด้านจำนวนครั้ง และความพร้อมของการให้บริการแก่ชุมชน ซึ่งเกณฑ์ประเมินที่สามารถสะท้อนการมีส่วนร่วมในด้านนี้ได้มากคือ การที่สถานศึกษาเป็นแกนนำของชุมชน

ในการจัดกิจกรรมด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และการกีฬา เพราะนั่นหมายถึง ชุมชนให้การยอมรับว่าสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีความรู้ หรือเป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าวของชุมชนได้เป็นอย่างดี เกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการบริหารและจัดการศึกษา ผลการพัฒนาเกณฑ์ประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในด้านนี้พบว่า เกณฑ์ที่มีความสำคัญคือ การที่กรรมการสถานศึกษามีบทบาทในการเห็นชอบ/อนุมัติแผนกลยุทธ์/แผนปฏิบัติการประจำปี ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ(2543 ก-ญ) และสุทัศน์ วัฒนสุทธิ(2544 บทคัดย่อ) ที่พบว่าบทบาทโดดเด่นของกรรมการสถานศึกษาคือ การให้ความเห็นชอบในการบริหารจัดการศึกษา ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปี ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการเห็นชอบ/อนุมัติแผนกลยุทธ์หรือแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา เป็นบทบาทอำนาจหน้าที่ของกรรมการสถานศึกษาที่กำหนดไว้ตามกฎหมายอยู่แล้ว นอกจากนี้ ยังพบว่าเกณฑ์ประเมินอีกข้อที่มีความสำคัญคือ กรรมการสถานศึกษามีบทบาทในการวางแผนและปฏิบัติกิจกรรมบริจาค และกิจกรรมหารายได้เพื่อระดมทุน แร้งงาน วัสดุ อุปกรณ์สนับสนุนสถานศึกษา ซึ่งในสภาพจริงของการปฏิบัติ กรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมกับบทบาทนี้มาก และตัวกรรมการสถานศึกษาเองก็คิดว่าบทบาทนี้เป็นบทบาทที่สำคัญของตนเองที่ควรมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับที่จารุมาศ บุญอินทร์(2545 บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่พบว่าการบริหารคหัพยสิน แร้งงาน เป็นบทบาทสำคัญของชุมชนในการมีส่วนร่วม เกณฑ์ประเมินด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน จากข้อมูลภาคสนามแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยใดที่ทำให้สถานศึกษาและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งพบว่าขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพของผู้บริหาร ครู ที่มีต่อชุมชน ประเมินได้จากผู้บริหารหรือบุคลากรในสถานศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอย่างสม่ำเสมอหรือไม่ เกณฑ์ด้านความสัมพันธ์เชิงอำนาจประเมินจาก เมื่อผู้บริหารจะทำอะไรได้ขอความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะจากผู้นำชุมชนหรือกรรมการสถานศึกษาหรือไม่ เกณฑ์ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร การที่ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำสูงจะสามารถดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มาก และเกณฑ์ด้านการตระหนักว่าสถานศึกษาเป็นของชุมชน เพราะถ้าชุมชนยังมองว่าการจัดการศึกษาเป็นภาระหน้าที่ของสถานศึกษาของครู การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาก็ย่อมเป็นไปได้ยาก ซึ่งข้อค้นพบของการพัฒนาเกณฑ์ประเมินด้านนี้ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สอดคล้องกับผลการศึกษาของชูชาติ พ่วงสมจิตร(2540 บทคัดย่อ), นภาพรณ์ หะวานนท์ และคนอื่นๆ(2543 110-111), วรวรรณ เหมชะญาติ(2542: 59); พงษ์ เทียมศักดิ์(2543: 39-40), วันชัย รอดฉาย(2540: บทคัดย่อ); ลัดดา ผลวัฒนะ(2544: บทคัดย่อ) และ อุทัย ดุลยเกษม(บันทึกภาคสนาม 5 มีนาคม 2547)

บทเรียนที่ได้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ กระบวนการวิจัยมี 2 ขั้นตอน ซึ่งจะต้องอาศัยระยะเวลา และปัจจัยความสำเร็จของแต่ละกระบวนการ ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และผู้ให้ข้อมูลจากสถานศึกษาและชุมชน สิ่งที่ผู้วิจัยได้จากการเรียนรู้ในครั้งนี้ คือ

1. ความอดทน ความอดสาเห และต้องมีความพร้อม ทั้ง 3 สิ่งนี้ เกิดขึ้นกับตัวผู้วิจัย เมื่อได้ลงมือปฏิบัติจนเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย
2. มีการตัดสินใจ มีความมั่นใจมากขึ้น
3. ได้เรียนรู้วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม จากผู้ที่มีประสบการณ์ และจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. ได้รับทราบข้อมูล ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการปฏิบัติงานในด้านการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน และงานวิจัย

ปัญหา อุปสรรค

ปัญหา อุปสรรคที่ผู้วิจัยพบในการทำวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. ปัญหาจากกระบวนการสร้างเกณฑ์ประเมิน เนื่องจากผู้วิจัยใช้กระบวนการของเทคนิคเดลฟายประยุกต์ และการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเครือข่ายที่ผู้เชี่ยวชาญได้มาจากการแนะนำของผู้เชี่ยวชาญต่อกันไป และผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านผู้วิจัยต้องไปพบด้วยตนเอง โดยนัดหมายล่วงหน้าตามเวลาว่างของแต่ละท่าน เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญอยู่ในหลายพื้นที่ ทั้งในจังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดอำนาจเจริญ จึงเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลา
2. ปัญหาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เนื่องจากช่วงที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล สถานศึกษาอยู่ระหว่างการประเมินคุณภาพสถานศึกษา และประเมินคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษา จึงประสบกับปัญหาการนัดหมายวัน เวลาที่จะเก็บข้อมูล นอกจากนี้ ปัญหาอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เนื่องจากเป็นงานวิจัยครั้งแรกของผู้วิจัย สถานศึกษาแห่งแรกที่ลงพื้นที่จึงเป็นการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลที่ยังไม่เป็นระบบเท่าใดนัก การแบ่งข้อคำถามที่จะสัมภาษณ์ พูดคุยกับผู้ช่วยผู้วิจัยยังติดขัด ซึ่งผู้วิจัยก็ได้หาข้อบกพร่อง และปรับเปลี่ยนตลอดเพื่อให้เหมาะสมจนเสร็จกระบวนการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ผลของการวิจัยปรากฏผลที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ ต่อสถานศึกษา หน่วยงานทางการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเสนอแนะแนวทางการนำผลวิจัยไปใช้ ดังนี้

1. สำหรับสถานศึกษา

จากการวิจัยพบว่าเกณฑ์ประเมินที่สร้างขึ้น สอดคล้องกับการปฏิบัติของสถานศึกษาเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ผู้วิจัยจึงคิดว่าเป็นการดีหากสถานศึกษาจะนำเกณฑ์ประเมินที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ไปทบทวนการปฏิบัติการกิจกรรมตามบทบาทของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา เกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่เน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมโดยชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และการมีส่วนร่วมบริหารและจัดการศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของกรรมการสถานศึกษา ตลอดจนเกณฑ์ประเมินด้านปัจจัยภาพรวมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

2. สำหรับหน่วยงานทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงานทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในการประเมินการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนในการจัดการศึกษา ควรคำนึงถึงน้ำหนักความสำคัญของการมีส่วนร่วมแต่ละด้าน ที่มีความสำคัญแตกต่างกัน เนื่องจากเมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป เกณฑ์อาจมีการปรับเปลี่ยนจาก 43 เกณฑ์ ที่ใช้ได้ดีในปัจจุบัน ไปเป็นตัวอื่นๆที่เหลือทั้งในด้านน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์ หรือน้ำหนักของการมีส่วนร่วมแต่ละด้าน ซึ่งควรมีการตรวจสอบความสำคัญของเกณฑ์เมื่อเวลาผ่านไปด้วย และควรมีการจัดทำคู่มือการประเมินสำหรับสถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา วิธีการประเมินควรใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีเพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล โดยการให้เป็นแบบสอบถาม แบบตรวจสอบรายการ แบบสัมภาษณ์ ซึ่งการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญคือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และผู้ปกครองนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาการใช้เกณฑ์กับสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติงานด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาแตกต่างกัน ซึ่งการวิจัยครั้งต่อไป อาจศึกษากับตัวแปรอิสระอื่นที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน

2 ควรมีการศึกษาวิเคราะห์จำแนกเกณฑ์ประเมินที่สามารถบ่งชี้การมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ในการจัดการศึกษา ระหว่างสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติงานด้านการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษาแตกต่างกัน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมล ตราขู (2541, กันยายน-ตุลาคม) โรงเรียนกับชุมชนหัวใจการจัดการศึกษา วารสาร
การศึกษาท้องถิ่น 2(5) 10-13
- กมล สุดประเสริฐ (2541) รายงานการวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.
การศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพฯ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- กรมวิชาการ (2539) รายงานการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนในระดับ
ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา กรุงเทพฯ กรมฯ
- (2542) รายงานวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการ
จัดการเรียนการสอน กรุงเทพฯ กรมฯ
- กรมสามัญศึกษา (2543) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ หน่วยศึกษานิเทศก์
กรมฯ
- (2545) รายชื่อโรงเรียนทั่วประเทศ ปีการศึกษา 2545 กรุงเทพฯ กองการ
มัธยมศึกษา กรมฯ
- (2545) นโยบายกรมสามัญศึกษา ปีงบประมาณ 2546. กรุงเทพฯ กรมฯ
- กิตติพล เวชกุล. (2546, มิถุนายน) การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมและการให้อำนาจปฏิบัติในทัศนะ
ของผู้เข้ารับการคัดเลือกเพื่อเข้าอบรม นพส 2546. วารสารพัฒนาชุมชน. 42(6): 56-60.
- เกศสุดา พรเจริญ. (2546, 20 ตุลาคม) สัมภาษณ์โดย พนารัตน์ สุภาคาร ที่โรงเรียนสว่างวีระวงศ์
จารุมาศ บุญอินทร์. (2545). การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (พัฒนาสังคม). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ถ่ายเอกสาร.
- เจือจันทร์ จงสถิตย์อยู่. (2541, ตุลาคม-ธันวาคม). การปฏิรูปการศึกษาทางออกเพื่อพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างยั่งยืน วารสารรัฐสารภิรักษ์ 40(4): 13-24
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2537, เมษายน-มิถุนายน) การจัดลำดับความสำคัญของข้อมูลพื้นฐาน
เพื่อการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้เทคนิคเดลฟาย วารสารพัฒนาหลักสูตร. 13(117).
23-26.

- ฉัตรนภา พรหมมา (2528) การพัฒนาเกณฑ์ประเมินภารกิจของภาควิชาคณิตศาสตร์ใน
วิทยาลัยครู วิทยานิพนธ์ ค.ด (การวัดและประเมินผลการศึกษา) กรุงเทพฯ
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ่ายเอกสาร
- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2536) การบริหารและการนิเทศภายในโรงเรียน พิมพ์ครั้งที่ 2 ปัตตานี
สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540) การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการ
มีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร
วิทยานิพนธ์ ค.ด (บริหารการศึกษา) กรุงเทพฯ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ถ่ายเอกสาร
- (2542, สิงหาคม-ตุลาคม). บทความพิเศษการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับ
สถานศึกษา จุลสารไทยคดีศึกษา, 16(1): 6-10
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2544) เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย กรุงเทพฯ: เทพเนรมิตการพิมพ์
- ชำนาญ ปาณาวงษ์ (2544) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความร่วมมือของชุมชนในการจัดการศึกษา
โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร. การศึกษา
พหุกรณี วิทยานิพนธ์ กศ.ม (วิจัยและพัฒนาการศึกษา). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.
- ทศพล เมืองฮาม; และ คนอื่นๆ. (2541). รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนในการ
พัฒนาคุณภาพการศึกษา. ศึกษากรณีคณะกรรมการโรงเรียนบ้านโนนหวาย สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี. ถ่ายเอกสาร.
- ทัศนา แสงศักดิ์. (2542). การเป็นผู้นำชุมชน เอกสารประกอบการสอนวิชา บท 412 กรุงเทพฯ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธนพรรณ ธาณี. (2545). การพัฒนารูปแบบบ้าน วัด โรงเรียนในการสร้างความเข้มแข็งชุมชนของ
จังหวัดหนองบัวลำภู. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์, 19(3): 12-22
- นคร ตั้งคะพิภพ. (2547, 25 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย พนารัตน์ สุภาคาร ที่ สำนักงานสภา
การศึกษาแห่งชาติ
- นภาพรณ ะหวานนท์; และ คนอื่นๆ. (2543). รายงานการวิจัยเรื่องเงื่อนไขความสำเร็จในการ
ดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียน. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานบริหารและจัดการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2540) ปทานุกรมการวิจัย พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ ม.ป.พ
- บุญเสริม ศรีทา (2544) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาในอำเภอเมือง
จังหวัดแพร่. การค้นคว้าอิสระ รม.ม (การเมืองและการปกครอง) เชียงใหม่
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถ่ายเอกสาร
- พจนา เทียนธาดา (2543) การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
ในระดับประถมศึกษาของโรงเรียนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา สังกัด
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน วิทยานิพนธ์ ค.ม (นิเทศการศึกษาและ
พัฒนาหลักสูตร) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ่ายเอกสาร
- พจน์ เทียมศักดิ์. (2543) ปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ระหว่างชุมชนและโรงเรียน วารสาร
เกษตรศาสตร์(สังคม) 21 26-40
- พนม พงษ์ไพบูลย์. (2541) การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อป้องกันความเหลื่อมล้ำเกี่ยวกับ
การจัดการศึกษา กรุงเทพฯ กรมการศาสนา
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2543). วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 7
กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ไพรัช อรรถกามาพันธ์; และ มัทนา ไชควรวัดนกร. (2545). การส่งเสริมชุมชนและท้องถิ่นในการ
ปฏิรูปการศึกษา กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปการศึกษา
- ไพโรจน์ ฐานุตตโม. (2546, 21 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย พนารัตน์ สุภาคาร ที่วัดบ้านสว่าง
- ประเวศ วะสี (2542, มีนาคม-มิถุนายน) ปฏิรูปการศึกษาคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้กับ
ประชาชน. *อาจารย์สาร*. 25(3). 14-15
- มนตรี รูปสุวรรณ; และ คนอื่นๆ (2542). เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2540. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2544) เอกสารการสอนชุดวิชาโรงเรียนกับชุมชน
- ลัดดา ผลวัฒน์ (2543). องค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพในการจัด
การศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพฯ กองวิจัยการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
- ล้วน สายยศ, และ อังคณา สายยศ. (2540) สถิติวิทยาทางการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ:
สุวีริยาสาส์น
- วรวรรณ เหมชะญาติ; และ คนอื่นๆ (2544). การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน:
กรณีศึกษาโรงเรียนลาดปลาเค้าพิทยาคม. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ

- วาโร เห่งสวัสดิ์ (2543, พฤษภาคม-สิงหาคม) การวิจัยทางการศึกษาปฐมวัยโดยใช้เทคนิค
วิเคราะห์ เทคนิคเดลฟาย วารสารวิทยบริการ 11(2): 30-38
- วันชัย รอดฉาย. (2544) ศักยภาพชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาอย่างมี
ประสิทธิผล กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองน้ำดำ จังหวัดกำแพงเพชร วิทยานิพนธ์ กศ.ม
(การบริหารการศึกษา) พิษณุโลก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ถ่ายเอกสาร
- วิจิตร ศรีสุพรรณ (2545) การวิจัยทางการพยาบาล หลักและการปฏิบัติ เชียงใหม่: โครงการ
ตำราหลวง คณะพยาบาลศาสตร์
- วิจิต นันทะสุวรรณ, และ จำนง แรกพิณีจ (2541) รายงานการวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. บทบาทของชุมชนกับการศึกษา กรุงเทพฯ สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2543) กระบวนการนโยบายทางการศึกษา. กรุงเทพฯ บริษัทอักษรภาพพัฒน
จำกัด.
- (2544). โรงเรียน.องค์การแห่งการเรียนรู้กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีทางการบริหาร
การศึกษา. กรุงเทพฯ บริษัทอักษรภาพพัฒน
- วีระพงศ์ เดชบุญ. (2546, 22 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย พนาวัฒน์ สุภาคาร ที่สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4.
- ศิริกาญจน์ โกศลมภ์. (2542). การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. (พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถ่ายเอกสาร.
- ศิริกุล กสิวิวัฒน์. (2546, มิถุนายน). การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างไร. วารสารพัฒนา
ชุมชน 42(6): 19-21
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2537). ทฤษฎีการประเมิน พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ. ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- ศุภมาศ การะเกตุ; วินัย ปานโท้; และ อูมาพร ปานโท้. (2541) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประจำโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัด
พิษณุโลก.

- สมประสงค์ วิทยเกียรติ, และ คนอื่นๆ (2545) แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการจัดการศึกษา กรุงเทพฯ ฝ่ายพัฒนาและเผยแพร่งานวิจัย
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- สรรค์ วรอินทร์, และ ทิพวัลย์ คำคง (2545) ชุดฝึกอบรมครูประมวลสาระ กรุงเทพฯ
ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์
- ล วาสนา ประवालพฤกษ์ (2544) หลักการและเทคนิคการประเมินทางการศึกษา ม ป พ
สังวรรณ ศิวะเทเวศร์ (2546, 22 ตุลาคม) สัมภาษณ์โดย พนารัตน์ สุภาคาร ที่โรงเรียน
บ้านโคกสมบูรณนอก
- สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2544, ตุลาคม-พฤศจิกายน) รูปแบบการมีส่วนร่วมในสถานศึกษา วารสาร
ข้าราชการครู 22(1) 10-13
- ลีปนันท เกตุทัต. (2539) เป้าหมายและยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปการศึกษา กรุงเทพฯ
กระทรวงศึกษาธิการ
- สุทัศน์ วัฒนสุทธิ (2544) สภาพการมีส่วนร่วมบริหารโรงเรียนของกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหาร
การศึกษา) พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ถ่ายเอกสาร
- สุภางค์ จันทวานิช (2545). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 10 กรุงเทพฯ โรงพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุรวุฒิ ปัดไธสง. (2547, 25 กุมภาพันธ์) สัมภาษณ์โดย พนารัตน์ สุภาคาร ที่บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537) ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการบริหารการศึกษา. (เอกสารประกอบการสอน). นนทบุรี: คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 (2546) ข้อมูลโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาอุบลราชธานีเขต 4 อุบลราชธานี: กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานฯ
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539) การศึกษาในวิถีของชุมชน รูปแบบและ
การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ
- (2544). กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ กรุงเทพฯ:
วัฒนาพานิช

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) *แผนการศึกษาแห่งชาติ(พ ศ 2545-2559)*

ฉบับสรุป กรุงเทพฯ บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด

----- (2545) *สภาพและปัญหาการบริหารและจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในประเทศไทย* กรุงเทพฯ สำนักงานฯ

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545) *ปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ ศ 2542* กรุงเทพฯ บุญศิริการพิมพ์

สำนักงานนายกรัฐมนตรี (2541) *รายการ "ลานบ้านลานเมือง" โรงเรียนของชุมชนคนกำแพงเพชร* กรุงเทพฯ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

----- (2545) *การบริหารแบบกระจายอำนาจโรงเรียนพร้อมหรือยัง* กรุงเทพฯ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

----- (2545) *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ ศ 2545* กรุงเทพฯ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

อนันต์ ศรีโลภา *การประเมิน*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา

อมรวิชัย นาคทรพร. (2543, กรกฎาคม) การศึกษากับชุมชน *สานปฏิรูป* 3(28): 81-83

อริศรา ชูชาติ; นวรัตน์ สุวรรณผ่อง, และ วิไลวรรณ โภยแก้วพริ้ง (2538) *เทคนิคการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ อัมรินทร์พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

อาคม เทียงตรง (2545). *การศึกษาเพื่อท้องถิ่น ท้องถิ่นเพื่อการศึกษา* (เอกสารประกอบการเสวนา). ราชบุรี: ม ป.พ

อุทัย ดุลยเกษม (2547, 5 มีนาคม) สัมภาษณ์โดย พนาวัฒน์ สุภาคาร ที่สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

อุทัย ดุลยเกษม, และ อรศรี งามพิทยาพงศ์ (2540). *ระบบการศึกษากับชุมชน ครอบคลุมความคิดและข้อเสนอเพื่อการวิจัย* กรุงเทพฯ: บริษัทแปลน พับลิชชิ่ง จำกัด.

อุทัย บุญประเสริฐ (2545) *การบริหารจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน* กรุงเทพฯ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Cohen, Louis (2000) *Research methods in education* 5th ed Louis Cohen, Lawrence Manion, and Keith Morrison.

Good, Carter Victor (1973) *Dictionary of Education* 3rded New York Mc Graw-Hill

Guba, Egon G, and Lincoln, Yvonna S (1991). *Effective Evaluation* New York: Maxwell Macmillan.

- Phillips, Steven (1993) *Evaluation* London Library Association Publishing Ltd
- Scriven, Michale (1981) *The Logic of Evaluation* 2nd ed California n p
- Steers, Richard M (1985) *Management Effective Organizations* Massachusetts Kent
- Stufflebeam, Daniel (1971) *Educational Evaluation and Decision Making* 2nd ed
Bloomington Phi Delta Kappa.
- Torrington, Derek (1989) *Effective Management*. Great Britain 1989 Prentice Hall
International(UK) Ltd

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ
ชั้นสัมภาระเพื่อกำหนดกรอบแนวคิด

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ
ชั้นสัมภาษณ์เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด

- 1 ดร.อุทัย ดุลยเกษม -คณบดีสำนักศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 2 ผศ.ดร.สุรวุฒิ ปัดไธสง -รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนาระบบและบุคคล
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 3 นายนคร ตั้งคะพิภพ -ผู้อำนวยการโรงเรียนเบญจมเทพอุทิศจังหวัดเพชรบุรี
- 4 นายคำตัน เดชผล -ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำท่วม จังหวัดอำนาจเจริญ
-ผู้อำนวยการโรงเรียนห้าดาว
-ผู้อำนวยการโรงเรียนชนะเลิศโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน
- 5 ดร.วิสุทธิ์ รัตวี -ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านขามเปี้ย จังหวัดอุบลราชธานี
- 6 นายวีระพงศ์ เดชบุญ -ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
โรงเรียนปทุมวราชวิทยา จังหวัดอุบลราชธานี
-ศึกษาธิการอำเภอ(เจ้าหน้าที่บริหารการศึกษา 8)
-หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
อุบลราชธานี เขต 4
- 7 นางเกศสุดา พรเจริญ -ผู้อำนวยการโรงเรียนสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี
- 8 นายสังวรณ์ ศิวะเทเวศร์ -ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโคกสมบูรณนอก จังหวัดอุบลราชธานี
- 9 พระอธิการไพโรจน์ ฐานุตตโม -เจ้าอาวาสวัดบ้านสว่าง จังหวัดอุบลราชธานี

ภาคผนวก ข
รายนามผู้เชี่ยวชาญ
พิจารณาคความเหมาะสม/น้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์ประเมิน

รายนามผู้เชี่ยวชาญ
พิจารณาความเหมาะสม/น้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์ประเมิน

1 นายคำตัน เดชผล	-ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำท่วม จังหวัดอำนาจเจริญ
2 ดร.วิสุทธิ ราตรี	-ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านขามเปี้ย จังหวัดอุบลราชธานี
-อาจารย์พิเศษประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
3 นายวีระพงศ์ เดชบุญ	-ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
โรงเรียนปทุมวรรณวิทยา จังหวัดอุบลราชธานี
-ศึกษานิเทศก์(เจ้าหน้าที่บริหารการศึกษา 8)
-หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
อุบลราชธานี เขต 4
4 นางเกศสุตา พรเจริญ	-ผู้อำนวยการโรงเรียนสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี
5 นายสังวรณ์ ศิวะเทเวศร์	-ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโคกสมบูรณนอก จังหวัดอุบลราชธานี
6 นายมงคล จันทร์โสภา	-หัวหน้ากลุ่มนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการจัดการศึกษา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต 4
-ผู้ประเมินภายนอกสำนักงานรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา
-อาจารย์พิเศษประจำมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
7 นายเอกรัฐ โฉนะสาร	-ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านนาเยี้ย จังหวัดอุบลราชธานี
-อาจารย์พิเศษประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
8 นายชาญณรงค์ คมเจียบ	-ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่าช้าง(แขวงการทางนครราชสีมา 2)
จังหวัดอุบลราชธานี
9 นายปัญญา กาละปัตย์	-ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนาจาน จังหวัดอุบลราชธานี
10 นายปิยะวัฒน์ กันหาสุข	-ศึกษานิเทศก์(เจ้าหน้าที่บริหารการศึกษา 8)
-ผู้ตรวจราชการประจำสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี
เขต 3
11 นายประสาร สายแวว	-ศึกษานิเทศก์(เจ้าหน้าที่บริหารการศึกษา 8)
-ผู้ตรวจราชการประจำสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี
เขต 3
12 นายพนิชย์ พรจันทร์	-รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4
13 นายโกวิท ธรรมวัตร	-ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4

- 14 นายมงคล เหล่าบุตรสา -ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4
- 15 นายสุพจน์ บุญยืน -หัวหน้าการประถมศึกษากิ่งอำเภอ(เจ้าหน้าที่บริหารงานการประถมศึกษา 7)
- 16 นายบุญเที่ยง เนื้ออ่อน -หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ(เจ้าหน้าที่บริหารงานการประถมศึกษา 8)
- 17 นายประจักษ์ สมบูรณ์ -ผู้ตรวจราชการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 3
- 18 นายรัศมี ศรีสำอางค์ -ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านห้วยนกเปล้า จังหวัดอุบลราชธานี
- 19 นายไพบุลย์ วีระพันธ์ -ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านห้วยชะยุ้ง จังหวัดอุบลราชธานี
- 20 นายธวัชชัย จันทาทืออ่อน -ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสำโรง(ครูประจำ)
- 21 นายอุตร วงศ์คุณ -ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านป่าช้า จังหวัดอุบลราชธานี
- 22 นายโกวิทย์ บุญเจี๊ยว -ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคูเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- 23 นายชูศักดิ์ ธงศรี -ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองกินเพล จังหวัดอุบลราชธานี
- 24 นายนพรัตน์ ทองแสง -ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านขัวไม้แก่น จังหวัดอุบลราชธานี
- ประธานศูนย์เครือข่ายสถานศึกษา
- 25 นายสุริยา พลหาญ -ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบึงหวาย จังหวัดอุบลราชธานี

ภาคผนวก ค
บทสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ถอดเทปสัมภาษณ์ อาจารย์คำตัน เดชผล

วันที่ 4 ก พ 2547 เวลา 09 30 น

ที่ ร ร บ้านน้ำท่วม อ ลืออำนาจ จ อำนาจเจริญ

ผู้วิจัย ในด้านการมีส่วนร่วมของ ร ร กับชุมชนของ ร ร บ้านน้ำท่วมโดยทั่วไปแล้วเป็นอย่างไรบ้าง
 อาจารย์ ก็มีการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีวิทยากรภายนอก มีการ
 ดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการสถานศึกษา และส่วนหนึ่งก็มีการนำเยาวชนไปฝึกอบรม
 ในต่างประเทศที่อิสราเอล

ผู้วิจัย .แล้วอาจารย์ได้งบประมาณจากที่ไหนบ้าง

อาจารย์.คนที่ไปเขาออกเงินเอง เราเป็นคนประชาสัมพันธ์ และประสานความร่วมมือไปยังสถาบัน
 ราชภัฏพระนคร ถึงอาจารย์สมจิตร แล้วอาจารย์ก็ไปคุยกับทางมูลนิธิไทย-อิสราเอล ก็เอา
 โครงการมาคุยกัน เริ่มที่พื้นฐานของคนที่นี่คือเกษตรกร ก็อยากให้ออกหลานของเราไปเห็น
 ในประเทศที่มีธรรมชาติแยกจากรา แต่เขาสามารถใช้เทคโนโลยีมาช่วยทำการเกษตร และ
 สามารถมีชีวิตที่ดี ก็ได้นำจุดนี้มาเล่าสู่เยาวชนฟัง และใช้วิธีการสมัคร

ผู้วิจัย :ฐานะของคนในชุมชนที่นี่เป็นอย่างไรบ้าง

อาจารย์:ปานกลาง แต่ถ้าเปรียบเทียบระหว่างชุมชนชนบทที่พึ่งพารายได้จากการเกษตรเหมือนกันก็
 ถือว่าใช้ได้ การส่งเยาวชนไปอบรมที่อิสราเอลก็ส่งไป 2 รุ่น ไปพร้อมกับเจ้าที่พัฒนาชุมชน
 นักศึกษาจากสถาบันราชภัฏพระนคร ก่อนจะไปก็มีการปฐมนิเทศและอบรมหลายอย่าง ซึ่ง
 เมื่อไปแล้วก็ได้รับเสียงสะท้อนกลับมาค่อนข้างดี เด็กบอกว่าเหมือนได้เข้าเรียนมหาวิทยาลัย
 เลยทีเดียว

ผู้วิจัย .จำนวนผู้เข้าร่วมมากน้อยแค่ไหนในแต่ละรุ่น

อาจารย์:ไม่มาก เพราะคนที่อยากจะเข้าร่วมส่วนหนึ่งเป็นเยาวชนจากหมู่บ้านอื่น ซึ่งอยู่นอกเป้าหมาย
 เราจึงไม่รับ เพราะเราต้องการเริ่มต้นที่เยาวชนในเขตบริการของเรา ก่อน จากการสัมภาษณ์
 เยาวชนที่ไป ในระยะแรกเขารู้สึกกลัว และระยะหลังๆประสบกับปัญหาสารเคมีขณะทำงาน
 แต่บทเรียนจากการไปศึกษาครั้งนี้ก็เป็นประโยชน์อยู่บ้าง ส่วนหนึ่งเขากลับมาทำฟาร์ม
 ส่วนหนึ่งก็ไปเป็นผู้ประกอบการ และส่วนคนที่ไม่กลับมาทำอะไรต่อก็เนื่องจากมองว่า
 เทคโนโลยีบ้านเรากับของเขามันแตกต่างกันมาก ซึ่งคนที่ไปประมาณ 70% ที่คิดแบบนี้ ยังคง
 กลับมาทำอาชีพรับจ้าง และทำนาตามแบบวิถีเดิมของตนเอง นอกจากนี้ ร ร.ก็ยังมีบทบาท
 ในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานชลประทาน มูลนิธิไจก้าของ
 ญี่ปุ่น ในส่วนนี้ได้รับความช่วยเหลือด้านการปล่อยน้ำจากชลประทานเข้ามาในสวนเกษตร

ของ ร.ร. เราได้นำจุดนี้มาทำการสาธิตการปลูกพืชระบบหยดน้ำ เป็นการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย ซึ่งได้ผลดี แต่ชาวบ้านยังไม่นำไปใช้ เราได้มีการฝึกฝนหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของปุ๋ย การทำอีเอ็ม ส่วนหนึ่งเอาเด็กมัธยมและครูไปฝึกที่คิ้วเซ สระบุรี ที่เขาทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเองครบวงจร และกลับมาถ่ายทอดแก่ชาวบ้าน แต่ชาวบ้านก็ยังติดกระแสการบริโภคคือ อาศัยความสะดวกของตัวเองเป็นหลัก แต่โดยรวมเราก็มีจุดประสงค์ที่ต้องการจะถ่ายทอดแนวความคิดเรื่องการพึ่งพาตนเอง ซึ่งอุปสรรคของการดำเนินการก็คือ ชาวบ้านยังมองข้ามสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ยังขาดการคิดริเริ่มที่จะผลิตหรือสร้างอะไรขึ้นด้วยตนเอง เราก็ได้พยายามอย่างเต็มที่

ผู้วิจัย . มาถึงประเด็นงานวิจัยในครั้งนี้ซึ่งเป็นการประเมินการมีส่วนร่วมของ ร.ร. กับชุมชน ซึ่งแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 องค์ประกอบคือ องค์ประกอบด้านการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา องค์ประกอบด้านการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน และองค์ประกอบด้านการบริหารและจัดการศึกษา อาจารย์คิดว่าในองค์ประกอบแรกนั้น ถ้าเราจะดูว่า ร.ร. ใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้นั้น เราจะดูจากอะไรได้บ้าง

อาจารย์: ปกติถ้า ร.ร. ใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้จะมีหลักสูตรท้องถิ่น และจะดูว่าเขาจะลงไปปฏิบัติจริงหรือไม่ก็จะอยู่ในแผนการสอนของครู ในหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ดูว่า ร.ร. ได้กำหนดเรื่องใดไว้บ้าง และในแผนปฏิบัติการของ ร.ร. ก็ดูโครงการที่ทำ ถ้า ร.ร. เห็นความสำคัญของการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ก็จะมีโครงการที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากว่าหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษา ก็มีแนวโน้มที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งใกล้ๆ ตัว ตรงนี้ที่เกิดขึ้นดูจากแผนของครู ว่าครูเขียนเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างไร เช่น วิทยาศาสตร์ เรื่องพืช เขียนถึงป่าในชุมชน ริเปลา หรือเป็นพืชที่มีอยู่ในตำรา แล้วให้เด็กดูบนกระดานดำ ครูต้องพาไปดูว่าพืชที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนคืออะไร สภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร และตาม พ.ร.บ. ก็ให้ความสำคัญว่า ทำอย่างไรผู้เรียนจึงจะเข้าใจชุมชนของตนเอง เข้าใจถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรม การทำมาหากิน ประวัติศาสตร์ ซึ่งคำว่า "ท้องถิ่น" ไม่ได้จำกัดอยู่ที่หมู่บ้าน แต่รวมถึงตำบล อำเภอ จังหวัด เอกสารที่เป็นแผน จะเป็นดัชนีสำคัญที่บ่งบอกการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ อีกประการหนึ่งก็คือตรวจสอบได้จากการสัมภาษณ์บุคคล มีการจัดทำทะเบียนแหล่งภูมิปัญญา สถานที่ที่อยู่ในท้องถิ่น

ผู้วิจัย . การสำรวจข้อมูลแต่ละ ร.ร. อาจมีความครอบคลุมมากน้อยแตกต่างกัน อาจารย์คิดว่าความครอบคลุมของการสำรวจข้อมูลจะบอกถึงการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันหรือไม่

อาจารย์: แค่มองการสำรวจยังบอกไม่ได้ว่ามีมีส่วนร่วม ต้องไปดูที่แผนของครู ซึ่งใช้จริงไม่จริงก็ไปถามเด็กดูอีกทีว่า ร.ร. จัดกิจกรรมนั้นๆ ที่ครั้ง ตอนนี้ ร.ร. มีอิสระในการพิจารณางบประมาณจาก

ที่ได้รับจัดสรรมาเป็นก่อน เพราะฉะนั้น ร.ร. ก็อาจจะเขียนเป็นโครงการไว้ว่าโครงการนำนักเรียนไปเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ ก็จะมีการตั้งงบประมาณไว้ ถ้าเราจะดูให้ครอบคลุมว่าเขาใช้จริง ต้องใช้ข้อมูลจากหลายทาง จะดูจากเอกสารเท่านั้น ก็เป็นสิ่งที่ทำขึ้นได้เพราะมันเป็นเพียงหลักการ

ผู้วิจัย อาจารย์คิดว่ายังมีตัวชี้วัดอื่นบ้างหรือไม่

อาจารย์ ตัวชี้วัดอื่นก็คือ “ผู้เรียน” เพราะเป็นเป้าหมายสุดท้ายที่จะบอกว่าแผนที่ทำไว้สำเร็จหรือไม่ ไม่ใช่ผู้เรียนไม่รู้เรื่องอะไรเลย

ผู้วิจัย แล้วในส่วนขององค์ประกอบที่สอง การใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน ในส่วนที่อาจารย์เล่าถึงการจัดทำโครงการเพื่อชุมชนด้านต่างๆ สิ่งนี้เป็นดัชนีบ่งชี้การมีส่วนร่วมด้วยใช่หรือไม่

อาจารย์: ใช่ จริงๆแล้ว สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ ตาม พ.ร.บ. กำหนดให้สถานศึกษาทำหลายอย่าง เช่น การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย แต่ในสภาพการจัดการศึกษาที่เป็นจริงของ ร.ร. การศึกษานอกระบบก็ยังคงอยู่ในความดูแลของ กศน. การที่ชุมชนจะเข้ามาเรียนรู้อะไรจากสถานศึกษา ชุมชนจะต้องมีสิ่งคาดหวัง ดังนั้น สภาพของ ร.ร. ครูอาจารย์ ก็เป็นสิ่งสำคัญ ครูใน ร.ร. มีความรู้มากแค่ไหน ถ้าสถานศึกษานั้นมีความพร้อมโดยดูได้จากครู โดยความรู้จากครู ที่ชุมชนคาดหวังคือความรู้เรื่องอาชีพ สองคือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเขา เช่น กฎหมาย เพราะฉะนั้น การที่ชุมชนจะมาใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ ก็อยู่ที่ความพร้อมของสถานศึกษา เช่น มีห้องสมุด คนในชุมชนที่มาใช้ห้องสมุด ร.ร. มักเป็นคนที่ยังออกจาก ร.ร. ไปแล้วแต่ยังเรียนอยู่ อีกอย่างหนึ่งก็คือ คอมพิวเตอร์ ตัวนี้ถือว่าเป็นตัวที่อยู่ในกระแสความนิยม มีความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้ ตรงนี้ ร.ร. ใช้วิธีเปิดให้ชาวบ้านมาเรียน อยู่ที่นี่บังเอิญว่ามีครูที่เก่งด้านนี้จึงสามารถช่วยชุมชนได้ แต่ปัญหาก็คือเหมือนกันคือคนที่มาเรียนก็จะเป็นกลุ่มวัยรุ่นมากกว่าผู้ใหญ่ ที่มาขอคำแนะนำก็มีบ้างเหมือนกัน ลักษณะที่จะให้ชุมชนเข้ามาเรียนรู้เองมีน้อย จะเป็นในส่วนที่ ร.ร. ร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาจัดขึ้น จัดโครงการให้ชุมชนเข้ามาอบรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน ส่วนหนึ่งก็เป็นงานสนองนโยบายของรัฐ ถ่ายทอดผ่านที่ประชุมผู้ปกครอง ฉะนั้น จะดูว่าสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนมากน้อยแค่ไหน ก็ดูจากโครงการ วิทยากรผู้เผยแพร่ก็ต้องเป็นคนที่ชาวบ้านศรัทธา หรืออาจต้องเชิญวิทยากรมาจากที่อื่น ก็แล้วแต่หัวข้อที่ชาวบ้านสนใจ แต่มันอาจไม่ใช่ธรรมชาติของการใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ แต่เป็นวิธีการที่เป็นรูปแบบของการทำให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้

ผู้วิจัย แล้วในประเด็นที่สามคือ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา โดยมองในภาพของการมีส่วนร่วมของกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อาจารย์คิดว่าดัชนีสำคัญคืออะไรที่จะดูว่ามีส่วนร่วมมากหรือน้อย

อาจารย์ ดูตามอำนาจหน้าที่ แต่ในความเป็นจริงความเข้มแข็งที่เป็นอยู่ในด้านนี้ถือว่าค่อนข้างน้อย ความเข้าใจของชุมชนยังมองว่าหน้าที่การจัดการศึกษาเป็นของครู วัฒนธรรมที่เป็นมาคือ เมื่อ ร.ร. ต้องการงบประมาณก็จัดทำบุญ ชาวบ้านก็มาช่วย ระดมเงินมาช่วยกัน แต่ในส่วนที่เราคาดหวังคือต้องการให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทมากกว่าที่เป็นอยู่ คือชุมชนต้องมีส่วนกำหนดว่า ร.ร. จะจัดการศึกษาอย่างไร ต้องการให้ลูกหลานได้รับการศึกษาอย่างไร มีคุณลักษณะอย่างไร ให้มีความสามารถทางวิชาการมากน้อยเพียงใด การที่จะทำได้อย่างนั้นต้องอาศัยปัจจัยอะไรบ้าง นี่คือนโยบายที่ทางราชการคาดหวัง เราจะดูการมีส่วนร่วมตรงนั้นได้ยังไง เราอาจจะดูได้จากแผนที่ชุมชนเข้ามาร่วมเขียน แต่ว่าในทางปฏิบัติคนที่อยู่ในชุมชนส่วนใหญ่ พื้นฐานการศึกษายังไม่สูง เขาเองก็ยังไม่เข้าใจ และตัวเขาเองก็ไม่ว่าจะให้เด็กเรียนอะไร เรียนแล้วจะวัดผลยังไง ประเมินผลยังไงเขาก็ไม่รู้ เรียนน้อยหรือเรียนมาก ทั้งปีจะเรียนอะไรดี เขาไม่ทราบ ก็เลยมอบให้ ร.ร.เป็นคนทำ และชุมชนก็เห็นชอบ แต่ถ้าในเขตที่สถานศึกษามีความพร้อม เช่น ในเขตเทศบาลที่กรรมการมีคุณวุฒิและศักยภาพในหลายๆด้าน จะมองภาพ ร.ร. ออกและสามารถดูแล ร.ร. ได้ การมีส่วนร่วมในส่วนนี้ยังคงต้องอาศัยเวลา และต้องออกแรงอีกมาก และอีกข้อหนึ่งคือ ถ้า ร.ร. เป็น ร.ร. ที่มีชื่อเสียง จะมีชุมชนอยากเข้ามามีส่วนร่วมมาก เพราะมีผลประโยชน์ การมีสมาคมผู้ปกครองก็เกิดจากความศรัทธาในตัว ร.ร. นั้นเอง แต่ถ้าเป็น ร.ร. ที่อยู่ห่างไกลในชนบท ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมเพราะกลัวว่าทางราชการจะยุบ ร.ร. ตัวเอง และเข้ามาร่วมก็มักจะไม่มีความคิดเห็น จะให้ ร.ร. ดำเนินการเลย

ผู้วิจัย :ถ้ามองที่ความสำคัญของการมีส่วนร่วมทั้ง 3 ด้าน อาจารย์คิดว่าด้านใดมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันอย่างไร

อาจารย์ .จริงๆแล้ว การบริหารจัดการมันเป็นเรื่องของนโยบาย ถ้าเกิดการมีส่วนร่วมตรงนี้ก็จะมีประโยชน์จริงๆ ตามหลักการตัวนี้ควรเป็นอันดับหนึ่ง แต่ในทางปฏิบัติยังไม่เต็มที่เท่าที่ควร แต่ก็เป็นส่วนที่มีความสำคัญ แต่ส่วนของการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ตรงนี้ถ้ามีการกำหนดไว้ในด้านที่สาม ก็อาจส่งผลไปด้านที่ 1 ดังนั้น ถ้าจะให้หน้าหนักจะให้ด้านที่ 3 ก่อน ส่วนการมีส่วนร่วมด้านที่ 2 ร.ร. จะต้องสร้างศรัทธา เพราะอาจเรียกได้ว่าเป็นการศึกษานอกระบบ ระดับการปฏิบัติจะมีประมาณ 10% ถ้าเป็นวิทยาลัยอาชีววะ วิทยาลัยชุมชนส่วนนี้จะมีมาก ตรงนี้ขึ้นกับศักยภาพของ ร.ร. และศักยภาพของครู แต่ก็เป็นเรื่องจำเป็น

ถอดเทปสัมภาษณ์ ผศ. ดร. สุรวุฒิ ปัดไธสง

วันที่ 25 ก.พ. 2547 เวลา 10.00 น.

ณ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

- ผู้วิจัย การที่เราจะดูว่า ร.ร. ใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้หรือไม่ อาจารย์คิดว่าดัชนีที่สำคัญที่จะบอกว่าร.ร. ใช้คืออะไร
- อาจารย์ การมีส่วนร่วมโดยชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา สิ่งที่สำคัญตอนนี่ที่ต้องแม่นคือการมีส่วนร่วมคืออะไร? เป็นร่วมแบบเท่าเทียม หรือร่วมแบบภาคี เป็น partial การมีส่วนร่วมจะมีหลายระดับเราจะดูระดับหรือไม่ เพราะแต่ละระดับมันจะบอกอะไรพอสมควร เช่น บอกว่าเป็นวิทยากร ก็มาสอน ส่วนเนื้อหาการเรียนรู้ ถ้ามว่าใครเป็นคนกำหนด ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดด้วยหรือไม่ หรือ ร.ร. กำหนดคนเดียว เพียงแต่ให้วิทยากรมาเป็นคนสอน เช่น หลักสูตรดนตรีพื้นเมือง ดังนั้น เกณฑ์การมีส่วนร่วมก็คือ ระดับและมีดัชนีอะไรบ้าง ซึ่งดัชนีแต่ละตัว ก็จะมีค่าแตกต่างกัน และแหล่งเรียนรู้นั้นเราจะหมายถึงอะไร เช่น หนึ่ง อาจจะเป็นสนาม สมมติว่าบ้านนี้เขาทำนาเก่ง ปลูกหม่อนเก่ง เลี้ยงไหมเก่ง มีแม่เต่า พ่อเต่าที่เก่ง คนเหล่านี้ก็จะไปเป็นวิทยากร โดยใช้สนามชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ บาง ร.ร. ที่มีนาของ ร.ร. อาจมีคนมอบให้เด็กทำนา หรือ ร.ร. ชื่อเป็นของ ร.ร. เกณฑ์ที่จะดู จึงควรคำนึงถึงระดับของการให้หรือการมีส่วนร่วม ความเข้มแข็งหนึ่งเราจะสามารถ review ได้จากเอกสาร การจะประเมินจะต้องมีเป้าหมาย และมีระดับว่าจะใช้แค่ไหน resource ที่สำคัญหนึ่งก็คือตัวบุคคลที่เป็นผู้รู้หรือภูมิปัญญา ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมในส่วนนี้ ร.ร. อาจจะเชิญมาสอน ซึ่งผมมองว่าตรงนี้น่าจะมีมากกว่าสอน เช่น ตอนที่ร่างหลักสูตร หรือกำหนดเนื้อหาการสอน น่าจะเอาวิทยากรมาคุยด้วย ไม่ใช่ ร.ร. เป็นผู้กำหนด เราต้องดูระดับความสัมพันธ์ด้วยว่า ร.ร. ให้ความสำคัญเขามากน้อยแค่ไหน เป็นเรื่องของการ involve คือร่วมกัน ปฏิสัมพันธ์กันในเชิงของ person human resource หรือบุคลากร ซึ่งบุคลากรที่เป็นแหล่งเรียนรู้ นอกจากจะเป็นวิทยากร เราก็มาดูที่บทบาทอื่นด้วยว่าเป็นอย่างไร เช่น บางคนเขาจะมาบอก ร.ร. ด้วยซ้ำว่า ร.ร. น่าจะสอนแบบนั้นแบบนี้ ถ้า ร.ร. เห็นด้วย ก็เชิญเข้ามาช่วยกำหนดหลักสูตรและวิธีการสอน และบุคคลเหล่านั้นก็มาเป็นผู้สอนให้ นี่เป็นกรณีภูมิปัญญา ที่นี้ในเชิงของบุคคลอื่นที่เป็น key person ของชุมชน จะเป็นพวกผู้นำที่ให้การ support ในด้านแหล่งทุน เงิน โอกาส หรืออื่นๆ อาจจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือครู หรือพระ นอกจากคนแล้วเราก็ไปดู resource อื่น คือตัวความรู้ที่มันสถิตยอยู่ที่เรียกว่าภูมิปัญญา ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีไม่เหมือนกัน ความรู้บางอย่างมันติดอยู่กับแหล่งกับสถานที่ เช่น เหล็กน้ำพี้ พวกที่ทำมีดอัญญาญิก ทำไมที่อื่นทำได้

แต่ไม่เก่ง เพราะว่าสภาพมันไม่เอื้อ เพราะฉะนั้นตรงนี้ก็จะเป็นสถานที่ในส่วนที่ให้เด็กมาฝึกงานได้ ตัวระบบความรู้เองนั้น ถ้าเรามองชุมชนว่าไม่ได้เป็นเพียงกายภาพ มองว่าชุมชนมีระบบความสัมพันธ์ มีวัฒนธรรม ตัวระบบนี้เป็นสิ่งที่เอื้อให้เด็กได้เรียนรู้ เช่น กิจกรรมต่างๆ ของ ร.ร. ชุมชนเข้ามาร่วม อันนี้เกิดจากระบบสังคม มีงานหลายงานที่ ร.ร. กับชุมชนทำด้วยกัน เช่น ปีใหม่ ทำบุญ งานวันเด็ก ทอดกฐิน ตรงนี้ก็แหล่งเรียนรู้อันหนึ่ง เป็นการเรียนรู้แบบสังคมวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมา ซึ่งมันเป็นไปโดยวัฒนธรรมประเพณีกำหนด ซึ่งบางแห่งอาจจะมี การมองการเรียนรู้ไม่ใช่เรื่องของการสอนอย่างเดียว เป็นเรื่องของ การมีปฏิสัมพันธ์ จนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ตรงนี้ก็ถือเป็นเกณฑ์หนึ่งที่ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ดังนั้น การที่จะใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้น้อยแค่ไหนก็มองที่ person มีผู้ที่เป็นผู้รู้ เป็น supporter และมองถึง physical resource คือ แหล่งต่างๆ เช่น แหล่งแร่ แหล่งหิน แหล่งน้ำ ที่นา ไร่ สวน และเรื่องของสังคม คือ ระบบความสัมพันธ์ นอกจากนี้แล้ว ความรู้ที่มันสถิตย์อยู่ในชุมชนมันไม่ได้สถิตย์อยู่ในนาในไร่เท่านั้น บางครั้งมันอยู่ในรูปของอุดมการณ์ ความคิด ที่เรียกว่าจิตวิญญาณ เช่น ระบบการนับถือผี การนับถือศาสนาบางอย่างชุมชน อาจจะมีพิธีกรรมที่ทำให้เด็กเรียนรู้ คือ ระบบความรู้มันเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งแวดล้อม คนกับระบบความเชื่อ ความคิด อันนี้ก็เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเหมือนกัน ถ้าชุมชนมีความชัดเจนในเรื่องของอุดมการณ์ จิตวิญญาณ เราอย่าไปมองว่า การศึกษามันเป็น formal เฉพาะใน ร.ร. เพราะชุมชนกับ ร.ร. มันแยกกันไม่ได้ แม้กระทั่งในชีวิตประจำวันของเด็กก็เกิดการศึกษ เช่น ทางภาคเหนือมีพิธีกรรม เมื่อเด็กไปร่วมก็เกิดการเรียนรู้ ทั้งหมดนี้คือการมองชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา

ผู้วิจัย : ในองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของ ร.ร. กับชุมชน ด้านที่สองการใช้ ร.ร. เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน อาจารย์คิดว่าดัชนีบ่งชี้ถึงการมีส่วนร่วมที่สำคัญได้แก่อะไรบ้าง

อาจารย์: การที่สถานศึกษาจะให้ความรู้แก่ชุมชนแน่นอนที่สุดว่าอย่างหนึ่งคือในรูปของ formal เพราะนักเรียนก็เป็นคนในชุมชน ตรงนี้ก็ดูจากคะแนน การสำเร็จการศึกษา การเรียนต่อ ซึ่งเป็นหน้าที่หลัก การที่ ร.ร. เปิดโอกาสให้กับชาวบ้านได้เข้ามาร่วมทำกิจกรรม ซึ่งในกิจกรรมต่างๆ ตัวสถานศึกษามักจะมีระเบียบ กฎเกณฑ์ มีกติกา ตัวระเบียบ กฎเกณฑ์ กติกาจะทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ระบบองค์กรจาก ร.ร. ตัวกิจกรรมเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นการทอดกฐิน จัดกิจกรรมวันเด็กหรืองานกีฬา ที่ครูจะมีกระบวนการตั้งแต่การคัดเลือกเด็ก มอบรางวัล ผู้ปกครองมาเชียร์ แม้แต่มารยาทในการเชียร์ สิ่งนี้ก็เป็นสิ่งที่ ร.ร. ให้กับชาวบ้าน และไม่แน่ใจว่า ร.ร. จะสามารถฝึกอบรมในระยะสั้นหรือระยะยาวได้หรือไม่ ผมเคยไปที่โคราช เคยเห็นทาง ร.ร. มองเห็นว่าชาวบ้าน ขาดโอกาสที่จะไปเรียนรู้เรื่องการทำอ้อย ชาวบ้านปลูกอ้อยไม่เก่ง

ร.ร. ก็เป็นตัวกลางเชิญเกษตรกรมา เพื่อจัดอบรมให้เกษตรกร ตรงนี้ ร.ร. ก็เป็นตัวกลางในการเชื่อมกับภาคีข้างนอกเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ อีกตัวหนึ่งที่ ร.ร. ให้คือ อาจจัดในรูปการศึกษาผู้ใหญ่ อันต่อมาคำว่า ร.ร. ก็คือบทบาทของครู อย่างที่บ้านผมคุยกับผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนจะทำงานด้วยกัน ให้คำแนะนำกันในเชิงของวิชาการ ครูในหลายเรื่อง ก็ไปรวมเป็นกรรมการหมู่บ้านในฐานะตัวแทน ร.ร. อันนี้ก็เป็นกรที่มีส่วนร่วม ทาง ร.ร. เป็นฝ่ายให้ความรู้กับชาวบ้านได้ นอกจากนั้น เช่นครูที่ทำเวียน ซึ่งเป็นหนังสือที่เขียนโดย อาจารย์ยศ สันตสมบัติ เขียนถึงชาวบ้านที่ทานา ทำไร่ ที่นาลม น้ำท่วม พอมีชลประทานเข้ามาถึงแย่งลงข้าวร้ายคือเอาที่นาไปจำหน่ายจ้อง สุดท้ายครูก็ส่งสารชาวบ้าน จึงพาชาวบ้านไปเรียนรู้การทำเกษตร ครูลงทุนเอาชาวบ้านขึ้นรถไปที่ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ดูว่าจะสนใจอะไร ไปที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ดูว่าเขาเลี้ยงปลากันยังไง เสร็จแล้วก็มาลองทำกัน นี่คือบทบาทของครู นอกจากนั้น ครูก็ยังสอนให้นักเรียนปลูกผักปลูกหญ้า แล้วให้นักเรียนไปสอนพ่อแม่ของตัวเอง ความรู้ตรงนี้ชาวบ้านเขาได้จากครูไป เอาไปทำ ที่อื่นมีสหกรณ์ข้าว ครูก็พาไปดูงาน จนชาวบ้านไปเรียนรู้และกลับมาตั้งธนาคารข้าว ระบบอย่างนี้เป็นระบบที่ ร.ร. ให้กับชุมชน ซึ่งมันไม่เกิดกับทุก ร.ร. เกิดเฉพาะบาง ร.ร. ที่มีครูที่ทุ่มเท เป็นครูที่เป็นครูของชุมชน งาน "ทำเวียน" จะทำให้มองภาพได้ชัดขึ้น นี่คือวิธีการดูว่า ร.ร. เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ยังไง

ผู้วิจัย .ในองค์ประกอบที่สาม เป็นการมีส่วนร่วมในบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาในการบริหารจัดการศึกษา เช่นเดียวกันคือ ดัชนีที่อาจารย์คิดว่ามีความสำคัญที่บ่งชี้ถึงการมีส่วนร่วมคืออะไร

อาจารย์:เงื่อนไขตามกฎหมายก็เป็นดัชนีตัวหนึ่งที่ทำให้เกิดเป็นกรรมการขึ้นมา เราจะต้องตั้งหลักว่ากรรมการจะร่วมมากร่วมน้อยจะดูได้จากอะไร ในเบื้องต้นคือ ร่วมตามกฎหมายเพื่อให้เกิดการตั้งกรรมการขึ้นมา และเมื่อตั้งขึ้นมาแล้วจะมีส่วนร่วมมากน้อย เช่น ถ้าเราได้กรรมการที่เอาเรื่องเอาราว ครูที่กระตือรือร้น ขยันขันแข็งตั้งใจอุทิศเพื่อการศึกษา เราก็จะได้กรรมการที่ดี ถ้ากรรมการเห็นความสำคัญของการศึกษา มีความเป็นผู้นำ มีฐานะทางเศรษฐกิจหรือ power บริจาคเงิน ทรัพย์สิน ทำกิจกรรมแต่ละครั้งก็สามารถที่จะดึงคนเข้ามาร่วม ตรงนี้จะ เป็นความรู้ความสามารถของคณะกรรมการ ดังนั้น ฐานะทางเศรษฐกิจ การยอมรับนับถือ ซึ่งคุณสมบัติและบทบาทของกรรมการแบบนี้เป็นที่ต้องการ คือจะดูว่ากรรมการจะทำเพื่อ ร.ร. ดีหรือไม่(มีส่วนร่วมดีหรือไม่) ก็ดูที่คุณสมบัติเขา ความเป็นศิษย์เก่าก็สำคัญ ความผูกพันกับ ร.ร. ความคุ้นเคย เหล่านี้จะเป็นดัชนีที่ชี้ได้ว่าถ้า ร.ร. ได้คนอย่างนี้แล้วส่วนใหญ่ก็จะ work ถ้าไม่ได้ การประชุมแต่ละครั้งก็เป็นการประชุมไปตามกฎหมาย ถ้ากรรมการอ่อนแอ เมื่อ

ประชุมระดมความคิดอะไร ก็ให้บทบาท รร เป็นส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้น สิ่งที่บอกไปแล้ว
จะเป็นตัวสำคัญ เช่นกรรมการบางคนเขามีเครือข่ายมากก็จัดผ้าป่ามาพัฒนา รร นี่คือ
บทบาทหนึ่งของคณะกรรมการ

ถอดเทปสัมภาษณ์ ดร อุทัย ดุลยเกษม

วันที่ 5 มีนาคม 2547 เวลา 16 20 น

ที่ สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย อ ปากเกร็ด จ นนทบุรี

อาจารย์ concept จะมีอยู่ 2 คำที่ดูเหมือนว่ามีความหมายคล้ายกันคือ cooperation และ participation ซึ่งยังใช้สับสนเยอะโดยเฉพาะฝ่ายราชการ จะใช้ cooperation แทน participation เสมอๆ ข้อแตกต่างของ 2 คำนี้ อยู่ที่ฐานเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคน 2 กลุ่ม สมมติว่าเราใช้คำว่า "การร่วมมือ" ขอให้ชาวบ้านมาร่วมมือกับผมในเรื่องใดก็แล้วแต่ ฐานในเรื่องความสัมพันธ์แสดงว่าผมมีอำนาจมากกว่า ถ้าไม่มาร่วมมือผมก็บอกว่าไม่ได้ เรื่อง ร.ร. จะใช้ความร่วมมือแบบนี้มาก แต่ participation ฐานความสัมพันธ์จะเป็นเชิงราบเท่าเทียมกัน ฉะนั้น การที่จะทำอย่างนั้นได้ ไม่ว่าจะเป็ความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วม ต้องเริ่มต้นตั้งแต่ทำอะไรก็ตามที่เราจะทำ มันจะต้องมาคิดร่วมกัน มาวิเคราะห์ร่วมกัน มาวางแผนร่วมกัน แล้วลงมือปฏิบัติร่วมกัน ไม่ใช่ทุกคนทำเหมือนกันนะ แต่ใครถนัดอะไรก็ทำ แต่ทำด้วยกัน การประเมินผล การติดตามผล การได้รับผลประโยชน์ ทุกฝ่ายต้องเท่ากัน ฉะนั้น ในกรณีนี้ถ้าอยากไปดูต้องเข้าใจ concept นี้ก่อน ที่นี้ เวลาทำเดลฟายที่ผมคิดว่าจะมีปัญหา เพราะว่าคนที่ตอบเราไม่เข้าใจประเด็นนี้ และเรา assume ว่า คนที่เราถามมีฐานเหมือนกัน นี่เป็นประเด็นแรก ที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ผมเชื่อว่าหลายเรื่องตอนนี้กรรมการ ร ร เขาคิดร่วมกับ ร ร หรือไม่ หรือคนใน ชุมชนคิดร่วมกันหรือไม่ว่าของบางอย่างในชุมชน ร ร น่าจะไปใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ หรือตัวเองจะใช้ ร ร เป็นแหล่งเรียนรู้ได้นะ การบริหารจัดการ เขาเข้ามามีส่วนร่วมยังไง จริงๆแล้ว การมีส่วนร่วมในความเป็นจริงนั้นมันไม่่ง่าย เพราะมันต้องมีเงื่อนไขพื้นฐาน 2 อย่าง หรือมากกว่านั้น 1) เริ่มต้นตั้งแต่ทัศนะของทั้ง 2 ฝ่าย ทั้ง ร ร และชุมชนว่ามีทัศนะเรื่องการมีส่วนร่วมยังไง ตรงนี้เป็นอุปสรรคทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ยาก เพราะคนที่อยู่ในระบบ ร.ร. เชื่อในเรื่องของ professionalism มาก คือ ความเป็นมืออาชีพ มองว่าชาวบ้านบริหารจัดการไม่รู้เรื่อง ชาวบ้านคือพวก non- professionalism หหมดสองคือ เราเรียนหนังสือมาเยอะก็เชื่อในเรื่องของ efficiency หรือประสิทธิภาพ เป็นประสิทธิภาพแบบ industrail value ต้องตรงเวลา แต่ชาวบ้านเวลาเขาไม่ใช่แบบนั้น เขาเจอกันตรงไหนก็ได้ ไม่ต้องขีดเส้นแดง เพราะเขาเป็น village value เช่น ครูเชิญประชุม แต่ยังไม่กริดยงไม่เสร็จ ยังทอดแหไม่เสร็จ เขามาไม่ตรงเวลา เราก็มองว่าเขาไม่มี efficiency เพราะเราคิดว่าทุกอย่างต้องมี standard เพราะฉะนั้น ชาวบ้านเขาไม่ยอมมาร่วม หันมาดูด้านทัศนะของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมก็เป็นปัญหาอีก เพราะชาวบ้านรู้สึกว่ กิจกรรม

ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมทุกวันนี้ ไม่ใช่เรื่องของเขา แต่เป็นของรัฐชาวบ้านทำไม่เป็น เขา เชื้ออย่างนั้นมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว เรื่องสาธารณสุขก็เป็นเรื่องของ รพ เรื่องการศึกษาก็เป็น หน้าที่ของ ร ร socialization process นี้ เกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน ทำให้คนคิดว่าไม่ใช่ธุระ ของตน การมีส่วนร่วมจึงแล้วแต่ครู ทัศนะแบบนี้ที่เป็นอยู่ทั้ง 2 ฝ่าย มันทำให้การเข้ามาร่วม คิด ร่วมวางแผน ร่วมวิเคราะห์ เกิดขึ้นได้ยาก นี่คือเงื่อนไขที่หนึ่งเกี่ยวกับทัศนะคือ right attitude ของผู้เกี่ยวข้องทั้ง 2 ฝ่าย 2) เงื่อนไขที่สองคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน มัน ขึ้นอยู่กับ structure โครงสร้างที่เป็นอยู่ขณะนี้ โครงสร้างของ ร ร ของหน่วยราชการ มันไม่ เอื้อต่อการที่จะให้ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนก็คือ อย่างเช่นค่ายทหาร เขียนป้ายเอาไว้ว่า ทหารเป็นมิตรกับประชาชน แต่ก็ยังบอกอีกว่า ไม่มีกิจห้ามเข้า ร ร ก็ เหมือนกัน มีรั้วรอบขอบชิด นอกเวลาก็เข้าไม่ได้ ห้ามเอาวัวมาผูก ห้องสมุดปิดตามเวลา ทุกอย่าง โครงสร้างแบบนี้มันไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน แล้วเขาจะมาร่วม เมื่อไหร่ ถึงแม้จะมีกรรมการเข้าไป ก็มักเป็นกรรมการพวกพ่อค้า ผู้รับเหมา เพราะฉะนั้น ถ้า อยากจะไปดู ซึ่ง พรบ.การศึกษา 2542 แก้ไขเพิ่มเติม 2545 พูดถึงเรื่องนี้เยอะ การมีส่วนร่วม ของชุมชนถ้าอยากจะไปดูก็อาจจะเลือกซัก 2-3 แห่ง ร.ร.ที่ประชาชนมีส่วนร่วมดีซัก 1 แห่ง ร.ร.ที่ไม่มีส่วนร่วมเลยซัก 1 แห่ง และ ร.ร. ที่มีส่วนร่วมกลางๆ เปรียบเทียบดูว่า ร ร ทั้ง 3 แห่ง นี้ มีเงื่อนไขอะไร ระดับการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมของ ร ร แตกต่างกันอย่างไรร ใน กระบวนการตัดสินใจ indicator process ประชาชนมีส่วนร่วมหรือไม่ หรือครูใน ร ร มี ส่วนร่วมหรือไม่ เราก็ไป participate ว่า การมีส่วนร่วมที่เป็นอยู่มันเป็นยังไง เจตนารมณ์ของ พรบ.การศึกษาต้องการ participation of learning process ไม่ใช่มาบอกให้ทำแบบนั้นนะ ครูก็มีความคิด ชาวบ้านก็มีความคิด แล้ว แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ของใครดีก็ทำ ตามนั้น ไม่ได้มีใครมีอำนาจมากกว่า ลักษณะอย่างนี้จึงเรียกว่าเป็น participation of learning process การจะมองสิ่งใดนั้นจะเริ่มต้นที่ the right view คือการมองที่ถูกต้อง ชัดเจน ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า สัมมาทิฏฐิ อันที่สองคือ the right concept ภาษาวัด เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ concept เราต้องชัดเจนว่า อะไรคือการมีส่วนร่วม อะไรคือความ ร่วมมือ แล้วจึงจะนำไปสู่ the right action หรือ สัมมาปฏิบัติ

ถอดเทปสัมภาษณ์อาจารย์นคร ดังคะพิภพ

วันที่ 25 มีนาคม 2547 เวลา 10 00 น

ณ สภาการศึกษาแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

อาจารย์ ที่บอกว่าโรงเรียนใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา และสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนมอง 2 ข้อนี้ เหมือนกับว่า เราจะให้เด็กนักเรียนของเราในข้อแรกก็คือ ไปเรียนรู้ในชุมชน ข้อ 2 คือ เราสร้างโรงเรียนของเราให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเด็กของเรา และในเวลาเดียวกันก็ให้ชุมชนเข้ามาเรียนรู้ได้ เลยต้องตีความคำว่า แหล่งเรียนรู้ คืออะไร ซึ่งการแบ่งกรอบของคำว่าแหล่งเรียนรู้ เราอาจจะมองได้ว่า ทรัพยากรแบ่งเป็น 3 อย่าง เช่น มองว่าเป็นทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องบำรุงรักษา และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ถ้าในแง่ตัวบุคคลนี้มันเป็นคนๆไป เช่น ภูมิปัญญา ส่วนทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ก็ได้แก่ ป่าชายเลน ทะเล ภูเขา น้ำตก ต้นไม้ มันเป็นธรรมชาติหมด ซึ่งเราสามารถที่จะมีส่วนร่วมกับสิ่งนี้ได้ แต่การมีส่วนร่วม มันเป็นการมีส่วนร่วมกับคนที่ดูแลตรงนั้น เช่น ป่าไม้ องค์กรต่างๆ หน่วยราชการ อบต. อบจ. หรือเทศบาล การมีส่วนร่วมตรงนี้เป็น การมีส่วนร่วมที่จะดึงทรัพยากร ธรรมชาติไปเข้าสู่โรงเรียน หรือโรงเรียนเข้ามาหาเขา ส่วนทรัพยากรที่สร้างขึ้น อาจเป็นสถานประกอบการ หรือเป็นโรงงาน หรือเป็นสถาบัน การศึกษาอื่น หรือเป็นหน่วยราชการ แม้แต่บริษัท สิ่งเหล่านี้สร้างขึ้นทั้งสิ้น ส่วนใหญ่เราจะอาศัยแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญา หรือตัวบุคคลนี้มาก ที่นี้เวลาเราคิดกรอบเราก็ คิดต่อไปว่า ในการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา จะตรงกับที่กล่าวมา ใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนก็คิดย้อนกลับว่า สิ่งต่างๆที่คนอื่นสร้างแล้วเรา ไปขอ ต่อจากนี้โรงเรียนจะต้องมีตัวชี้วัดได้ว่า ทำสิ่งนี้เพื่อชุมชนหรือไม่ เช่น พัฒนา บุคลากรในโรงเรียนเพื่อชุมชนตรงไหนบ้าง แล้วในส่วนที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ โรงเรียนได้ ครอบงำ ผุด สอนบุคคลในโรงเรียนให้เห็นคุณประโยชน์ หรือผลิตเอกสารอะไรก็ตามที่ เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเผยแพร่ไปสู่ชุมชนหรือไม่ ถ้าสิ่งที่สร้างขึ้นเป็นการสร้างบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ในโรงเรียน ถ้าสร้างบรรยากาศที่ดี ชุมชนก็จะมาขอใช้ ซึ่ง ตัวชี้วัดคือ มีระเบียบ กฎเกณฑ์ที่อนุญาตให้ชุมชนมาใช้สิ่งที่โรงเรียนสร้างขึ้น หรือไม่ อย่างไร ยกตัวอย่างเช่น ถ้าโรงเรียนสร้างศูนย์คอมพิวเตอร์ขึ้นในโรงเรียน มีระบบ IT ที่ดี โรงเรียนได้แพร่กระจายความรู้หรือสิ่งที่มีอยู่ไปสู่ชุมชนหรือไม่ เมื่อเผยแพร่ออกไป เขารู้ว่ามี แล้ว โรงเรียนได้วางมาตรฐาน หรือกฎเกณฑ์ให้ชุมชนเข้ามาใช้ด้วยหลักเกณฑ์ใด เงื่อนไข ใด ตัวชี้วัดนี้อาจบ่งชี้ในประสิทธิภาพ เป็นต้น วิธีคิดเราก็น่าจะต้องคิดว่า ทรัพยากรอะไรที่

มันมีแหล่งเรียนรู้ ถ้าเรา Grouping ก็อาจทำให้เห็นภาพง่ายขึ้น ตรงนี้ถ้าพูดรวมแล้วจะได้
ด้านที่ 3 ไปเลย คือ ด้านการบริหารและจัดการศึกษา ซึ่งต้องพูดถึงการบริหารจัดการที่
ต้องดึงทรัพยากรเหล่านี้ไปใช้

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวพนารัตน์ สุภาคาร
วันเดือนปีเกิด	3 มีนาคม 2514
สถานที่เกิด	อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	55 หมู่ 3 ถนนสถลมารค ตำบลแสนสุข อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	นักวิชาการวัฒนธรรม 6 ว
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ 2532	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนเบญจมะมหาราช จังหวัดอุบลราชธานี
พ ศ 2536	ปริญญาตรีศิลปศาสตร์บัณฑิต(รัฐศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร
พ ศ 2548	ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต(การวิจัยและสถิติทางการศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร